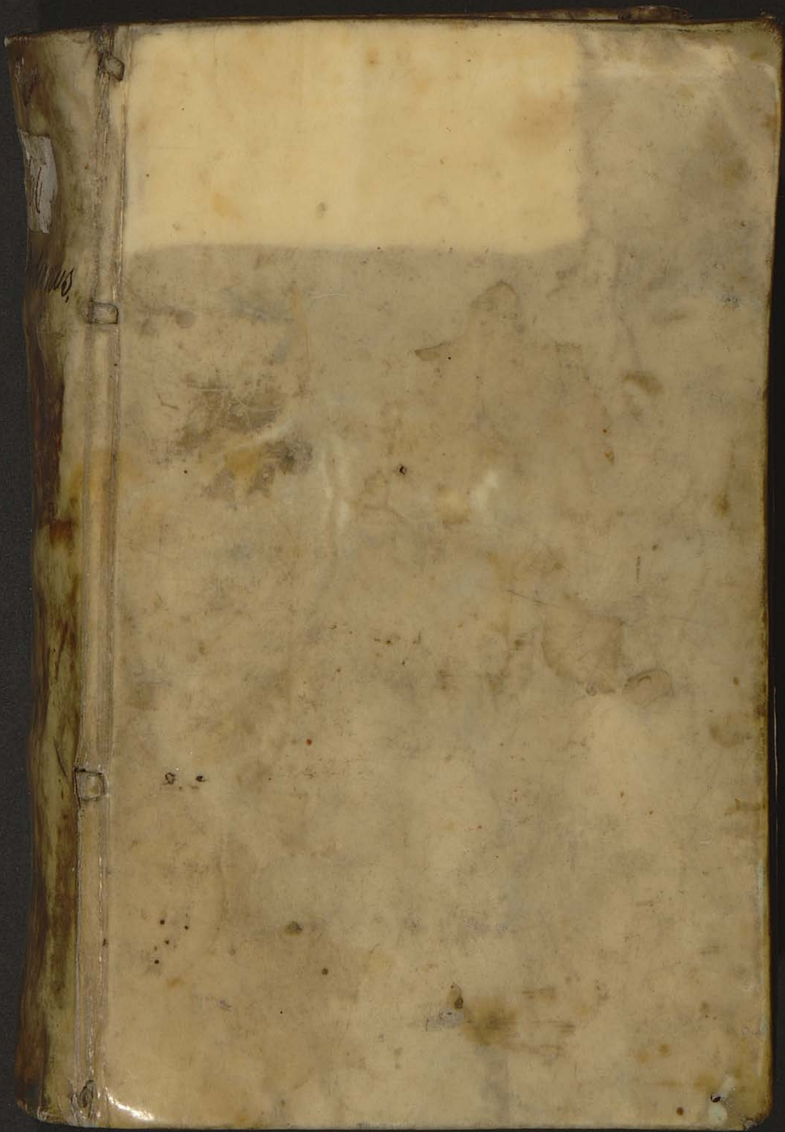
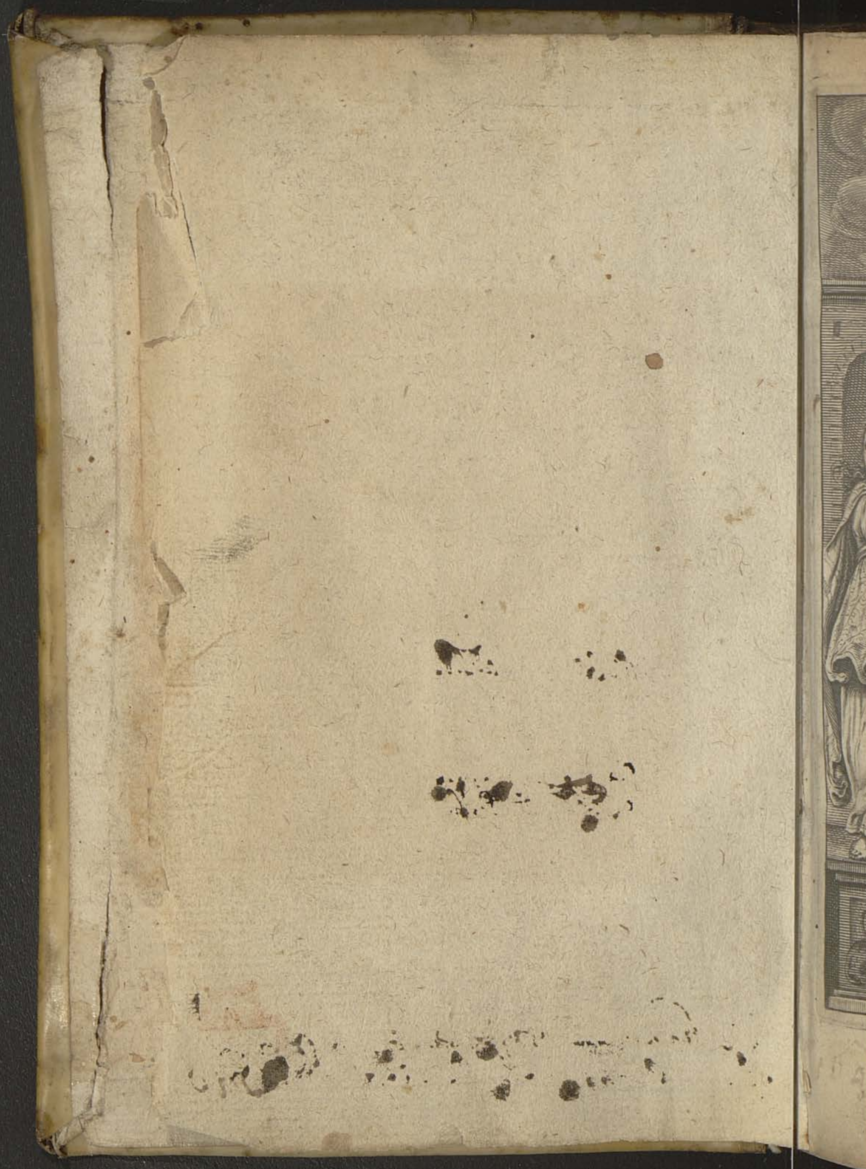
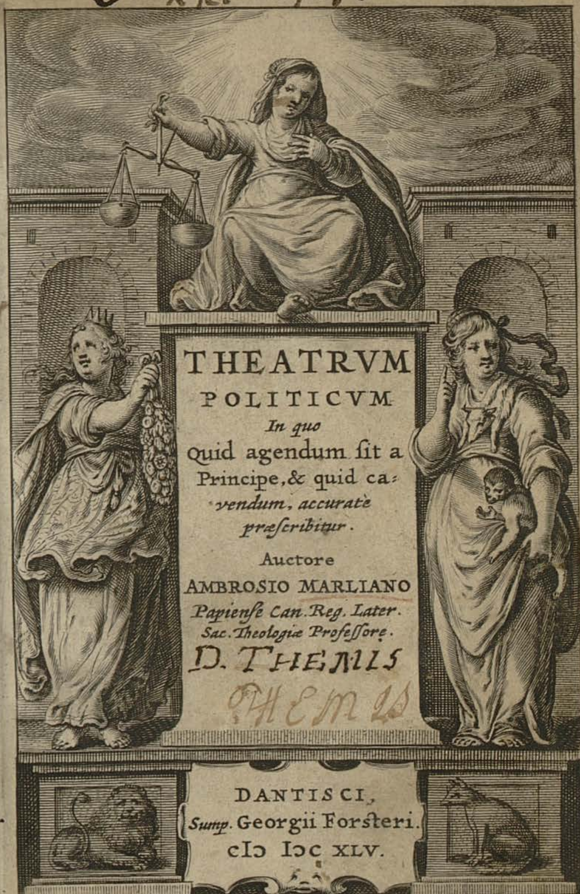

THEATRVM
POLITICVM
In quo
Quid agendum sit a
Principe, & quid ca-
vendum, accuratè
præscribitur.
Auctore
AMBROSIO MARLIANO
Papiense Can. Reg. Later.
Sac. Theologiæ Professore.
D. THEMIS
THEMIS
DANTISCI,
Sump. Georgii Forsteri.
cIↄ Iↄc XLV.

Ex Libris Adm. Stanislai
Patelski Phiae Doctoris
et in Academia Posna
nien per triennium
Studiorum Humaniorum
Espend.
1749.

ILLUSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO
DOMINO DOMINO
ANDREÆ LESZCYNSKI
DE LESZNO,
Dei & Apostolicæ sedis gratiâ
EPISCOPO CAMENECENSI,
Perpetuo ABBATIÆ TYNECENSIS
Administratori,
REGNI POLONIÆ VICECAN-
CELLARIO,
Domino ac Patrono meo colendissimo.

MUltorum desideria precésq; hactenus audivi, ILLUSTRISSIME ac REVERENDISSIME PRÆSUL, quibus curam & impensas petebant, ut Ambrosius Marlianus, Scriptor in civilium rerum tractatione exactissimus, iterum in lucem prodiret. Placuit nempe illis Princeps, quem pulcherrimis præceptis atq; exēplis instituit: Placuit delectus Consiliariorum, sine quibus nemo

)(Rem-

Rempublicam feliciter gessit. Conabantur non pauci nostro hoc tempore aliquod simile opus moliri: Sed quidam calliditatis inutiliumq; machinationum præscripto diligentiam & opinionem corruperunt. Marlianus autem omnia ex vero honestoq; agit. ad seculorum experientiam refert singula. Nihil contra sanctiones Dei, nihil contra rationis sinceritatem concludit. Obtinuit idcircò, ut non suo solum merito, sed etiam magnorum æstimatione virorum in palatia veniret. Et nunc postquam iterum meâ operâ prodit, cujus potissimùm manibus in Aulam VLADISLAI Regis deferatur, quàm Tuis, quæ eximiam ipsius civilem prudentiam sigillo approbant atq; obsignant? Cujus auctoritate veniat in Senatum meliùs, quàm Tuâ, cui Legum tutela & usus incumbit? Ita certè, Tuis auspicijs patrocinioq; subnixus, facilè inveniet oculos aliorum, quos quærit: animos, quos repererit

idone-

idoneos, occupabit. Nemo erit, qui eum non libenter in notitiam admittat, quem tanti nominis commendatio deducet. Gaudebit potiùs quilibet, THEATRUM POLITICUM ſibi extructum, in quo ſingula liceat inſpicere, quæ Reip. felicitatem faciunt: neq; verebitur in diverſis exemplis varios ſpectare, quemadmodum fabulam ſuam abſolverint. Nonnemo etiam ſagaci conjecturâ inquiret, quem tandem exitum habitura ſit tam multiplex hac ætate noſtrâ regiminis facies, quæ alibi ſincero cultu, alibi ſub perſona plauſum potiùs quàm ſolidam famam habet: Dum ita quisq; ſuam in Marliani lectione induſtriam exercebit, Tu, ILLUSTRISSIME DOMINE, VLADISLAUM IV. Principem noſtrum & tuum, qui omnem civilis prudentiæ apicem aſſecutus, in admirabile felicitatis exemplum excrevit, potiſſimùm contemplaberis; neq; interim in ea meditatione Teipſum ſeparabis,

rabis, quem Princeps tantis honoribus officijsq; ſibi conjunxit. Cùm enim religionem, dicendi libertatem, legum curam in Conſiliarijs laudari audies, Te cogita, quem civilium rerum peritia, laborq; indefeſſus Procancellarium, amor Patriæ Senatorem, eximia pietas Antiſtitem nuncupavit. Cum plures fidos conſiliorum adminiſtros recenſeri leges, quorum ſententijs ſalus communis fundabatur; Tui Tibi LESZCZINIJ in mentem veniant, qui per plurima dignitatum ſubſellia ſparſi, intra Poloniæ Pruſſiæq; trabeas ſplendorem ſuæ gentis & Reipubl. gloriam fovent. Cùm exempla bonorum Civium recitari intelliges, in peregrinorum nominum locum Tuos majores ſubſtitue, qui paria aut majora in omni honoris gradu geſſerunt. Vide, ILLUSTRISSIME ac REVERENDISSIME ANTISTES, quàm meritò librum Tibi

hunc offeram. Dum enim optimo Rege noſtro, dum Te ei ipſo Tuisque plenum oſtendo, repulſam non mereor: favorem potiùs, hactenus mihi ſatis ſuperque exhibitum, hac quoq; de causâ non temerè expecto, qvòd in decus VESTRUM rurſus THEATRUM POLITICUM erexerim, in qvo antiquiſſimæ Veſtræ ſtirpis Proceres, pulchris omnium virtutum, celeberrimorumque Virorum, qui in hoc opere recenſentur, vultibus tecti, magno numero imaginem veri Principis circumſtant. Admitte hoc æſtimationis publicæ indicium, ILLUSTRISSIME ac REVERENDISSIME PRÆSUL: admitte teſtimonium gratitudinis, quam aliter poſt plurima accepta beneficia loqui palàm non potui: admitte & votum, qvo Tibi ampliſſimam in hoc celebri Civilium Virtutum ſpectaculo

ctaculo perſonam lætus libensque deſigno. Gedani. Calend. Septemb. Anno 1645.

Illuſtriſſimæ ac Reverendiſſimæ Celſitudinis Tuæ

Devotiſſimus cliens

GEORGIUS FÖRSTERUS
Bibliopola Dantiscanus.

2481

Hic liber à quodam fauentissimo Dno
Alberto Mikluszewic Sacristiano Pilec.
donatus e' Amico Cui etiam largitor o=
mnium bonorum Deus suam Sanctam
Benedictionem et in omnibus Actionibus
prosperitatem det ac donet. Incolumem
reddat.

deinde copiarum duces, milites denique omnes. tantæ molis erat egregium Principis exemplum; viso in acie Imperatore animi militum accenduntur. Quid Iulii Cæsaris exercitum, ad Cordubam contra Pompejum juniorem perterrefactum, & jam de fuga magis, quam de pugna meditantem, restituit, animavit, & ad bellandum impulit? pudor militum ad Principis exemplum. Cum enim milites omnes audivissent Cæsarem in concione exclamantem; hic dies mihi finis vitæ erit, & militiæ vestræ ultimus, & vidissent, quod his dictis mox arripuit obvii militis clypeum, solus hostes invasit, loco deturbavit, & ducenta circiter tela in se missa partim audacter evitavit, partim scuto excepit, tunc tanto pudore accensi fuere milites; moxque tanto impetu in hostes irruere, ut Pompejum cum universo exercitu in fugam compulerint, ducesque, capta Corduba in quam confugerunt, magna ex parte cæsi sunt, & eorum capita ad Cæsarem perlata. En quanti ponderis strenui ducis exemplum. Neronis parricidium laudant centuriones, & tribuni, mox cœpto exemplo proxima Campaniæ municipia, victimis & legationibus lætitiam testantur. En populares viri, quam facile illustrium virorum exemplis inficiuntur.

Livius lib.2.decade 1.

Tac. l. 14 annal.

Clodoveus Gallorum rex, cum fidem publice profiteretur, & ad sanctum convolaret lavacrum, à beato Remigio Episcopo baptizatur, mox ipsius exemplo tria hominum millia baptismum suscepere. Regnante Constantino optimo Principe Christiana fides in dies florebat. At regnante Constantio, quia Catholicæ Ecclesiæ fuit hostis acerrimus, etiam populus Arriana labe fere omnis infectus. Sed quid plura? nonne nostris temporibus regnante in Anglia Henrico octavo tunc fidei defen-

Gregor. Turon. l. 2 hist. Franc.

fenſore, totum Regnum in fidei fervore florebat? at ipſomet Annæ Bolenæ amore inſaniente, & labe hæreſis infecto, totum fere Regnum à fide defecit. regnante Maria totum Regnum ad Eccleſiam rediit, at regnante Eliſabetha iterum regnare cœpit Calviniſmns, & vera exulare religio. En quantum refert, vel bonum, vel malum Principis exemplum, tantum utique, ut etiam corporum notas, motus, ac geſtus imitari in dominis ſubditi geſtiant. Hinc Perſæ pulchrum exiſtimabant naſo adunco eſſe, quia Cyrus eorum Rex talem habebat. Platonis contractos humeros familiares eius exprimebant. Ariſtotelis gibbum diſcipuli pulchritudinis loco ducebant. ita cecinit Poeta:

Claudum, cum claudo Principe, vulgus erit.

Diodor. Siculus lib.4. rerum antiquar. cap. 1. Apud Æthiopes habebantur inglorii, qui non imitabantur Principes in corporis etiam defectibus, ſi quando Rex aliqua corporis parte ex quavis cauſa debilitabatur, domeſtici omnes ſponte ſua eandem partem debilitabant, turpe enim exiſtimabant, Rege claudo non etiam amicos claudos eſſe, ſed quod maioris admirationis eſt, non ſolum claudicabant cum claudo, ſed mortuo Rege magis intimi & familiares morti ſe dabant, proinde ſubjunxit auctor, ferunt quoque conſuetudinis eſſe amicos ultro in Regis morte vita defungi. Ad hanc rem ſatis appoſite facit divini vatis

Pſal. 54. oraculum, Vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate, die, ac nocte circundabit eam ſuper muros ejus iniquitas, pulchre advertit Auguſtinus, non in muris lapideis iniquitas, ſed in viris qui ſunt munimenta civitatum, hoc eſt in Principibus, qui à Deo conſtituti ſunt propugnacula urbis. Quod autem hæc fuerit divini vatis intentio, liqui-

Eminentiſſ. ac Reverendiſſ.

PRINCIPI

ANTONIO BARBERINO

S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO,

S^{mi}. D. N. VRBANI VIII EX FRATRE NEPOTI.

HEATRVM hoc ſacrarum virtutum, quæ optimum Principem tanquam elementa conſtituunt, Patronum te humiliter depoſcit, Eminentiſſime Princeps, ſiquidem jam te habuit exemplar, ut experimento probavere Principes potiſſimum Italiæ, cum quibus de ſumma rerum ita prudenter ſupra ætatem egiſti, & in dies agis, ut omnes in tui amorem, & admirationem rapiantur. Domeſticæ quoque Apes, quæ cum ſolæ ex animantibus Regem habeant, Regendi

politiam hominibus tradidere, hoc idem ſuadent, ut ad Apes redeant præcepta Regnandi, quæ ab Apibus proceſſere. Scio quidem, Iſidoro teſte, Apes vt plurimum paſci rore cœleſti, ſuavique florum odore apprime delectari, & proinde nil tibi deberi, niſi opus ingenio elaboratum, omnibus numeris abſolutum, &, ut nomen tuum græce ſonat, floridiſſimum. Verum novi etiam, Fama undique perſonante, Regiam benignitatem tuam, qua potius animi offerentis benignitatem reſpicis, quam rem ipſam. Satis enim dedit, qui ſeipſum donavit. Benigna igitur fronte, vt ſoles, conatulum hunc meum ſuſcipe, meque ad tuam protectionē, tanquam ad beneficum ſydus, proſtrato corde, & corpore confugientem, protege, reſpice, fove. tunc mihi licebit dicere: Ex viſu ſalus.

Ambroſius Marlianus Papienſis Can. Reg. Lateranenſis, Sacræ Theologiæ Profeſſor, perpetuam optat felicitatem.

BENI-

BENIGNO LECTORI.

COMMVNI *commodo, quod vel unicum, vel præcipuum Scriptoris ſcopum eſſe debere, nemo dubitat, quomodo inſerviam Theatrum hoc exhibendo, ipſe judex eſto. Certe hoc vel maxime ſtudui, ut ibi virtutum præcepta inſpergerem, unde ad omnes facile poſſent dimanare. Hoc autem proculdubio continget, dum Theatrum hoc meum Principibus ſpectandum proponam, cum eorum exempla apud cæteros vim legis obtineant. Erit fortaſſe, qui cultiorem deſideret ſtylum, ſed hoc mihi propoſitum non permiſit argumentum, utpote, qui tantum juvandi ſtudio hunc laborem ſuſcepi. Siquidem non me latet, Principum vitam ſanctis moribus inſtitutam, totum fere orbem ad ipſorum imitationem ſuaviter allicere, ac propemodum impellere. ſic namque canit Claudianus,*

Regis ad exemplum totus componitur
orbis.

Bene vale, & conatum hunc meum æqui, boni-que conſule.

D. Polycarpus Capellus Casalensis Congregationis Canonicorum Regularium Lateranen. Abbas Generalis. Dilecto Nobis in Christo Patri D. Ambrosio Marliano Papien. Canonico nostro professo, Sacerdoti, ac Concionatori.

VIsa approbatione facta per R. P. D. Angelum Gabrielem Placentinum, & R. P. D. Petrum Franciscum Casalen. Sacræ Theologiæ professores, & Concionatores, Libri inscripti *Theatrum Politicum*, ex commissione nostra revisi, Tenore præsentium licentiam & facultatem tibi prædicto concedimus, & impartimur, ut ipsum typis mandari, & imprimi facere possis, servatis tamen de jure servandis. In quorum fidem, &c. Datum Papiæ in Canonica nostra S. Petri sub Cœlo aureo, die 2 Februarii 1631.

D. Polycarpus Abbas Generalis.

Loco † sigilli.

Imprimatur, si videbitur Reverendiss. P. Mag. Sacri Pal. Apost.

A. Episc. Bellicastren. Vicesg.

EGo Don Bartholomæus Gavantus Congreg. Clericorum Regularium S. Pauli, & Sacræ Rituum Cong. Consultor, de mandato Reverendiss. P. F. Nicolai Riccardii S. A. P. Magistri, præsens opus, cui titulus, *Theatrum Politicum*, Auctore adm. Rev. P. Ambrosio Marliano Canon. Reg. Lateran. Theologo, recensui, & in eo nihil deprehendi Catholicæ Religioni, aut bonis moribus adversans; imo variæ eruditionis plenum est, & à Principibus viris ut legatur, quam dignissimum. In quorum fidem, &c. in Collegio nostro S S. Blasii & Caroli, Romæ, die 18 Decembris 1630.

Don Bartholomæus Gavantus qui supra.

Imprimatur.

Fr. Nicolaus Riccardius Sacri Palatii Apostolici Magister.

Ad

Ad Eminentiss. PRINCIPEM
ANTONIVM BARBERINVM
ANDREÆ BAIANI
DOCT. THEOL.

EPIGRAMMA.

EXplicat Ambrosius vario dum flore Theatrum,
Ambrosias quærit, queis sacret, auctor, Apes.
Antoni, sunt, magne, tuæ hæ, quæ cærula supra
Prata volant, cœli & pascua læta petunt,
Curarum cum spina premet minus, hosce per hortos
Lumina florentes pascere blanda feras.
Sic tandem areolis pretium immortale caducis,
Veramque Ambrosiam fundere culta dabis.

In Laudem
AMBROSII MARLIANI
CÆSARIS RASPONI

EPIGRAMMA.

IMperii claras artes, & jura potentum
Regnorum, Ambrosio sparsa lepore refers.
Nominis excelsi splendenti ANTONIVS *umbræ*
Hæc tegit, Ambrosium fida tuetur Apis.
Artem regalem, regali ornare patrono,
Ambrosiam & melli jungere nempe decet.

Ad Eminentiss. CARDINALEM
ANTONIVM BARBERINVM

EPIGRAMMA.

REgnandi ô quales liber hic mundo explicat artes?
Rite reget populos, qui sinet inde regi.
At tibi nil opus, ANTONI, *his est artibus, ipsas*
Nam Regnandi artes, ipse docere potes.
Hic igitur memoratus eris, ceu forma regentum,
Quod monet hic calamus, præcipis ipse manu.

In Laudem Libri

HEXASTICHON.

DEfossæ antiquum terræ qui credidit aurum,
Thesaurum arcanis condidit in tumulis.
Aureus Ambrosiam sed qui liber afflat, & artem
Regnandi, ingenua providus arte docet;
Divitias non condit iners, sed divite censu
Mentis opes auro nobiliore beat.

AMBROSII MARLIANI

ANAGRAMMA.

Antonius Barberinus.

An non est Vrbis jubar?

DISTICHON.

EXultat mundus radiantis lumine Phœbi
Vrbis tu jubar es, perpetuumque decus.

THEA-

THEATRVM POLITICVM,

In quo quid agendum ſit à Principe, & quid cavendum, accuratè præſcribitur.

CAPVT I.

Honeſtam vivendi rationem ſibi præſcribat Princeps, & ſequetur eum Populus, ſicut umbra corpus.

VIrtutem ſuaptè natura amabilem, quamvis teneatur unuſquiſque omni ſtudio complecti, & tale præbere exemplum, ut luceat coram hominibus, hoc tamen præcipua, ac ſingulari ratione exigitur ab eo, quem ad ſummum dignitatis apicem evexit virtus, comite fortuna. Is enim aſtringitur arctiori quodam vinculo, utpotè inferiorum exemplar, qualis autem ſuperior, tales & inferiores eſſe ſolent, ità acclamante ſapientiſſimo Rege, qualis rector civitatis, tales & habitantes in ea. Ecclef. 10. Quoniam ſicut heliotropium ſolis curſum imitatur, ita populi inſtituendæ vitæ regulam à Principis ingenio mutuantur, hinc Poëta tragicus: Plinius lib. 28. cap. 27.

Rex velit honeſta, nemo non eadem volet.

Primũ mobile, ut tradunt Philoſophi, ab oriente

in occidentem tendens, omnes ſphæras violento impetu ſecum trahit, & modo quodam rapit, ità Princeps in vitium declinans, multos ſimul ad delictum ducit, rupis ingentis inſtar, quæ à montis vertice decidens, plurimos ſecum cadendo pertrahit lapillos. Quapropter omni ſtudio cavendum, nè viri primarii pravo exemplo alios inficiant, quoniam quales Principes in Republica, tales reliqui ſolent eſſe cives, & quod magis refert, non ſolum vitia concipiunt ipſi, ſed ea infundunt in civitatem, pluſque exemplo, quàm peccato nocent. Turpe quidem, non inficior, privatum hominem errare, at in Principe multò magis indecorum. Actio namque Principis cum in aperto ab omnibus conſpiciatur, ad illum imitandum excitat ſubjectos. Ità Plutarchus docet, & quidem pulchre. ait enim, quemadmodum majore dedecore ſolent eſſe notæ in facie, quam in reliquo corpore, ſic etiam minima quæque Principum errata notantur. ô quam pulchrè huic rei facit Iſidorus, Creſcit delicti cumulus juxta ordinem meritorum, & ſæpe quod minoribus ignoſcitur, majoribus imputatur. Nonnè in Hieruſalem plurimi erant cives vitiis addicti? nullum tamen arguit Ioannes, niſi Herodem. Arguebat Herodem Ioannes. Quorſum hoc? quia in ipſo tanquam in Rege major culpa notatur. Proinde Plato ſcribens Dioni Syracuſarum Regi recens facto, hoc præcipuum præſcripſit obſervandum, nempè quod ita ſe haberet tanquam ſpeculum omnibus expoſitum. Siquidem Princeps ſolis inſtar omnium oculos in ſe convertit, propterea laudabile vivendi inſtitutum amplectatur, quoniam ad ejus exemplum civium mores componuntur, & velut divinus magnes ſubditos ad ſe trahit. Notiſſimus eſt Clau-

Cicero lib. 3 de legib.

Iſid. lib. 2 de ſummo bono c. 18.

Plato epiſt. 4.

diani versiculus, huic rei egregiè deserviens,

In commune jubes siquid, censesvè tenendum, Claud. Paneg. 7.
Primus jussa subi, tunc observantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, quod viderit ipsum
Authorem parere sibi, componitur orbis
Regis ad exemplum. nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quam vita regentis.

Hinc per Ezechielis animalia Principes intelliguntur, per currus, & rotas, populares viri, Sicut enim rotæ non habebant motum proprium, sed ad motum animalium movebantur, ita, & subditi fere semper ad motum Principum moventur. Idcirco qui præsunt longe magis exemplo quam culpa nocent. Proinde Xenophon Cyrum Regem ad bonum regimen inducens, ajebat, præcipuum Principis opus est, se se virum bonum præbere, ac etiam pro virili operam dare, ut qui sub ejus imperio degunt, quam optimi evadant. Populi namque eorum vitam qui præsunt, solent æmulari, si boni fuerint, ad honesta eos ducunt, si mali, ad turpia. Quocirca non liceat Principi, ne latum quidem unguem, à legis præscripto recedere, ne pravo exemplo civitas corrumpatur, hæc est enim Principis conditio, ut quod ipse facit, id aliis præcipere videatur, & hoc est plebis ingenium, vt magis oculis, quam auribus credat, & magis exemplis vivis, quam verbis mortuis excitetur. Hinc Livium Drusum Romanum summis laudibus celebravit antiquitas; is enim cum domum haberet ob fenestrarum multitudinem oculis vicinorum nimis patentem, fabro cuidam murario promittenti quinque talentorum mercede huic incommodo occurrere, respondit, & quidem prudenter, decem potius dabo tibi, si totam domum meam conspicuam effeceris, ut cives

Vellejus Paterculus Rom. hist. lib. ultim.

om-

omnes quemadmodum vitam instituo, cernere queant. voluit quippe vir egregius innuere, eum, qui cæteris præest, illud vivendi institutum sibi præscribere debere, ut sit omnibus tanquam exemplar, à quo cæteri ediscant, & speculum quoddam lucidissimum, in quod Populi inspicientes viam virtutis assequantur. Quorsum Ioannes Apostolus stellarum nomine honestavit Principes? ut sub hoc velamine doceret, quod sicut stellæ in firmamento semper micant, & nunquam patiuntur eclipsim, quod nimis à terra remotæ sint, ejusque umbra ad eas usque nequeat pertingere, ita qui clavum tenet Imperii, vitæ honestate aliis prælucere debet, nec ulla unquam macula licet minima deliquium pati. Cui doctrinæ egregie facit Basilii Imperatoris oraculum ad Leonem filium. Sicut cæteris prælatus es, ut omnibus imperares, ita contende, ut virtute quoque cæteris antecellas; virtus enim omni principatu præstantior est, si autem dignitate reliquis præstas omnibus, virtute autem ab aliis præcelleris, Imperator quidem es, sed in eo, quod minoris excellentiæ est, in eo vero, quod præclarius est, Imperator non es; imo sub alterius Imperio es. Nec desunt sacrarum litterarum testimonia: dixit enim Dominus ad Moysem, accipe virgas à Principibus tribuum, quem ex his elegero, germinabit virga eius, germinavit autem virga Aaron, & turgentibus gemmis erumpebant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas formati sunt. Quid hinc? hoc nimirum, quod ille solus principatum gerere debet, qui germina virtutis profert; ô quam summa felicitas erat gentium in aureo sæculo degentium, in quo non poterat esse potentior, nisi melior. tunc enim penes sapientes fuit Regnum, quando offi-

Apocal. cap. 1.

Numer. c. 17.

officium erat imperare, non Regnum. At noſtra hac tempeſtate, quod nimis deplorandum eſt, ſtatim, cum quis promotus eſt ad honores, non curat prodeſſe, ſed gloriatur tantum præeſſe, non quærit opus, ſed opes, non libros, ſed libras, non prece, ſed tantum pretio juvat, & demum præſumit ſe meliorem, quia cernit ſe ſuperiorem. at bonum facit, non gradus, ſed virtus, non dignitas, ſed honeſtas. ſcite admodum Cyrus, qui dicebat, neminem debere imperare, qui ſubditis non eſſet melior. Pulchre quidem Bernardus ad Eugenium, audi canticum meum minus ſuave, ſed ſalutare, monſtruoſa res, gradus ſummus, & animus infimus, ſedes prima, vita ima, lingua verboſa, manus otioſa, ſermo multus, fructus nullus, vultus gravis, actus levis, caput canum, cor vanum, ingens auctoritas, nutans ſtabilitas. Non ſic, non ſic, ô Principes, ait Ambroſius, ſed ſtudete, ut nomen congruat actioni, & actio reſpondeat nomini. Scio quidem, Principem eſſe hominem, nec ob dignitatem penitus exuere humanitatem, ut prudenter docuit quidam Philoſophus; is enim flentem Imperatorem ob infauſta quædam nuntia, cum à ſenatu, & à magiſtratibus increpari cerneret, in hæc verba prorupit, Sinite plorare, quia dignitas Imperatoris, non impedit illum eſſe hominem; negari tamen non poteſt, pravo Regis exemplo, plurimos perdi. Siquidem hoc in more poſitum eſt apud omnes, ut Principum actiones, aures, & oculi populorum ſequantur. Quod quidem divinarum, humanarumque litterarum monimentis, facili negotio comprobatur. Acclamavit Ionas, adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur. Tunc Rex hac voce perculſus ſacco induitur, ſedet in cinere, fundit lachry-

Conſid. lib. 3, cap. 13.

Ionæ 3.

lachrymarum imbres. Quid hinc? omnes illico
Dan.c.5. secuti sunt Regem. Vasa templi prophanavit Rex Chaldæus, statim post illum, & optimates ejus.
2 Reg.4. arripuit Saul gladium suum, & irruit super eum, hoc cum vidisset armiger ejus, irruit & ipse super gladium suum & mortuus est cum eo. tantum valuit Principis exemplum in re omnium acerbissi-
3 Reg. cap. 12. ma. Cum esset Ieroboam idolorum cultor, ejus exemplo plebs edocta idolis incensum adolere
Gen. 18. non dubitavit. Abraham pius in hospites erat, famulum quoque habuit, qui celeriter ad gregem curreret, & vitulum occideret, quem & Sara
2 Reg. cap. 13. uxor libentissime coxit. Absalon impius erat, famulos quoque habuit ejusdem farinæ, qui ad ejus nutum Ammon fratrem domini sui in ipso convi-
Luc.c.16 vio nefarie trucidarent. Dives ille cum Lazaro crudelis erat, omnes etiam aulici impii, quia ne-
Matth.2. mo illi dabat. Turbatur Herodes, mox turbatur omnis Hierosolyma cum illo. Vnde Bernardus exclamat, ô misera civitas in qua regnat Herodes, quoniam herodianæ procul dubio particeps erit malitiæ. Nec desunt testimonia ex humanis
Plutar. in suis moralibus. litteris deprompta. Cum Dionysius Platone magistro Philosophiæ operam daret, tota regia pulvere fuit repleta præ turba geometricas pingentium figuras, sed eodem ad sua pocula, & voluptates redeunte, vitæ mollities universos occupa-
Q. Curtius l.5 de gestis Alexand. vit. Alexander Macedonum Rex, cum interiorem Persidis regionem penetrasset, ventum est ad iter perpetuis obsitum nivibus, ubi solitudines inviæ animos militum deterrebant, & detinebant, tunc Rex ipse equo desiliit, pedesque per nivem, & concretam glaciem quasi reptans ingredi cœpit, & dolabra glaciem perfringens, viam sibi feliciter aperuit, erubuerunt non sequi primum amici,

dein-

liquide conſtat ex alio ipſius oraculo, ubi vocat Principes clypeos civitatum. quoniam dii fortes terræ vehementer elevati ſunt, alia lectio habet, quoniam Principes ſunt clypei terræ. nec inepte, quia Principes ad protectionem populorum conſtituti ſunt. Cum autem in his appareat iniquitas, & re vera inſit, quid mirum, ſi non defecit in plateis ejus uſura, & dolus? qualis enim Rex, talis quoque grex. Heu quam pernitioſum Principis exemplum, ſanguineis lachrymis deplorandum, & graviſſimis ſuppliciis dignum. ita divino oraculo comminante, duriſſimum judicium fiet his qui præſunt. Hoc probe noverat Rex vere catholicus Ferdinandus, hic enim cum poſt multa egregia facinora, morti jam proximus eſſet, ingemiſcens dixit, O utinam divinæ Majeſtati placuiſſet, me monachum laicum fuiſſe; nunc enim tam exacte tot Regnorum ratio non eſſet reddenda. quaſi jugiter maneret alta mente repoſtum Oſeæ prophetæ oraculum. Peccata populi comedetis. Quæ verba exponens Cyrillus dixit, peccata populi comedetis, hoc eſt, hoſtias pro peccatis oblatas, ad religioſos viros dirigens ſermonem. Scriptura enim ita loqui ſolet. Cur non comediſtis hoſtiam pro peccato in loco ſancto, in Hebræo eſt, cur non comediſtis peccatum? decet enim ut ſacerdotes qui laborant in altari de altari vivant. Alexander Pontifex hujus nominis primus, hoc dictum intelligit de ſacerdotibus, qui precibus ſuis peccata populi delent. Comedere namque pro conſumere multoties in divinis litteris ſolet accipi, Quia comederunt Iacob, & locum ejus deſolaverunt, comederunt, hoc eſt conſumpſerunt. Divus Hieronymus ſic explicat, peccata populi comedunt, hoc eſt, ex eis vivunt, diſſimulant enim peccata,

Pſal. 46.

Sap. c. 6.

Oſeæ c. 4.

Levit. c. 10.

1. q. 1. cap. ipſi ſacerdotes.

& laudant, ſicque ad eorum quæſtum afferuntur hoſtiæ, & populum ſpoliant, ac comedunt; de quibus loquitur ſcriptura, qui devorant plebem meam, ſicut eſcam panis. quaſi dicat, comedendo peccata populi, populum ipſum comedunt. Sic etiam exponit Gregorius, cur peccata populi comedere dicuntur, niſi quia peccata delinquentium fovent, ne temporalia ſtipendia amittant. Sed afferamus explicationem noſtro inſtituto magis conſonam, peccata populi comedetis, hoc eſt, pro peccatis populi pœnas luetis. hoc eodem modo explicandum venit oraculum illud, ſi ſuſtinuero, infernus domus mea eſt. Si ſceleſtos viros impunitos abire permiſero. Siquidem, ut ait Agapetus ad Iuſtinianum Imperatorem, delinquere, & eos qui delinquunt nullo obſtaculo occupare, perinde eſſe reputa, ſi enim quiſpiam in republica vitam ipſe degat ab omni iniquitate immunem, eos autem ſuſtineat, qui impure vitam traducunt, malitiæ collega à Deo judicatur. Cui doctrinæ egregie favet Romanus orator, ſi quid eſt in corpore quod reliquo corpori noceat, id uri, ſecarique patimur, ne totum corpus intereat, ſic in reipublicæ corpore, ut totum ſalvum ſit, quidquid peſtiferum eſt, amputetur, dura vox, ſed multo illa durior, ſalvi ſint improbi, deleantur honeſti. Ad bonum quippe Principem, cui bonum commune tuendum commiſſum eſt, pertinet impedire pro viribus, ne partes quæ ſunt propter totum, illud corrumpant, & ideo ſi non poteſt omnes partes integras ſervare, potius debet unam partem amputare, quam ſinere, ut bonum commune pereat, agricolarum exemplo edoctus, qui ramos amputant, & ſarmenta, quæ officiunt viti, & medicorum, qui amputant membra

Homil. 17 in Evang.

bra putrida, quæ totum corpus inficere possent. princeps namque integritate vitæ conspicuus, ad bonum publicum assidue anhelare debet, gerens pro stemmate illud insigne, nimirum, vas vitreum, in quo lumen inclusum, apposita notula, intus, quò foris. quod regium plane institutum, ut menti tenacius hæreat, tibi amantissime Princeps hoc insigne appingo, alvearium nempe una cum apibus, & melle, adjecta inscriptione Virgiliana, Sic vos non vobis. siquidem apes argumentosæ non tam sibi ipsis, quam humano usui mellificant, ita Principes alieno semper & publico bono insudare debent. Quod sane propositum egregio emblemate exprimit, & re ipsa comprobat Barberina Familia, dum in gentilitio stemmate apes pingit mellaferentes, quia semper dulcissima publicæ utilitati mella irrorare pro virili contendit, & in dies magis experimento probat præ lætitia gestiens universa Christi respublica, sub regio Vrbani Octavi Pontificatu, qui mente quotidie perpendit, se exactam rationem redditurum pro Christiano grege, si sanctitatis exemplo illum ad meliorem frugem non reducit, quasi vox illa auribus ejus insonet, sanguinem ejus de manu tua requiro. Hoc stimulo vehementer angebatur Rex David, proinde lachrymarum imbres quotidie ab oculis effundebat. Quoties in mentem redibat iniquitas, quam fecerat, toties exitus aquarum deducebant oculi ejus, nec unquam toto vitæ curriculo lachrymas intermisit, idcirco lachrymas appellabat panes; Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes, dum dicitur mihi quotidie ubi est Deus tuus? nec abs re vocabat panes. Quoniam sicut inter omnes cibos, nullus est pane frequentior, ita continuus peccatorum

Ezech. c. 3.

Psal. 41.

dolor, cor ejus angebat. bene panes, quia quemadmodum panis reliquos cibos comitatur, ita fletus omnium ejus actionum individuus erat comes. bene ergo panes, Quia sicut panis, est cibus omnibus communis, ita Rex coram omnibus plorabat, quoniam publice deliquit, ut si forte aliquis secutus sit errantem, sequatur & pœnitentem. bene igitur panes. quia licet panis famem avertat, sitim tamen non extinguit, quin potius accendit. Vt igitur bonus Rex innueret, quod quo magis lachrymabatur, tanto magis in eo accendebatur lachrymarum sitis, propterea lachrymas appellabat, non aquas, sed panes, ac si diceret, plus ultra, Deum infinitum offendi, sine fine plorabo, quia dolor de peccatis, nunquam satis. quasi pro stemmate haberet Crocodilum, de quo refert Plinius, quod semper crescit, quamdiu vivit, apposita hac nota, Nostri simulachra doloris.

Amarantho hæc inest natura, ut si in aquam mittatur, virorem nunquam amittat, & ego, dicebat David, aquarum lachrymis inundatus, dolorem cordis pro offensa Dei conceptum, non dimittam. quasi illud academicum pronuncians, At lachrymis mea vita viret. Quocirca lavabo per singulas noctes lectum meum, & lachrymis meis stratum meum rigabo. prudenter quidem lectum & stratum copulavit, quia in his præcipue locis divinum numen offenderat. lectum, en thori alieni violatio. stratum regium, en justitiæ corruptio. Nam ibi sententiam mortis contra innocentem Vriam promulgaverat, & manu regia firmaverat. sicut enim apud multas nationes mos inolevit, ut in eodem loco, ubi deliquit reus, ibi
Gen. 30. delicti pœnas luat, ita David in strato, & lecto,
ubi

ubi deliquerat, de ſeipſo vindictam ſumebat, & quia in populis jam erat evulgatum delictum, ideo ut pœnitentiæ ſignum omnibus patefaceret, ubique amare flebat. Flebat in aula regia. ſtratum meum rigabo. Flebat in lecto. Lavabo lectum meum. Flebat in menſa. Fuerunt lachrymæ panes. Flebat etiam in via. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. & nunquam finis. Euripidis ſententia fuit, quod regi flere non licet, non enim bene cohærent fletus & majeſtas, cur igitur Rex David plorat? non plorat quod civitatem amiſerit, quod in bello ſuperatus fuerit, quod in captivitatem ductus, ſed plorabat, quia bonorum ſpiritualium jacturam fecit, nam gratiam divini numinis amiſerat, juſtitiæ decorem, animam denique ſuam turpiter fœdavit, & ideo regiæ dignitatis oblitus, lachrymis & fletibus vacabat, nec unquam intermiſit toto vitæ curriculo. Quidam orator celebris laudes Epheſtionis Alexandri regis amici decantans, hoc unum repetebat, De dilecto nunquam ſatis. At Rex pœnitens frequentibus ſuſpiriis clamabat, Pro offenſa Dei, & pro plebe exemplo meo corrupta, die ac nocte plorabo, & nunquam ſatis. Siquidem qui clavum tenent, & in excelſa puppi ſedent cæteris præfecti, pro commiſſis populis exactam rationem reddent, pœnaſque graviſſimas dabunt, niſi ad meliorem frugem illos reducant. Optimos itaque mores ſummo ſtudio complectatur Princeps, turpes vero radicitus evellat, & idem prorſus facient populi. Nam quales virgas figebat Iacob in canalibus, tales etiam partus edebant oves.

Huc facit appoſite quod olim hiſtoriarum monimenta tradidere. Legitur, & multi doctores non ſane vulgares affirmant, ſpecioſam quandam

D. Hieron. to. 3 epiſt.

& candidam mulierem, prolem edidisse, instar Mauri, nigerrimam, quam calamitatem cum eadem fœmina ad Albertum Magnum retulisset, scire cupiens tanti casus rationem aliquam, Albertus Magnus Mauri imaginem reperit in thalamo, quam mulier in extremo voluptatis æstu fuerat contemplata, dixitque illi, Inveni domina patrem filii tui. Idem prorsus populis contingit, qualia enim vident in Principe talia pariunt, & operantur. Nunquam vel raro in sacris litteris de solis obscuratione fit mentio, quin statim subsequatur lunæ & stellarum obtenebratio. Obscuratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo. Sol & luna obtenebrati sunt, stellæ quoque retraxerunt lumen suum. & in fine capitis, Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem. Nec credat Princeps cum turpiter vivat, vitia sua latere, & proinde pravo exemplo non inficere, aberrat toto cælo. Fama enim penetrat abditos quosque Principum recessus, secreta quæque rimatur, occultiora introspicit, latebras omnes explorat, non tenebræ, non solitudo obstat, quo minus in vulgus dimanet quidquid egerit Princeps, nam lux principatus omnia reddit conspicua. Hinc veteres Poetæ veritatem finxere temporis & memoriæ filiam, quia licet aliquando lateat, parvo tamen temporis progressu emergit in lucem. Annales Taciti legantur, & omnes propemodum Romanæ aulæ angulos excussos reperiemus. Quid quæso, profuit Tiberio, seu potius Biberio, obscurum & subdolum fingendis virtutibus ingenium? Quid solitudines, ad inauditam, ac inexplebilem libidinem occultandam quæsitæ? Nonne monstrum illud dimotis parietibus, historia nobis ob oculos ponit? O quam pulchre Salustius; Aliis alia

Alvar. de planctu Ecclesiæ lib. 1.

Isa. cap. 13.

Ioel cap. 2.

Aulus Gell. Noct Attic. lib. 12, c. 12.

Corn. Tac. lib. 5 annal.

Salust. ad Cæsarem.

alia licentia eſt, qui demiſſi in obſcuro vitam agunt, ſi quid iracundia deliquere, pauci ſciunt, fama, atque fortuna eorum pares ſunt, at qui in excelſo dignitatum culmine degunt, eorum facta cuncti mortales novere.

Principis eſt vitium tanto conſpectius in ſe,
Quanto aliis Princeps, eſt mage conſpicuus.

Hoc enim habet magna fortuna, quod nihil tectum, nihilve occultum eſſe patiatur, privatus homo tegere improbitatem poteſt, principantium facta, dictaque omnia, ex edito proſpectanda proponuntur. Quapropter maxime adnitendum, ne duces ſuis ad impietatem fiant, trahantque exemplo in interitum, quos debebant in ſalutem. Hoc autem facile præſtabunt, ſi Iuſtitia, Pietate, Clementia, ac cæteris virtutibus comitati incedant, tanquam ſpecula ampliſſimo totius orbis Theatro expoſita. Siquidem domus regia Principis, debet eſſe Dei Templum, prudentiæ oculus, libra Iuſtitiæ, fortitudinis ſedes, regula Temperantiæ, honeſtatis exemplar, Charitatis ſplendor, fons gratiarum, Muſarum chorus, Oratorum, Poetarumque Gymnaſium, Philoſophorum, Theologorumque ſacrarium, prudentum ſenatus, præmium litteratorum, pauperum menſa, bonorum ſpes, innocentium refugium, omnium miſerorum tutiſſimum Præſidium. Marſil. Ficinus lib. 5. epiſt.

Moribus ingenuis ſint aurea ſceptra tenentes,
Moribus ingenuis ſic erit & populus.
Mobilis ad primi motum volvuntur & aſtra,
Si currit corpus, currit & umbra ſimul.

Caput II.

Principi justitia sit comes individua, & diu florebit Regnum ejus.

REgis à latere nunquam recedat Iustitia, omnium virtutum Regina, quæ regiam Majestatem foveat, dirigat, illustret, fulgentissimi solis instar. Hic enim universis cæli luminibus dominatur, & præest. Hæc morales virtutes omnes facile antecellit, & subjecti, & objecti, & effectuum dignitate. Subjecti quidem, quoniam in nobilissima animæ potestate collocatur, in voluntate nimirum, quæ præcipit jus suum unicuique tribui. Præclarissima etiam ratione objecti, nam virtus circa difficile versatur; difficilius autem est, hominem esse recte affectum ad alienum bonum, ad quod natura non propendet, quam ad proprium, cui libentissime inclinatur. Præstantissima itidem, si præclaros effectus contemplemur, concordiam siquidem, pacem, & societatem inter homines parit, tuetur, & servat. Quid si dixerim ipso sole longe splendidiorem? non falso id quidem. Sol enim interdiu solum, hæc etiam noctu refulget. Sol oculis tantum corporis, hæc autem oculis mentis. Sol diuturna, & assidua præsentia plurimum obest, & absentia noctu prodest non parum. Iustitiæ absentia semper obest, semper prodest præsentia. Pulchre quidem scripsit, qui Principis Iustitiam, Regni animam nuncupavit, siquidem recedente anima, corpus statim dissolvitur, exulante justitia, in præceps ruit Regnum. Princeps itaque quasi jus animatum, commune commodum præ oculis

[...]d. de reg. princ. lib. 1 c. 2.

oculis habens, sæpius mente revolvat; quod ut prosit, non ut præsit, in summo regimine est constitutus. Rex enim propter Regnum, non Regnum propter Regem; sicut non totum propter partes, sed quælibet pars etiam caput, propter bonum totius condita sunt. Hinc dicebat Plinius junior, Bonus Princeps post omnes est. Sed quomodo Paradoxum istud? Nonne caput præ aliis membris in corpore? qui igitur Princeps præsertim optimus reipublicæ caput optimum, post alios habendum? optime dixit, post omnes, non post singulos, quia & ipse Princeps reipublicæ pars est, sed præcipua, singulis comparatus, inter singulos est, at omnibus, hoc est, universo reipublicæ corpori, ut & alia quælibet pars, minor est toto, post omnes simul acceptos, quia & Princeps ad bonum commune creatus est. Porro principes, qui omnia in privatum commodum convertunt, tyranni sunt, non Reges. Vnde Bernardus lib. de consideratione ad Eugenium docte & eleganter, ut solet, Dejecti animi sunt Principes, qui subditorum profectum non quærunt, sed quæstum proprium, indecens est enim valde Principi, voluntate pro lege uti, & veluti rationis expertem, non pro ratione, sed pro libito agere, hac enim ratione distinguitur potestas regia à tyrannica, quod regia potestas commune bonum procurat, tyrannica vero privatum commodum. imo lex instituta ad privatum commodum, non dicenda lex, sed iniquitas, siquidem cessante boni communis ratione, cessat & ipsa lex, & vim obligandi non habet. Nam lex est proprium opus publicæ potestatis, at potestas publica de se in bonum publicum ordinata est. Hinc merito laudatur Augustus Cæsar, qui postquam multis ædificiis Romam decorasset, suis

Arist. 3 polit.

Paneg. in Trajan.

D. Tho. in 1. 2. q. 90. a. 2.

familiaribus dixit, Romam lateritiam accepi, marmoream relinquo. Proinde huic optimo Principi apprime convenit illud adagium, Dignus eſt obeliſco. erat autem obeliſcus columna pyramide minor, ſoli ſacra, quæ nulli erigebatur apud Aegyptios, niſi ei, cujus vita veluti quidam ſolis ſplendor, omnibus poſſet prodeſſe, etiam non poſcentibus. Siquidem ille tenet juſti Imperii clavum, qui nemini nocet, omnibus prodeſt, publico bono ſemper addictus, ſupremi Principis exemplo, qui produxit creaturas ex nihilo, non ut inde bonum reciperet, ſed ut eis bonitatem, quam habebat, influeret, adeo quod, finis productionis creaturarum, non eſt neceſſitas indigentiæ, ſed abundantia divinæ bonitatis, quam Deus creando communicat, non enim Deus agit propter deſiderium boni & finis, ut alia agentia, ſed propter amorem, nam deſiderium proprie, eſt rei non habitæ, at Deus agit propter amorem boni & finis quem habet, & vult aliis communicare. Hoc igitur eſt proprium Principis munus, publicis commodis inhiare, ut enim ſapientes affirmant, alienum bonum eſt juſtitia. Proinde Adrianus Imperator veri Principis ſimulachrum, frequenter in ſenatu dicere ſolebat, ſe ita geſturum principatum, ut ſciret rem populi eſſe, non ſuam privatam. Vox plane aurea, & res multo magis, cum præſtatur. Hoc egregie teſtatum reliquit Pelopidas Imperator, nam in expeditionem proficiſcenti, cum uxor ingemiſcens ſæpius exclamaret, ut propriam vitam tueretur, ſibique conſuleret, Aliorum eſt reſpondit, vitam propriam tueri, at Imperatoris, ex ſuis incommodis omnia reipublicæ parare commoda. Huc appoſite facit inſigne illud academicum, nimirum, apis ex floribus mel confici-

Ægid. 2. d. 1. par. 2.

Florianus Nannius Epiſc. Scal. in ſua Cat. arg.

ficiens, aliorum utilitati consulens, apposita notula, Sic vos non vobis. Quocirca bonus Princeps communis commodi gratia, tanquam verus pater, omnibus prospicit, nullum despicit, neminem respicit, sed unicuique quod suum est, fideliter tribuit, ut feliciter expressit doctissimus ille academicus, qui lucidissimum speculum appendens, brevem hanc sententiam apposuit, Cunctis æque fidum. Supremi Regis exemplo, qui reddit omnibus secundum opera sua. nec dicas quæso, quomodo jus suum unicuique tribuit, si ob temporalem, immo momentaneum lapsum perpetuas exigit pœnas? quomodo observatur illud, secundum mensuram delicti erit etiam plagarum modus? delictum enim est temporale, punitio autem delicti æterna. modica delectatione committitur, & pœna sine fine infligitur? hanc enim difficultatem egregie explicat Augustinus, In retributione, ait, justitiæ, non semper consideratur æqualitas temporis inter culpam & pœnam, nam & in civili republica pro brevissima adulterii culpa, capite plectitur adulter, & sic perpetuo privatur viventium societate. D. Gregorius aliter exponit & quidem optime. Conveniens est inquit, ut qui in suo æterno peccavit contra Deum, in æterno Dei puniatur, dicitur autem aliquem in suo æterno peccasse non solum secundum actus continuationem in tota hominis vita durantis, sed quia hoc ipso quod finem in peccato constituit, voluntatem habet in æternum peccandi, nam voluissent iniqui, ait Gregorius, sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. ostendunt quippe, quod in peccatis semper vivere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare, dum vivunt. ad magnam ergo judicantis justitiam pertinet, ut nunquam careant sup-

Aug. lib. 21 de civ. Dei cap. 2.

Greg. lib. 4 dial. c. 44.

D. Tho. lib. 3 cont. gen. c. 44.

ſupplicio, qui dum viverent, nunquam voluerunt carere peccato. Divus Thomas Gregorii explicat expoſitionem, Apud divinum judicium, ait, voluntas pro facto reputatur, qui autem propter temporale bonum averſus eſt ab ultimo fine, qui in æternum poſſidetur, præpoſuit illius fruitionem fruitioni ultimi finis, ex quo colligitur, quod multo magis voluiſſet in æternum illo bono temporali frui. mortaliter itaque peccans, ſic puniri debet, ac ſi æternaliter peccaſſet. Et merito quidem, pœna infinita punitur peccator, quia culpa fuit infinita. in peccato quippe, duo conſiderantur, averſio à bono incommutabili, & converſio ad bonum commutabile, ratione averſionis, peccatum eſt infinitum, quia privat bono infinito. Iuſtus itaque Deus, qui ad neutram partem deflectit, ſed pro meritis retribuit, proinde medium ſemper locum elegit, ut oſtendat Principes, utpote judices populi, in medio debere coſiſtere ad extrema non declinantes. Siquidem Iuſtitia inter virtutes morales eſt veluti terra inter elementa, hæc enim, ut placet Philoſophis, æque librata in medio propriis conſiſtit ponderibus. Sola quippe elementorum eſt immobilis, & cardo virtutum omnium eſt juſtitia, quæ in medio virtutis locum occupans, ad neutram partem declinat, & eſt tanti ponderis inter alias virtutes morales, ut primum locum obtineat. Vnde interrogatus Ageſilaus Rex, utra eſſet perfectior, juſtitia, an fortitudo? reſpondit, Si omnes eſſemus juſti, fortitudine non eſſet opus, nam ubi viget juſtitia, nunquam opus eſt viro forti, at ubi eſt fortitudo, ibi opus eſt juſti viri præſidio, juſtitia enim eſt neceſſaria in omni tempore, in omni loco, & in omnibus hominibus, at fortitudo eſt neceſſaria tantum in bello & ad tuen-

dam

dam justitiam. Quod & facile conjici potest, ex ipsomet nomine Principis, qua enim de causa dicitur Princeps à capite? quia sicuti ex capitis partibus per universum corpus nervi omnes, & sensus distribuuntur, ita ex Principe per universum Imperium æquo jure justitia administratur. Cavendum est Principi, ne major sit pœna quam culpa, neve ex eisdem causis alii plectantur alii vero impune dimittantur, nihil enim iniquius tulit Populus Romanus, quam ab Imperatore Domitiano in eodem crimine deprehensos, pauperes capitali supplicio damnari, divites autem pecunia mulctari & patrimoniis exutos absolvi. Hinc satis exploratum, nec amicorum, nec parentum, nec nobilitatis personam accipi debere, ubi justitiæ ratio habenda est. Sane ut sol non alius est pauperi, alius diviti, sed omnibus communis, ita Principes personam spectare non debent, sed causam. Nonne eadem trutina aurum ponderatur & plumbum? Sic eadem æquitate, parvis & magnis justitia administranda est. Hoc perbelle insinuavit Philosophus, cum Principem centro comparavit, quoniam sicut centrum est punctum in medio globi existens, à quo lineæ ad circumferentiam ducuntur æquales, ita Princeps medium locum tenet in administratione justitiæ ad neutram partem deflectens, prima enim pars æquitatis; est æqualitas. Quorsum Aegyptii cupressum statuebant pro symbolo justitiæ? quoniam hæc arbor à radice ad fastigium recto surgit stipite æquales ramos æquo ordine protendens, ita ut alius alium non excedat, sed pari æqualitate consurgant, ita Princeps boni & æqui custos, à semita æquitatis non declinans, jus suum unicuique tribuit, utpote, qui neminem respiciens, ab omni affectu omnino est alienus.

Nam

Nam ſicuti & lingua omni ſapore eſt deſtituta, quo ſenſum habeat ſaporis univerſi, & acies oculorum expers eſt omnium colorum, quo poſſit colores omnes diſcernere, ita plane Princeps, ut queat de aliorum vitiis, & affectibus judicare, debet, odio, amore atque omni animi perturbatione carere. Quatuor ſiquidem animi perturbationibus judicium pervertitur, amore, timore, odio, & ſpe. Præ timore, Pilatus humani generis Salvatorem damnavit, primo enim agni innocentiam agnoſcens, eruere cupiebat de luporum faucibus, poſtquam tamen in aure ei inſtillatum fuit verbum illud, Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris, ac ſi dicerent, à præfectura cades, audito hoc verbo timuit, & mox turpiter pronuntiavit, Accipite eum vos & ſecundum legem veſtram judicate. Præ amore, uxor Tlepolimi Helenam ob viri zelotypiam juſſit ſuſpendi. Proinde antiqui pingebant amorem puerum, & oculis captum, ut ſignificarent locum judicio non eſſe, ubi amor mentem occupat. Vnde non inepte quidam ait, Amantes amentibus, ut nominum ſimilitudine, ita re ipſa affines eſſe. Hinc Publius mimus dictitabat, amare, & ſapere vix Deo conceditur; idcirco nunquam debet fieri judicium in conſpectu objecti delectabilis. Præ odio, Medea filios ex Iaſone ſuſceptos interfecit. Præ ſpe, denique & cupiditate Pigmaleon Rex Tyri Sicheum ſororis ſuæ Didonis maritum occidit, ut auro ejus potiretur. Præclare Alexander Magnus in gyro rationis ſe continebat, is enim urgenti matri, ut occideret quendam inſontem, & dictitanti ſe per novem menſes portaſſe prægnantem, ita reſpondit prudenter, & pie, Aliam parens optima poſce mercedem, hominis enim ſalus beneficio nullo compen-

[Margin notes: Ioan. 19. — Ariſt. 2 ethic. — Amian. Marc. l. 14.]

pen-

pensatur. O verba sane aurea, æternis sæculis commendanda. En bonus Princeps, qui nec materno affectu ab honesto deflecti potuit, in hoc regem se potius quam filium præstitit. Nec minus egregium facinus, quod de Artaxerse Xersis filio veteres produnt historiæ. Cum enim quidam ex optimatibus Regni peteret ab ipso quoddam minus justum, sentiretque Rex hoc facere sollicitatum triginta Daricorum millibus, statim Quæstori ærarii sui mandavit, ut Daricorum triginta millia ad se referret, ea protinus dedit, dicens, Accipe, nam cum hæc tibi dedero, non ero pauperior, injustior quidem futurus, si illa quæ tu petebas, fecissem. En Rex æquitatis amans, nec amicum contristavit, nec à justo deflexit, precibus illectus, quasi referens Periclis oraculum, qui ab amico rogatus, ait, Oportet me amicis accommodare, sed usque ad aras. hoc est, amici causa minime violandam religionem. Nec amicus ille dicendus est, qui te ab honestate, divinaque amicitia sejungit, nec justæ humanæ leges sine divina, quia terrenum Regnum quod cælesti non fulcitur, non regnum, sed publicum latrocinium jure nominatur. amicus Socrates, amicus Plato, sed magis amica veritas, vetus est adagium, quo docemur, nullum hominem tam charum nobis esse debere, ut in illius gratiam veritas ullo supprimatur modo. Ad hanc rem pulchre facit Tullianum illud oraculum: Hæc igitur prima lex in amicitia sanciatur, ut nec rogemus res turpes, nec rogati faciamus. Hinc celebratur Vitellii Imperatoris sententia, plane aurea. Cum enim amicus injustæ petitioni importune insisteret, nec orando exoraret, abiens indignabundus dixit, ecquid tua prodest amicitia, si non facis quod rogo? cui Imperator, Et mihi quid tua,

Aul.Gel. lib. 1. Noct.Attic. c. 3.

si

si propter te aliquid contra honestum facturus sum? exuit homo personam amici, qui induit personam judicis. Princeps namque neque pro justis orandus, neque pro injustis exorandus. Federicus Imperator cum Ladislaum Hungariæ & Bohemiæ regem educaret, non defuerunt, qui perdendum suaderent puerum, cujus vita ingentes molestias Cæsari, mors regnum & opes allatura esset, ad quos ille, Ergo me, inquit, opulentum magis regem, quam pium & justum cupitis? at ego justitiam, bonumque nomen divitiis cunctis antepono. An silentio involvam aureum magni Themistoclis dictum? non ita plane nec rationi consonum. Simonidi petenti ut injustam causam diceret, prudenter respondit, Neque tu bonus Poeta fueris, si præter musicæ modulos caneres, neque ego Princeps bonus, si contra leges pronuntiem. Ita prorsus sentiebat Antiochus tertius Asiæ Rex, qui omnibus regni sui civitatibus scripsit, si quid in litteris, quæ ejus nomine scriberentur, esset, quod legibus adversum videretur, crederent, se inscio ejusmodi epistolas scriptas esse, & idcirco iis non obtemperarent. Egregie se gessit Trajanus Imperator, fertur enim dixisse, Imperatorem esse debere juris atque justitiæ cultorem, cujus ipse adeo studiosus fuit, ut cum Præfecto prætorii gladium traderet, quo accingi moris est Imperatorem, in conspectu omnium illum stringens, nudatumque tenens, talia verba tanto Principe digna dixerit, Cape ferrum hoc, si recte imperium gessero, pro me, si aliter, contra me utere. Simile quoddam legitur de Regibus Ægyptiorum, nam magistratibus præcipiebant, illos juramento devincientes, ne quid gererent contra leges, etiamsi ab ipsismet regibus mandaretur, hoc

Æneas Silvius lib. 3 in res gestas Alphonsi.

Fulgos. l.6, c. 4.

Niceph. l. 3 hist. ecclesi. cap. 23.

Plut. in Apoph. Roman.

hoc monimento monentes, quod ſecundum leges omnino vivere volebant, licet legibus non eſſent adſtricti. Non enim Rex imperando plus poteſt, quam jus & ratio, cum nihil aliud ſit regis authoritas, quam loquens juſtitia, & lex animata. Quid de Cleone dicemus? is ut primum Rempublicam attingere deſtinavit, vocatis amicis omnibus, ſolvere ſe velle dixit amicitiæ vincula, ſubdiditque rationem, quia ſolent amicitiæ recta ſubvertere, homines enim Rempublicam adminiſtrantes, utpote affectu quodam occupati, non raro deducuntur à via recti officii. videantur annales Anglici, & ſtatim ſe offeret memorabile exemplum Henrici Quinti Anglorum Regis, is enim ſuos omnes, quibus cum vivente patre diſſolute vixerat, ad ſe vocatos, & quibuſdam muneribus affectos, ſic à ſe ablegavit, ut ſub pœna capitis interdiceret, ne unquam, niſi mores in melius mutarent, ad aulam regiam accederent, ne eorum corrupta familiaritate, vel ipſe corrumperetur, vel judicium, & juſtitiam ſæpe corrumperet, perit namque omne judicium, cum res tranſit in affectum. Pro tuenda juſtitia afferamus in medium Ariſtidis reſponſum. Themiſtocles advocato populo in concionem, magnum aliquid in animo ſe habere, ajebat, quod Rempublicam concerneret, efferre tamen id nolle, priuſquam alicui id communicaſſet, quem populus deligeret, delectus eſt Ariſtides, re Ariſtidi per Themiſtoclem communicata, conſcendens ſuggeſtum Philoſophus, ut quid eſſet, populo referret; ait, Themiſtoclis conſilio nihil reipublicæ Athenienſi utilius, ſed eodem nihil injuſtius. hoc audito, tacere eum populus jubet, nec vel auribus excipere conſilium maxime utile voluerunt, quod ab honeſto, & recto

Sotus de juſtit. & jure l. 4. q. 4. a. 7.

Plut. in polit.

Plut. in vita Ariſtidis.

discreparet. En surgent Ethnici in judicio, & nostros politicos condemnabunt. Sed quid pluribus? nonne personam fratris accipere noluerunt ipsi Ethnici, ut candorem justitiæ colerent? Timoleon Corinthius, ubi fratrem quo tyrannide abstineret, monitis atque precibus monere, ac persuadere nequivit, his subinde navavit operam, qui illum interemerunt, non fratris odio, sed reipublicæ & justitiæ amore. Non tamen in ferenda sententia cursu feratur præcipiti, sed gravi maturitate procedat, ne facti aliquando pœniteat, ad pœnitendum autem properat, qui cito judicat. Hinc Cæsar consuevit dicere, omnia cavenda, prævidendaque, ne quando dicendum sit, Non putaram, quo nihil turpius ab Imperatoribus dici potest. Quot Principes ira perciti, ea efficiunt, quorum deinde pœnitentia ducti, ut infecta essent, magni emerent? Nonne Alexander Magnus ira insaniens, Clytum peremit paternæ militiæ, ac suæ fidissimum, ac tutissimum custodem? Nonne etiam ira commotus Dionysius Syracusanus dilectum pusionem, & in deliciis habitum, pugione transfegit? quorum tamen utrumque adeo facti pœnituit, ut vix à seipso manus abstinuerit? Proinde Vespasianus Princeps laudatissimus pro insigni gestavit Delphinum anchoræ alligatum, adjuncto elogio, Festina lente, ac si dixisset illud Sallustii, Antequam incipias, consulto, ubi consulueris, mature facto opus est. Quod pulchre insinuarunt antiqui sapientes sub quadam eleganti Iustitiæ pictura, fingebant justitiæ currum à duabus mulieribus trahi, quarum altera fractum ensem manu gestabat, altera vero conto innitebatur. Quid quæso, per fractum ensem, eumque retusum, qui nec cito, nec facile secat?

Plut. in Polit.

Quid

Quid per mulierem conto innixam, quæ lento gradu vix movetur ad gressum? tarditatem plane in dandis suppliciis, & magnam in deliberando maturitatem indicabant; non enim credendum est omnibus quæ audimus, , siquidem certiora sunt quæ videmus, veteri adagio teste, Melior est testis unus oculatus, quam decem auriti. hinc pulchre Poeta.

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus. Horat. de arte poëtica.

Non raro tamen decipit & visus, & non modo hebetiores, sed acutissimos quosque, quod uno hoc exemplo patebit. De pictura certamen aliquando fuit inter Zeuxim, & Parrhasium, Zeuxis itaque pictas à se uvas in scenam detulit, veris adeo similes, ut ad eas aves advolarent. Parrhasius autem pictum protulit linteum, tenuissimo velo contectum, illud tamen finxit adeo simile ut omnino verum videretur. Tum Zeuxis judicio avium elatior, rogavit, ut amoto velo picturamo stenderet, subrisit Parrhasius, qua ex re errorem suum intellexit Zeuxis, ingenuoque pudore suffusus, victori cessit dicens, Heri aves ego decepi, tu me hodie, licet artificem. Non itaque omnia credenda quæ audimus, sed quæ videmus, & vix quidem, quando etiam visu decipimur. Nonne, ut tradunt Philosophi, stellæ sunt majores tota terra? & tamen oculis nostris videntur rotula qualibet minores. Vnde hoc? quia inter objectum & potentiam non est debita distantia. Cum videmus baculum, cujus medietas in aqua, & medietas in aëre, nonne judicamus illum fractum, & obliquum? & tamen re vera integer est, & rectus. Vnde hoc? quoniam oculus videt rem per diversa media; videt enim

unam partem baculi per medium aereum, & alteram per medium aqueum, & ideo male judicat, quod baculus ſit confractus. nonne glacies videtur cryſtallum? tamen re vera non eſt. nonne putamus littora recedere, & navem quieſcere? quieſcunt tamen littora, & movetur navis. In Iride nonne judicant oculi veriſſimos eſſe colores? non ſunt tamen niſi lumen reflexum. Non ſunt ergo temere judicanda, quæ non videntur, imo nec omnia quæ videntur, ſæpe enim fallitur & viſus, proinde judex non facile credat, ſed prius optime diſcutiat, quia probationes debent eſſe luce meridiana clariores. Cujus aureæ doctrinæ præclarum habemus in ſacris litteris monimentum, Clamor Sodomorum venit ad me de terra. Quid facies ô Domine? deſcendam, & videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint an non? Nunquid Deum omniſcientem aliquid latere poteſt? minime quidem. Cur igitur mittit Angelos, qui prius ſummam rei exacte explorent, antequam civitates evertat? ut doceantur Principes, ait Philo, ne de abſentibus rebus, iiſque incertis, temere ſententiam proferant, niſi prius introſpecto negotio, cuncta ſedulo perluſtrent. Vidit Moyſes rubum qui ardebat, non tamen conſumebatur, at hoc non ſatis eſſe duxit, ſed propius acceſſit, ut rem melius diſcuteret. Vadam, & videbo viſionem hanc magnam, quare rubus ardeat, & non comburatur. Quid hinc colligendum, ô Princeps? quando de re aliqua judicandum eſt, adhibe prius oculos, quam linguam, & propius accede, ut rectius examines. cui alluſit Seneca in Medea,

Gen. 29.

Philo l. de confuſ. ling.

Exod. 3.

Qui ſtatuit aliquid parte inaudita altera,
Aequum licet ſtatuerit, haud æquus fuit.

Nar-

Narrat Fulgoſius, quod cum duo nobiles coram Ferdinando quarto Rege Caſtellæ & Legionis de proditione accuſarentur, rex præcipiti judicio juſſit eos præcipitari de altiſſima rupe, illi tamen ſeſe innocentes aſſerebant, quare cum humanum deeſſet auxilium, ad divinum confugerunt, & propter injuſtam mortem Regem citarunt, ut infra triginta dies coram ſummo compareret tribunali rationem de iniqua morte redditurus, adveniente igitur die citationis, cum Rex eſſet apud civitatem Gienenſem poſt ſomnum meridianum, repertus eſt mortuus. Quid hinc? ex hoc monimento colligere debent Principes, non cæco caſu, nec opinionis temeritate duci debere, ſed vero judicio judicare. Quamobrem Alexander Rex prudentiſſimus, cum in cauſis capitalibus ſederet judex, accuſatori aurem unam occludebat, rogatus autem, cur id faceret? Servo, ait, alteram integram reo. hoc quippe boni Principis munus eſt, ad neutram partem deflectere. dixit aliquando adverſarius Cæſari, ecquis nocens eſſe poterit, ſi negare ſufficit? tunc Cæſar, & quis innocens erit, ſi accuſare ſufficit? Hinc Robertus Princeps invictus, quia intelligebat nihil eſſe ita accommodatum ad conciliandos populorum animos, ſicut æqualitas, pro inſigni gerebat hirundinem, quæ pullis in nido æqualiter diſtribuit eſcam. appoſita nota, Concordia regnorum. hoc autem nunquam continget, niſi Princeps jus ſuum unicuique tribuat, re prius mature diſcuſſa. Vnde ad hoc innuendum exiſtimat Seneca, inventam fuiſſe à Poetis fabulam, qua fingebant, Iovem univerſum deorum ſenatum conſulere ſolitum, cum de plectendis hominibus ageretur, cum autem de miſerendo, neminem niſi ſe ſolum ad-

Fulgoſ. lib. 1. c. 6.

adhibere. quo ſane apologo admonentur Principes, ne in pœnis infligendis præcipites ruant, ſed ſano adhibito conſilio delinquentes puniant. Quam appoſite convenit Principi hac maturitate procedenti cognomen illud, quod impoſitum fuit cuidam Duci Muricæ nomine, qui cognominatus fuit remora ſalutaris, ſumpta metaphora à piſce, de quo tradunt naturæ indagatores, quod licet quantitate molis ſit parvulus, tantæ tamen eſt virtutis, quod navim velis, remiſque volantem, diu ſiſtere faciat. Ratio autem ob quam honorifico illo nomine ducem illum appellarunt, hæc fuit, quod cum miſſus eſſet à Rege in civitatem Guido ad juvenes omnes eunuchos reddendos; ſtatuerat enim Rex, nimio furore percitus, gentem illam penitus extinguere, ipſe quam potuit moram in itinere traxit, ut ſufficiens eis ſuppeteret tempus ad placandum Regem, & ſententiæ revocationem obtinendam. Quod quia ſucceſſit ex votis, idcirco ſalutarem remoram illum ſalutabant, utpote, qui ſua mora eorum vitæ, & ſalutis cauſa extitiſſet. Quorſum Senatus Romanus inſtituit, ut ſecuribus, quæ præferebantur magiſtratibus, virgarum alligarentur faſces? nimirum, ut dum ſolverentur, ſpatium cogitandi daretur magiſtratui, ne iratus ea fieri imperaret, quorum poſtea fruſtra pœniteret. Quam maturitatem apprime conſulebat Athenodorus philoſophus; cum enim ab Auguſto poſtulaſſet, ut ſenectutis cauſa ſibi liceret ad domum propriam ſe conferre, annuit Auguſtus, rogans in poſtremo congreſſu, ut aliquod ſcitu dignum apud illum deponeret, tunc philoſophus ait; ô Cæſar, cum fueris iratus, nihil prius dicas, vel agas, quam Græcum alphabetum recitaveris. mox Cæſar philo-

Pier. Valer. l. 30.

Plin. l. 31 c. 1.

Plut. in apoph. Roman.

losophi dexteram apprehendens, Adhuc, inquit, te præsente mihi opus est, totumque etiam annum apud se detinuit, aureum illud documentum observans, quippe qui intelligeret, maximum iræ remedium dilationem esse. Proinde Ambrosius sanctarum legum observantissimus antistes, Theodosio Imperatori præcepit, ut ante trigesimum diem nullus damnaretur ad mortem. Noverat enim vir sanctus, quantum judiciis obsit, præpropera festinatio. Deinde illum objurgavit his verbis, Quoniam furori judicium tuum commisisti, & non ratio sententiam protulit, sed iracundia, scribe legem, quæ decreta furoris evacuet, & triginta diebus sententia necis in litteris maneat, judicium rationis expectet, quibus transactis diebus, ira jam cessante, ratio causam judicans, quid sit justum, disponat. quam admonitionem libenti animo suscepit Imperator, & legem scribi jussit, propriaque manu regia confirmavit. Quocirca mos apud Romanos inolevit, isque laudabilis, ut Iudices ferendo sententiam sederent, adeo quod jure erat cautum, sententiam à Iudice stando, non sedendo prolatam, nullius fere momenti esse, ea propter statutum arbitror, ut externa corporis quies pacatum judicis animum præseferret, pariterque indicaret, quod maturo, non præcipiti consilio ad ferendam sententiam duceretur. Hoc sane laudabile institutum si observasset Philippus Macedonum Rex, utique non fuisset opus mutare judicium; is enim cum Machetæ causam, pro tribunali sedens perperam judicasset, exclamaretque Macheta, & se provocare diceret, iratus admodum Rex ait, Ad quem provocas? ad te ipsum, inquit, cum attentius audieris, tunc quidem Philippus quasi indignatus surrexit, &

Sen. l. 3 de ira c. 12.

Theod. l. 5 hist. ecclesi.

Aul.Gel. l. 7, c. 1.

judicium diſtulit. Cæterum cum cauſam melius examinaſſet, intelligeretque Machetæ factam iniuriam, judicata quidem non reſcidit, ſed pecuniam, qua damnatus fuerat, ipſe perſolvit, ut regia Majeſtas neminem læderet, jusque ſuum unicuique daret. Noverat quippe egregius Princeps, quam bene Principi conveniat Iuſtitia, ſine qua, neque Reges regnant, neque potentes juſta decernunt, propterea Rex David illam ſibi ne-
Pſal. 71. ceſſariam comitem advertens, exclamabat, Deus judicium tuum Regi da, & juſtitiam tuam filio Regis. Iuſtitia namque in Principe debet eſſe accidens inſeparabile, & individua comes; ſi enim Princeps non eſt juſtus, nec Princeps jure dicendus. hinc Saul duobus tantum annis regnaſſe dicitur, cum tamen quadraginta annis regnaverit, quia in reliquo tempore, cum non fuerit juſtus, nec inter Reges numerandus. quod divini oraculi teſtimonio facile comprobatur, nam Matthæus dicit, multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis. Lucas vero, multi Prophetæ & juſti. Quorſum hoc? quia non eſt rex, qui non ſit juſtus. Huc accedit appoſite, quod de Ranutio Farneſio Duce præſtantiſſimo tradunt ſcriptores; matronæ enim cuidam importunius poſtulanti, pro filii flagitioſi libertate, & querenti quod orando non exoraret, objectanti etiam, Octavii Ducis clementiam, ita reſpondit, Octavius avus meus profitebatur ſe ducem gratiarum, Alexander pater meus ducem bellorum, ego autem profiteor me Iuſtitiæ ducem. regium plane reſponſum, quaſi quoddam oraculum ex arcanis philoſophiæ penetralibus depromptum. princeps enim, ſi Philoſopho credimus, eſt quidam publicus juſtitiæ miniſter.

Quo-

Quomodo autem Iuſtitia rite adminiſtrari debeat, dialogus iſte miro artificio elaboratus, uſquequaque declarabit,

Quæ Dea? juſtitia. ecquid torvo lumine? Flecti
Neſcia ſum, lachrymis, vel prece, vel pretio.
Quod genus? à ſuperis. ex quo genitore? modo. qua
Matre? Fide. nutrix quæ tua? pauperies.
Quis gremio infantem fovit? prudentia. quonam
Freta Duce agnoſcis crimina? judicio.
Cur gladium tua dextra gerit? cur læva bilancem?
Ponderat hæc cauſas, percutit illa reos.
Aurium aperta tibi cur altera? & altera clauſa?
Hæc ſurda injuſtis, panditur illa bonis.
Paupere cur ſemper cultu? juſtiſſimus eſſe
Qui cupit, exiguas ſemper habebit opes.

Iuſtitiam itaque veram regnorum cuſtodiam, non inficior, colere debent Principes omni ſtudio, ſed illam manſuetudine, clementia, ac prudenti examinatione moderari, ne populis tranſeat in odium, & de illis non decantetur, quod de Dracone legiſlatore; huic enim, quia leges omnes inſtituit ſub pœna capitali, dictum fuit, nec ſine probro, Iſte ſcripſit leges ſanguine. Proinde Salomon Rex ſapientiſſimus, Principi conſulens dicebat, Noli eſſe nimium juſtus, ſed clementiam comitem individuam adhibe. aſperum quippe ac nimis grave eſſet, omnia ad calculos revocare. Rex apum ſine aculeo eſt, ait Seneca, Divus autem Baſilius aculeum in Rege ponit, ſed illo non utitur ad vindictam, quoniam præcipua pars Principis, eſt juvare, non nocere. ſint ergo Principes apiani, non veſpaſiani, melliferi agminis Imperatorem æmulentur, non veſpas, quæ non niſi ad nocendum exercere norunt aculeum. Vis ergo ô Princeps juſtè & feliciter Rempubli-

Eccleſ. c. 7.

Ariſt. l. 3. de hiſt. animal. c. 16.

Hom. 8. in exam.

cam adminiſtrare ? obſerva diligenter mandatum, quod dedit prudens pater Icaro filio ceratis pennis volaturo,

Inter utrumque vola, medio tutiſſimus ibis.

Hoc autem non præſtabis, niſi virtutibus moralibus tanquam ſororibus, honorifice ſtipatus procedas, iſtæ namque mutuis nexibus inter ſe colligatæ, nullo unquam tempore debent disjungi. quippe, quod una ſine aliis perfecta eſſe nequit, quin manca omnino languefcit. ita ſentit

Amb. l.5 in Luc.

Ambroſius, Connexæ ſibi ſunt, & concatenatæ virtutes. ita ſcribit Hieronymus, Virtutes morales ita ſibi cohærent, ut qui unam habuerit, omnes habeat, & qui una caruerit, cunctis careat.

Hieron. ſuper Iſa. c.1.

ita confirmat Auguſtinus, Virtutes quæ in animo noſtro ſunt, nullo modo ſeparantur ab invicem.

Aug. l. 6 de Trin. c. 4.

ita concludit Gregorius, Vna virtus ſine aliis, aut nulla eſt, aut imperfecta eſt. ita denique Clemens Alexandrinus, Virtus, quia ejus uſus multiplex, multis nominibus nuncupatur. eo nimirum modo quo drachma, ſi detur nauclero, dicitur naulum, ſi publicano vectigal, ſi pro re empta, pretium, ſi operario, merces appellatur, ita virtus, ut ad varios ſenſus adhibetur, modo juſtitia, modo prudentia, modo aliis nominibus vocatur; dum enim conſiderat, quid ſit agendum, vel non, prudentiæ nomen ſortitur, dum moderatur cupiditares, temperantiæ, dum in perferendis rebus verſatur, fortitudinis, dum æqualitatem conſtituit, in his quæ ſunt ad alterum, juſtitiæ. Hinc Plato teſtatus eſt, virtutes omnes mutua invicem amicitia vinciri. Quid

Clem. Alexan. ſtrom. 1.

Ariſt. 6 Ethic.

fortitudo ſine prudentia ? temeritas. Quid prudentia ſine juſtitia ? calliditas. Quid temperantia ſine fortitudine ? ignavia. Quid juſtitia ſine tem-

temperantia? crudelitas. Verum eſt enim illud Ennii adagium longo uſu comprobatum, Summum jus, ſumma injuria. Et præcipue quidem cum ſumma legum auctoritas, non in omnes æquo jure animadvertat. Tunc enim non leges, ſed aranearum telas appellabat Anacharſis, quas muſcæ grandiores evolando perfringunt, at minus validæ irretiuntur incluſæ. De qua re eleganter Poeta.

Dat veniam corvis, vexat cenſura columbas. Iuven. Satyr. 7.

Hoc porro iniquum regimen, ipſene Regnum dixerim? non ita profecto. Remota enim Iuſtitia, dicebat Auguſtinus, quid ſunt Regna, niſi aperta latrocinia? Huc facit ad amuſſim, quod olim Alexandro Magno, totius orbis imperium ſitienti, reſpondit pirata comprehenſus. Siquidem cum Rex hominem interrogaſſet, Dic homo perditiſſime, quo ſcelere impulſus, mare habes infeſtum? ille intrepidus ait, eodem, quo tu orbem terræ, ſed quia exiguo navigio ipſe hoc facio, latro vocor, quia tu magna claſſe, Imperator.

Auguſt. de civ. Dei l. 4, c. 4.

Marc. Tull. l. 3 de rep.

Imperii quicumque ſacras moderaris habenas,
Ius cunctis tribuas, conditione pari.
Sic populis charus, fama ſuper æthera clarus,
Sic verus Princeps, nomine, reque ſimul.

CAPUT III.

Firmamentum Regni Clementia Principis.

Prover. c. 30.

Isericordia, & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus ejus. Divinum hoc sane oraculum apprime noverat Severus Imperator. Nam cum Memmia ejus uxor, animadverteret Severum non esse, ut nomen præseferebat, ac proinde objiceret, quod nimia facilitate regalem auctoritatem minueret, protulit dignam tanto viro sententiam: Imo, ait, regiam potestatem, & securiorem, & diuturniorem reddo. Pulchre quidem, & sapienter. Quoniam non sufficit Principi regna parere, sed summa debet adhiberi diligentia, ut parta serventur diu. Hoc autem non præstabitur, nisi justitia duce, & comite clementia. Proinde Augustum Cæsarem valde admiratum fuisse, refert Plutarchus, quod Alexander trigesimum secundum agens annum, post devictam Asiam, & Europam, & subjectum prope orbem terrarum, dixisset, Quid in reliquo vitæ meæ cursu faciendum sit, nescio, cum jam nullum Regnum supersit acquirendum. hanc sententiam improbavit Cæsar his verbis, Majus opus est, ô Alexander, partum gubernare imperium, quam magnum acquisisse.

Plut. in apoph. Rom.

Non minor est virtus quam quærere, parta tueri.

Hoc autem fuit præsidio clementiæ, quæ populorum animos in amorem Principis modo incredibili accendit. Proinde antiqui amorem pinxerunt armatum, & dormientem, ut significarent,

tuto

tuto dormire posse dilectum, cum ad ejus custodiam amor assistit. Huc optime facit Antigoni regis responsum; hic enim interrogatus quid causæ esset, quod cum initio regni durior fuisset, senex deinde factus, ita placide regnum gubernaret? Prius, inquit, opus erat Regno, nunc gloria, & benevolentia. quibus verbis sapienter admodum indicavit, quod quamvis regnum, armorum vi soleat sæpius comparari, non diu tamen conservetur, nisi animi mansuetudine, morum facilitate, & civium benevolentia. siquidem nihil ad mortalium animos vinciendos magis accommodatum, quam clementia. Auream hanc regnandi institutionem iterum comprobavit. Cum enim amici suaderent, ut si Athenas caperet, validis illam præsidiis communiret, egregie respondit, Ego fui semper in hac sententia, ut crederem nullum esse Regni præsidium firmius benevolentia. Hæc est tutissima regum custodia, dicebat Isocrates, quæ non turribus, non propugnaculis, non armis continetur, sed amicorum præsidiis, & amore populorum, quibus quidem opibus regna, & imperia, non modo servantur, verum in dies late propagantur. Pulchre Sallustius ad Cæsarem, Qui benignitate ac clementia imperium temperavere, his candida, & læta omnia fuere. Quoniam non exercitus, neque thesauri præsidia Regni sunt, sed amici, quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio, ac fide præstantur. Hac vivendi ratione tutus in Regno Princeps, tunc enim non erit opus construere in altum editas arces, non in excelsum arduos colles emunire, non latera montium abscindere, non se multiplicibus muris, turribusque sepire, salvum Regem in aperto clemen-

Sen. l. 1 de clem.

mentia præſtabit. Verum enim eſt inexpugnabile munimentum amor civium. Quid pulchrius, quam vivere optantibus cunctis? Quid optabilius, quam ſi paululum valetudo titubaverit, non ſpem hominum excitari, ſed metum? at contra, quid miſerius, quam ita vivere, ut neminem videas qui te ſalvum velit? Nulla re Imperium pluribus firmabit præſidiis Princeps, quam ſi ſe præſtabit Principem, hoc eſt, Dei vices gerentem, eſt autem mitis Deus, mitem quoque decet eſſe Principem. Ad hanc rem appoſite faciunt aurea veba oratoris Demoſthenis ad Alexandrum Regem, Nulla de virtutibus tuis, licet multæ ſint, vel glorioſior miſericordia, vel admirabilior clementia, nec per aliud propius ad deos accedere potes, quam ſi ſalutem conferas hominibus, vel dando, ſi eguerint, vel parcendo, ſi deliquerint, vel indulgendo, ſi ſupplicaverint. Cum enim vincamur à diis omni in munere, ſoli clementia eſt, quæ deos nobis reddit æquales. Tale conſilium dedit apud Claudianum Theodoſius Honorio filio,

Sis pius imprimis, nam cum vincamur in omni
Munere, ſola deos æquat clementia nobis.

Hinc Philippus Macedo dicere ſolebat, Oportere Regem ſemper meminiſſe ſe hominem eſſe, & per clementiam ſimilem ſe Deo fieri. Siquidem clementiæ nomen Deo maxime convenire, divina paſſim oracula teſtantur. Martinus Doyza Hiſpanus refert, quod Veſpaſiani Imperatoris tempore, Romæ in Senatu diſceptatum fuit, Quis deorum eſſet optimus? Et quonam nomine foret nuncupandus? cenſebant aliqui eum potentem eſſe nominandum, quod ejus virtus & potentia cuncta perfringat. Alii vero putarunt no-

men

men divitiarum ei tribuendum, quod pecuniæ obediant omnia: nonnulli deum ſcientiarum appellari debere affirmabant, quod norit omnia, & quem nullum lateat ſecretum. Porro nullum horum apte convenire viſum eſt, atque ideo in varias ſententias diſtracti, ancipites Senatotes hærebant. Conferebant enim ad invicem, ſi Deus potentiæ, armorum, bellorumque debet appellari, quem Deum timidi & puſilli habebunt? ſi Deum divitiarum, inopes & egeni ad quem confugiant, Deum non habebunt. Si Deum ſcientiarum, Oratores & Philoſophi felices erunt, non vero ignari & rudes. Cum itaque hærerent anxii, ecce mox adſtantem viderunt juvenem, qui Dei, quem cæteri adorarent, imaginem collo ſuſpenſam gerebat, quam unicuique demonſtravit. Pictus autem erat quidam, extenſis brachiis, in cujus dextera legebatur, Promitto, in ſiniſtra, Expecto. latus quoque apertum habebat, adeo ut pateret, cui inſcriptum erat, Remitto. circum latus veluti elogium inſculptum erat, Deo clementiæ. Hanc cum Senatores imaginem conſideraſſent, cœperunt ſinguli exclamare, hanc veram Dei imaginem eſſe, quem adorare vellent, firmiterque aſſerebant nullum alium Deum ſe agnoſcere velle, quam qui probis felicitatem promitteret, improbos ad pœnitentiam expectaret, cuique nomen foret, Deus clementiæ, nomen divinitati maxime proprium, quodque omnes ad ſe ſine ullo diſcrimine alliciat. En clementia, nomen Dei proprium, quod & vobis convenit, ô Principes, quia Dei vicem gerentes eſtis, & divinitatis imagines. Hinc Philippus Macedonum Rex clementiam appellabat gloriæ ſuæ theatrum. Clementia enim hominibus eſt neceſſaria, maxi-

me

me autem decora Imperatoribus. Proinde doctissimus Aristoteles inter multas institutiones, quas Alexandro Regi præscripsit observandas, hanc unam præcipue tradidit, Pateat omnibus clementia majestatis tuæ. Hinc Reges antiquitus ungebantur, ut hac observatione admonerentur, quod lenes, pii, ac clementes essent futuri. Debet quidem Princeps omni studio incumbere, ut populus ad rectam rationis formam instituatur, sed leniter ac leviter, non mordendo, sed ursæ instar lambendo. Hæc enim, ut ait Plinius, parit catulos informes, quos postea linguæ linctu conformat, & paulatim figurat. Decreverunt olim Athenienses in Areopago, ut civitatis dominium alicui deorum committeretur, qui eam protegeret, contendunt Neptunus, & Minerva, quis potiatur dominio? tandem statuere Athenienses, adhibito prius consilio, ei dominium concedendum, qui insigne aliquod prodigium patraret. Extemplo Neptunus tridente aquas percutiens, duos equos repente prodire fecit. inauditum sane prodigium. At Minerva benignitatis amans, virga leviter humum tangit, & ecce ramus surgit virentis olivæ. hoc autem non tanta admiratione dignum censebat vulgus, re tamen apud sapientes maturius discussa, longe præstantius fuit judicatum. Equi enim quid portendunt? bella utique & seditiones. Oliva vero præfefert clementiam. Non mirum igitur si præclarum illius civitatis dominium omnium votis, & vocibus soli Minervæ fuit dedicatum. Quorsum autem hic apologus? ut ediscant Principes imperii clavum sustinentes, magis studere benignitati, quam severitati, & magis clementiæ, quam sævitiæ, quo Imperium firmiores agat radices, æternitatique deman-

mandetur. Hinc in ſacris litteris monarcha principum omnium, habet ſtellas in manu, gladium in ore, quia ſupplicia comminatur verbis, beneficia autem re ipſa confert, idcirco de ejus manibus dicitur, manus ejus tornatiles, virtus enim omnium rerum effectrix, tornatilis eſt propter ſummam in benefaciendo celeritatem. Qui enim tuto & diu regnare appetit, ſummo ſtudio niti debet, ut clementia, non armis ſtipatus regnet. Quotidiano namque experimento compertum habemus, quod Principes qui nimio tumore elati, quaſi ſuper cardines cæli perambulantes, inacceſſibiles ſe exhibent, tantum abeſt, ut à ſubditis amentur, quod etiam capitali ab omnibus habentur odio. Quot enim ſunt, hac noſtra tempeſtate, Principes, qui propter nimiam eorum inhumanitatem, ſubditorum animos adeo perturbant, ut, eis debitum honorem præſtare recuſent, & cum præſtant, inviti tamen ac reluctantes. Porro qui ſe humanos ſubditis exhibent, illorum animos facile conciliant, divino oraculo ita atteſtante, Fili in manſuetudine opera tua perfice, & Eccl. 23.
ſuper hominum gloriam diligeris. Loca munita, aggeres, valla, arces, tutum faciunt Principem, ſed non omnino. Hæc ſiquidem proditionibus, & arte, poſſunt alterius dominio ſubdi, aut armorum vi diſſipari, at hominum corda ingenui amoris vinculo colligata, nullatenus poſſunt everti. hæc eſt cuſtodia invincibilis, amor populi erga Principem. hoc eſt inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Longe valentior amor ad obtinendum quod velis, quam timor, nulla major ad amorem invitatio, quam prævenire amando. amore Imperia durant, ſubvertuntur terrore, amore nectuntur, ſecantur metu,

ſolus amor ex invalido, validum imperium ſtatuit. Peragit quandoqne tranquilla poteſtas, quod violenta nequit, mandataque fortius urget imperioſa quies, quam acris nimium, & ſæva auctoritas. Imperia enim crudelia magis acerba, quam diuturna ſunt, & Princeps ad ſævitiam natus, nunquam & nuſquam tutus erit, ſemper autem, & ubique in metu. Illa illa potentia tuta eſt, quæ viribus ſuis modum imponit, & cum punitione opus eſt, non tamen cum omni rigore, ſupremi Iudicis exemplo, qui cum poſſet de rigore juſtitiæ peccatorem ad nihilum redigere, illi relinquit eſſe, quod bonum & pulchrum eſt: ita intelligitur illud axioma Theologicum, Deus punit citra condignum. Ideo dicitur Dominus, quaſi do minus. Apologum huic inſtituto ſatis accommodatum affert Plutarchus, ait enim, Inter ſolem & ventum aquilonem non parvam ortam fuiſſe contentionem, quis prius altero viatorem veſtibus expoliare poſſet, cœpit aquilo pedeſtrem viatorem vehementer impetere, ut fere galerus è capite, & pallium ex humeris decideret, quanto tamen ipſe acrius flabat, tanto viator diligentius galerum capiti, & pallium ſcapulis aptabat, unde non ventus aquilo de viatore, ſed viator de aquilone victor evaſit. Sol vero potentiam ſuam oſtentans, cœpit ardentes radios viatori immittere, quibus ille adeo cœpit incaleſcere, ut ad deponendum pallium cogeretur, deinde invaleſcente ſolis calore, & illum acrius premente, exteriori tunica ſe expoliavit, atque hoc modo Phœbus de aquilone triumphavit. Quid hinc? hoc nimirum, quod facilius vincuntur, & vinciuntur hominum ingenia clementiæ, & beneficiorum calore, quam nimiæ ſeveritatis violentia.

[Margin: Valer. l.4, c.1.]
[Margin: Plut. in apoph.]

Quod

Quod egregie comprobatur Augusti Cæsaris testimonio. Hic cum jam quadragesimum excessisset annum, delatum est ad illum, Lucium Cinnam adolescentem nobilem, ac magni Pompei nepotem, sed hominem turbulentum insidias illi struere, dictum est, ubi, quando, & quomodo aggredi vellet, dictabatur proscriptionis sententia, sed Augusto interim varias edente voces, ingressa Livia uxor, Fac, inquit, quod medici solent, qui ubi usitata remedia non prosunt, tentant contraria, severitate nihil adhuc profecisti, ignosce, Cinna deprehensus vitæ tuæ nocere non potest, fama prodesse potest. Protinus Imperator Liviæ consilium secutus, Cinnam accersiri jubet, tum dimissis omnibus è cubiculo, sic eum allocutus est, Hoc Cinna primum abs te peto, ne me loquentem interpellas, dabitur & tibi loquendi tempus. hic commemoratis pluribus in Cinnam beneficiis, enixe rogavit, quare putarit ipsum occidendum? sed perturbato Cinna, sic finiit objurgationem, Vitam tibi Cinna iterum do, prius hosti, nunc insidiatori, ac parricidæ, ex hodierno die inter nos incipiat amicitia. Contendamus utrum ego meliore fide vitam tibi dederim, an tu mihi debeas. Posthæc ultro detulit consulatum, questus quod non auderet petere. vis exitum? Cinnam habuit perpetuo amicissimum, & solus illi fuit hæres. Porro ex tanta clementia quem fructum cepit Augustus? non solum mens Cinnæ omnino mutata, sed omnes postea in eum conspirationes ita compressæ sunt, ut nemo unquam ejus vitæ deinceps insidiari ausus fuerit. Noverat quippe optimus Princeps, non paucas ex nimio rigore seditiones excitari, excitatas antem sedari clementiæ beneficio. Pro-

Augustus Cinnã sibi insidiantem beneficiis vicit, et amicissimũ effecit.

inde Isaias propheta sedulis votis expostulabat hanc sane regiam dominandi institutionem, Emitte agnum Domine dominatorem terræ. non petit leonem, qui dilaniet, non taurum qui percutiat, non elephantem qui terreat, nec cervum qui fugiat, sed petit agnum, qui clementer imperet. Cur quæso, propheta non petit leonem, qui fortissimus animalium, & petit agnum ad omnia trepidantem? ut innuat quod qui constituendus est Rex terræ, debet habere clementiam agni. Hinc alia littera legit, Emitte ducem. quoniam qui feliciter, & diu regnare appetit, populos regere debet, non leonis sævitia, sed mansuetudine agni. Non enim Principi ideo datur potentia, ut damnum inferat, sed salutem, non ut destruat, sed ut construat, non ut obsit, sed ut prosit, ut de apum Rege tradunt naturæ indagatores, qui licet habeat aculeum, non tamen ad vindictam. Huic rei satis apposite facit quod refert Plutarchus, Vnus ex primariis, ait, laudavit Philippi potentiam quia magnam urbem Olyntum solo æquavit, at quidam philosophus hoc audiens dixit, atqui non potuit tam bellam struere. Vnde longe digniori encomio celebrandus Augustus Cæsar qui postquam superbis ædificiis Romam decorasset, dixit, Romam lateritiam accepi, marmoream relinquo. Magnanimi quippe Principis partes sunt, prodesse, non obesse, juvare, non perdere, hinc Iuppiter quasi juvans pater. Athenis consilium contra Alcibiadis honorem, & fortunam convocatum fuit, ut autem id cum majori omnium assensu fieret, convocarunt etiam sacerdotes omnes, & virgines Vestales, interrogatæ autem de opinione, & sententia, una earum respondit, Ad nos supplicatio pertinet, non exe-

Isa. 26.

execratio. Quorſum è Davidica turri pendebant clypei, arma ad defenſionem, non ad offenſam ſpectantia? quia Princeps verè pius in ſalutem, non in perniciem potentia uti debet, & tamquam pater vitia quidem corrigere, at ſubditos ſervare, veluti alter Alco, qui cum eſſet peritiſſimus ſagittarum jaculator, & videret ingentem colubrum, corpus filii ſui cingentem undequaque cum magno vitæ illius diſcrimine, paterna pietate commotus arcum tetendit, impulſumque ſagittæ tam ſingulari arte temperavit, ut colubrum transfigens, filium indemnem omninò reliquerit, quod factum admiratus Manilius dixit, Mirabile fuit hoc opus, ſed ars erat eſſe patrem. ita Principes mittant ſagittas ſuas, quibus vitia diſſipent, ſubditos autem tanquam filios, ſi fieri poteſt, non perdant. ita ſe gerebat Rex David, proindè dicebat, Perfecto odio oderam illos, hoc eſt, vitia, non Pſ.138. naturam perſequebar. Vnde Auguſtinus ajebat, Oderam in eis iniquitates eorum, diligebam conditionem tuam; hoc enim eſt perfecto odio odiſſe, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. cui doctrinæ ſubſcribens Gregorius dicebat: Quid eſt inimicos Dei perfecto odio odiſſe? quod facti ſunt diligere, & quod faciunt increpare.

Non tamen credas in Principe ſolam clementiam deſiderari, quia etiam ſuo loco in adminiſtranda juſtitia ſeveritate opus eſt. ſic docuere optimi quique politici, & ita nimirum vivendum eſt Principi, ut nec ſeveritas amorem diminuat, nec facilitas auctoritatem. Siquidem tam omnibus Senec. lib. 1 de clem. c.2. ignoſcere crudelitas eſt, quàm nulli. Acutè olim Frontonius Conſul in Nervam jam ſenem & enervem nimis indulgentem, Malum quidem eſt Fulgoſ. li.2, c.2.

Principem habere, ſub quo nihil liceat, ſed longè pejus, ſub quo omnia omnibus liceant. Scitè admodum Lactantius, Princeps qui commovetur intempeſtiva lenitate, vel ſæpius quam eſt neceſſe, vel etiam ſemper ignoſcit, is planè & illorum vitam perdit, quorum audaciam nutrit ad facinora majora, & ſibi ipſi nunquam deficientem moleſtiarum materiam ſubminiſtrat. Nam qui mitior eſt, dum paucorum tolerat ſocordiam, multorum adverſus imperium invitat inſaniam. Hinc laudatur tertius Otho Imperator, hic enim cum vicennalis adoleſcentiæ vix adhuc exceſſiſſet ætatem, inter inſignia multa quæ geſſit, tribus regni proceribus Rempublicam perturbantibus oculos eruit, Rodulpho, Raimundo, & Arimundo, quo facto ita omnium aliena diripientium viſcera tremefecit, ita totum Regnum in pacis tranquillitate compoſuit, ut nemo deinceps juris proprii terminos per inſolentiam tranſilire auderet, unde communi voce proclamabatur, In evulſione ſex oculorum unum pacatum eſt regnum. ſiquidem enervato rigore juſtitiæ, ſtatus evertitur diſciplinæ, & dum ultoriæ ſeveritatis cenſura reprimitur, temeraria delinquendi licentia relaxatur: inordinata ſanè pietas nutrit impietatem, & timida manus medici, vulnus auget ægroti. Proinde ſolebat dicere Cato ſenior, Mallem mihi pro collato beneficio gratiam non haberi, quam pro maleficio perpetrato culpam non expiari ſupplicio. Hujus ſententiæ fuit Antiſthenes, rogatus enim quæ res portenderet civitatibus exitium? Quando, inquit, non eſt bonorum, ac malorum diſcrimen; ſentiens eam Rempublicam non poſſe conſiſtere, ubi nec eſſet honos virtuti, nec improbis pœna. Noverant quippe ſapientes viri, ſpem impunitatis magnam ille-

Lact. li. de ira c. 18.

Petr. Dam. Card. li. 7. epiſt.

Laert. li. 6. c. 11.

Senec. lib. 1 de clem.

illecebram esse peccandi, & nihil in republica perniciosius esse impunitate, qua sontes ad deteriora semper invitantur. satis apposite pertinet ad Principem illud insigne Academicum, ciconia nimirum serpentes deglutiens, adjecta inscriptione, Conficere est animus. Quid quæso per serpentes? sicarios, sanguini inhiantes. hos debet Princeps omni conatu de terra viventium radicitus evellere, hæc verba pro stemmate gerens, Dabis improbe pœnas. siquidem illud regimen præclarum censetur apud veros politicos, ubi insontibus præmium, at sontibus pœna. Hinc Democritus cōnsuevit dicere, & quidem prudenter, Duo esse in sinu justitiæ Numina, quæ cuncta gubernant, pœna nempè, & præmium; si enim crimina impunita, quis securas noctes habebit? quis innocuos dies? Quorsum in admirabili Transfigurationis mysterio supremus Monarcha voluit inter Moysem & Heliam constitutus videri? ut colligant Principes, quorum exemplar Christus, inter Moysem mansuetum, & Heliam severum debere collocari, ne vel nimia mansuetudine languescant, vel nimia severitate excandescant, sed lenitatem cum majestate conjungant, ne regendi frangatur auctoritas, nam familiaritatem matrem esse contemptus, commune testatur adagium. Nemini itaque se tam familiarem exhibeat Princeps, quin possit, si opus fuerit, sine periculo succensere, aut sine rerum mutatione: deterrimi namque consilii est, amicos ad parem usque potentiam efferre. Ama tamquam osurus, oderis tanquam amaturus. Pulchrè admodum Tragicus,

Nulli te facias nimis sodalem,
Gaudebis minus, & minus dolebis.

Nec erit absonum, imò valdè consonum, si pro-

feramus aurea quædam verba, quæ Lupus Abbas Ferrarienſis ſcripſit ad Carolum Calvum Imperatoris Ludovici filium, Pro regno optimè adminiſtrando inter cætera hoc ſit aureum documentum, Videte, ne vos cuilibet ita ſubjiciatis, ut ad ejus arbitrium omnia faciatis. Cur enim regium nomen prætenditis, ſi regnare neſcitis? certè non expedit vobis, & populo, ut aliquem vobis æquetis, nedum præponatis. non admittantur ergo à vobis in ſupremo culmine primarii, ne gloriam veſtram ipſi inter ſe partiantur, & meliorem amorem alienent à vobis. Tandem, ut omnia uno verbo perſtringamus, In ſumma rei adminiſtranda oraculum Solonis præ oculis tenendum, Ne quid nimis. Nam ſicut nimia ſeveritas nunquam prodeſt, ſic nimia indulgentia ſæpenumero obeſt. Quod egregiè noſtris temporibus obſervavit Henricus hujus nominis quartus Rex Galliæ, qui pro inſigni regio ſuſcepit malum granatum, nec penitus acre, nec dulce omnino, appoſito hoc brevi titulo. Subacre. quo inſinuare volebat, Principes in excelſo regimine ſedentes, partim manſuetudine, & dulcedine, partim juſtitia & rigore uti debere. Egregium planè inſigne, Leo ſedens, regiam majeſtatem præſeferens, appoſita notula, Metuenda voluptas. in omni imperatorio munere ita ſe gerat, ut & amabilem, & formidabilem ſe præbeat. unde Gregorius, ſit amor, ſed non emolliens, ſit rigor, ſed non exaſperans, ſit zelus, ſed non immoderatè ſeverus, ſit pietas, ſed non pluſquam expediat parcens. pulcrè docet Seneca, pœnam ſi tutò potes, donabis, ſin minus, temperabis, Monarchæ cæleſtis exemplo, qui nunquam admittit miſericordiam ſine juſtitia comite, miſericors Dominus, & juſtus.

Crinitus li.1.hon. diſp.c.3.

De

De Tamberlano Scytharum Imperatore insignem historiam narrat Petrus Crinitus, Dux iste, ait, toto orbe celebris, ut majorem hostibus metum incuteret, triplici tentorio in bellis uti consuevit, ita tamen quod in unoquoque dispar color appareret, quo animi quoque mutatio intelligeretur. Prima igitur die tentorium exponebat, albo colore. Ex colore tentorii belli conditiones insinuabat, cum quibus ad certamen descendisset. prima itaque die tentorium colore albo explicabat, ut ostenderet, quod civitati nullam injuriam esset illaturus, modo sponte se traderet, at si alteram diem hostis expectasset, tunc coloris rubei tentorium educebat, quasi ad sanguinis effusionem vocaret. Quod si ad triduum res protraheretur, per colorem atrum, atra omnia futura portendebat, & extremam cunctis perniciem prænuntiabat. Quid hinc colligere debet Princeps? clementiam in regimine adhibendam, sed cum severitate conjunctam. Cujus etiam instituti normam manifestè præscribunt oracula divina: nam in Deuteronomio habentur hæc verba, Si quando accesseris ad impugnandam civitatem, offeres ei primum pacem, si susceperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est, salvabitur, & serviet tibi sub tributo, si autem fœdus inire noluerit, & ceperit contra te bellum, oppugnabis eam. Hoc itidem apud Romanos in more positum erat. Legati enim Romanorum ad Athenienses profecti, aurea hæc verba proferebant, Aut pacem, aut bellum eligite, mors & vita in manibus vestris sita est. Hanc regendi institutionem observabat Philippus Macedonum Rex. Nam filium Alexandrum frequenter admonere solebat, ut cum Macedoni-

Pet. Crinitus li. 1, c. 1, de hon. disc.

Deut. 10.

bus comiter haberet consuetudinem, quia intelligebat nulla re melius constabiliri imperium, quàm civium benevolentia, ita tamen quod scelera suppliciis coerceantur. Regibus enim eatenus temperanda est humanitas erga cives, ut interim regiam tueantur auctoritatem. quoniam immodica benignitas sæpè contemptum parit. Qui enim videri volunt nimium civiles, fiunt viles, & nimia conversatio gignit contemptum, raritas autem conciliat rebus admirationem. Legantur oracula divina, & videbimus Deum diversimodè armatum; modò enim gestat gladium in femore, Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, modò mucronem in ore, Ex ore ejus exibat gladius ex utraque parte acutus, modò gladium in manu, Gladium suum vibravit. Quid diversa hæc armorum gestatio designat? Varios Dei puniendi modos. arma quippe lateri accincta gerit, ut delinquenti metum incutiat, seque illi reddat formidabilem. in ore, ut minas intentet, at ubi verba non proficiunt, ad verbera deveniendum, proinde in manu ensem, ut percutiat. ita planè se gerat Princeps, verbis prius mulceat, ac si populus non resipiscit, ad pœnas prodeat. Mirabi-
Dan. 10. lis visio Danielis, Facies ejus sicut facies fulguris, oculi ejus ut lampas ardens, brachia ejus, & quæ deorsum sunt usque ad pedes quasi species æris candentis, & ecce vir indutus lineis, & renes ejus accincti auro obrizo. Quid nam hæc sibi volunt? Facies fulgure, oculi flamma, brachia ære armantur, & tamen lineo vestitur. Quid linea vestis cum armis? thorace opus est in bello, non lineo amictu. Quid zona aurea cum vultu fulminante? En justitia & misericor-

dia ſimul, quibus orbis totus ſuſtinetur. Duobus polis univerſam totius mundi machinam inniti dixerunt philoſophi, quorum alterum arcticum, alterum antarcticum appellarunt, ita Theologi in duos polos, ut ita dicam, diviſere divinæ eſſentiæ operationes, quorum unum miſericordiam, juſtitiam alterum nuncuparunt, ita canente divino Vate, Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine. Hoc idem inſinuare voluit dilectus, dum narrat ſe vidiſſe Angelum ponentem unum pedem ſupra mare, alterum ſuper terram, omnium Patrum conſenſu Angelus ille eſt Filius Dei, gemini pedes, miſericordia & judicium. Proinde de eo dicitur, Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. Licet in Deo ſint quatuor attributa æqualia, potentia, ſapientia, miſericordia, & juſtitia; miſericordia tamen primarium locum obtinet, Miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus. Quod etiam indicare voluit Paulus, cum Deo hoc attributum quaſi præcipuum tradit dicens, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, ac ſi diceret, quemadmodum Princeps variis decoratus inſignibus, nobiliora ſibi ſolet adſcribere, ita Deus inter varia divinitatis attributa, illud pro ſtemmate ſibi aſſumit, quod ſuæ maximè convenit majeſtati, miſericordiam nimirum, nunquam tamen ſine juſtitia comite. Clementia quidem proprium opus Dei, ſed quando & ratio, & tempus expoſtulant, ſeveritatem induit. Hinc in arca teſtamenti erant duo ſimul, virga, & manna, virga correctionis, & manna dulcedinis, virga propter malos, manna propter bonos, quo pertinet illud, Deſcendi in hortum nucum, ut viderem poma

Pſ. 100. 1 Cor. 1. Cant. 6.

ma convallium. Per hortum figuratur Ecclesia, in qua ſunt nuces, hoc eſt, mali, ad quos colligendos & excutiendos, opus eſt virga, ſunt etiam poma, id eſt, boni, qui non percuſſione virgæ, ſed levi manu carpendi ſunt. Virga itaque ſit in manu Principis, ſed egrediatur de radice Ieſſe, hoc eſt amoris. Ab ore, & manu Principis debet quidem egredi virga juſtitiæ, ſed de radice amoris. Diſcipulus Eliſei, admovit baculum, ſed nihil profecit, at Eliſeus ſuavi ſpiritu, & tantum oſcitando, viduæ filium ad vitam revocavit. Giezi poſuit baculum ſuper faciem pueri, ſed non ſurrexit puer, Eliſeus os ſuum ſuper os ejus. quid hinc? calefacta eſt caro pueri. Ecce quem terroris virga ſuſcitare non valuit, per amoris ſpiritum puer ad vitam redit. Quoniam non in ſpiritu Dominus, non in commotione Dominus, non in igne Dominus, ſit ſibilus auræ tenuis, ibi Dominus. Cur olim Deus adverſus Moyſen adeò indignatus, ut terram promiſſionis ingredi prohibuerit? Quid commiſerat ſanctus ille propheta, ut tam rigidè à Domino puniretur? Dixerat Dominus, Loquere ad petram, & illa dabit aquas, at Moyſes bis virga percuſſit ſilicem, & egreſſæ ſunt aquæ. Indignatus Dominus dixit, Non introducas hos populos in terram quam ego dabo eis. ſed quod nam peccatum fuit? Auguſtinus ait, arguitur Moyſes voce divina, quod ejus fides ad aquam de petra eliciendam titubaverit; ideo dixit, Quia non credidiſti mihi. Lyranus credit, non dubitaſſe Moyſem de Dei potentia, ſed non credidit tam rebelli populo aquas Deum daturum. Alii dicunt Moyſen peccaſſe, quia petram percuſſit, non verò ad eam locutus eſt, ut Dominus

[Margin notes:] Gulielmus Peraldus lib. 4. — 4 Reg. 4. — Iſa. c. 2. — 4 Reg. 4. — Petr. Dam. ep. 12, c. 28. — Num. 20. — Lib. 16 contra Fauſtum ſuper nu. 26.

nus præcepit, & sic verbum illud, non credidisti mihi, intelligendum est, non obedisti mihi. Ego autem si meam licet proferre sententiam, dicerem, Dominum indignatum esse, quia Moyses conatus est assequi virga, quod solo verbo poterat efficere. Hoc sanè monimento erudiens Principes non debere uti virga, & verberibus, cum possunt verbis, & monitis æquè bene præstare, Herculis invicti consilium sequentes, hic enim contendebat hydræ caput abscindere, sed uno capite abscisso. pullulabant septem, juxta illud, Vno avulso non deficit alter, nec unquam negotium perficere valuit, donec assumpto igne abscisso capiti applicaret. Quid hinc? quod gladio rigoris non potes, amoris igne perficies. Vidit olim propheta Cherubinum, qui hinc humanam, illinc leoninam faciem habebat, en Principis conditio; debet enim instar Cherubini, faciem hominis habere, ad clementiam erga subditos demonstrandam, aliquando leonis, quo justitiæ amatores se ostendant ad improborum delicta digno supplicio plectenda. Hinc Ægyptiorum Reges sceptrum gestabant, cujus summitati caput ciconiæ, clementiæ symbolum, extremitati caput equi marini, pro nota justitiæ adjunctum erat. Quorsum hoc? ut Principes intelligant, quod licet mansuetudine insignes esse debeant, justi tamen rigoris non debent oblivisci, mente sæpius revolventes, se Dei vice fungi, At Deus summa quidem clementia cuncta moderatur, non tamen absque justitia. Licet enim Deus voluntate antecedente omnes homines ordinet ad gloriam, voluntate tamen consequente illos tantum vult salvos esse, qui vivunt ex præscripto Legis, ita Princeps debet quidem omnes subditos incolumes ser-

Ezech. c. 1.

Pier. Valer. li. 9.

D. Th. 1 p. q. 21. a. 4.

ſervare, non autem omninò omnes, ſed tantùm rectè viventes. ſatis appoſitè huc ſpectat, quod de Caſſio produnt hiſtoriæ, is poſtquam una cum ſociis conjuratis Cæſarem interfecit, quod patriam libertatem proditum iret, cæde peracta nummos ſignavit viola & gladio inter ramos olivarum interpoſito. Quid hoc inſigne portendebat? viola Rempublicam, gladius juſtitiam, oliva clementiam deſignabat, quibus ipſa veluti vinculo quodam continebatur, adeo ut qui ſine his dominari vellet, non Rex, aut Conſul, ſed tyrannus & prædo foret dicendus, utraque enim virtus ad Reipublicæ adminiſtrationem in primis neceſſaria eſt. Siquidem pura juſtitia, non comite clementia, mera crudelitas eſt, ſola clementia, altera ſocia deſtituta, parum, aut nihil proficit ad regimen. cui quadrat nota academica, Altera non ſufficit. Non tamen pro qualibet re levi juſtitia à Principe exercenda,
Gen. c. 40. ne ſimilis judicetur Pharaoni Regi non minus inſipienti, quàm crudeli, de quo referunt periſſimi Hebræorum Rabbini, quod piſtorem & pincernam in carcerem conjecit, quia ille panem unico, eoque minutiſſimo terræ grano coxit, iſte vero in vini calice ciniphem ſibi propinaverat. ſanè ſi pro rebus nullius ferè ponderis in populos ita deſæviunt Principes, & pœnarum illos fulmine feriunt aſſiduè, quis poterit diu æquo animo ſuſtinere? oporteret eos fulminum copia Iove locupletiores eſſe, nec ſatis eſſet. Hinc eleganter Poeta.

Si quoties peccant homines ſua fulmina mittat
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit.

Ecquis nam Regum tutus evaderet, ſi ſtatim delicta potentium illatis è cælo fulminibus Deus perderet? Placatur ille omnipotens, & uno gemitu

gemitu placatur, & homo homini implacabilis erit?

Sis pius, ô Princeps, nam si clementia regnat,
Fœlix, atque diu, regia sceptra feres.
Non tamen in pœnis languescat summa Potestas,
Ne nimis indulgens, Regia virga cadat.

Caput IV.

Potius amari quam timeri studeat Princeps, & gloriosè dilatabitur Regnum ejus.

AMOR populorum custodia tuta Regnorum. Adagium sanè aureum, experimento probatum. Quod apprimè intelligebat Octavius Augustus Imperator, proinde nihil magis timebat, quàm quod vehementer à populis timeretur. Noverat quippe egregius Princeps, quod malus custos civitatis metus, at benevolentia custodia fidelis ad perpetuitatem. Quocirca imperii clavum sustinentes fugiant tanquam detestabilem Regni perniciem, vocem illam tyrannicam quam frequenter jactare solebat Cæsar cognomento Caligula, Oderint, dum metuant. totis autem viribus complectantur aurea illa verba, seu potius oracula ex ore Romani oratoris prolata, nempe, Laudari, diligi, coli, gloriosum est, at metui, & odio haberi invidiosum, detestabile, non diuturnum, quippe, quod amore populorum septum esse oportet Principem, non opulentia, aut armis. Optimum sanè Catonis senioris consilium, admonebat enim frequenter, ut qui potentes essent, parcè uterentur sua potestate, quo semper uti possent, sentiens potentiam clementia

Plut. in Apoph. Rom.

mentia fieri diuturnam, ſævitia brevem. cui convenit Senecæ Tragici dictum.

Qui vult amari, languida regnet manu,
Iniqua imperia non retinentur diu.

Perinde ac ſi diceret, nulla contra hoſtes arx firmior, quàm populi erga Principem benevolentia.
Cic.2 de offic. Siquidem ad incolumitatem imperii, nec aptius quidquam, quàm eum diligi, nec alienum magis, quàm timeri. Nulla eſt enim tanta vis Imperii, quæ premente metu poſſit eſſe diuturna, quia quem metuunt populi oderunt, & quem quiſque odit, periiſſe expetit.

Iuſtitia & charitas validæ ſunt Principis arces,
Nulla tyrannorum vis diuturna fuit.

Ad hanc rem pulchrè Tragicus,

Qui ſceptra duro ſævus imperio regit
Timet timentes, metus in authorem redit.

Aureum planè documentum, & quidem multo ſale aſperſum Alexandro Magno oblatum. Cum enim ad Alexandrum ducerentur nonnulli captivi inſignes, natu majorem interrogavit Rex, Quidnam agendo diu tutus in Regno foret? Si nemini, reſpondit, te formidandum tradideris. quo audito Alexander eos dimitti juſſit, & multis muneribus affectos quàm maximè laudavit. Opportunè huc facit, Agaſiclis Lacedæmoniorum Regis teſtimonium. Cùm quidam ab eo ſciſcitaretur quo pacto poſſet aliquis tutò imperare? hæc aurea verba deprompſit, quaſi ex Ariſtotelis fonte potarit, Si imperet ſuis quemadmodum pater imperat liberis. Egregium plane inſigne, nimirum, vitis parvula, quæ tenaci vinculo adhæret trunco, & truncus brachiis illam excipit, & amanter ſuſtinet, adjecta nota, Vix nata ſuſtentor. En Princeps vere politicus, qui plebem ſibi

ſibi commiſſam debet fulcire, fovere, & clementiæ brachiis benignè complecti. Pulchra ſanè reſponſio. Ecquis unquam poterat plura dicere majore compendio? Hinc namque regium dominium diſtinguitur à tyrannico. Tyrannus quippè, ſævitia & feritate cordibus ſubditorum odioſum ingenerat metum. At Rex amore populos regit, verbis favet, ac beneficiis fovet. Tyrannus efferata immanitate regnum debilitat, & uſque ad interitum proſternit. At Rex clementia, & moderata juſtitia quaſi quibuſdam anchoris Regnum corroborat. tyrannus proprium commodum reſpicit, præterea nihil. Rex populis tanquam filiis proſpicit, conſulit, invigilat. tyrannus ſanguini inhians ad pœnas infligendas curſu fertur præcipiti. Porrò Rex ad ſupplicia procedit invitus, & gemens, ut pulchrè monet Poëta. Ariſt. lib. 8 de moribus c. 10.

Sit piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox,
Et doleat quoties cogitur eſſe ferox. Ovid. lib. 1 de Ponto.

Sic Neronem aliquando feciſſe, refert Seneca, initio Regni ſui non ſine magna admiratione. Cùm enim de ſupplicio cujuſdam capite damnati, ut ex more ſubſcriberet, moneretur, ſuſpirans exclamavit, Vtinam litteras neſcirem. Vox quidem generoſa fuit parſimoniam ſanguinis promittens, ſi ex animo prodiiſſet. de quo Trajanus ſolebat dicere, ut refert Sextus Aurelius, procul diſtare cunctos Principes à Neronis quinquennio. Hac pia regendi inſtitutione florebat Pericles, hic enim in extremo vitæ termino dicebat gaudens, Nemo mea opera pullatus unquam inceſſit. O quam benè Alphonſus Rex Neapolis, admirantibus enim & quærentibus, cur erga omnes etiam malos ita lenis eſſet? ſic reſpondit, Bonos juſtitia conciliat, malos clementia. Quid de Conſtantino verè Magno? Sen. de Clem. lib. 2 c. 1.

Cùm ad ultionem aliqui familiares illum concitarent, contra eos qui ſtatuam ejus lapidibus appetiiſſent, dicerentque, faciem Imperatoris à ſceleſtis hominibus fœdè vulneratam, tùm ille manu faciem, & caput palpans, ego verò, inquit, & os & caput ſana mihi perſentio. Quid plura? nonnè Adrianus eo ipſo die quo ad Imperium aſſumptus, cùm in quemdam incidiſſet olim ſibi infenſum, Evaſiſti, inquit, quia factus ſum Imperator. In ſumma enim poteſtate imminutam ille ſibi nocendi facultatem animo planè imperatorio cenſuit, quam viliſſimus quiſpiam totam pleno impetu ad ultionem effudiſſet. Hanc regiam virtutem reſcripto egregiè probarunt Theodoſius, Arcadius, Honorius, cujus reſcripti hæc erat formula. Si opprobrium ex levitate proceſſerit, negligendum, ſi ex furore, & inſania, condolendum, ſi ab injuria, remittendum. Hæc eſt aurea regendi ratio, quam frequenter docebat Divus Bernardus ad Principes terræ ſcribens, Erudimini, qui judicatis terram, diſcite vos ſubditorum patres eſſe debere, non dominos. ſtudete magis amari, quàm metui. & ſi interdum ſeveritate opus eſt, paterna ſit, non tyrannica. exhibeatis vos matres fovendo, patres corripiendo. manſueſcite, feritatem ponite, ſuſpendite verbera, producite ubera, pectora lacte pingueſcant, non elatione turgeant. Patris tandem officio fungimini, & tunc Regnum veſtrum benedictionibus redundabit. Quid pater pro filiis? anxius eſt ſemper, ut nihil eis ad benè, beateque vivendum deſit, unus pro omnibus excubat, ratione cum illis agit, non poteſtate, mavult eos emendare, quàm punire. ita Rex quaſi pater communis ſuis civibus indulgere debet, medici prudentis inſtar,

Bern. ſuper Cant. ſerm. 23.

ſtar, qui oleum potius adhibere ſolet quàm ferrum. Nec niſi tentatis omnibus ad ſectionem deſcendit, non enim minus turpia ſunt Principi multa ſupplicia, quàm medico plurima funera. Non eſt ſemper accepta poteſtate utendum, ſed in tempore ea diſſimulanda, multa quidem tolerando, in quæ ſtatim animadvertere non expedit, Chriſti veſtigia ſequendo, qui abſcondit ſe & exivit de templo. Perdere illos poterat, noluit. ſed expectavit, ut ipſi reſipiſcerēt, quibus deinde miſericordiam præſtaret. Ad rem ſatis egregiè accommodatur, quod Ariſtoteles docuit de recto Principe; ſit in ultione gravipes, in beneficio delphinus. Inſignis eſt velocitate delphinus, illud verò animal quod gravipedem vocamus, ita tardo incedit greſſu, ut teſtudinis tarditatem ſuperet, per diem enim integrum gradiens, unius palmi ſpatium conficit, ita ſanè ſe habeant Principes, in benefaciendo veloces, in puniendo lenti, divinam inſtitutionem pro viribus imitantes. Ecce ego ſtridebo ſuper eos ſicut ſtridere ſolet plauſtrum fœno onuſtum; hoc eſt Dei ingenium, ad puniendum pergit contracto ac brevi paſſu, ad juvandum ita expeditis greſſibus properat, ut cervorum velocitatem longè ſuperet. Hæc eſt virtus regia, quæ ad pietatem prona, at illa improba poteſtas, quæ valet ad nocendum. Hinc apes illum ſibi in regem conſtituunt, qui ſit inter cæteros manſuetudine clarior, nec aculeum habet, vel ſi habet, non ad vindictam. Vtinam non pudeat Principes ab exiguis animantibus trahere mores. Rex apum ſine feritate in medio ac tutiſſimo loco quieſcit, amico grege ſtipatus, nec tibi ô Princeps, erit opus armato exercitu, qui latera undique cuſtodiat, ſi ætatem agas clementiæ clypeo circumſeptus. Proindè Cæſarem primum

Plin. de animal. lib. 10.

Amos c. 2.

mum Romanorum Imperatorem laudavit antiquitas, quod detectas conjurationes non ultra arguit, quàm ut edicto ostenderet sibi notas. hujus etiam Imperio dejectæ Pompei statuæ, restitutæ. Litteræ in scriniis repertæ, igni traditæ. poterat intus cognoscere conspiratores, noluit. Nec minori elogio dignus Vespasianus, qui monitus, ut ab insidiis Metii caveret, consulem fecit, Erit, inquit, tanti beneficii aliquando memor. Augustus post Liviæ monita, dixit, Ego judico plus clementia, quàm sævitia proficere. Dignum æternis præconiis illud Rudolphi Imperatoris oraculum; Severum, & immitem fuisse, me aliquando pœnituit, levem ac placabilem nunquam. Egregium sanè apophthegma Alphonsi Aragonum Regis, Malo multos mea clementia servare, quàm paucos mea sævitia perdere. Temperanda itaque clementia, justitia est, ita præscribit optimum quoque Regimen. sed ita, ut primum locum obtineat clementia, si fortunatum, si firmum, si diuturnum volumus Imperium. Certiora enim ab amore, quàm à terrore obsequia nascuntur. misera quippe veneratio, quæ metu paratur. Quorsum Lacedæmonii priusquam ad bellum moverentur, victimas amori immolabant? cur non potius Marti bellorum duci? credebant victoriam in bello magis subditorum affectu, quàm ab armorum robore dependere. ô quam eleganter olim Claudianus,

Plin. lib. 8. epist.

Alexan. ab Alex. lib. 4. c. 7.

Non sic excubiæ, nec circumstantia tela
Quàm tutatur amor, peragit tranquilla potestas
Quod violenta nequit, mandataque fortius urget
Imperiosa quies.

Hanc regnandi institutionem probè noverat Philippus Macedonum Rex; is enim cum audisset aliquan-

aliquando Pithiam pugnatorem quendam strenuum, à se prorsus alienatum, quod filias tres inops vix aleret, nec à Rege adjuvaretur, hortantibus quibusdam, ut eum è medio tolleret, Dicite quæso, inquit, si partem corporis ægram habeam, abscindendamnè, an curandam suadebitis? sanè curandam. Pithiam itaque tam præclaris donis ornatum à se dimisit, ut summa fide Philippum deinceps coluerit. En gloriosus clementiæ fructus, qui Principem apud omnes amabilem reddit. Nam sicut hostes armis, ita subditi beneficio vincuntur, & vinciuntur. Beneficiis quippè qui afficitur, compedibus quibusdam adstringitur, qui non ferri retinent naturam, sed obsequii & obligationis. Quid enim aliud est Principis donum, nisi veluti quoddam servitutis vinculum? Nam beneficium accipere, libertatem vendere est. Toto cælo aberrat, qui existimat, tutum esse ibi Principem, ubi nihil à Principe tutum est. Multos metuat oportet, quem metuunt multi. Securitas securitate mutua fovetur, & amore conciliatur amor. magnes amoris amor. ita scribit Augustinus. Dogma naturæ est, ut amatus ames. ita testatur Nazianzenus. Ostendam tibi potissimum remedium, ut ameris, ama. ita docet Seneca. Si vis amari, ama, notum est proverbium apud omnes receptum. Hinc est quod variæ amoris etymologiæ à probatissimis authoribus circumferuntur, omnes tamen in hoc conveniunt, quod amor amorem pariat, & mutuo quodam nexu amantes liget ad invicem. Plato existimabat hoc nomen deduci à verbo quodam, quod signat furari, eò quod amantis cor deprædetur, & in potestatem alterius traducat. Alii deducunt à verbo quod importat sequi, quod amans rem amatam vehementer sequatur.

Seneca de Benef.

tur. Alii deducunt ex verbo, quod fortitudinem designat, ut innuat amorem super omnia fortem esse, Omnia vincit amor. Alii dicunt amorem trahere originem à verbo quod significat dicere; amor enim dicaces & eloquentes facit. Alii verò, & benè à verbo quod significat vincire, eò quod amantes vinciat, & in vincula trahat, & amatos quoque ad amandum alliciat. Scio quidem varias esse circa amoris causam doctorum opiniones.

2,2.q.28 a. 2, Angelicus doctor arbitratur causam amoris effectivam esse bonum, quoniam omnis amor ex bono gignitur, & in bonum tendit, nec aliquid diligitur, nisi in quantum habet rationem boni.

De div. nomin. c. 4. Dionysius Areopagita sentit præcipuam causam amoris esse pulchrum, nam pulchrum idem est cum bono sola ratione differens.

Augustinus opinatur cognitionem esse causam amoris, nam voluntas non potest ferri nisi in bonum cognitum, proindè dicebat, Invisa amare possumus, incognita nequaquam.

Platonici volunt similitudinem esse causam amoris, omne enim simile diligit sibi simile, hinc Academici, Dissimilium infida societas. ea namque similitudo quæ inducit te, ut ames me, ipsa eadem inducit me, ad tui amorem.

Sed meo judicio sententia Philosophi moralis omnibus votis est complectenda, & nostro instituto magis consona; ipse enim asserit veram & propriam causam amoris, esse amorem. Si vis amari, ama. Huc pulchrè facit apologus Porphyrii Græco idiomate conscriptus, à Celio Calcagnino in Latinum redactus. Quo tempore Venus cupidinem peperit, venustus erat puer, & forma insignis, nec tantillum à matre pulcherrima degene-

degenerabat. Cæterum ſemper erat ſtatura puſillus. anxia igitur eam ob rem, & inops conſilii mater affligebatur non parum, nec minus Gratiæ infantis nutrices; itaque oraculum Apollinis adeuntes orabant ſupplices, ut ad inſolitam calamitatem remedium aliquod inveniret; at Apollo hujuſmodi habuit reſponſum, Poteſt quidem, ô Venus, amor ſolus naſci, at creſcere ſolus non poteſt, quod ſi cupis, ut adoleſcat, Anterotis opera opus eſt, hoc eſt mutui amoris, qui reciproca benevolentia reſpondeat, eritque conditio fratrum talis, ut alter alteri mutuetur incrementum, ſi ſe mutuò intueantur, æquali propagine germinabunt. Porrò ſi alter deficiat, ambos pariter deficere oportebit. Hoc uſa conſilio Venus Anterotem parit, quó vix in lucem edito, ſtatim Cupido adoleſcere cœpit, & jam procero corpore incedere, ſed cum huic ſorti obnoxius ſit, multis plerumque conflictatur ærumnis; nam interdum pullulat, interdum defloreſcit, rurſus augetur, ita tamen, ut nunquam non præſentia fratris indigeat, quem ſi grandeſcere animadverterit, longè grandior ipſe effici contendit, ſi verò puſillum eſſe deprehenderit, ſæpè vel invitus elanguet. Sed quid hinc? egregiè utique docemur, nulla alia ratione amorem conciliari, & alios ad noſtri amorem pellicere, quam ſi nos diligentes diligamus, & amantes redamemus. ſic & divinæ docent Scripturæ, Ego diligentes me diligo. Pulchrè quoque Martialis, Martialis lib. 6 epigram.

Vt præſtem Pyladen, aliquis mihi præſtet Oreſtem,
Hoc non fit verbis, Marce, ut ameris, ama.

Tunc ſiquidem ſtabilis, tunc diuturna Poteſtas Principis, quando mutuo amore proſequitur populos, tanquam pater filios, quando communi com-

modo consulit, quando sermone est affabilis, accessu facilis, vultu amabilis, quem populi ad commune auxilium natum prædicant, quem excubare pro salute singulorum quotidie experiuntur, quo procedente non tanquam aliquod noxium animal è cubili prosiliret, diffugiunt, sed tanquam ad clarum, ac beneficum sydus certatim confugiunt. hic ab omnibus amatur, defenditur, colitur; hic tutus in Regno nullis præsidiis eget, solus potest incedere in qualibet urbis parte, sine ullo prorsus timore, etiam si nullus sequatur comes, nullus ad latus gladius, Tunc enim populi vicissim pro salute tanti Principis mucronibus se objiciunt, corpora spontè offerunt, & ad necem, incurrentibus periculis libenti animo se opponunt. At ubi animadvertunt Principem sævitiæ deditum, truci aspectu minitantem, sanguine gaudentem, sono catenarum delectantem, necibus inhiantem, & tandem ferina rabie agitatum, execrabile illud verbum jactantem, Oderint dum metuant; mox populorum animi concitantur, seditiones parantur, pullulant odia, nullibi quies, utrinque timores. Quoniam qui se metui volunt, & ipsi metuant, necesse est. Nec mirum, si ingenia principantium præcipuè improborum, prona sint ad formidinem; percurrendo enim historias passim inveniunt plurimorum Regum tragicos, ac miserabiles exitus. alios namque vident nudos & catenis vinctos ante victoris triumphum duci, alios tanquam feras cavea inclusos, ossa à mensa projecta corrodere, alios denique superbo, ac barbaro Principi equum conscensuro, pro scabello subservire. Et quis non horreret, audiens Reges, & Imperatores à vilissimis hominibus, quin & â suismet militibus trucidatos? Legantur annales,

&

& videbimus suorum gladiis cecidisse Cæsarem, Neronem, Claudium, Heliogabalum, Galbam, Caligulam, Vitellium; ferro autem suo, Catonem, Brutum, Antonium, Othonem, & alios propè innumeros, quos omnes enumerare supervacaneum esset. omninò illud Curtii verissimum est; Nihil tam firmum, cui periculum non sit, etiam ab invalido. Huc facit opportunè, quod nostræ tempestatis scriptor insignis refert. Princeps quidam Italus, ait, cum gravi tyrannide suos premeret, jugumque intolerabile civibus imponeret, illi tyrannidem detestantes, quo eum ad benignitatem excitarent, Legatum miserunt virum rebus gerendis idoneum, summique ingenii arte medicum, qui diserta & gravi oratione civium calamitatem exponeret. hic mox ut in Principis conspectum venit, sertum è basilica herba contextum eidem obtulit dicens, non alia de causa se à Populo legatum, quam ut herbam illam, verum reipublicæ afflictæ symbolum, Principi offerret. Princeps igitur cùm ænigmaticam legationem non intelligeret, Legatus sic exposuit. Huic herbæ subditos tuos persimiles crede, quæ cum leviter tractatur, suavem & jucundum sanè emittit odorem, si premitur, & violenter avellitur, non modò malè olet, sed scorpios, etiam, & viperas progignit. ita prorsus subditi tui; si enim placidè habeas, tibi omnem exhibebunt fidelitatem, sicque amorem, & gloriam apud omnes consequeris; si verò crudeliter opprimas, præterquam quod perperam de te sentient, & obloquentur, conspirationes, viperis deteriores, in caput tuum excogitabunt. ô præclaram planè Legationem. Ecquid unquam poterat prudentius afferri? hinc discant Principes non sævos, & inexo-

Curt. lib. 7.

rabiles, ſed mites & humanos, ſubditis ſe exhibere, memores illius adagii per omnium ora decantati, Ab alio expectes, alteri quod feceris. Quid eſt enim, ait Boëthius Romanus, quod quiſquam in alium poſſit facere, quod ſuſtinere ab alio ipſe non poſſit? Nonnè accepimus Buſiridem necare hoſpites ſolitum? ab Hercule hoſpite, & ipſum fuiſſe mactatum legimus. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula conjecerat, mox & ipſe victorum catenis manus proprias præbuit invitus. In prima Iſthmi fronte locus eſt, ubi Sinis latro curvatis ad terram diverſarum arborum ramis, ad eos quos pugnando viciſſet arctis utrinque vinculis alligabat, ut cum in ſuam naturam arbores rediiſſent, miſerabilem in modum illi diſtraherentur. Eodem ipſe poſtea ſupplicii genere à Theſeo affectus eſt. Cùm ad Hercei Iouis aram Neoptolemus Priamum jugulaſſet, ipſi poſtea accidit, ut ad Apollinis Delphici aram interimeretur. Impius Achab & ejus uxor Regina Iezabel interfecerunt Nabot injuſtè, ſed in eodem loco in quo linxerunt canes viri innocentis ſanguinem, linxerunt etiam ſanguinem Achab. Pharao tyrannus impius ſuffocabat in aquis Hebræos, ipſe pariter in mari rubro obrutus aquis, cum curribus ſuis interiit. Adonibezech dixit: Septuaginta Reges amputatis manuum ac pedum ſummitatibus, colligebant ſub menſa mea ciborum reliquias, ſed ſicut feci, ita reddidit mihi Deus. Iaſon multos de patria ſua expulerat, peregrè & ipſe periit, & qui inſepultos multos abjecerat, ipſe quoque & illamentatus, & inſepultus abjicitur, ſepultura neque peregrina uſus, neque patrio ſepulchro participans. Herodias illa ſaltatrix, quæ ab impio Herode caput Ioannis Baptiſtæ petiit amputari, & amputatum accepit,

Boëth. de conſol. Phil. lib. 2 proſa 6.
Plut. tom. 1 opuſc.
Pauſan. lib. 2.
Pauſan. lib. 4.
3 Reg. 22.
Exod. c. 1.
Iud. c. 1.
Lib. 2 Machab. c. 5.
Niceph. lib. 1. c. 20 hiſt. eccleſ.

cepit, postea fluvium quendam glacie constrictum pedes transiens, glacie rupta demergitur capite tenus, quod glacie statim à reliquo corpore resectum, talem ei vitæ finem dedit, qualem crudelis in alio expetiverat. De Duce Annibale historiarum produnt monimenta, quod tanta strage apud Cannas Romanum exercitum affecerat, ut equestrium annulorum tres modios cum dimidio Carthaginem miserit, at ipsemet coactus est venenum haurire, quod secum in annulo gestabat. Eutropius Arcadii Imperatoris cubicularius auctor legis fuit, nè quis ad ècclesiam confugeret alicujus criminis convictus, si autem confugisset, vi extraheretur: sed non longo temporis spatio interjecto, cùm Imperatorem ipsemet offendisset, ad ecclesiam supplex confugit, sed inde extractus capitale tulit supplicium, iniquæ legis æquam ferens pœnam. De quo, jure potest dici, Patere legem quam tu ipse tuleris. Malum consilium consultori pessimum. Eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. Apud Ludovicum XI, Francorum Regem, Episcopus quidam Verodunensis inventor fuit, carceres quosdam & cancellos ferreos, aspectu terribiles, horrore ac tenebris plenos, clausuris autem munitissimos construendi, sed ipse primus in eos conjectus fuit, & quatuordecim illic annis jacuit. Trasilus qui Busiridi tyranno persuasit, hospite immolato placandos esse Deos, immolatus statim ipse, quia hospes erat. Perillus qui taurũ æneum fabricavit, in quo subjecto igne, qui poneretur, vocem bovinam ederet, ut Phalaridi Siculo tyranno crudelissimo obsequium præstaret, eodem jubente & cogente tyranno, primus ipse omnium, ut canit Claudianus, sensit opus, docuitq; suum mugire juvencum. Thomas Cromvellus Henrico octavo Angliæ regi, cui

Lucius Florus lib. 2.

Niceph. lib. 13, c. 4.

Philip. Comineus hist. suæ c. 126.

Ovid. de trist. lib. 5.

cui à consiliis erat, author fuit, ut legem ferret, qua caveretur, ne quisquam læsæ majestatis suspectus, aut delatus, ad colloquium Regis admitteretur, nisi causa prius in Senatu regio cognita, at ipse paulò post omnium primus, hujus legis rigorem sensit, & omni ad Regem, cui carissimus erat, aditu interdicto, capitalem sententiam accepit, & subiit. ecce quod incidit in foveam, quam fecit. Ioannes Andreas Genevæ homo primarius, ut aliquod spretæ Catholicæ religionis specimen daret, Senatui Genevensi, author fuisse narratur, ut quæ in ara maxima extaret tabula marmorea, ad carnificinam deinceps adhiberetur, placuit perditis hominibus execrandum consilium, verum non multò post decretum ea de re factum, in consultoris caput recidit; nam sceleris convictus primus lapidem sacrum impurissimo sanguine cruentavit. Verissimum itaque adagium longo usu comprobatum, Ab alio expectes, alteri quod feceris. Hinc est quod tyranni sanguinem sitientes jugi timore percutiuntur, trepidant ad omnia,
Iob. c. 5. pallent semper, semper pavent. de quibus Iob vaticinatur, Sonitus terroris semper in auribus illorum, & cùm pax sit, semper insidias suspicantur. Hoc stimulo torquebatur Cainus, qui Deo interroganti, cur concidit vultus tuus? respondit; Omnis qui viderit me, occidet me. ita mali Principes jugi timore affliguntur ob conscientiam malefactorum, quæ semper illos torquet. Quoniam, ut verbis utar Labentii equitis Romani, Necesse est, ut multos timeat, quem multi timent. Hanc verò doctrinam, ut omnibus pateat, multorum
Tull. lib. 5. de offic. exemplis comprobare operæpretium duco. Dionysium tyrannum proponamus in primis, cujus assiduum timorem quis ignorat? adeò dire angebatur

batur Rex impius, torquente conſcientia, quod candente carbone ſibi adurebat capillum, ne collum, ac guttur tonſori committeret, & allocuturus populum, cum ſingulos quoſque formidaret, ex alta turri concionabatur. Sed quid? nonnè Valerius Maximus de hujus tyranni anxio timore loquens, ſcriptum reliquit, quod præ nimia formidine, proprios etiam filios expaveſcebat? imò ut ſecurius dormiret, ligneum pontem, quo tranſitus erat ad aulam regiam, nocturno tempore amoveri præcipiebat? Quid de Clearcho Pontico tyranno? nonnè ut quieſceret, in arcam ſe abdebat? Argivus Ariſtodemus, teſte Plutarcho, in cœnaculum habebat portam penſilem, ſupra quam lectum locaverat, in eo autem dormiturus, utebatur ſcala qua lectulum conſcenderet, quam poſtea mater cum aſcendiſſet, mox auferebat, mane demum ut deſcenderet, afferebat. An ſilentio comprimam, quod de Alexandro Phereo, tradunt ſcriptores? is non audebat ingredi uxoris cubiculum, quin prius unus de ſatellitibus diſtricto gladio ante iret. De Maſſiniſſa refert Valerius, quod quia timeri, non amari ſtudebat, proindè anxius, & tremens ſalutem ſuam non hominum, ſed canum cuſtodia vallavit. O longè feliciores Principes, qui Regni præſidia, non in timore, & ferro, ſed in populorum benevolentia, & in divini numinis præſidio firmant; his enim omnia cooperantur in bonum, & diu, & feliciter cuncta ſuccedunr ex votis. Quod facili negotio comprobabitur, ſi volumus memoriam refricare temporum. Conſtantinus Imperator, quia ſemper Chriſtianam coluit religionem, ad eam amplificandam acri ſtudio incubuit, ejuſque ſplendorem ad ſummum perducere laboravit, proindè rerum omnium

Tull. lib. 2 de offic.

Val. Max. lib. ult.

Hiſtor. eccl. lib. 2.

omnium moderator. Deus tantis illum terrenis implevit muneribus, quanta optare nullus unquam auderet. Nam diu feliciterque imperavit, universum orbem Romanum unus Augustus tenuit, ac defendit, in administrandis bellis gloriosus, in tyrannis opprimendis invictus, & grandevus senectute defunctus, filios imperantes reliquit. Theodosius Imperator strenuè ac fortiter pugnando, quot hostes prostravit? quot victorias obtinuit? quot triumphos celebravit? hoc autem an copiarum viribus? an ducis peritia? an Imperii auctoritate? non ita quidem. sed quia clementissimus, proindè amore populorum circumseptus, & quia piissimus, proindè divino præsidio stipatus. Hinc tela hostium, sic jubente Deo, in ipsos retorquebantur ad eorum exitium. Pro cujus rei elogio cecinit Claudianus,

Aug. de civ. Dei lib. 5 c. 25.

Aug. de civ. Dei lib. 5 c. 26.

Fulgos. lib. 2.

Te propter gelidis aquilo de monte procellis
Obruit adversas acies, revolutaque tela
Vertit in authores, & turbine repulit ictus.
O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

Quid de Carolo Magno Francorum Rege? is cùm bellum gereret adversus Saxones, quia oculi ejus erant ad Dominum, affuit ei cælitus auxilium. Siquidem cum fanum vellet destruere, & oporteret ibi per triduum commorari, dum ingenti aquæ penuria laboraret, statim media die cuncto exercitu quiescente, apparuit ei torrens aquas salubres ebulliens, ut exercitus, & jumenta abundè reficerentur, & tandiu aqua ebulliit, donec fanum funditus eversum. Pro tam ingenti beneficio, divino Numini plurimæ gratiæ peractæ, ac omnia benedictionibus repleta. Sed quis unquam Trajano & potentior, & felicior? cur autem tam feliciter

Baron. in annal. an. Christi 773.

citer omnia? quia in tractando Imperii clavo fuit ei clementia comes ſemper individua. quod ex hoc conjici poteſt, ut plura id genus omittamus, Is enim amicis aliquando incuſantibus, quod parum memor imperatoriæ majeſtatis, nimium eſſet omnibus expoſitus, prudenter & aptè reſpondit, Talem præſtabo Imperatorem privatis, qualem optarem ipſe privatus. aureum oraculum tanto Imperatore dignum. Alphonſus Aragoniæ Rex feliciter & ipſe regnavit, quoniam omnibus prodeſſe, nulli obeſſe ſtuduit. Is admonitus, nè nimia lenitas exiret in contemptum, & ex contemptu pernicies; Magis, inquit, cavendum, nè ſeveritas pariat invidiam, undè longè majus exitii periculum. O præclaros Principes, dignos ſanè, ut omnibus ſæculis divinis laudibus celebrentur. Sed quid de Regibus Galliæ, qui olim in toto Orbe victores floruere? quorum egregia facinora Homeri præconio digniſſima, in omnem poſteritatem perſonabunt? quorum nomina immortalitati conſecranda, apud omnes gentes gloriosè prædicantur? Cur quæſo tot victorias adepti? tot triumphos conſecuti? tot coronis decorati? quia pietatis amatores, Apoſtolicæ Sedis propugnatores, Eccleſiaſtici principatus ditatores; adeò ut inter Reges ſacro fonte renatos Chriſtianiſſimum nomen meritò obtinuerint. Clodoveus in provinciis Gallicanis, nonnè Chriſtianæ fidei ſemina mandavit? Childebertus Arrianorum inſecutor acerrimus, nonne Arrianam peſtem è ſuis finibus exterminavit? Carolus re & cognomento Magnus, nonnè nequiſſimum Saracenorum gregem prælio fortiter devaſtavit? nonnè Saxones ſævos veræ religionis hoſtes, tandiu armis fatigavit, donec perdomitis eorum cervicibus, fidem denuò amplecterentur?

Pipinus

Pipinus nonnè Hunnorum Regem Romani Imperii fines longè, lateque vaſtantem profligavit? Aſtulphum etiam, Summum Pontificem acriter inſectantem, nonnè penitus debilitavit? Pontificemque in priſtinam dignitatem reſtituit? Ludovicus Pius Apoſtolicæ Sedis amplitudinem, perditorum nequitia deturbatam, nonnè ad priſtinum dignitatis ſplendorem erexit? Quid de illa penè incredibili Regum Galliæ liberalitate proferam? qua Eccleſiaſticam hierarchiam ditaverunt, ditatam auxerunt, auctam ſempiternis monimentis ornaverunt, ornatam victricibus armis defenderunt. nonnè ipſi Romanæ Eccleſiæ largiti ſunt Ducatum Spoletanum, Ravennatum Exarchiam, ac unicum toto orbe Pontificatus quondam domicilium Avenionem. Vndè experimento comprobatum eſt, inclytam Galliæ Regum virtutem Romanæ Eccleſiæ fuiſſe ſecundis temporibus ornamento, turbulentis, & aſperioribus præſidio. Proindè ſub divinis auſpiciis floruere, & ſemper florebunt Lilia. Si enim Deus pugnat pro eis, quis contra eos? Pugnabit autem & quidem dextera potenti, ut protegat aſſiduè Chriſtianæ fidei protectores, inter quos inſignem locum obtinet Ludovicus XIII, Galliarum nunc Rex digniſſimus; is namque tertium ante annum Bearniam Galliarum provinciam victor ingreſſus, cum ſibi ab iis populis Vmbella auro, gemmiſque contexta fuiſſet oblata, ſtatim rejecit, eamque addixit Euchariſticæ hoſtiæ triumphali pompa eas per urbes circumferendæ. Quo in facinore quis non videt modeſtiam, & pietatem pari victoria regio in pectore triumphare? An loquendum de florentiſſimis Hiſpaniarum Regibus? Percurre annales, & illos videbis unius orbis monarchas, tot victoriis coro-

coronatos, tot coronis ornatos, tot triumphis decoratos; sed quia omnes penè innumeros enumerare nimis longum esset, nec sermo explicaret, ad Philippum Regem nostrum Augustum, & semper invictum convertamus sermonem, & dicamus adinvicem, cur ad hunc Principem potentissimum tot Regnorum coronæ devolutæ sunt numero plures, quàm sint ejus anni? quia susceptum Catholicæ fidei patrocinium inviolata religione semper complexus est; quia ad Ecclesiæ tutelam natus, & ad Catholicæ sedis robur de cælo datus, omnia quæ in eo sunt auxilia, pro Ecclesiæ salute nunquam prætermisit; quia in summis angustiis Ecclesiasticam hierarchiam, tanquam alter Gedeon eximia pietate, & invicta virtute sublevavit; quia hierarchas suo semper præsidio munivit, & Apostolicam Sedem singulari quadam observantia veneratus est. Hunc igitur militantis Ecclesiæ clypeum, imitamini, ô Principes, & hujus præstantissimi Regis exemplo, etiam usque ad sanguinem ecclesiasticam observate libertatem. Hac enim, regnorum jurisdictio non infirmatur, sed confirmatur; Principatus dignitas, non dejicitur, sed erigitur. Imperii amplitudo non coarctatur, sed dilatatur; splendor Regius non obscuratur, sed illustratur. Et unde Austriaca familia ad tantum potentiæ culmen pervenit, ut ejus Imperio sol numquam occidat? Rodulphum clarissimum virum memoria repetite, & responsio in promptu erit. Ejus enim religioso, & jam omnibus noto facinori, cum sacerdoti occurrit in venatione sacram hostiam ad ægrotum ferenti, tam ampla Monarchiæ moles prædictione promissa, & ejus posteris una cum religione commissa est.

Bene sit tibi, ô Rodulphe, & stemmati tuo; vi-

vent, vincent, & regnabunt, qui à te deſcendunt Reges, quamdiu fidem Catholicam tuebuntur; quia benedictio Domini firmat domos divina Numina colentium.

Videamus modò, ſi lubet, miſerabiles exitus potentium, qui humano ſanguini inhiantes, & Deum poſt terga habentes, ſævitiam pro voluptate, & libidinem pro lege ſibi præſcribebant, qui intrarunt ut vulpes, regnarunt ut lupi, occubuerunt ut canes. Prodeat primo loco Sextus Nero Imperator impius, qui ſibi illo die datum Imperium dictitabat, quo matrem juſſit necari, quæ ut vidit Centurionem juſſu tyranni ferrum in mortem diſtringentem, protinus ventrem manu oſtendens, cum ejulatu, & lachrymis exclamavit; Hunc percute, hic eſt ferro fodiendus qui portentum illud genuit, defuncta Agrippina, ad viſendum interfectæ cadaver accurrit Nero, attrectavit, alia vituperavit, laudavit alia, ſitique interim oborta bibit; parricidio matris junxit amitæ necem; ſed nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit. Vere in hoc ſceleſto, improbiſſimoque viro, tanquam in ſuo domicilio crudelitas ad ſuas vires oſtentandas conſediſſe, ſuumque vexillum ſuſtuliſſe videtur. Belluę feritatem audivimus, reſpiciamus modò finem. Poſt occiſum Claudium patrem, poſt interfectam Agrippinam matrem, poſt Britannicum fratrem veneno necatum, poſt Octaviam uxorem turpiter abdicatam, poſt Senecam præceptorem de medio ſublatum, poſt innumera flagitia perpetrata, tandem omnibus & odio, & deſpectui habitus, rebus jam deſperatis, cum fuiſſet hoſtis judicatus à Senatu, ne ab hoſtibus trucidaretur, adigens ipſe jugulo ferrum, extremum clauſit diem, tam horrendum

Tac.l.13 annal.

ſævitiæ

ſævitiæ portentum trigeſimo ſecundo ætatis ſuæ anno.

Caligulæ feritatem ad cædes nati quis non perhorreſcat? impius iſte tyrannus humano ſanguini adeò inhiabat, ut aliquando dicere auderet; Vtinam Populus Romanus unicam cervicem haberet, ut uno ictu omnes ſimul perderem: omnibus infenſus, quid mirum ſi & omnibus inviſus turpiter occubuit perditiſſimus homo. In Tiberii principatu quam latè graſſata crudelitas, quando quidem cum his redibatur in gratiam, quorum cædes maturabatur; cùm enim cuſtodias recognoſceret, rogatus, ut ſupplicium maturaret, reſpondit, Nondùm tecum redii in gratiam; humanitatis officium ducens, ſi damnatum citò occidiſſet. Ipſemet audivit quemdam ex reis nomine Servilium ſibi mortem conſciviſſe, priuſquam eſſet damnatus, protinus exclamavit, Servilius me evaſit; adeò leve ſupplicium eſſe judicabat mortem. Quid ſi dixerim in principatu Tiberii ſub pœna capitali interdictum, mortuos deflere? ô ferreum tunc ſæculum, quando ipſæ matres accuſabantur, quod filios ultimo ſupplicio affectos, cum ejulatu deflerent, & convictæ juſſu Senatus necabantur. ô quam miſerum eſt lædi ab illo, de quo queri non eſt tutum. Horrendum dictu. Ecquis crederet? ſed percurre annales, & videbis abominationes majores. Quis unquam barbarus, aut Scytha viperino ſanguine cretus, adeò crudelis, qui imperaverit ſilentium his, in quos animadverti volebat? iſte Impius eò ſævitiæ devenit, ut juberet os inſerta ſpongia includi, ne vocis emittendæ haberet facultatem. Cui unquam morituro, non eſt relictum, quò gemeret? timuit ne liberiorem vocem extremus dolor mitteret, ne quid audiret, quod

Fulgoſ. lib. 9, c. 11.

Corn. Tac. li. 5 annal.

Sen. li. 3 de ira.

 nollet.

nollet. Sciebat autem innumerabilia esse, quæ objicere illi nemo auderet, nisi periturus; sed audiamus aliam immanitatem prorsus incredibilem, veram tamen. Cùm vellet quidam tyrannus nomine Thyrsus omnem viam præcludere ad fovendam conjurationem contra se initam, publico edicto cavit, ne quisquam nec publicè, nec privatim colloqui auderet, æquè tulit populus duram legem, loquelam tamen supplebant nutus, quibus internos animi conceptus quoquo modo exprimebant. hoc autem cum ad tyranni notitiam devenisset, mox signa, & nutus eis interdixit. Porro cives molestissimè ferinam hanc rabiem ferentes, cœperunt plerique publico foro tristes singultus profusis etiam lachrymis emittere, calamitatem Patriæ amare flentes. Hoc ad Principem illico relatum fuit. Ipse verò magis periculosam sibi judicans, lachrymarum quam verborum conjurationem, & timens, ne vehementius fletibus, quam vocibus animi contra ipsum incitarentur, multis ipse militibus stipatus, ad forum perrexit, ejulatus, & lachrymas prohibere contendens, ut non solum linguam constringeret, sed etiam oculis à natura tributam libertatem eriperet. At res non cessit ex votis, quia non ipse, sed lachrymantium fletus prævaluerunt. Siquidem repentè veluti leones summa rabie insurgentes, illum dilaniarunt, interfecerunt, trucidarunt. Eandem penè fortunæ mutationem expertus est Amasis Aegyptiorum Rex, cum enim plerosque ex suis extremo supplicio affecisset, alios fortunis spoliasset, imperium ejus aliquantò toleratum est, Actisanes tamen Æthiopum Rex, vix in eum armis & potentia irrupit, & ecce statim odia occulta erupere, cumque multi ab eo descivissent, Regno tandem pulsus est.

En

Etrav. de var. hist. li. 4.

Diodor. lib. 4.

En miſerabiles exitus Imperatorum ſævientium, qui magis timeri, quàm amari appetunt, quorum colla propria virture calcat Deus ad terram uſque proſternens: ſic divino atteſtante oraculo: Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Dominus, & ſedere fecit mites pro eis. Philippum Macedonum Regem ante oculos veſtros proponite, ô Principes, & feliciter vobis omnia contingent; hic enim cum maledictis à Nicanore Macedone laceraretur, atque idcircò urgeretur ab amicis, ut in illum animadverteret, non ſolum non annuit Rex, ſed ubi accepit Nicanorem magna inopia laborare, dono ei pecuniam miſit, qua accepta, ſtatim ex petulanti, & maledico, factus eſt Regis ſtudioſus, & indefeſſus ejus gloriæ buccinator; tunc mirantibus, inquit Rex; Nonne videtis in manu noſtra eſſe, ut quæ velimus à populo de nobis audiamus? Non eſt populi in Principem difficilis amor, modò adſit clementiæ umbra. Verum eſt enim vetus illud adagium; Vt hamo piſces, ſic beneficio capiuntur homines. Noverat ſiquidem optimus Princeps, non paucas ex nimio rigore excitari ſeditiones. Quoniam quemadmodum arbores ferè omnes præciſæ, plurimis ramis repullulant, & multorum ſatorum genera, ut denſiora reſurgant, præſcinduntur, ita regia crudelitas auget inimicorum numerum, tollendo præſentes, nam liberi eorum qui interfecti ſunt, & amici in locum ſingulorum ſuccedunt. Diſcite à Fabio Maximo Duce prudentiſſimo, & res veſtræ componentur felicius; hic in tolerandis adverſis hominum moribus feliciter populo imperavit; aſſerebat enim, eum qui aliis imperaret, non verbis, aut verberibus ſævire debere; ſed tolerando, & mulcendo hominum corda in

Eccleſ. c. 10.

suam sententiam adducere. Absurdum quippe & à ratione prorsus alienum, feras belluas à nobis, cibo & blanditiis reddi mansuetiores, homines verò morum asperitate, & metu, ad nostri amorem compelli. Quod divini oraculi testimonio comprobatur. Nam Dominus benedicens Noë ejusque filiis, hisce verbis usus est, Crescite, multiplicamini, replete terram, & terror vester sit super cuncta animalia terræ. Gregorius allegoricum hujus loci sensum enodans dixit; Deum non aliam ob causam hæc verba locutum, quam ut ostenderet terrorem & severitatem nobis non esse, nisi ad animalia domanda exhibendam, verum ad homines regendos, lenitatem desiderari cum majestate conjunctam. Decet quidem timeri Cæsarem, at plus diligi, quoniam ita natura comparatum est, ut homo non vinculis, sed amore trahatur, taurus funibus ligatur, catenis leo, at amore homo, liberè enim agit, proinde ejus voluntas in actibus internis nequit cogi, neque trahitur nisi amore mutuo & mutuis obsequiis. Hinc Thales unus ex septem sapientibus interrogatus, quodnam rarissimum rerum omnium foret? respondit; tyrannus senex, quia iniqua & violenta imperia, non retinentur diu. Nunquam enim & nullibi tuta crudelitas, & quò magis secura sibi videtur, eò magis præcipitio proxima est. Quis enim ignorat longo usu & experimento probatum, illos, qui rerum potentia confidentes, terrę, cæloque minantur, quasi nullius egentes, omnia contemnentes, temerè regentes, perperam judicantes, tandem & semetipsos, & Regnum in præcipitium traxisse, extremumque diem infeliciter clausisse? sic de Phaetonte scribit eleganter anonymus quidam, sed egregius Poeta,

Gen. c. 59.

Greg. in pastor. p. 1. c. 6.

Quodnam sit rarissimum? Rex senex tyrannus.

Ausus in æthereos juvenis conscendere currus
Igneaque audaci sumere lora manu,
Oblitus pariterque sui, metæque paternæ,
Quos mundo sparsit, ignibus ipse perit.

Temperatus timor cohibet animos, non inficior, sed velim habeas persuasum, ô Princeps, quod assiduus, improbus, & extrema admovens in audaciam jacentes excitat, & omnia experiri suadet. Vltima namque desperatio vomeres & ligones in enses vertit, odia parat, ad sanguinem invitat, & nihil crudelius timore, cùm induit odium, nullaque sitis implacabilior, metu excitata. Quisquis enim vitam suam contempsit, tuæ Dominus est. Siquidem patientia sæpius læsa, fit furor, & tunc acerrima virtus, quam ultima necessitas impellit.

Sen.li. 1 de clem.

Sen.li. 4 epistol.

Augusti pietas Regnum firmavit, & auxit,
Funditus evertit, improbitate Nero.
Si cupis, ô Princeps, in Regno tutus amari,
Dilige. sic namque conciliatur amor.
Hoc est præsidium, hæc Regni custodia tuta
Solus amor populi, non timor, atque metus.

CAPVT V.

Principum status laboribus, ac periculis obnoxius, proinde invigilandum.

QVANTIS laboribus, ac curis circumscripta sit Principantium vita, adamussim expressit Dionysius tyrannus; is enim cum audiret quemdam nomine Damoclem, ad cælum usque extollere ejus opes immensas, ædium regiarum magnificentiam, rerum omnium abundantiam, acclamaretque, nullum

Macrob. li. 1, c. 16. Dionyſio beatiorem. Tunc, ait Rex, Vis ô Damocles, fortunam experiri meam, illamque deguſtare? illicò annuit ille, & ſe cupere dixit quàm maximè. mox juſſit Rex collocari hominem in aureo lecto, abacoſque complures ornavit argento, auroque cælato, ad menſam deinde eximia forma pueros delectos juſſit circumſiſtere, eoſque ad nutum illius intuentes, diligenter miniſtrare: aderant unguenta, incendebantur odores, exquiſitiſſimis epulis menſæ extruebantur. Tunc Democles præ lætitia geſtiens, fortunatum ſe prædicabat; ſed in hoc medio apparatu, fulgentem gladium è laqueari ſeta equina appenſum demitti imperavit, ut impenderet illius beatuli cervicibus; itaque mox in alium mutatus, nec pulchros illos amplius Cic. li. 5 Tuſculan. qu. aſpiciebat, nec plenum artis argentum conſiderabat, non amplius manum porrigebat ad menſam, jam ipſæ defluebant coronæ, odores non fragrabant, & tandem profuſis lachrymis exoravit tyrannum, ut abire liceret, quod jam beatus nollet eſſe, feliciorem judicans Damoclis fortunam. Quippe quod cerneret omnia periculis plena, & in Regnis adminiſtrandis, plus fellis, quàm mellis ineſſe. ô egregiam hiſtoriam veritatis plenam. Ita planè ſentiebat Saturninus Bruſ. in lib. 3, c. 13. vir ingenuus; nam hortantibus amicis, ut Imperium ſuſciperet, ait, Neſcitis, ô milites, quantum mali ſit imperare; gladii cervicibus imminent, haſtæ undique & ſpicula, ipſi quoque cuſtodes timentur, ipſi comites formidantur; non cibus pro voluntate, non iter pro auctoritate, non bella pro judicio, non arma pro ſtudio. aurea planè verba Hieronis Siciliæ tyranni. Potus ac ſomnos non aliter quam inſidias caveo, timeo

cele-

celebritatem omnium, timeo ſolitudinem, timeo incuſtoditos aditus, timeo ipſos cuſtodes, neque inermes illos habere velim circa latus, neque armatis confido. Quid plura? varia Principum incommoda, & pericula vulgo incognita, experimento probat, qui imperat. Hoc optimè noverat Iulianus Cæſar, qui cum initio Imperii ſui, Gallico tumultu premeretur, dicere ſolebat, nihil ſe amplius aſſecutum eſſe propter Cæſaris dignitatem, niſi quod occupatus viveret. Antigonus itidem Rex Macedonum, cùm de majeſtate regia incidiſſet ſermo, dixit filio heredi, an ignoras fili, regiam noſtram poteſtatem, nihil aliud eſſe, quàm ſplendidam ſervitutem? Et quid cordatius unquam dici poterat? Nam Princeps non minus obſervire cogitur populo, quam populus Principi, niſi quod Princeps id facit cum dignitate, alioqui re vera mutua ſervitus eſt. Siquidem Rex qui propriè rex eſt, non ſuam, ſed populi utilitatem quærit, proinde miniſter & ſervus dicendus eſt, & hoc ad litteram ſignificat illud euangelicum; Qui voluerit inter vos primus fieri, erit omnium ſervus. Hinc ſummus Pontifex ſervus ſervorum Dei ſe nominat. Adeo quod ſi ulla eſt ſervitus in politico principatu, magis propriè ſervus dici debet, qui præeſt, quam qui ſubjectus eſt. Huc aptè accedit Senecæ moralis auctoritas; is enim alloquens Neronem, ſic ait; Poſſum ego in qualibet urbis parte incedere ſolus, ſine timore, quamvis nullus ſequatur comes, nullus ad latus gladius, tibi in tua pace armato, vivendum eſt, turba militum ubique te obſidet, & quocumque deſcendis magnus apparatus ſequitur, hoc autem quid eſt? Nonne ſummæ magnitudinis ſervitus eſt? oblatum fuit olim, narrant divi-

Ælian. lib. 2 de var. hiſt.

Matt. 20.

Aug. lib. 1 de civ. Dei, cap. 14.

Sen. li. 1 de clem.

Isa.c.3. næ historiæ, cuidam viro insigni Regium diadema. Legationis autem verba sunt hæc: Vestimentum tibi est, Princeps esto noster; ille verò renuit dicens: Non sum medicus, & in domo mea nòn est panis, neque vestimentum, nolite constituere me Principem populi. Loco illius, non sum medicus, verterunt Septuaginta, Non ero Princeps. Pagninus legit; Non ero dominus: alia littera; Non ero ligatus. & quidem optimè. Nam Princeps re vera servit, vinculo cujusdam splendidæ servitutis ligatus. Hinc antiquitus loco coronæ regiæ, vittam capiti Regis circumdatam apponebant; bonus enim Princeps servus est publicus nec ad ipsum summa defertur potestas, ut delitiis diffluat, sed ut pro omnibus vigilet, considerans regiam coronam crebris curarum aculeis esse cuspidatam, & regiam purpuram quasi rosam spinoso satellitio circumvallatam. Hanc miseram Principum servitutem deridebat Plato, quandoquidem videns Dionysium multis septum custodibus, joci gratia dicebat: Quidnam mali fecisti, ut à tam multis necesse habeas custodiri? Quid mirum si tot Principes prudentia, & probitate insignes, ut tam grave servitutis jugum devitarent, vitamque beatiorem traducerent, sponte imperio se abdicavere? non desunt monimenta ex historiis deprompta. Pericles inter Græcos multis nominibus celebrandus, cùm Athenienfibus imperaret, humanorum fluctuum inconstantiam considerans, & ingentes curas, quibus premitur Imperator, Atheniensium ducatum contempsit, & quasi de quodam naufragio evasisset, ad portum solitudinis se contulit, in remota & exigua domuncula vitam quietam ducens, in cujus primo limine hoc distichon inscribi jussit,

Policratus li. 4. c. 4.

Inveni

Inveni portum, ſpes, & fortuna valete,
Nil mihi vobiſcum, ludite nunc alios.

Scite admodum quidam Aulicus cùm ſero tandem ſapiens ab aulæ tempeſtatibus, ad privatæ & proinde tranquillæ vitæ portum ſe recepiſſet, ſeptimo poſt anno moriturus ſepulchro inſcribi voluit hoc epitaphium,

Hic jacet ſeptuagenarius, qui ſeptem vixit annos.

Diocletianus Romanorum Imperator mente volutans regni faſtigia, nihil aliud eſſe, niſi pretioſa quædam pericula, aureos compedes, ſplendidas infelicitates, catenas adamantinas ad certam ruinam trahentes, poſt plurimas res præclarè geſtas, poſt multas victorias adeptas, poſt ſuperbum illud Romæ ædificium peractum, quod thermas appellavit, ultroneus, & nullo cogente, imperio ſe abdicavit, & ad parvam villulam circa Solonam Liburniæ civitatem ſe contulit, ubi à mundi tumultu ſeparatus, lætus aliquandiu vixit. Quin etiam dicere ſolebat, Nunquam ſolem tam jucundum & ſplendidum intuitum fuiſſe, quam poſt Imperii abdicationem, imò adjiciebat, quod Imperatori condolendum, agricolæ verò invidendum foret; ſed quid pluribus immoror? Cùm aliquando Romani Legatos miſiſſent, ut ei denuò imperii coronam afferrent, inveniſſentque eum in hortulo ſuo lactucas colligentem, nequaquam ſe eam accepturum, reſpondit; quippe quod volebat ille lactucis cum tranquillitate veſci, quas ipſemet plantaverat ac ſi diceret, hoc vivendi genus optandum, nempe, urbium tumultus vitare, curas curiæ aliis linquere, nemorum umbras amare, pratis virentibus gaudere, paucis ſervis, ſed multis comitatum libris, nunc querula in ripa ſedere, nunc tenero in gramine quieſcere. pulchrè & appoſitè tragicus,

Stet

Stet quicumque volet potens
Aulæ culmine lubrico,
Me dulcis ſaturet quies,
Obſcuro poſitus loco,
Leni perfruar otio.

Quod & Ovidius eleganter docuit,

Ovid. de triſtib. lib. 3.

Vſibus edocto ſi quidquam credis amico
Vive tibi, & longe nomina magna fuge.

Hoc idem Seneca ſcribens Lucilio, Vaco mi Lucili, vaco, & ubicumque ſum, meus ſum; rebus enim non me trado, ſed commodo; magnam potentiam ambit inexpers, ſed odit expertus.

Divus Auguſtus, cujus Imperium verè auguſtum, enixè quietem ſibi precabatur, vacationem à Republica inſtanter petebat, omnis ejus ſermo ad hoc ſemper revolutus erat, ut ſibi pararet otium, hinc labores ſuos etiam ſi falsò, dulci tamen oblectabat ſolatio, aliquando ſe victurum ſibi, tanta res viſa eſt otium, ut illam, qui uſu non poterat, cogitatione præſumeret. Res ſane miranda. Qui omnia videbat ex ſe uno pendentia, qui omnibus gentibus fortunam dabat, qui alios voti compotes facere poterat, illum diem lætiſſimum putabat, quo magnitudinem ſuam exueret. Expertus quippe erat egregius Imperator, quantum illa bona per omnes terras fulgentia, ſudoris exprimerent, proinde otium optabat, in cujus ſpe, & cogitatione labores ejus reſidebant. Ad rem noſtram perbelle facit, quod de Veſpaſiano ſpectatæ probitatis viro, produnt hiſtoriæ, is cum eſſet in obſidione Hieroſolymitana, & increbuiſſet rumor, Neronem fuiſſe occiſum, & Galbam interfectum, tunc viri primarii veteris militiæ elegerunt Veſpaſianum, rogantes, ut ſuſciperet Imperium, ille verò refugiebat, indignum ſe exiſtimans,

Senec. de brev. vitæ, c. 5.

Ægiſippus lib. 4.

mans, inſtabant illi, renuebat ipſe, tandem ipſum reluctantem gladiis armati circumſiſtunt, mortem etiam minantes. In anguſtia poſitus, animadvertens vir egregius ſibi ingens diſcrimen imminere, ſi diutius reſiſteret, at grave periculum ſi reciperet, ceſſit tandem potius imponentibus, quam accepit voluntarius. Vrgebant milites, ſuadebant duces, curam potius, quàm honorem induit. De hoc præſtantiſſimo Principe, memorandum illud, refert Valerius, Quo tempore militum applauſu traditum fuit diadema, prius quàm capiti imponeret, diu manibus retentum conſideravit, & protinus emiſſo ſuſpirio dixit: ô nobilem magis, quàm felicem pannum, quem ſi quis penitus agnoſceret, ne humi quidem jacentem dignaretur tollere. Val. lib. 7, c. 2.

Si ſcires quanti plenum eſt diadema pericli,
Malles Siſiphii ponderis eſſe reus.

Vide an ſit felix imperandi genus, in ipſo nomine felicitatis ſyllaba fel propinat. Quocirca Otho Romanorum Imperator ſæpe ad ſuos dicere ſolebat, Neſcitis amici, quid ſit Romanum gubernare Imperium, mihi credite jam experto, qui jam mori malo, quàm imperare. Pompa quidem admiranda, & magnifica majeſtas, ſed cruciatus, quibus angitur Princeps, acerbiſſimi. Foris tantum luſtramus, non introſpicimus. Voluptates videmus foris apparentes, ſed non anguſtias intus latentes, dæmonis fraude decepti, qui oſtendit regna mundi, ſed non vepres & ſpinas quibus torquentur Reges, & hoc in momento, ut ambientes fallat. Apelles tam ſingulari arte pinxit Bucephalum, ut alium equum ad hinnitum concitaret; Zeuſis uvas tam ſimili forma figuravit, ut aves certatim advolarent; Parrhaſius linteum in tabella tam mira artis peritia formavit, ut verum prorſus appa- Bruſon. li. 3. cap. 13. Volaterran. lib. 10. Ælian. lib. 4.

appareret; ita honores mundi decipiunt incautos, quia videntur veri, fucati tamen sunt. Orator Græcus Isocrates dictitabat de urbe Atheniensi, Pulchra quidem visu, & ad ambulandum amœna, ad habitandum verò periculis exposita. Demetrius quoque Lacedæmonum Rex non ignarus, quid sit Principis personam sustinere, sæpius dicebat; Si quis nosset, quam grave foret sceptrum manibus tractare, & quæ in regum tentoriis curæ, anxietates, & pericula versentur, vix esset in mundo aliquis, qui Regnum ambiret, Imperium acciperet, & à terra diadema sustolleret. Hinc notatur illius stultitia, qui dixit, Villam emi, & vado videre illam. Quid stolidius quam emere non visam? Si dignitatibus inhiantes, mundi villam viderent, priusquam emerēt, non illam profectò tantis periculis emerent, sed cum Demosthene dicerent; Non emo tanti pœnitere. Ad rem egregiè facit, quod de Paulo Æmilio legitur apud Plutarchum. Nobilis Romanus nuntium remiserat uxori, sed amicis divortium dissuadentibus, quærentibusque nonne casta? nonne formosa? prolato calceo, mox, inquit, Nonne ornatus? nonne pulcher? at nemo vestrum novit, ubi pedem meum urgeat. Ego quidem sentio. rident principantes, & sæpe, sed non verum risum; gaudent, sed non germanum gaudium; non hercle magis, quàm hi qui capitis damnati in carcere attinentur, & talis interdum, aut tesseris, fallere se conantur, nec fallunt; manet enim impressus imminentis supplicii terror, nec tollit se unquam ab oculis imago luridæ mortis. jactant felicitatem foris, sed intus torquentur cruciatibus. At quomodo felix qui timere non desinit? Num potentem censes, & felicem, qui satellite latus ambit, qui quos terret, ipse plus metuit?

Aul. Gel. li. lib. 1 noct. attic. c. 8.

Plut. in vita P. Æmil. tom. 1.

Lipsius lib. 2 de const. c. 14.

Boethius li. 3 prosa. 5.

tuit? Recte Aulus Gellius, Multis eget, qui multa habet. at quæso quæ potestas, quæ omnium curam gerit, & omnium ope indiget? quæ præest omnibus, & omnes timet? quæ quo in loco eminentiori tanto in periculo majori versatur? Recumbunt quidem in purpureo strato, non tamen placidè quiescunt, quoniam assiduis timoribus anguntur. ut eleganter Tragicus,

Aurea rumpunt tecta quietem
Vigilesque trahit purpura noctes.
Pectora pauper secura gerit,
Tenet è patula pocula fago,
Sed non trepida tenet ipsa manu.
Carpit felices, vigilesque cibos,
Sed non stricto respicit ense.

Qui ad coronam Regiam auro, & gemmis rutilantem, lumina convertit, ad pauca respiciens, facilè beatos Principes pronuntiabit, porrò qui curas assiduas, quibus tanguntur, qui pericula, quibus urgentur, qui onera, quibus premuntur, proculdubio inveniet miseros gigantes gemere sub aquis. Quid est autem gigantes gemere sub aquis? nisi quia potentes hujus sæculi gemunt, & tremunt sub regimine dignitatum, & sæpe sub onere succumbunt. Vnde Martialis, Greg.li. 17. c. 11. Iob. cap. 20.

Quæris onus magnum, magnum dum quæris honorem.

Hinc est, quod Isaias loquens de Principe dicebat: Factus est principatus super humerum ejus. ut nimirum intelligatur, quantum ponderis sustineant, qui præsunt. Proinde Regi fuit appositus armus ad manducandum. Comede, quia de industria servatum est tibi. Siquidem qui regnum administrat, quasi Atlas suis mundum sustinet humeris, sub quo pondere gemit, nec rarò deprimitur. Ecquid mirum, si pauci Principes bene imperant, Isa. c. 9. 1 Reg. c. 9.

cum

cum bene regere, hoc eſt, rectè agere, ſit multi ponderis, & exacti laboris. Eſt enim magnum quoddam, in ſumma fortuna non abripi licentiæ ventis, & in mari illo undoſo curſum rectum ſemper tenere. O quam multis, & quam ſæpe contingit, quod olim evenit Imperatori Galbæ, qui omnium judicio dignus imperio, niſi imperaſſet, hoc idem de aliis multis, qui poſt multos exantlatos labores, adepti denique Imperium, oſtendunt eo ſe minores. nec temerè à Pittaco dictum, Magiſtratus oſtendit virum. Quocirca non inepte mimus ille Claudii Neronis dictitare conſueverat, bonorum Principum facies in unius annuli pala facilè inſcribi poſſe, ſentiens magnum quidem numerum Imperatorum eſſe, ſed perpaucos bonos. At unde quæſo, tanta bonorum raritas, & virtutis inopia, ut verum ſit dicere,

Corn. Tac. lib. 1. hiſt.

Rara avis in terris, nigroque ſimillima cygno
Vir bonus, & ſapiens, qualem vix repperit ullum
Millibus è multis hominum conſultus Apollo.

Vnde tanta virtutum penuria, cùm virtutes ſint nobis ſecundum inclinationem naturalem, ut optimè docet Angelicus doctor? Pro reſponſione plurimæ rationes ſolent adduci ex ſacris Theologis excerptæ, quarum prima hæc eſt, quoniam bona ſenſibilia ſunt magis nota nobis, & magis nos movent, & alliciunt. Altera ratio eſt, quoniam hæc bona ſenſibilia afferunt ſecum præmium ſuum, nimirum voluptatem, bona verò honeſta promittunt in futurum: tertia cauſa eſt, quia voluptas carnis nobiſcum creſcit, nobiſcum alitur, propterea difficile eſt, iſtum affectum à nobis avellere; addamus, & eſt quarta ratio, quoniam gerimus bellum contra hoſtes fortiſſimos, de quo bello dicit Paulus; Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem &

D.Th. 1. 2. q. 63. a. 1.

ſan-

ſanguinem, ſed adverſus principatus & poteſtates. Ac demùm fortiſſima cauſa eſt, quia virtus conſiſtit in medio, medium verò, & ſcopum attingere, paucorum eſt, aberrare autem à ſcopo, multorum. Quam rationem pulchrè inſinuavit David, qui inquirens cauſam, undè tanta malorum colluvies, dixit, In circuitu impii ambulant, ac ſi diceret, cuique facillimum eſt, circulum, & circumferentiam attingere, medium verò, difficile eſt, & paucorum; at virtus conſiſtit in medio. Hinc eſt, quod pauciſſimi viam rectam percurrunt, & multi, præcipuè potentiores ab æquitatis tramite declinant. Proindè cognita virium humanarum exiguitate, & graviſſima rerum gerendarum mole, ad auxilium divinum tanquam ad tutiſſimum aſylum confugere debet Princeps, ut virtutem benè regendi conferat, Salomonis ſapientiſſimi Regis veſtigia ſequens, qui in ipſo primordio Regni cognita ſui parvitate, pro tanto regimine, ſic
oravit ad Dominum; Domine Deus tu regnare feciſti ſervum tuum pro David patre meo, 3 Reg. c. 3.
ego autem ſum puer parvulus ignorans egreſſum, & introitum meum, & ſervus tuus in medio eſt populi, quem elegiſti, populi infiniti, qui numerari non poteſt, dabis igitur cor docile ſervo tuo, ut populum tuum judicare poſſit, & diſcernere inter bonum & malum. De Adriano Pontifice optimo, referunt ſacri annales, quod aſſiduis precibus & lachrymis exorabat Dominum, ut dexteram apponeret, quo tam grave onus, tamque infelicem felicitatem ferre poſſet; is enim nihil ſibi infelicius in vita duxit, quàm quod imperaret. Vrbanus Septimus quoties lineam veſtem ſuperinduebat, ad purpuratos Principes converſus, hæc aurea verba depromebat, En tunica levis,

tanti tamen ponderis. Gregorius Magnus cathedram Pontificiam appellabat ſpinoſam, ſupremumque illud faſtigium, acutiſſimis uſquequaque conſertum aculeis. Hinc eſt, quod tot heroes præclariſſimi, ſponte dignitates oblatas recuſarunt. Cæleſtinus ad ſupremam apud mortales dignitatem aſſumptus, nonnè ſpontè lætior depoſuit, quàm quilibet alius ſuſcepiſſet? Divus Ambroſius quem lapidem non movit, ut Epiſcopatum Mediolanenſem refugeret? Superiorem locum in domo Dei non ambiebat Auguſtinus. Quas latebras non quæſivit Gregorius, ut ſummi Pontificatus apicem declinaret? Quid? nonnè legitur apud eccleſiaſticæ hiſtoriæ Scriptores, quod cum beatus Amonius ad regimen populi traheretur invitus, aurem ſiniſtram radicitus ferè ſibi ſecuit, dicens; Lex divina neminem præciſa aure permittit fieri ſacerdotem. Reverſi ſunt itaque populi ad Timotheum tunc temporis Patriarcham, qui Amonium non ſolum ſi auribus mutilatus, verum etiam ſi naribus truncatus eſſet, propter ſanctitatem ipſius cenſuit promovendum. Revertentibus autem illis, & iterum trahentibus virum Dei, atque cogentibus; Linguam, inquit, meam, propter quam vobis placeo, ſi me ulterius cogitis, propriis dentibus amputabo; & ſic tandem ſibi relictus eſt. Nec ſilentio involvendum, quod narrat Petrus Bleſenſis de Galfrido viro doctrina, & ſanctitate inſigni; hic electus in Epiſcopum Tornacenſem electioni nullatenus acquievit, qui poſtea defunctus, & apparens cuidam fratri inquirenti, quomodo ei eſſet? reſpondit; Revelavit mihi Trinitas ſancta, quod ſi ſuſcepiſſem Epiſcopatum, fuiſſem de numero reproborum. Sed quid pluribus immoror? Carolus Quintus Auſtriacus noſtra

Niceph. lib. 11. c. 37.

Pet. Bleſenſis epiſt. 103.

ætate, cum rerum in Imperio præclarè gestarum gloria penè omnes mortales superasset, seipso major tunc extitit, cum amplissimis Regnis, & Imperio se abdicavit, &, non sine lachrymis, dixit: Miseret me, Proceres, filii carissimi Philippi, cujus humeris tam grave onus imponitur, quod dum gesturus est, vita ei in summis laboribus, & molestiis est transigenda. Non latebat hos viros sanctitate præclaros, quam magna secum trahat pericula, sublimis loci dignitas, quam sanè frustra premit invidia, cum potius miseratio debeatur.

Quorsum totius mundi Monarcha in cruce pendens inclinavit caput? Et inclinato capite emisit spiritum. Divus Athanasius ita exponit, Cùm mors, inquit, sit effectus peccati, & Salvator omnis peccati esset expers, non audebat mors illum invadere, ipse tamen quia mori cupiebat, nutu capitis, illam accersivit, ut veniret, verba Athanasii sunt hæc: Impletis omnibus quæ pati debuerat, sola mors adhuc restabat, atque hæc quidem sibi metuens, appropinquare non audebat, ideò Christus inclinato capite, eam vocavit, nam antequam caput inclinasset, propius accedere verebatur. Augustinus rationem adducens, ait, Christum Dominum inclinasse caput, ad osculum nobis præbendum. Verba Augustini ex ardenti divini amoris pharetra deprompta sunt hæc, Inspicite vulnera pendentis, sanguinem morientis, pretium redimentis, caput habet inclinatum ad osculandum, cor apertum ad diligendum, brachia extensa ad amplexandum, totum corpus expositum ad redimendum. Chrysostomus docet; Christum inclinato capite tradidisse spiritum, ut non necessitate, sed voluntate, se mori ostenderet, quantum voluit, vixit, quando voluit, tradidit

Ioan. c. 19. D. Athan. li. 4 ad Antioch.

August. lib. de Virgine.

Chrysost. hom. 104.

ſpiritum. Alii morientes primò emittunt ſpiritum, deinde caput inclinant, in Chriſto autem contra accidit, quoniam prius caput inclinavit, poſtea ſpiritum emiſit, cum igitur liberè caput inclinaverit, utique inclinavit quando voluit, unde mortuus eſt, non quando inimici voluerunt, ſed quando ipſe voluit; proindè ſapienter ait Matthæus; emiſit ſpiritum; non amiſit: quod enim emittitur, voluntarium eſt, quod amittitur, neceſſarium. Aliȩ quamplures ſunt Patrum explicationes, ſed brevitati
Mallon. 20. ſtudens, unam tantùm Danielis Mallonii adhibebo, utpotè præſenti inſtituto magis appoſitam. Supra caput, ait, titulum habebat Chriſtus, quo Rex dicebatur, ut igitur oſtenderet, ſe Regnum temporale non ambire, caput avertit, & inclinavit, ut nos doceret, regios honores fugiendos, tanquam ſcopulos periculis plenos, & plurimo felle
Coarũias in emblem. refertos. Proindè ſapienter ille, qui coronam Imperialem ſuper fimeto pinxit, adjuncta hac nota. Tollat te, qui te non novit; qui enim maturè perpendit, illam ſpinis undique circundatam reperiet. Quod divinarum litterarum teſtimonio facilè
Iudic. c. 9. comprobatur. In libro Iudicum legimus, quod cum arbores omnes ad Regem eligendum conveniſſent, neque vitis, neque oliva, neque ficus dignitatem regiam acceptare voluerunt, quod nativam quandam dulcedinem haberent, ſola ramnus ſpinis onerata, oblatum honorem ſuſcepit, dicens: Venite, & ſub umbra mea requieſcite. Quid hinc? ut di-
Exod. c. 3. ſcant Principes, dignitates Regias tribulis & ſpinis ſociari. Cùm Deus Moyſem decreviſſet Ducem populi ſui conſtituere, in medio ignis, & rubi apparuit. Quorſum hoc? ad inſinuandum dignitates omnes ſpinis, & igne circundari. Populus Hebræus Chriſtum Regem conſtituere optabant,

optabant, at ipſe ſecedens in montem, ſe eis ſubduxit, cùm verò ſpinis coronaretur, lætus ſedit, & Regem ſe appellari permiſit. Quid hoc? ut innueret, Coronam ſpineam dignitati regali debere conjungi. Rex Saul in angu- 2 Reg.c.
ſtia poſitus, dixit armigero; Sta ſuper me, in- 3.
terfice me, quia tenent me anguſtiæ. Hebræus legit; quia tenent me coronæ; quaſi anguſtia, & corona ſint idem. Hoc apprimè intelligebat Veſpaſianus Imperator, qui rogatus à medicis, ut pro ſalute recuperanda tantillum ab audientiis abſtineret; An neſcitis, inquit, Imperatorem ſtantem mori oportere? De Tiberio, nonnè produnt hiſtoriæ, Oratorem quendam in exordio ſermonis proclamantem, inter ſacras occupationes tuas, mox correxiſſe his verbis, O quam aptius diceres: inter laborioſas occupationes. Alexander Severus arguit Alexandrum Magnum dicentem, ſe velle poſt adeptam monarchiam in pace vitam tranſigere. Falleris Alexander, quia in Regno non eſt quies, ſed aſſiduus & improbus labor. Philippus Rex Macedo, rogatus à vetula quadam, ut illam audiret, & dixiſſet, tunc temporis non habere otium, mox intulit mulier; Noli ergo regnare. En regia dignitas curis plena, quietis vacua, ſpinis undique circumſepta. Hinc Alphonſus Aragoniæ Rex dicebat: Principem eſſe jumentis, deterioris conditionis; nam iſta dum capiunt cibum, non vexantur, at nos etiam inter pocula. Cui rei appoſitè facit adagium illud, Nec ad aures quidem ſcalpendas otium eſt. Huc ſpectat Salvatoris noſtri oraculum, Neſcitis quid petatis. Petitis & appetitis præfecturam, & vocatis ſedem? quaſi in prælatione requies? Quis enim tam mentis inops,

qui cum ex longo itinere fuerit defatigatus, ad requiem captandam graviſſimum onus humeris ſuis ſuperimponat? non minori ſtultitia notandus, qui cum vitæ hujus laboribus gravatus fuerit, onus prælationis ſupra dorſum ſuum imponit, exiſtimans in ipſo onere tranquillam mentis quietem ſitam eſſe. Stultus planè nauta, qui relicto portu, in altum vela facit, tranquillitatem quærens; tutò quippè calcantur plana, pericula in edito ſunt; nulla præcipitia in vallibus timenda; in excelſo ſunt.

In brevibus nunquam ſeſe probat Æolus undis,
Nec capit anguſtus Boreæ certamina collis.

Quapropter dicebat Phocion Athenienſis, multò ſatius eſſe, humi cubantem, quieto animo eſſe, quàm perturbatum, in purpureo lecto; ſicut enim arbores in montis cacumine poſitæ, procellis ac ventorum flatibus ſunt ſubjectæ, ita homines in dignitatum faſtigio conſtituti, curarum ventis concutiuntur. Nonnè legiſtis Horatianum illud?

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celſæ graviore lapſu
Decidunt turres, feriuntque ſummos
Fulmina montes.

4 Reg. 2. Huc appoſitè facit, quod olim Eliſeo dictum fuit; Optima habitatio, ſed terra ſterilis, & aquæ peſſimæ. Foris purpura, ſceptrum, thronus, en optima habitatio, ſed aquæ peſſimæ & terra ſterilis, quia omnia periculis plena, & ubique luctus, & mortis imago. Hoc fortaſſe volebat innuere dux ille egregius, qui pro ſtemmate gerebat Pharetram ſagittis vacuam; cum inſcriptione, Hærent ſub corde ſagittæ. hoc eſt, intus dolor, intus angor, intus ſpinæ & timores. Proindè apud Romanos hoc erat in more poſitum, ut triumphum

Sambucus in emblem.

agentes

agentes, tintinnabula, & verbera ante pompam triumphi gestarent; insinuare volentes eam felicitatem non esse doloris expertem. Quocirca verum scopum videntur attigisse, qui diadema regium spinosum vocitarunt; spina enim cuspidem habet, adeò exiguam, ut visu foris vix percipi queat, at intus vehementer pungit. In culmine dignitatis aliquis foris emicat radius honoris, non inficior, at tantis tamen adversantium molibus obruitur, ut tam modica mella, tanto felle emi non debeant. Radius aliquis splendet gloriæ, sed tantis illa venenis intingitur, ut nemo prudens tanto natantia toxico fercula amaverit. Imperare magnum & dulce videtur, sed tanto absinthio miscentur hæc dulcia, ut caruisse dulcius sit. magnitudinis comes veneratio, sed tantis invidentium jaculis undequaque pungitur, ut insaniæ quoddam genus sit, Imperium amare. Quod probè intelligebat Bias Prienensis, nam appellatus à Crœso Rege irrisoriè, & minaciter; respondit: I, ô Crœse, cæpas ede. ac si diceret: ô miser, quid intumescis? nescis te hoc ipso, quod Rex es, ob infinitas Regnorum infelicitates, ab omnibus atque in primis à te ipso complorandum? Cæpas qui edunt, lachrymantur, qui regunt, si benè sapiunt, lachrymas eliciunt. Vndè non ab re exclamabat Gregorius Nazianzenus vitam principantium considerans, tot laboribus & curis obnoxiam; Re vera mihi videtur ars artium, & disciplina disciplinarum regere hominem, qui inter omnes animantes, & moribus varius, & voluntate diversus, & quod periculosius est, infensus semper eis, qui sibi præsunt, qui die noctuque insidias meditatur, fraudes molitur, novisque rebus studet. Leo in leonem non sævit, nec pardus in pardum, sed

Philo li. de Prob. libertate.

Franc. Sen. de Regno, & repub. li. I.

ſed quælibet animalia in ſuo genere congregantur, ipſaque dimicant communibus viribus contra diſſimilia; homini verò inſidiæ ſemper, & ab homine plurima mala, adeò ut ſolus ex omnibus animalibus in ſuo genere tutus eſſe non poſſit. Verum ſanè eſt illud Ariſtotelis oraculum, ut optimum animalium eſt homo, cum ratione regitur, ità deterrimum, cùm rationi non obſequitur. Tunc enim rabies hominis omnium ferarum excedit ſævitiam. Nam feræ beneficiis aliquàndo manſueſcunt, at homines, ſunt leopardis crudeliores, quibus cùm benefeceris, pejores fiunt. Quod ex oraculis divinis non erit difficile comprobare. Daniel Propheta cùm ad ſatraparum petitionem, in lacum leonum conjectus eſſet, Darius Rex credens mitiores eſſe leones, quàm ſuos, ingenti ſaxo locum munivit, regioque ſigillo obſignavit. Sed quid agis ô Rex? virum ſanctum leonibus objicis, & ab hominibus caves? Nunquid homo crudelior leone? ita planè. Proinde prudenter egit, ſciebat namque Rex nullum animal homine crudelius, qui nec agnatis parcit, modo appetitui ſatisfaciat, & optatum finem conſequatur; homo homini lupus, dixit quiſpiam, ſed multò aptius dixiſſet; homo homini homo. Huc ſpectat appoſitè, inſignis locus ille Danielis, ubi volens Deus oſtendere Regi Chaldæo ſupplicii ſignum, quo eum affecturus erat, manum hominis ſcribentis immiſit. Scripſit autem mortis ſuæ ſententiam, & Regni ad Perſas tranſlationem ſub ænigmate, Manè, Thecel, Phares. Quid? ad inſinuandam mortis ſententiam manus hominis oſtenditur lenis, & levis? nonnè magis opportunum, manum leonis, aut urſi porrigere, ut ſub his ferarum manibus majorem incuteret timorem? manum hominis oſtendit quoniam non eſt manus

Ariſt. lib. 1 pol. c. 22

Dan. c. 6.

NB ho. hmi. hom.

Dan. c. 5.

ſuper

ſuper manum hominis irati, nec ulla rabies ita formidanda, ſicut hominis ad ſævitiam propenſi. mirabile dictu. Vir bellator egregius, qui non in præliorum æſtu, non inter pugnæ clangores, non in urſorum, aprorumque venatione palluerat, ad ſolum manus humanæ conſpectum expaveſcens, & exanguis in terram concidit. Hoc apprimè intelligebat Sereniſſimus David. Proindè, cùm Deus trium plagarum optionem illi dediſſet, peſtem, nimirum, famem, & bellum; peſtem potius elegit, dicens, Coarctor nimis, ſed melius eſt mihi, quod incidam in manus Domini, quoniam multæ ſunt miſericordiæ ejus. Sciebat quidem Rex, ſatius eſſe in Dei, quàm in hominum manus incidere. Hinc ſit, ut magna res ſit, & periculoſa, hominibus imperare, cùm homo ſit in cuſtodem & rectorem ſuum ingratiſſimus. Vetus eſt enim adagium, Lupum auribus tenet, qui imperium agit. Propterea mille præconiis ad cælum extollendus, qui cum aliis imperat, meminerit ſe Principem eſſe, & ideò invidiæ, calumniiſque multorum obnoxium, in quem cives omnes ora obvertunt, linguaſque in Principes ſic vibrant, ut trilingues ſerpentes eſſe videantur, & in ipſos omnia invidiæ ſpicula dirigunt, tanquam ſagittarii in ſcopum intendentes. Iure quidem Princeps poteſt exclamare, Poſitus ſum, quaſi ſignum ad ſagittam. In maximis enim rebus adminiſtrandis, difficillimum factu omninò eſt, omnibus placere poſſe. nec Iuppiter quidem omnibus placet, ait adagium. Siquidem cùm tot ſint ſententiæ, quot ſunt capita, quid eſt difficilius, quàm multis placere? cùm vix duos invenias, quibus idem placeat. Fieri non poteſt, publica agentem omnibus placere.

2 Reg. 24.

Persius satyra 5.

Mille hominum species, & rerum discolor usus,
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Princeps itaque qui aliis imperat, sibi metuat, multos timeat, ab omnibus caveat, neminem negligat, sibique persuadeat, non ad commoda, & delitias, sed ad labores, & pericula ad summa fastigia elevatum esse. Hinc Ioannes de supremo Rege loquens, divinis monimentis tradit, nomen ejus regium scriptum in femore, Rex regum, & Dominus dominantium. Sed cur in femore titulum regium habebat inscriptum? Nonnè aptius esset in fronte, vel in pectore? jure quidem in femore, unde gladius pendet, ut ostendatur, quod quàndo Rex ad Regni apicem conscendit, tunc ad prælia se accingit; imò tot periculis anguntur imperantes, tanta curarum mole opprimuntur, ut nonnulli talem vitam sibi acerbam & odiosam putaverint. Iulii Cæsaris testimonium proferam; is enim amicis obsecrantibus, ut in quodam imminenti periculo satellitum præsidio, corpus suum tueretur, & ultrò ad eam rem operam suam pollicentibus, id omninò recusavit, affirmans, multò satius esse semel mori, quàm jugi timore, assiduaque animi anxietate torqueri.

Apoc. c. 19.

Regia quàm diræ lacerent diademata curæ,
Appenso gladio barbarus ille docet.
Elogiis multis meritò tollendus ad astra
Qui pro lactucis, aurea serta dedit.

CAPVT VI.

Vigilantia Principis populorum salus.

QVORSVM apud Ægyptios pro symbolo vigilantiæ leo animalium imperator? quia populis invigilare, præcipuum Regis munus. Leo enim Græcè, Rex Latinè dicitur. & jure quidem. Nam leo quieti non multum vacat, & si aliquando dormit, oculis tamen apertis. Proindè in templorum foribus solent frequenter insculpi. ut pulchrè & eleganter describit Alciatus in suis Emblematibus, Arist. lib. de somno & vig.

Est leo, sed custos, oculis quia dormit apertis,
Templorum idcircò ponitur ante fores.

Ita quoque Princeps pro summa rei ritè administranda semper invigilare debet. Quod præclaro divinæ Scripturæ testimonio perspicuè declaratur; Vitam enim Principis diem appellare consuevit, nulla noctis habita mentione. ita præscribitur in regum annalibus, Nonnè hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? Deum immortalem, quid hoc? Nonnè & Principibus noctes concedendæ? an ipsis solis interdicitur, post laboriosas occupationes optata quiete frui? Cur ergo dierum & non noctium mentionem facit? Divina Scriptura nomine dierum comprehendit & noctem & diem simul; duplex namque est acceptio diei, ut egregiè scribit Florianus Nannius ex Canonico Regulari ad Episcopatum assumptus. una est, secundùm quam dicimus diem naturalem, qui habet viginti quatuor Florianus Bonon. cat. arg. in Gen.

tuor horas, ſic ſumitur illud Gen. 1, Factum eſt veſpere & mane dies unus; altera eſt ſecundùm quam, dicimus diem artificialem, tempus nimirum, quo ſol noſtrum hemiſphærium illuminat, & hoc modo ſumitur, quando dicitur; Tenebras appellavit noctem, & lucem diem. Ego autem dicerem, ſi licet proferre quod ſentio, nullam noctis mentionem factam fuiſſe in annalibus Regum, ut detur intelligi, quod Regis vita non quieti, aut ſomno, ſed vigilantiæ & labori debet eſſe mancipata. pulchrè Poëta,

Excubias grus ſola gerit, pars cætera dormit
Tuta, nec infido ſperat ab hoſte dolos.
Grus notat hæc Regem vigilantem pro grege, qui ſi
Dormiat, incautum vaſtat ovile lupus.

Hinc doctus Homerus eleganter cecinit.

Non decet integram noctem dormire regentem
Imperio populos, & agentem pectore curas.

Vigilantiam in Principe maximè neceſſariam, preclaro exemplo docuit Alexander Magnus. Hic enim cùm ad quieſcendum ſe componeret, nè à ſomno deciperetur, extento brachio extra cubile dormiebat manu tenens globum quendam argenteum ſuppoſita ænea pelvi, eo conſilio, ut cùm nervorum rigorem ſopor laxaſſet, lapſæ pilæ tinnitus ſomnum abrumperet, & ejus ſonitu excitaretur. Sciebat namque vir egregius, Principi proprium, & præcipuum munus, invigilare. Quippè quod in corpore politico cordis gerat vices. Vnde populus optimo jure illud, ſibi poſſet accommodare; Ego dormio, & cor meum vigilat. Iuliani Imperatoris cognomento Apoſtata mira laudatur vigilantia; ſcribit enim Amianus, quod noctes dividebat ad officia tripartita, quietis, publicæ rei, & Muſarum. Idem fecit Alexander, ſed multò hic fortius. ille

Amian. Marcell. lib. 16.
Cant. c. 5.

namque

namque ænea concha ſuppoſita, brachio extra lectum portento, pilam tenebat argenteam, cujus lapſu evigilabat, hic verò abſque inſtrumento, quoties voluit, evigilavit, & nocte dimidiata exurgebat. Noverat enim vir iſte, hoc ſolo titulo laudandus, quod ſicuti corpori ſomno torpenti, aſſiduo motu cor aſſiſtit, ita Princeps, ut communi commodo conſulat, non modò diurnas, ſed nocturnas & perpetuas excubias agere debet: En Princeps cor populi, quo dormiente, vigilat, quo quieſcente, ſollicitat, quo otiante, laborat; adeò quod omnium domos illius vigilantia defendit; omnium otium illius labor, omnium delitias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio, & denique omnium actiones illius aſpectus, quaſi ſtruthio, qui ova aſpiciendo fovet, ſuoque intuitu, fœtum ab ovis haurit, quæ ſi intueri deſinat, inania prorſus efficiuntur, & vacua; cui appoſitè illud academicum, Ex viſu ſalus. Nam ſicuti ſtruthio non incubando, ſed intuendo animat ova, ita Principis oculi ad virtutes populum inſtruunt. hinc illius laudatur reſponſum multo ſale aſperſum. Cùm enim Rex interrogaſſet alendis equis præfectum, quodnam redderet equum pinguem, & celeriter? Oculus domini, reſpondit, ſentiens equum optimè curari, ſi dominus frequenter adſit. ita planè Principum aſpectus, ſubditis nè pereant, perquàm neceſſarius. Huc ſpectant verba illa; Mane ſurgamus ad vineas, videamus ſi vinea noſtra floruit; quia qui vineæ præpoſitus eſt, ſummo manè debet ſurgere, ſomno non indulgens, ſæpius mente revolvens, paſtorē eſſe gregi, quod anima corpori. Hinc in Actis Apoſtolorum habemus, plurimos infirmos umbra Petri ſanatos. Quorſum hoc? ut indè manifeſtum fieret, quantum, vel ſola paſtoris umbra, Eccleſiæ adferat

Sen. lib. de conſil. c. 26.

Cant. 7.

Act. Apoſt. c. 5.

adferat emolumenti. Cur Salvator noster per-
Matth.c. 8. misit ipso in navi dormiente, tempestatem insur-
gere, ita ut navis operiretur fluctibus, ipso au-
tem experrecto mox sedari? ut discant pastores,
Apoc. c. 1. ipsis letargo oppressis, tempestates in Ecclesia
exoriri, easdem tamen sopiri, cùm vigilias agunt
super gregem. Quid est quod Ioannes scribit, se
vidisse Angelum in medio candelabrorum aureo-
rum? ut doceret pastores in medio Ecclesiarum
Conc. Trid. de reform. sess. 6. c. 1. semper hærere; ut Concilii Tridentini Patres
apertissimo canone decrevere; sciebant enim ex
pastoris absentia plurima damna evenire gregi.
Luna inter planetas minima quidem, sed quia
non procul distat, magis influit. Præsules quam-
vis minus docti, sæpius tamen visitantes gregem,
ovibus suis utiliores sunt, quàm eruditi docto-
res in aulis versantes, procul ab ovibus errantes.
Quare in sacris litteris Præsules appellantur no-
Matth.c. 5. mine salis? Sal non condit nisi præsens, & ex
prælati præsentia multa commoda eveniunt Ec-
clesiæ, ex absentia plurima emergunt mala. Et
quæ mala non acciderunt, dum Moyses ab uni-
versa populi multitudine fuit separatus? statim
filii Israël vitulos aureos conflare, eisdem victi-
mas immolare, & proni omnes adorare cœperunt,
quamvis etiam Aaronem virum summa integri-
tate ornatum præsentem haberent, nullo ser-
mone explicari potest quot damna in pastorum
absentia contingere soleant, etiam vigilantissi-
mis vicepastoribus constitutis. Damasus Roma-
nus Pontifex, de pastoribus sermonem habens,
qui substitutis vicegerentibus ab ecclesiis suis ab-
sunt, scitè admodum scripsit, Isti videntur mihi
similes matronis, quæ statim ut pariunt, infantes
suos nutricibus exponunt educandos, ut suam ci-
tius

tius valeant explere libidinem. at istorum culpa, quot mala emergunt, animæ negliguntur, oves pereunt, morbi crescunt, schismata prodeunt, ecclesiæ destruuntur, sacerdotes vitiantur, & tandem innumera mala proveniunt. Non ita, non ita, docuit cælestis pastor, nam ipse ovem perditam diligenter quæsivit, ipse invenit, ipse propriis humeris reportavit, nosque id ipsum facere perdocuit. hinc est, quod præfecturam administrantes, solent in manibus annulos gestare, ut innuant, se in munere obeundo tanquam sponsos fideles esse debere. Ob quatuor præcipuè causas annuli aurei solent deferri; primò ad decorem, & nobilitatis insigne; sic Divus Iacobus ait: Si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in habitu sordido, intenditis in eum, qui indutus est veste pręclara. secundò ob regiam magnificentiam, sic in libro Machabæorum Antiochus Rex cùm morti proximus esset, vocavit Philippum unum de amicis suis, præposuit illum super universum regnum, dedit ei diadema, stolam suam, & annulum. Deferuntur insuper annuli ad contestandam insignem sapientiam, proindè inolevit usus, ut doctoratus laurea insigniti, annulum in digitis deferant aureum. demum deferuntur ad fidelitatem protestandam, sic deferri solent à sponsis, pro mutua fide servanda: apposito titulo, Hos junxit amor. Hancque ob causam traduntur Episcopis in eorum consecratione, quando Ecclesiis desponsantur, quasi dicat Romana sedes, Sicut sponsi munus est, uxorem non dimittere, ita Prælatus animarum sponsus nunquam abesse debet, sed fideliter adesse, præesse, & prodesse. Idcircò Divus Petrus Apostolorum Princeps hortans pastores ad vigilantiam,

Iac. c. 2.

lantiam, dicebat: Facti forma gregis, pascite qui in vobis est gregem Dei. quid hinc? ut doceret, quod sicut materia sine forma nequit consistere, ita nec grex absque ductore. imò Doctor Angelicus unà cum pluribus, hisq; probatissimis viris, arbitratur Deum non posse facere etiam de potentia absoluta, quod materia sit sine omni forma. ratio est, quoniam nihil implicans contradictionem subest divinæ potentiæ, at materiam esse sine omni forma actualiter in rerum natura, implicat contradictionem. Nam omne quod est actu, vel est ipse actus, vel est potentia participans actum, esse actum repugnat rationi materiæ, quæ secundùm propriam rationem, est ens in potentia, participare actum repugnat materiæ sine forma, quoniam actus participatus à materia, nihil aliud est quàm forma.

D. Tho. quodlib. 3. a. 1.

Scio tamen Doctorem subtilem opinari, Deum posse facere materiam sine omni forma, hac autem ratione nititur, si mediante forma Deus conservat materiam in esse, quare non poterit conservare sine illa? Stante Philosophorum placito, quidquid potest Deus mediante causa secunda, potest & immediatè, sine illa. Magis tamen placet opinio D. Thomæ, utpotè veritati, & præsenti instituto magis consona; illa autem propositio, quam pro se adducit Subtilis, non est vera, nisi in genere causæ efficientis, fallit vero in genere causæ materialis & formalis; non enim potest facere albū, sine albedine, nec animal sine corpore, & ratio in promptu est, quoniam materia & forma sunt intrinseca rebus, ideò ab ipsis excludi non possunt; at agens semper est extrinsecum, propter quod virtute divina à causalitate rei, absq; contradictione excludi potest. Cùm itaque juxta opinionem Divi Thomę communiter receptam, materia non subsistat sine

Flor. Nan. in sua cat. arg.

forma,

forma, & prælatus ſit forma gregis, neceſſe eſt, ut dicamus, gregem non poſſe ſubſiſtere ſine paſtoris præſentia. Proinde dicebat Apoſtolus; Attendite vobis & univerſo gregi, in quo Spiritus ſanctus poſuit vos regere Eccleſiam Dei. Hoc autem implere nequaquam poſſunt, inquit ſacrum Concilium, ſi greges ſibi commiſſos deſerant, & eorum curæ non incumbant. Hinc per os Salomonis Dominus dixit: Agnoſce vultum pecoris tui. at quomodo cognoſcet paſtor gregem ſuum, niſi oculis ſuis cernat? ſuis autem oculis cernere nequit, niſi præſens ſit. Et ideò Divus Athanaſius comparat paſtorem animæ, gregem corpori: Sciant, inquit, paſtorem eſſe gregi, quod anima corpori, at quis ignorat corpus diſſolvi ſine anima comite? ita ſine paſtoris præſentia diſſipabitur ovis. Nec objicias Salvatoris oraculum; Si vos perſecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Quoniam egregiè nodum ſolvit Auguſtinus in ſuis epiſtolis, dicens: Fas eſt aliquando Epiſcopis fugere, & deſerere gregem, quando ipſe Epiſcopus perſonaliter à perſecutoribus quæritur, tunc enim non fugit mercenarii more, ſed ſibi conſulens, fugit, commiſſa aliis Eccleſia, in quos perſecutoris rabies non fremit. Porrò in perſecutione non perſonali ſimpliciter, ſed omnium ovium communiter, non debent lupis oves relinquere paſtores, ne periclitentur, religionis cauſa, & totum ruat ovile. Pulchrè Ariſtoteles in Metaphyſicis, abſentia naucleri cauſa eſt periclitationis navis. ſic in re noſtra dicendum, Abſentia paſtoris cauſa eſt, ſine qua non, perditionis gregis. Prudens enim nauclerus, ad clavum ſedens futuras tempeſtates prævidet, & ne obruant, providet. Sic Vlyſſes, atque Argus, Regum ſymbola

2 Tim. 4.

Prov. 27.

priſcis fuere, quorum ille multiſcius ab Homero appellatur, hic verò multioculus figuratur. Cur Deus paſtores in duces populorum antiquitus præficiebat? Moyſes enim tunc dux populi cooptatus, quando paſcebat gregem in deſerto. Iacob non prius ad ſummi regiminis apicem evectus fuit, quàm in munere paſtorali jamdiu inſudaverit, ipſo atteſtante, Die noctuque, æſtu urgebar & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis. David tunc in Regem conſtitutus, cùm patris ſui gregem cuſtodiebat. Sed quid? nonne Plato ille divinus more Homerico loquens; Regem in optima politia dominantem, vocabat humani generis paſtorem? cur autem paſtorum nomen, ad magnos reges tranſlatum? ut omnibus eſſet exploratum, tales erga populos debere eſſe Reges, quales paſtores erga greges. Paſtor gregem paſcit, nec ab illo diſcedit, Rex populum ſublevare debet, & præſens adeſſe. Cura paſtoralis die noctuque in cuſtodiendis gregibus intenta, & vita Principis ad vigilandum, non ad quieſcendum inſtituta. Quod optimè noverat Auguſtus, proinde equite Romano defuncto, cùm res illius auctioni ſubjicerentur, ut ex pecunia creditoribus ſatisfieret, compertum enim fuit, tantum habuiſſe æris alieni, ut ſummam ducenties nummum excederet, tunc Auguſtus juſſit emi culcitram illius cubicularem, & cunctis mirantibus, hanc rationem reddidit, habenda eſt ad ſomnum conciliandum culcitra illa, in qua ille tanto ære alieno obſtrictus, ſomnum capere potuit. Nam Auguſtus ob ingentes curas, maximam noctis partem ſæpe ducebat inſomnem. Cur Homerus Agamemnonem, cùm cæteri dormiant, conſtituit vigilantem? ſic enim canebat.

Gen.c. 31.

Macrob. lib.2 Saturn.c.4.

At reliqui Danaum proceres noctem usque per omnem
Dormibant, placido correpti membra sopore :
At non Atridem pastorem Agamemnona plebis
Somnus habet dulcis, versantem pectore multa.

Quia Principatus tunc bonis omnibus abundat, cum inops est otii. Cæsaris accedit authoritas, cui nulla hora fuit labore, & studio vacua, quique, adeò tenax fuit temporis, ut duobus pluribusve scribis, epistolas alienissimi argumenti eodem tempore frequenter dictaret. Nec minus fuit vigilantiæ studiosus Pericles clarissimus Athenarum Princeps. Is enim quoties vestem prætextatam magistratui propriam induebat, eam aspiciens, his verbis seipsum alloquebatur, Attende tibi Pericles, liberis imperas, Græcis imperas, Atheniensibus imperas. Liberi sunt, proinde non mancipiorum more regendi sunt. Græci sunt, turbulenti, seditiosi, reluctantes. Athenienses sunt, omnium mortalium ingratissimi. Quapropter tibi prospice, ne capiti tuo periculum accedat. Noverat quippe vir egregius, respublicas summa vigilantia tractandas, & ideò ad eas minime accedendum, quasi otii fallendi gratia, ac si legisset Platonem, cujus aurea verba sunt hæc : Principes, qui noctu vigilant in civitatibus, malis civibus sunt formidabiles pariter & hostibus. Huc spectat opportunè, quod Ricardus Brixius memoriæ prodidit. Fabius Cunctator, inter Romanos Duces maximus, ut ostenderet, quas virtutum dotes in bono, ac strenuo duce requireret, in annulo suo gemmam gestavit, cui hæc præcipue insculpta erant: Caput equi, facies hominis barbati, caput galli, & pedes gruis. Hæc simul annexa, Chimæram quandam constituere videntur, at si bene discutiatur, ex istis simul collectis, plurimarum virtutum consurgit

Plutarc. in politica.

Plato li. 7 de legib.

hieroglyphicum, Imperatori mirificè conveniens. Caput equinum, ſtrenuitatem innuit; vultus barbatus, prudentiam deſignat; caput galli, & pedes gruis, vigilantiam inſinuant in populis regendis adhibendam. Cui ſententiæ ſubſcribit divinus Plato, Marſilio Ficino interprete, his verbis, Somnus multus, nec corporibus, nec animis, neque rebus gerendis conducit, nemo quidem dum dormit, alicujus pretii eſt, non magis, quàm ſi non viveret, quare quicumque vivere, & ſapere cupit maximè, longo tempore vigilet, ſola ſanitatis commoditate ſervata. Ad hãc verò, non multò opus eſt ſomno, ſi bene aſſueveris. Cõſentit & Ovidius hoc carmine.

Infelix tota quicumque quieſcere nocte
Suſtinet, & ſomnos præmia magna vocat.
Stulte quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?
Longa quieſcendi tempora, fata dabunt.

Plutarchus in libello adverſus ducem imperitum, narrat, quoddam non indignum memoratu, huic rei valde accommodatum; nimirum Regi Perſarum hunc fuiſſe morem, ut ſemper unum quempiam haberet cubicularium, cui hoc munus erat demandatum, ut mane regium thalamum ingreſſus, his verbis illum excitaret, Surge Rex, ſomnum ab oculis excute, negotia populi cura. Perinde ac, ſi dixiſſet, maximè Principibus convenit vigilantia, utpotè, qui tantam negotiorum molem ſuſtinent humeris. Vnde Virgilius Æneam ducem aliis dormientibus vigilantem facit, & fingit cogitabundum,

At pius Æneas per noctem plurima volvens.

Qui præeſt, debet aſſiduè orare, cum Eliſeo, Oro, ut fiat in me duplex ſpiritus tuus, duplici namque ſpiritu indiget, qui ſibi, & aliis invigilare debet. De Epaminonda Thebanorum duce, nonne produnt

dunt historiæ, facinus insigne huic rei valde appositum? Cùm Thebani cives festis quibusdam diebus, licentius voluptatibus fruerentur, ille solus vigil, ac sobrius arma lustrabat, & urbis obambulabat mænia. rogatus cur id faceret? respondit, Se vigilare, quò reliquis liceret dormire. Rem planè notatu dignam, observat magnus Theologus Robertus Olchot, nimirum, cur Christus in tristi passionis nocte, cùm Petrum in horto, somno sepultum cerneret, & ad eum excitandum accederet, honorabile illud Petri nomen subticuit, quod illi imposuerat, dum Ecclesiæ caput constitueret, & alio nomine compellavit? Simon dormis? Quia Principis & custodis nomine, indignus est, qui somno indulget. Quod non ignorans Philippus Macedonum Rex, seipsum excusavit, quasi censura esset dignus, quod tempore pugnæ, somno vacasset, experrectus enim, Tutò, inquit, dormivi. nam vigilavit Antipater; subindicans, non esse regium indulgere somno, in bello præsertim, sed tamen interdum absque periculo fieri, si Rex habeat fidum, ac vigilantem præfectum; ita cum laude amici, suam excusavit somnolentiam, simulque docuit præfecturam administrantes, vigilantes esse debere, & fideles. Sunt enim sorores, quæ mutuis amplexibus se prosequuntur. Hinc pro insigni, canis & anser. adjuncta nota, Neuter solus. Siquidem vigilantia, & fidelitas debent esse comites individuæ, quarum una sine altera parum, ambæ simul plurimum prosunt; altera non sufficit. Interrogatus olim Iphicrates Atheniensium dux, cur tempore pacis excubias ageret, aciem explicaret, arma expediret, & milites paratos haberet, non secus, ac si hostis à tergo instaret, & res in summo discrimine versaretur;

Matth. c. 14.

Plut. in apoph. Regum.

respondit, Quia timeo, ne obruar incautus, & tunc dicere cogar, Non putabam, quæ vox solet esse imprudentis, non hominis cordati, & publicæ salutis curam gerentis. Hinc divina oracula sceptrum Regium appellabant virgam, virgam vigilantem. Quid vides Hieremia? ait Dominus. Virgam vigilantem ego video, respondit Vates. Vbi advertendum, quod textus Hebræus legit; virgam amygdalinam ego video. Sed cur virgam, præcipuè amygdalinam? quia, ut scribit Procopius, cervicali dormientis supposita, quamprimum somnum abrumpit. At quid virga somni inimica? symbolum præsulis, qui semper invigilare debet pro communi populi salute. Hac ducti ratione Ægyptii ad exprimendum Principem, sceptrum quoddam pingebant, oculum apertum desuper habens, quod & virgam vigilantem appellabant. Sed quorsum hoc? ut vigilantiam Principis, nunquam deficientem insinuarent, quem oporteret esse Argum, centum oculos habentem; & hoc fortasse non sufficeret, de quo eleganter Poeta,

Hierem. c. 1.

Centum luminibus cinctum caput Argus habebat,
Inde suis vicibus capiebant bina quietem,
Cætera servabant: atque in statione manebant.
Constiterat quocumque loco spectabat ad Io,
Ante oculos Io, quamvis aversus habebat.

Ovid. li. 1. metam.

Sed quare Argus à Iunone ad custodiam constitutus? quia omni ex parte oculatus. Cur Draco adhibitus est custos pomis hesperidum, & aureo velleri apud Colchos? quia solus inter cætera animalia non dormit, assidueque vigilat, ita Princeps, quoniam custos populi à Deo destinatus est, proinde plenus oculis, die noctuque invigilare debet. Cujus præclarum insigne apud Ægyptios, Oculus in sceptro.

Excu-

Excubat assiduè pastor, custodia tuta,
Omnia prospiciens, ut bene pascat oves.
Quid faciet Princeps, orbem qui Atlantis ad instar
Sustinet, ut felix aurea sceptra regat?
Invigilet populis, vigili vigilantior Argo,
Pascua grata paret, gaudia vera ferat.

Caput VII.

Anima regiminis, silentium Principis.

AUREUM sanè oraculum, aureis litteris præ foribus inscribendum, Fieri quid debeat, cum multis tractato, quid facturus sis, cum paucissimis, vel potius ipse tecum. Quod enim intendis facere, paucorum fidei committendum. Siquidem, nihil est difficilius, quàm secreta tegere silentio, tanta est linguæ volubilis incontinentia, Sapiente sic acclamante, Omnis labor hominis in ore ejus. Quod bene advertens Philippides comicus Poeta, interpellatus à Lysimacho Rege, ut aliquid peteret; ô Rex, ait, Aliud à te non peto, nisi ut reconditi consilii tui, nunquam me facias conscium. Proinde non omnibus passim animi nostri arcana aperienda sunt.

Veget. de re milit. lib. 3.

Eccl. c. 6.

Quod semel emittis, nunquam est revocabile verbum.
Cur, ubi, cui, quando, quidve loquare, vide.

Arbores, quarum radices sunt nudæ, citò arescunt, ac pereunt, is quoque nescit vivere, cujus cor temerè omnibus patet. Prudentis Imperii regula præcipua, est silentium, quo qui destituitur, tanquam nauclerus gubernaculo destitutus, vento, ac fluctibus ludibrium fiet, & qui non servata opportunitate, totum spiritum profert, facilè deci-

pietur, imò turpiter corruet, neſcit enim diu regnare, qui neſcit res gerendas ſilentio involvere. Quanti autem ponderis ſit, conſilia recondita ſilentio premere, Romanorum teſtimonio apprimè comprobatur. Siquidem cautum erat apud illos, ne ullus Senator arcana conſilia Patrum enuntiaret, quam legem ita exactè obſervabant, ut non unum, ſed neminem audiſſe crederes, quod tam multorum auribus fuerat commiſſum. Hoc idem apud Perſas magna cum laude obſervabatur. Cùm enim Alexander, quam regionem Darius petiiſſet, omni cura veſtigaret, nunquam tamen explorare potuit, more quodam Perſarum, arcana Regum, mira celantium fide. non metus, non ſpes elicit vocem, qua prodantur occulta. Lingua apud eos gravius caſtigatur, quam ullum probrum; ob hanc cauſam Alexander omnium, quæ apud hoſtem agebantur, ignarus. Hoc ipſum apud Ægyptios, docuit olim Harpocratis imago, quæ digito labiis impreſſo, ſilentii fidem commendabat. ſed quid? Nonne etiam apud Philoſophos magna fuit ſemper ſilentii veneratio? Simonides, cùm ſervaret modeſtiam, ſilendo, potius, quam dicendo, interrogatus cur id faceret? Nunquam, ait, tacuiſſe me pœnituit, pœnituit ſæpe eſſe locutum. Solon ex ſabientibus unus, inter alios tacens, interrogatus, an id faceret ex ſtultitia, an ex ſermonis inopia? reſpondit; At ſtultus tacere non poteſt: imò quidam voce liberiori dixit; Hic, vel ſtultus, vel mutus eſt; cui Philoſophus reſpondit, & quidem acutè, Non utique mutus ſum, cùm loquar, nec ſtultus, cùm tacuerim, quia ſtultus tacere non poteſt. Socrates quærenti, quomodo quis hominibus placere poſſet? Si geſſerit, inquit, optima, & locutus fuerit pauca.

Valer. li. 2, c. 1.

Q. Curtius li. 4.

Zeno

Zeno dictitare solebat, Cur binas habemus aures, & os unicum? ut plurima audiamus, loquamur paucissima. Eloquii Romani pater, Catonem suum laudibus extollens, hoc illi in primis adscripsit elogium: Nunquam verbum emisit, quod emissum doleret. Pythagoras nunquam adduci potuit, ut pisces comederet, quod natura muti essent, & proinde silentii symbolum, quod divinum quoddam esse arbitrabatur, tanti faciebat venerandam silentii majestatem. Periander discipulum monens, dicebat, Audito multa, loquere pauca. Quod sedulò observabat Thomas Aquinas, qui mente multa volvebat, ex ore pauca promebat, non ut canalis, qui statim reddit, quod accipit, sed instar conchæ, quæ nihil effundit, nisi plena fuerit: hinc cum à sodalibus bos mutus vocaretur, Albertus Magnus ejus tunc magister, rem tacitus considerans, dixit: Bos iste mutus, talem mox edet mugitum, quod ipsius sonum totus admiraturus sit mundus. Sed quid pluribus immoramur? Nonne apud præstantissimos etiam Principes, magna semper fuit silentii observatio? Tiberius Cæsar, cùm aliquando apud eum quispiam percunctaretur, quid causæ esset, quod sua consilia non committeret iis, quibus tutò fidere poterat, respondit; Aut nulli, aut paucis cognitum debet esse consilium Principis. Hoc etiam probè novit Metellus Macedonicus; is enim Tribuno percunctanti, quid postero die esset facturus? tunc ille, Si ipsam vestem scirem mentis meæ consciam, eam continuò cremarem: quippe, qui sciret Principis munus esse, plurima cogitare, summa operari, minimum autem loqui. Antigonus Rex Macedonum, Philippo filio multis præsentibus percunctanti, Quando castra

Sur. lib. vit. tom. 2.

Bruson. lib. 6, c. 10.

movebimus? Quid, inquit Rex; num metuis, ne solus tubam non audias? innuere volens, consilia Principum silentio tegenda. Perinde ac si diceret, Rex prudentissimus, res magnæ, ô fili, sustineri non possunt ab eo, cui tacere grave est. Non enim secreta Regni detegenda, nisi prout ratio temporis expostulat: divino sic attestante oraculo, Tempus loquendi, tempus tacendi. Propterea Isocrates cuidam loquaculo erudiri volenti, sic respondit; Libenter operam dabo, sed duplicem mercedem mihi dari posco, alteram, ut loqui, alteram, ut tacere discas. Innuebat quippe Philosophus, non minoris esse artis, bene tacere, quam bene loqui. Hinc regia Ranutii Farnesii ducis, Pythagoricum Gymnasium vocitabatur; quia in ejus aula cuncta sub silentio servabantur. hoc idem quoque servatur in curia supremi Regis. Quis unquam hominum novit qua hora moriturus? ratio divini status sic exigit, ne ignavia torpeamus. diceret forte lascivus, Fruamur voluptatibus usque ad tempus præscriptum, deinceps resipiscam. at nescit homo finem suum, ut simus semper parati. Quis unquam novit certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se in gratia Dei constitutum? Nescit homo utrum amore vel odio dignus sit, sed omnia in futurum reservantur incerta. hoc arcanum sacro silentio tegit divina Majestas, quia sic exigit ordo status, ne turpiter deficiamus, sed fortiter pugnando proficiamus, & per bona opera certam faciamus vocationem nostram. Silentium quippe, est rerum gerendarum clavis aurea, in Regni præsertim administratione, & potissimum in re militari; omnis enim error emendationem recipit, sed error, qui in bello committitur, emendationem non suscipit; sed errorem Martis statim sequitur

Q.Curtius li.4.

Bruson. li.6, c.6.

Eccl.c.9.

Val. Max. de discipl. milit.

ſequitur pœnitentia. Quocirca Rex David orabat: Pone Domine cuſtodiam ori meo: ſubinde divino auxilio fretus, ſtatuit ori frena injicere, ut omnem viam vitiis præcludat; Dixi cuſtodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. hic autem non erit abſonum referre ex Caſſiodoro, ſequentem hanc hiſtoriam ſanè egregiam. Pambus cum ſine litteris eſſet, acceſſit ad quendam, ut ediſceret pſalmorum expoſitionem, qui cum audiſſet verſum illum; Dixi cuſtodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea: ad ſecundam lectionem accedere noluit, dicens; Si hoc opere implere potuero, hic verſus tantummodo mihi ſufficiet; cumque doctor quæreret, cur per ſex menſes ad ſe minimè veniſſet, reſpondit; quia verſum illum adhuc opere non implevi. Poſtea verò, cùm multos ſupervixiſſet annos, à quodam rogatus, an verſum didiciſſet? Quadraginta, & novem, inquit, annis, vix eum implere valui, tantæ molis eſt, lubricam linguam cohibere. non tamen Principem facimus, tamquam aliquem Harpocratem, neque ut terminum, in hortis figimus, ſed tantum ſuademus, opportuno tempore loquendum. Proinde David non ſilentium ſibi indixit perpetuum, ſed cuſtodiam, ut ſapienter docuit Poeta moralis,

Pſal. 38.

Caſſiodor.trip. hiſt.li.8, c.1.

Ambr. lib. 1 de offic. c.2.

Proximus ille Deo, qui ſcit ratione tacere.

Idcirco Theophraſtus, cùm vidiſſet quendam in convivio nunquam loquentem, dixit: Si ſtultus es, rem facis ſapientem, ſi ſapiens, ſtultam, quia tempore, & loco loquendum. Prudenter tamen, ne lingua animum præcurrat, ſed cogitandum prius, quid loquaris, quam lingua prorumpat in verba, ex quibus plerumque plurima emergunt mala. Hinc fit, ut nihil Principis dignitati ſit magis conſenta-

ſentaneum, quàm ſilentium opportuno tempore ſervatum,

Eximia eſt virtus, præſtare ſilentia rebus:
At contra, gravis eſt culpa, tacenda loqui.

Henricus Farneſ. li. 1 de ſimulac. reip.

Proinde antiqui, templum conſilii, ſubterraneum eſſe voluerunt, ut docerent conſilia, & arcana Principum, terra obrui, ac ſepeliri debere, donec effectum ſortiantur. Quorſum enim Aquila apud Romanos, aut Crocodilus apud Ægyptios, Principis hieroglyphicum conſtituebatur? nimirum, ut docerent, rem prorſus regiam eſſe ſilentium, atque agendo, non dicendo, adminiſtrari Imperium: illa namque ſola inter alites volat ſine clangore, hic autem lingua, & voce deſtituitur; ita Princeps, ac ſi eſſet elinguis, nunquam debet Regni ſecreta detegere, niſi prout ratio dictat, & temporis opportunitas expoſtulaverit. Proinde Plinius, duas linguæ venas tribuit, quorum una in cerebrum tendit; altera ad cor deflectit. Quid hinc? ut oſtenderet, nil aliud eſſe loquendum, quàm, quod cor ſentiat, neque ſemper loquendum; ſed ſolum cùm ratio verba expoſtulat, ne ſermones noſtri temerè prolati, inſipientiam redoleant. Siquidem frequenti experimento compertum eſt, flumina ibi majori ſilentio profluere, ubi profundiores ſinus habent, ubi autem magno fragore, quaſi ſe præcipitantes aquæ defluunt, minor ibi adeſt aquarum copia, & profunditas; ita prorſus, ubi adeſt ſilentii majeſtas, ibi cordati ſenſus latet ubertas; ſic acclamante ſapientiſſimo Rege:

Prov. c. 20.

Qui moderatur labia ſua prudentiſſimus eſt. Cui appoſitè accedit vetus illud adagium, apud omnes celebratiſſimum,

Verbum prius ad limam, quàm ad linguam.

In Principe præſertim, quem & aures, & oculi omnium

nium semper sequuntur, & insequuntur; imò in quem solum, tanquam in solem, solent populi ora convertere, non ut præclara gesta aspicientes, elogiis extollant, sed ut nebeculam, licet levissimam, in eo inspicientes, despiciant. sic habet insigne academicum, addita nota, Nisi cùm defecerit, non habet inspectorem.

Vis regnare diu? digito compesce labellum.
Hoc prudentis opus, qui tacet, ille sapit.
In rebus magnis, magna est doctrina tacere,
Sermo tuus tecum, sic age, tutus eris.

Caput VIII.

Continentia Principis, felicitas Regni.

Nullum Imperium durabile, ubi regnat Principis intemperantia. Hinc Romanum Imperium exhaustum est Nerone imperante, cujus gula, omnia devoravit, maculavit avaritia, fregit ignavia, luxuria cum superbia exanimavit. Quod optimè intelligebat Cato, vir ille insignis. Proinde orans in Senatu verba hæc planè aurea, quasi oracula deprompsit, Nolite existimare majores nostros, armis rempublicam ex parva magnam fecisse; si enim ita esset, multò pulchriorem nos haberemus, quippe, quod armorum & equorum copia major nobis, quam illis, sed alia fuere, quę illos magnos fecerunt, quæ tamen nobis nulla sunt; domi industria, foris justum imperium, animus in cõsulendo liber, & potissimum non delicto, neque libidini obnoxius. Eapropter Anacharsis inter barbaros natus, quale malum hoc esset, mente revolvens, statuis, ac

Policra. lib.6, c. 12.

Aug. de civi. Dei lib.5, c. 12.

imaginibus illius inſcripſit, Linguæ, ventri, pudendis temperandum. hoc eſt enim maximum Imperium, imperare ſibi; hic eſt verus principantium triumphus, carnis illecebras expugnare, quas qui contemnit, heroicam animi virtutem demonſtrat. Hoc probè noverat Rex ille inclytus, qui gigantes devicerat, leoni ora diſcerpſerat, fortiſſimos hoſtium duces ſubjugaverat, qui tot triumphorum genere inſignis erat, ad unius tamen mulieris intuitum proſternitur. Proinde rubore ſuffuſus, quoties recordabatur, toties infinitis gemitibus omnia replebat, inclamando, Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me. Scio quidem hujus loci varias eſſe Patrum explicationes, porrò illam tantum proferam, quæ noſtro facit inſtituto. Quid, quæſo, intelligit vates Regius per iniquitatem calcanei? voluptates habitas cum Berſabea; quam iniquitatem, calcaneum appellat, nec ineptè; quia ſecundùm medicorum placita, vena quædam à calce prodit, quæ libidinis fomitem excitat. Hinc Poetæ finxerunt Achillem ſtrenuum ducem, in ſortilegis aquis in calce fuiſſe vulneratum, hoc commento innuentes, eum qui cæteris in rebus, fortiſſimum ſe præbuerat, à ſola ſortilega, ſenſus voluptate fuiſſe proſtratum. Fuit quidem Græcus miles providæ matris auxilio, aquis ſtygiis intinctus, quæ membra obdurantes, contra omnia pericula muniebant, ſed talum non tetigit aqua, & in talo, à Paride telo occiditur. En ſtrenuus miles invictus ad omnia, libidinis ictibus ſuccubuit, quia amore Polyxenę inglorius occubuit, quoniam licet hoſtes millies ſuperaſſet, ſeipſum tamen ſuperare non valuit. Porrò, hoc eſt verum triumphandi

phandi genus. Quod quidem nec paganos latuit, ſiquidem Alexander Macedo oblectationis gratia à philoſophis inquirens, quodnam maximum eſſet in rerum natura? varias à variis expoſitiones accepit, primus dixit, montem Olympum cætera omnia, quæ in mundo ſunt magnitudine ſuperare: ſecundus autem aſſerebat aquam eſſe, cui virtutem ignis extinguendi poteſtas data eſſet: tertius verò arbitrabatur ſolem eſſe, qui radiis totum orbem illuſtrat. ſed hi omnes à veritate aberrarunt; quartus autem meo judicio ſcopum attigit, dicens; Nihil in orbe majus animo, magna contemnente, & carnis illecebtas conculcante. Propterea Diogenes Alexandro ſe orbis Dominum venditanti, audacter reſpondit; Nequaquam, ô Alexander, es dominus, ſed ſervorum meorum es ſervus: illis enim cupiditatibus, quibus ego impero, tu mancipium es, ecquid turpius, quàm fœdæ libidinis mancipium fieri? nunquid ille princeps dicendus eſt, cui leges imponit impudica mulier? numquid ille dominus, qui imperanti mulieri nihil negare poteſt? nunquid ille eſt liber? cui mulier turpiter imperat? poſcit illa? dandum eſt; vocat? veniendum; ejicit? abeundum; minatur? extimeſcendum: iſtum ego non modò ſervum, ſed etiam nequiſſimum ſervum appellandum puto, licet clariſſima familia prognatus ſit; bonus etiam ſi ſerviat, liber eſt; malus etiam ſi regnet, ſervus eſt, nec unius hominis; ſed quod gravius eſt, tot dominorum, quot vitiorum. Imperare itaque ſibi, maximum imperium eſt. Nec diſſimile, quod eidem Regi ſcripſit Bracmanus quidam; Quid tibi prodeſt totius orbis dominum fieri, cùm infimæ rei interim ſervias? inimicos externos ſubvertis, ut internos foveas. Pulchrè Poeta,

Laert. lib. 6.

Aug. li. 4 de Civit. Dei.

Q. Curtius in vita Alex.

Fortior

Fortior est, qui se, quàm qui fortissima vincit
Mœnia, nec virtus altius ire potest.

Multò enim gloriosius est Principi, seipsum vincere, quam hostes superare, eo quod illud semper sit virtutis, hoc sæpe fortunæ. Hinc dicebat sapientissimus ille inter Reges; Melior est vir patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Fortior David, inquit Chrysostomus, dum à cæde Saul abstinuit, quam cum gigantem prostravit; quia tunc seipsum victorem gigantis vicit. ô quam egregiè sacer ille Vates,

Prov.16.

Boeth. de consolat. li. 2, metro 5.

Qui se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Ne victa libidine colla,
Fœdis submittat habenis:
Etenim licet Indica longè
Tellus tua jura tremiscat,
Et serviat ultima Thule,
Tamen atras pellere curas,
Miserasque fugare querelas
Non posse, potentia non est.

Hinc Carolo Quinto Imperatori semper invicto, insigne elogium fuit adscriptum, litteris aureis inscriptum. Cujus memoria semper erit in benedictione,

Hostem, teque simul superas, sed major in ipso
Est te vincendo laus, minor hoste tuo.
Namque quod ingentes populos evertis, & urbes,
Non hæc debetur gloria tota tibi.
Sors & miles, habent, tormentaque bellica partem
Et partem virtus, consiliumque tuum.
Hoste sed evicto, quod te quoque vincis & iram,
Non est communis gloria, tota tua est.

Princeps enim qui diu & feliciter regnare exoptat, debet instar Vlyssis, Sirenarū voces negligere, hoc est

eſt cupiditatum ſpernere voluptates : ille malo navis adhærebat, iſte rationi debet eſſe alligatus, & ita ſapienter ſe gerat, ut nullo Circeo poculo poſſit deformari, poſſit verò eo deformatos, non tam arte, quàm exemplo vitæ, ad priſtinam formam revocare. Quod quidem feliciter eveniet, ſi Epicteti philoſophi doctrinam verè auream corde retineat, dignam profectò, quæ omnibus parietibus inſcribatur; duobus autem verbis comprehenditur, Suſtine, & abſtine. quorum altero monemur, ut adverſa fortiter toleremus; altero, ut ab illicitis temperemus voluptatibus. Proindè dicebat Ariſtot. Conſiderandæ ſunt voluptates, non advenientes, ſed abeuntes; ſi enim cum labore, honeſti quidpiam egeris, abit labor, honeſtum manet; ſi cum voluptate turpe feceris quidpiam, quod ſuave eſt, abit; quod turpe eſt, manet. Adeò execranda Venerea voluptas, ut quidam doctores, coitus fœditatem conſiderantes, poſuerint, quod in ſtatu innocentiæ non fuiſſet generatio per coitum. Vnde Gregorius Niſſenus in libro de homine ſcribit, quod in paradiſo fuiſſet multiplicatum genus humanum, ſicut multiplicati ſunt Angeli abſque concubitu, per operationem divinæ virtutis. at pace tanti viri, nullo modo poteſt ſuſtineri hæc poſitio, quia Deus ante peccatum fecit maſculum & fœminam, nihil autem eſt fruſtra in operibus Dei; ergo etiam ſi homo non peccaſſet, adhuc fuiſſet coitus, ad quem diſtinctio ſexuum ordinatur. Pro majori autem explicatione, duo ſunt in coitu conſideranda; actus nempè generationis, & hic fuiſſet in ſtatu innocentiæ, & quędam deformitas immoderatæ concupiſcentiæ, porrò hæc in ſtatu innocentiæ non fuiſſet, quando vires inferiores omninò rationi ſubdebantur. Vnde Auguſtinus;

D. Tho. 1. p. q. 98, a. 2.

Florianus Nan. Bon. car. arg. in Gen.

Aug. lib. 14 de civ. Dei.

nus; Absit ut suspicemur, non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo, sed eo voluntatis nutu moverentur illa membra, quo cætera, & sine ardòre, cum tranquillitate animæ & corporis.

O quam turpe Venereis cupiditatibus inservire!
Prov.29. Quid enim fœda carnis voluptas, nisi ignis quidam, usq; ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina? hoc est secundùm Hieronymum, omnia bona devorans. Et quid non devorat insana libido? devorat bona fortunæ, quia qui nutrit scortum perdit substantiam. ita cecinit Poëta,

Dives eram dudum, fecerunt me tria nudum.
Alea, Vina, Venus, tribus his, sum factus egenus.

Aul. Gell. li. 1, c. 8. Omnibus titulis laudandus Demosthenes Græciæ primarius orator; hic enim cum ad Laidem meretricem accessisset, & illa pro exiguo corporis usu, mille drachmas Atticas postulasset, immenso hoc pretio deterritus philosophus, ait; Non emo tanti pœnitere. Ad hanc rem apprimè facit, quod refert Athenæus, ait enim, Phrinem, insigne illud Græciæ scortum, tantas opes sui corporis evulgatione comparasse, ut civitatis Thebanæ muros jam ab Alexandro Magno dirutos, propriis sumptibus restaurare potuerit, quod à magistratu, ut sibi liceret, postulavit, modo hæc nota marmoreis tabulis inscriberetur, Alexander destruxit, Phrine meretrix extruxit. O rem plane portentosam, ac penè incredibilem. Sed quot domos illam voraginem oportuit evertisse, quot familias expilasse, quot patrimonia exhausisse, tantas ut opes coacervaret, quo tantum ausa fuerit moliri? sed quid? nonnè de eadem scribit Plutarchus, eo impudentiæ devenisse, ut in templo Apollinis Delphici, statuam Veneris ex auro solido dedicare non erubuerit? hac addita inscriptione, Ex Græcorum intemperantia. O quam

(Margin: Athe-neus lib. 5, c. 11. — Laert. lib. 6.)

quàm rectè scopum attigit secundus philosophus, qui interrogatus, quid esset mulier? Impudica præsertim, respondit, est naufragium viri, tempestas domus, quietis impedimentum, vitæ captivitas, damnum amabile, amor odibilis, hostis insatiabilis, pugna indeficiens. Nec ineptè, qui dixit, mulierem melle esse molliorem, sed quo nitentior, eò nocentior; dum te fovet, sibi favet; dum tangit, tingit; dum ridet, rodit, ac radit; non est virgo, nec virago, sed vorago, quæ vires vorat; corpus carpit; aurum haurit, & amando mandit. Devorat quoq; bonum famæ, quod infelici experimento comprobavit Salomon, cui decantatum fuit; Dedisti maculam in gloria tua. Hinc Regius vates enixè orabat; Amputa opprobriũ meum. quid per opprobrium? utiq; vitium carnis, intelligit Augustinus. Proindè dicunt Theologi, & est doctrina communiter recepta, quod peccata carnalia, licet sint minoris culpæ, sunt tamen majoris infamiæ, minoris quidem culpæ, ratione motivi, quia quanto major impulsus, tantò minus delinquit peccator, at peccata carnalia habent majorem impulsum propter concupiscentiam carnis nobis innatam; majoris autem infamiæ, quia versantur circa illas delectationes, quæ sunt communes, & nobis & brutis. Hinc peccatum hominis reparabile, non autem Angeli, quoniam peccatum hominis à fragilitate naturæ habuit ortum; peccatum verò Angeli ex pura malitia processit; peccatum enim, quod urgente motivo committitur, dignius est venia, quàm illud, quod nulla ad id causa impellente; & hujus rationem adducit Incognitus explanans verba Psalm. 77, Recordatus est quia caro sunt. Peccatum, inquit, quanto majori fit fragilitate, tanto magis est remissibile, quia minus habet rationem voluntarii;

Maximus sermon. 39.

D. Thom. 1, 2. q. 73.

nam occaſiones ſunt aliquæ tam urgentes, quæ licet uſum liberi arbitrii omninò non tollant, valdè tamen ſollicitant, & licet non cogant, fortiter tamen inclinant. Porrò peccata quæ ſic committuntur minoris ſunt culpæ, quàm illa quæ nulla occaſione fiunt, quia minus habent malitiæ. Et huc facit appoſitè illud Eccleſ. 25, Tres ſpecies odivit anima mea, pauperem ſuperbum, divitem mendacem, ſenem fatuum; hæc namque nullam habent occaſionem impellentem. quam quæſo occaſionem habet pauper ſuperbiendi? quam dives mentiendi? quam ſenex inſaniendi? Devorat etiam bonum propriæ ſalutis, quia qui fornicatur in corpus ſuum peccat. Siquidem capiti dolorem infert, oculos debilitat, nervos enervat, ac demum totum hominem exſiccat, exhaurit, ac penitus abſumit. Vnde Hippocrates medicorum princeps, voluptatem carnis appellabat, parvum morbum comitialem. Et cui non exploratum axioma illud Ariſtotelicum? Omne finitum per ablationem finiti, tandem finitur. Quare columba exiguo tempore vivit? quia rei Venereæ addicta, & ideò Veneri dicata, hinc dicitur columba, quaſi colens lumbos. Pulchrè Pythagoras, cùm enim interrogaretur, quando congrediendum eſſet cum fœmina? Quando, inquit, voles reipſa fieri debilior. ſed quid? devorat etiam bonum mentis, quia fornicatio, & ebrietas auferunt cor. Hinc Plato divinus ſcriptum reliquit, nomen Venus, ex duabus vocibus componi, quarum prima apud Græcos ſignificat, ſine; altera mentem, quaſi vellet innuere, Venerem ſine mente, ab effectu nimirum, quia aufert mentem, cor, & judicium. Et quomodo hoc vinculo irretitus, poterit Imperii habenas ritè moderari; cùm ſit rationis præſidio deſtitutus?

Greg. li. 4. moral. c. 9.

Oſeæ c. 4.

Ad hanc rem facit ſtatua illa Veneris, teſtudinem pede prementis. ſed cur teſtudinem, non aliud animal premit? quia teſtudo inter animalia, ſola corde caret. Quid eſt ergo Venerem habere ſub pedibus teſtudinem? inſinuare volebat antiquitas, amantes ſub ſigno Veneris militantes, amentes omninò & excordes eſſe. Propterea dicebat Philoſophus, Venus furatur intellectum ſapientis. Adam primus parens, nonnè perfectus fuit in ſtatu innocentiæ? ad Evæ tamen verbulum concidit miſellus. Fortiſſimus Sampſon, Dalida mulier illum fregit. David ſtrenuus miles, qui leones proſternebat, unica mulier Berſabea, illum emaſculat, & penitus enervat. Sed quis ſapientior Salomone? aſpectus fœminarum illum dementavit. Tria ſunt præcipuè, quæ mentis aciem obtundunt, & arcem omninò evertunt. Ambitio, avaritia, voluptas. Sed nihil ita obruit rationis uſum quam rei Venereæ abuſus, proindè, non poſſum venire, dicebat quidam huic vitio addictus: cui appoſitè conſonat Vatis oraculum; Non dabunt cogitationes ſuas, ut revertantur ad Dominum, quia ſpiritus fornicationum in medio eorum, & Dominum non cognoverunt. Hinc pictores cupidinem effinxerunt cæcum, ab effectu, quia facit hominem cæcum,& ex amante reddit amentem. Quocirca optimo jure vitium carnis comparatur igni. Ignis eſt uſque ad perditionem devorans, nam ſicut ex igne fumus egreditur oculos excæcans, ita ex hoc vitio exeunt fœditates, rationem obſcurantes, quò fit, ut amans, periculum non videat. Proindè Rex David amore Berſabeæ inſaniens, cùm ſe corde, & mente, ſpoliatum animadverteret, converſus ad Dominum, enixè orabat, dicens: Cor mundum crea in me Deus:

Ariſtot. de ſomno & vig.

Ariſt. 7 Ethic.

113

Oſeæ c. 5.

Iob. c. 31.

& jure quidem divinum alloquens Numen, protulit hanc vocem. Siquidem creare soli Deo competit, & adeò propriè, ut non possit actus creationis, creaturæ communicari. Verum si habebat cor, cur dicit crea? Hujus loci varias invenio doctorum explicationes. Divus Basilius explicans verba illa Isaiæ: Ego Dominus creans malum, ait,
Isa.c.45. tunc Deus malum creat, quando convertit illud in bonum, prout fecit in primi parentis peccato, ex eo occasionem sumens mittendi Filium: unde Ecclesia culpam illam appellat felicem. O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem. quando ergo David orabat; Cor mundum crea in me Deus, postulabat, ut impurum cor suum dignaretur convertere in cor purum; sic enim convertebat malum in bonum. Secunda explicatio vim facit in verbo creare, quod in rigore theologico, est aliquid de nihilo producere. Cum igitur ex una parte peccatum sit nihil, & ex alia, peccans ad nihilum convertatur; hinc est, quod David bonæ Philosophiæ, & Theologiæ non ignarus, existimabat justificationem esse quandam spiritualem creationem; in qua, sicut in illa, invenitur nihil, hoc est, peccatum, quod velut terminus à quo expelli debet, & terminus ad quem, qui est puritas cordis, introduci: ideò sapienter dixit; Crea in me Deus. Sic namque postulabat expulsionem peccati, & introductionem gratiæ mundantis cor. Tertia explicatio docet, Davidem insinuasse, quod sicut in creatione, nihil præsupponitur, cui jure justitiæ debeatur, id quod creatur; ita ex parte cordis, cùm Spiritus sanctus illud per primam gratiam purificat, nihil præsupponitur; quantumcumque contritum sit, cui jure justitiæ, primæ gratiæ infusio debita sit, alias gratia non esset gratia. Vel dicamus,

camus, & eſt quarta expoſitio præſenti inſtituto valde conſentanea, quod David quærebat cor ſuum, at non inveniebat, quia Berſabeæ pulchritudo rapuerat; ideò dicit, Cor mundum crea; perinde, ac ſi dixiſſet, cor meum diſceſſit à me, & ad illam ſe tranſtulit, peto Domine reſtitutionem cordis. Et prudenter quidem, quia inſana libido aufert cor, rationis uſum pervertit, & totum hominem dementat. Sed quid plura? non ſolum fœtidus iſte ignis mentem amentem reddit, ſed devorat etiam ipſum lumen fidei. Ad memoriam revocetur Henricus octavus Angliæ Rex, is ob res præclarè geſtas pro fidei catholicæ dignitate, & gladio, & calamo, à Leone decimo Summo Pontifice, inſigni titulo defenſoris fidei decoratus fuit; at poſtmodum, inſano Annæ Bolenæ amore turpiter inſaniens, à fide catholica, quod turpius eſt, defecit, & proh dolor, Romanæ Eccleſiæ acerrimus hoſtis, & vixit, & mortuus eſt. Siquidem à fœda libidine, ad hæreſis labem facilis eſt tranſitus, ſic divino acclamante oraculo, Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis, ut abſtineatis à fornicatione, & idolatria. Cur quæſo fornicatio idolatriæ conglutinatur, non mendacium? non homicidium? ut docerent Apoſtoli, quod ab inſana libidine, ad amiſſionem fidei nimis facilis patet aditus. Caveant itaque Principes ab hoc igne devorante, quandoquidem præter innumera damna, quæ longum nimis eſſet recenſere, bono etiam regimini adverſatur. Pulchrum ſanè dictum Romani oratoris huic inſtituto non abſonum; nam cùm Terentiam repudiaſſet, & ſuam Hirtius ſororem, in uxorem illi obtuliſſet, Divo Hieronymo referente, ita reſpondit: Non poſſum ſimul & philoſophiæ, & uxori vacare. Hujus philoſophi Hieron. li. 1. epi.

responſum uſurpans, dicam & ego; Non poteſt Princeps inſanæ libidini, ſimul, & bono regimini diu & feliciter vacare. Proindè Dionyſius quamvis ad violentiam, & tyrannidem natus, cùm audiſſet à proprio filio Syracuſanæ mulieri vim fuiſſe illatam, his verbis eum increpavit, Vnquam nè vidiſti, me talia agentem? cui filius, Non quidem; ſed tu Regis filius non fuiſti. mox adjecit Dionyſius, Neque tu, huic ſceleri incumbens, filios tuos habebis Reges; & divinans dixit. Siquidem parvo interjecto tempore, poſt Dionyſii mortem, pulſus Regno, nec ipſe, nec filii Regno potiti ſunt. En pernicies ignis devorantis. Scipio major ab antiquis in cælum uſque attollitur, hoc præcipuè titulo, quia continentiæ addictus fuit; quippe qui nunquam captivas mulieres ad ſe perduci permiſerit, & cùm ſemel caſu adduceretur quædam virgo admirabilis formæ, eam honeſtè, integreque cuſtodiri juſſit. at cùm paulò poſt comperiſſet, eam deſponſatam eſſe, ſtatim integram, & penitus intactam ſponſo reſtituit, cujus rei fama ita hoſtium corda ſollicitavit, ut ultrò, & libenter in partes Romanorum conceſſerint, & quod armis Scipio aſſequi nequiverat, continentiæ rumore aſſecutus eſt. Alexander Magnus admirandis præconiis celebratur ob res præclarè geſtas, ſed præſertim Continentiæ nomine: Siquidem victo Dario, prælioque fractis Perſis, uxor, & mater Perſarum Regis ipſæ quoque captivæ fuerunt; uxor autem tam elegantis formæ erat, ut ei in tota Aſia nulla poſſet comparari. in primo flore juventæ erat Alexander, Rex potentiſſimus, ſub nullius poteſtate conſtitutus, adeò tamen fuit continentiæ ſtudioſus, ut rogatus illam videre, nunquam adduci potuerit; imò conſtanter negavit, dicens:

Fulgoſ. li. 7. c. 3.

Valer. Max. lib. 4.

Veget. lib. 2.

Plut. in vita Alex.

Com-

Committendum non esse, ut qui viros vicisset, à mulieribus vinceretur. quasi magis timeret mollem prospectum, quàm benè instructas & armatas acies. Nec enim Principi minus præclarum est, cupiditatibus, quàm hominibus imperare: nam imperare sibi, maximum Imperium est. Optimè noverat Alexander, incomparabilis formæ esse mulierem. fama ad Regem jam pervenerat, quæ in tota Asia celebris vagabatur, Leonatum tamen ejus familiarem misit ad Reginam consolandi gratia, atque ut mente voluit abstinere, ita nec oculis continentiam propriam voluit denigrare. Non multò post Eunuchus transfugit, quem enixè rogavit Darius, an uxoris pudicitiam violasset Alexander? deos testes invocans respondit: castè, sanctèque habitam esse Reginam. Tunc Darius capite velato diu flevit, deindè ad cælum manus tendens; Dii patrii, inquit, primùm mihi stabilite Regnum; deinde si de me jam transactum est, precor, nè quis potius Asiæ Rex sit, quam iste tam justus hostis, & misericors victor. En continentiæ gratia, quam magnus apud omnes conciliatur amor.

Plutarchus de eodem Alexandro dignam Alexandro refert historiam. Cùm milites mulierem quandam melioris formæ quàm famæ ad Principem de nocte adduxissent, ut cum Rege cubaret, & ille venientis strepitu, & motu excitatus, quia jam tertia noctis vigilia præterierat, rogasset, ubi nam tamdiu hæsisset? illaque respondisset; Expectavi, inquit, ô Rex, donec maritus somno sepultus sterteret, nè me exurgentem inaudiret; hoc audito, suos Rex advocat; jubetque mulierem, unde eam duxerant, reduci, dicens, Ergo nè me adulterum existimatis? & alterius me thorum

violare velle? apage, nihil enim eſt quod magis abhorream. Audiant quæſo Principes, & diſcant ex hoc Ethnico, in gyro continentiæ contineri.

Veget. lib. 2 de conti-nentia Alex.

De eodem refert Vegetius, quod cum obtenta quadam victoria denuntiaretur ei fœminam omnium pulcherrimam eſſe captam, mox præcepit, ut nemo ante ipſius oculos audeat illam adducere, nè captivæ ſuæ fieret ipſe captivus.

D. Hieron. lib. 1 ad Heliodor.

Nec minus memorabile, quod de Cyro refert Hieronymus; ipſe enim nunquam adduci potuit, ut Reginam Pantheam bello captam, ſummæ venuſtatis fœminam intueretur.

Nec Macedone minor Aphricanus, qui Hiſpanicas puellas, nec conſpicere voluit, nè ab illis expugnaretur, quarum parentes, armata dextera imperio ſubegerat, non timuit virile, non hoſtile ferrum, oculos timuit debilioris ſexus: & prudenter quidem, quia in hoc mari fœmineo, qui omnes ſcopulos, licet parvulos timet, & fugit: tuto navigio navigat, ut pulchrè, & luculenter cecinit ille,

Quid facies, facies Veneris cùm veneris ante?
Ne ſedeas, ſed eas, nè pereas, per eas.

Hoc eſt enim potiſſimum remedium, Fuga. Sic docet Paulus veteranus, & ſtrenuus miles, Fugite fornicationem. ſed ſtatim, ut allidamus parvulos ad petram, quia periculum eſt in mora, in aliis luctis ſtrenue pugnandum, & fortiter obſiſtendum; at in hoc genere pugnæ, unicum genus victoriæ, Parthica fuga eſt. Hanc viam regiam calcarunt ſtrenui milites Chriſti. Hieronymus ſaxo tundebat pectus, vel ad ſanguinem. Benedictus carnis illecebras vicit, inter ſpinas & vepres nudum corpus volutando. Franciſcus, ut ignem extingueret, in glaciem ſe projecit. Thomas, quia cella incluſus, fugam arripere nequibat, impudicam

titione fugavit, & ſic igne extinxit ignem. Nec minus glorioſum victoriæ genus à Nicephoro refertur. Decius perſecutor Eccleſiæ, quendam juvenili ætate florentem in amœniſſimos hortulos, tarda ad mortem ſupplicia conquirens, & animas cupiens jugulare, non corpora, præcepit abduci, ibi inter lilia candentia, & rubentes roſas ſuper lectum plumis extructum reſupinari, & nè inde ſe poſſet excutere, blandis ſerico nexibus irretitum relinqui: quo, cùm recedentibus cunctis, meretrix ſpecioſa veniſſet, cœpit impudicis blanditiis attrectare, ut corpore in libidinem concitato, ſic victrix impudica evaderet. Quid ageret miles Chriſti, & quo ſe verteret, neſciebat. Quem tormenta non vicerant, de voluptate dubitabat. Tandem cælitus inſpiratus, præciſam morſu linguam, in oſculantis ſe faciem expuit, ac ſic libidinis ſenſum, ſuccedens doloris magnitudo ſuperavit. Durum certamen, ſed glorioſum victoriæ genus, quod non ferro, ſed fuga comparatur. Omnibus exploratum Divi Auguſtini oraculum, Inter omnia Chriſtianorum certamina, duriora ſunt prælia caſtitatis, ubi continua pugna, & rara victoria. vis habere victoriam? apprehende fugam. hinc Ioſeph caſtiſſimus quomodo victor evaſit? relicto pallio aufugit. Doctrinam hanc auream apprimè novit adoleſcens ille, de quo tradit Ambroſius libro de pœnitentia. Sæpius decreverat impudicæ mulieris amplexus declinare, ſed quoties in illam incidebat, toties turpiter ruebat, tandem, fuga duce, reſipuit, & victoriam obtinuit. Reverſus ad patrios lares, jam mutatus in virum alterum, cùm caſu illi obviam veniſſet mulier, dixiſſetque, Sum illa, ſtatim reſpondit generoſus miles, Si tu es illa, ego non ſum ille. Hinc dicebat, & docebat Socrates,

Nicephor. hiſtor. eccl. lib. 7. c. 13.

Ambroſ. lib. de pœnit.

Socrates, voluptates carnis, non aliter, quàm Sirenas esse prætereundas, more Vlyssis, qui cera obturatis auribus præternavigavit. In hac pugna non contendendum, sed fugiendum, more Parthorum; isti enim equis insidentes fugiunt, insequentes tamen à tergo sagittis conficiunt. Sunt quædam vitia, quibus obviam strenuè eundum est, quæ ad certamen provocare possumus, & per contrarios actus debellare; at carnis pugna, potius fugienda, quàm provocanda. Ex hac re colligitur nodi illius explicatio, Melior est iniquitas viri, quàm mulier benefaciens. Exponunt enim doctores, quantum ad consortium. testis est Hieronymus, cujus oraculum est, Cum mulieribus habitare, & de mulieribus non cogitare, majus est quàm mortuos suscitare. Hinc est, quod humani generis acerrimus hostis, cupiens à fidei firmitate Petrum dejicere, quia militari industria non profecit; ad mulierem confugit, cujus armis nihil fortius ad cordis humani arcem expugnandam. Quod Petrus Blesensis pulchrè advertit oracula Iobi exponens. Quærit enim, quare diabolus cum Iobum spoliasset omnibus, solam uxorem reliquit? acutè respondit, hoc non fuit ad solatium viri, sed ad majorem casus impulsum, ut nempè per fœminam vinceret, quem per flagella non poterat, & quod verberibus nequiverat, hoc verbis mulieris præstaret. hoc idem Gregorius de hac re agens, Hoc fuit antiqui serpentis consilium, ut quoniam non poterat in arcem omnibus virtutibus munitam, aliqua ex parte irrumpere, neque mœnia, hoc est, incredibilem animi celsitudinem attingere, quasi artis bellicæ peritus, uxoris vocem, veluti scalam quandam adhibuit, per quam ascendens, rationis arcem occupare posset. Ex quo sequitur quanto

Bonav. lib. de puritate consc. c. 14.

quanto ſtudio invigilandum, ut carnis victoriam conſequamur, quod neutiquam fiet, niſi fugæ præſidio. Quoniam licet, inſtar vini, ingrediatur blandè, in fine tamen mordebit, ut coluber. Proindè non ineptè comparatur igni, ſiquidem, ſicut modica ſcintilla non ſtatim extincta, magnum parit incendium, ita tentatio adveniens, niſi ſtatim repellatur, inextinguibile in anima parit detrimentum; primò in limine parvulus lapis videtur, at ſi negligitur, in montem magnum conſurgit. Invigilet ergo princeps, & tanquam alter Vlyſſes inſida Sirenarum blandimenta effugiat; tunc enim evitabit multa Regni incommoda. Nihil enim populis gratius eſſe poteſt, quàm Principis Continentia, & nihil optabilius mulierum honeſtate. Quod egregio Virginii Romani teſtimonio comprobatur. hic licet infimo genere natus, filiam cui Appius Claudius decemvir, poteſtatis viribus fretus, ſtuprum expetebat, in forum deductam, occidit, maluitque eſſe filiæ interfector, quam corruptæ pater. Hoc idem ferè contigit Pontio Euſidiano equiti Romano. is namque cum filiam, opera cujuſdam pędagogi caſtitatem amiſiſſe compeiſſet, ſceleſtum ſervum honoris proditorem, ultimis ſuppliciis affecit, deinde propriam etiam filiam jugulavit. maluit caro pignori exequias celebrare, quàm nuptias macula inhoneſtatis deturpare. Siquidem à mundi primordiis, ad noſtra uſque tempora, invaluit apud omnes hujuſmodi opinio, ut familiæ decus, & ſanguinis ornamentum, in muliebri ſexu eſſet collocatum. Quid mirum igitur, ſi aliquoties legimus populos in Principum necem conſpiraſſe, ab illoque defeciſſe, ob violatam mulierum pudicitiam? Quis ignorat avaritiam & luxuriam peſtes eſſe, quæ multoties

magna Imperia everterunt? Nonnè raptus Helenæ Trojanorum ruinæ, Hectoris mortis, & totius populi calamitatis causa fuit? Vis Lucretiæ illata, quantum exitium attulerit, passim docent historici. Dina vi rapta, quot tumultus excitarit, quas neces pepererit, quanti mali causa fuerit, nullus est, qui ambigat. Adsit itaque Potestati Continentia comes, & tutum erit Principis Imperium.

Sit procul à vobis, Regni qui sceptra tenetis;
Mente carens, fallax, blandula, vana Venus.
Corpus enim carpit, vires vorat ista vorago,
Enervat nervos impia, dira lues,
Obscurat famam, mentem quoque reddit inertem,
Destruit Imperium, construit exitium.

CAPUT IX.

Ministros habeat Princeps integritate, & scientia ornatos. Et memoria illius in benedictione erit.

OPTIMUM sanè Regiminis institutum, si Princeps in summa rerum administranda, viros illos præficiat, qui rationis moderamine uti sciant, ac velint, qui ex legis præscripto, sententias ferant, qui denique non solum crimine, sed etiam criminis suspicione vacent; tales enim Principes existimantur, quales sunt, qui illorum vices gerunt. Hinc Vespasianus Imperator avaritiæ labe notabatur, quia rapacissimos quosque ad amplissimos magistratus promovebat, ut locupletiores deinde factos, emungere, atque exhaurire posset. Proindè versum erat

erat in proverbium; Vespasianus amicis pro spongiis utitur, quippè, qui siccos madefaceret, turgidos postea exprimeret. de quo luculenter Alciatus,

Exprimit humentes, quos jam madefecerat ante
Spongiolas, cupidi Principis arcta manus.
Provehit ad summum fures, quos deindè coercet,
Vertat ut in fiscum, quæ malè parta, suum.

Et profectò, ut ingenuè fatear, cum magistratibus præficiuntur homines avari, & imperiti, qui officia capessentes, ad auream messem se ire jactant, qui leges pro aranearum telis habentes, divites, & præpotentes, licet criminosos, impunè abire sinunt, insontes autem, quia pauperes, vel indicta causa condemnant, qui per imperitiam jura omnia conturbant, sanctiones pervertunt, populos funditus evertunt, & demum qui, non quod lex sentit, sed quod mens cupit, non ut hoc libeat, quod licet, sed ut liceat, quod libet, non inclinant animum ad justitiam, sed justitiam ab animo declinant, & benè declinant, quasi plumbum ad profundam usque voraginem. Superbi enim declinant in nominativo, de quibus Vates regius, vocaverunt nomina sua in terris suis. Parentes declinant in genitivo, divitias coacervantes per fas & nefas, ut potentes relinquant filios, dicentes cum matrona Hebræa; In me sit ista maledictio. Veneri servientes declinant in dativo, quia muneribus virgines corrumpunt; detractores & invidi, in accusativo, quia famam denigrantes injustè accusant; declinant in vocativo tyranni, qui temerè audent se vocare deos, ut Domitianus; mali demum ministri declinant in ablativo, quia perperam judicantes, bona pauperum diripiunt; tunc verè Majestas Principis obscuratur, & nomen ejus redditur inglorium; verissimum est enim illud Tragici dictum,

Valer. Max. lib. 8.

Qui non vetat peccare, cùm possit, jubet.

Cui aptissimè accommodatur illud Socratis apud Xenophontem, Si noceat equus, plerumque in sessorem crimen rejicimus. Quare cùm apud omnes satis compertum sit, plurimos Reges, quamvis integræ, & sanæ mentis, ab iniquis tamen ministris multoties & deceptos, & obscuratos fuisse; ideò operæpretium duco, ut illorum exempla tibi proponas, quibus summa rei infeliciter cessit, quò illorum periculis cautior evadas. sic docet vetus adagium, Optimum est, aliena insania frui. ita Plautus; Feliciter sapit, qui alieno periculo sapit. & pulchrè Poëta,

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Corn. Tac. lib. 1 hist. In primis Galbam, & Tiberium ante oculos constitue, quorum unus sapientiæ fama clarissimus, miserandum tamen exitum sortitus est; hoc autem ex quo fonte prodiit? ex ministrorum avaritia, & luxu. Propterea seditiones in illum sæpius excitatæ, illius amissæ provinciæ, & illius penè obscuratum nomen. Ex quibus satis apertè monentur Principes, nè ingenio ministrorum cuncta venalia afferentium, temere credant. nulla siquidem capitalior pestis, in summa rerum administranda, quàm venale judicium; non enim potest Brufon. li. 4, c. 5. Respublica diu consistere, in qua fas est, jus nundinari. Quod probe noverat Alexander Severus, qui honores juris & gladii nunquam vendi passus est, dicens, Qui emit, ut vendat, necesse est. Alter verò, nimirum Tiberius, nonnè à Sejano, quem unicè dilexerat, & cui totum se committebat, turpiter & inique deceptus est? quandoquidem, lucris inhians, & imperandi libidine incensus, propinquos tantum, quamvis improbos, extollebat honoribus cumulando, cæteros quosque, licet virtute

insignes, negligendo, deprimebat. Verba Taciti mores mali ministri exprimentia, sunt hæc. Sejani propinqui & affines, honoribus augebantur, ut quisque Sejano intimus; ita ad Cæsaris amicitiam validus. Contrà, quibus esset infensus, metu, ac sordibus conflictabantur. Tu itaque, ô Princeps, cum istis non vis falli? interrumpe honores, nec patiaris potentes in magistratibus senescere. habeasque pro constanti, magnam Principatus custodiam esse, si magna imperia diuturna esse non sinas. Siquidem longiora imperia multos attollunt, & ad res novandas impellunt. hoc viriliter præsta, ita infaustum Tiberii exitum effugies, cui mos erat plerosque usque ad finem vitæ, in summis rerum habere, & inter paucos coercebat, quæ pluribus patere debebant. De ipso enim produnt historiæ, quod erat in negotiis morosus nimis, vix aut nunquam mutabat administratores, & quærentibus causam, hoc erat responsum, Parco plebiculæ, quoniam, cum ministri intelligunt, ad modicum tempus se habere procurationem, emungunt populum usque ad sanguinem, & tanto acrius dominantur, quantò brevius, & qui recentes veniunt, dissipant quidquid inveniunt. Qui enim administrationi præsunt, pecuniæ cupiditate alliciuntur, porrò si diutius in magistratu versentur, segniores fiunt ad quæstum. Quam regendi rationem, ut fortius comprobaret, satis apto utebatur apologo. Iacebat quidam, inquit, ulceribus plenus, nec amovebat muscas, alter superveniens, putans quod has dimitteret ex imbecillitate, statim abegit eas, ad quem ille, Malè egisti viator, quia muscæ quas amovisti, sanguine jam erant repletæ, & me vexabant parcius, quæ autem supervenient, acrius

Corn. Tac. li. 5.

Liv. li. 4.

Tac. li. 1 annal.

Niceph. li. 1 eccles. hist. c. 17.

pungent. Ita ministri provinciarum, recenter instituti, acrius in subditos desæviunt. Quod autem hæc regiminis institutio, sit Principibus valde periculosa, unus Sejanus edoceat, qui diuturnis, ac non interruptis honoribus elatus, Drusum unicum Tiberii filium veneno extinxit, parumque abfuit, quin ipsum Tiberium vita & imperio privaret. auctoritas quippe suprema ex Principis bonitate collata, corrumpit sæpenumero, & arrogantes facit hominum mentes, ita ut de facili agant contra justitiam. testis sit Aman, de cujus arrogantia, & impietate, satis superque liquet. Vix ab Assuero Rege sublimatus fuit, & constitutus secundus à Rege, ut ipsemet Rex testabatur his verbis, Aman filius Adamathi animo, & gente Macedo, alienusque à Persarum sanguine, & pietatem nostram sua crudelitate commaculans, peregrinus à nobis susceptus est, & tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster vocaretur, & adoraretur ab omnibus post Regem secundus, qui in tantum arrogantiæ tumorem sublevatus est, ut Regno nos privare niteretur, & spiritu. Nec parum facit ad rem nostram, Cæsaris exemplum, cujus diuturnum & continuum Imperium, Romanæ reipublicæ libertatem abstulit. Ipse verò idem Cæsar experimento edoctus, ex bello Aphricano in urbem reversus, lege postmodum cavit, ne Prætores ultra annum, Consules verò ultra biennium, continuarent Imperium, quippe, qui ad memoriam revocabat, se non alia re magis, quàm Imperio continuando, dominandi cupiditate incensum fuisse. Ejusdem sententiæ fuit etiam Mamercus dictator, qui asserebat magnam Reipublicæ custodiam esse, honores interrumpere, & prudenter quidem. Nam sicut arbores

Corn. Tac. lib. 4.

Hest. c. 19.

arbores, quæ diu humi inhæſerunt, altaſque radices egerunt, ægrè admodum evelluntur, ita prorſus accidit ei, qui diutius imperavit, in quo honos altè radices fixerat, cùm enim aufertur adminiſtratio ſumma, tunc & cor ipſum aufertur è pectore. hinc tumultus, hinc ſeditiones, hinc pericula. Quomodo igitur tot incommodis occurres? ſi venale ingenium ſuſpectum ſemper habebis, & neminem permittes in magnis imperiis conſeneſcere. Siquidem ob humani ingenii inconſtantiam, non omnibus, omninò, nec omni tempore fidendum. Quis enim ignorat frequenti experimento jam apud omnes compertum, aliquos integrè, ſanctèque provincias adminiſtraſſe, non multo autem poſt, omnem pudorem exuentes, ad omne ſcelus turpiter eſſe prolapſos? quod L. Vitellii, & T. Iunii teſtimonio perſpicuè declaratur. Ille regendis provinciis priſca, & inſigni virtute egit: at regreſſus, & formidine C. Cæſaris, & familiaritate Claudii, turpe in ſervitium mutatus, exemplar apud poſteros adulatorii dedecoris relinquitur, ceſſeruntque prima poſtremis, & bona juventæ, flagitioſa ſenectus obliteravit. Hic autem pro conſulatu Galliam Narbonenſem, ſeverè, integrèque rexit, mox Galbæ amicitia in abruptum tractus, audax, callidus, & ad omnia vitiorum genera paratiſſimus evaſit. Hinc alieno exemplo diſcant Principes, & diligenter caveant, ne nimia alicujus fiducia, imperii partem alteri concedant, ſed ita viris etiam egregiis, exequenda committant, ut clavum ipſi teneant, nec à gubernaculo manum dimittant. Siquidem grave periculum eſt, ad nimiam potentiam ſubditos evehere, ut bene teſtatur antiquitas ſub Cæſare, Auguſto, Tiberio, Caligula,

Tac. li. I. hiſt.

Domitiano, in quorum capita familiarium primi, ſola purpura inferiores ſurrexerunt. Nec miniſter in magna potentia ſe extollat, quoniam magnam potentiam magna etiam ſequuntur præcipitia. Pulchrè in hac re Stoicus, Segetem nimia ſternit ubertas, onere franguntur rami. idem quoque contingit animis, quos immoderata felicitas rumpit. potentia ergo utatur, tanquam aliena veſte, qua paulò poſt exuendus eſt, ne ſi quando fortuna mutaverit fidem, riſum pro commiſeratione referat. Exempla te moneant Sejani ſub Tiberio, Severiani ſub Severo, Aſiatici liberti ſub Vitellio, Theodori ſub Iſaecio, Lentuli Getulici ſub Caligula, Domitii Corbulonis ſub Claudio, Parmenionis ſub Alexandro. Sit igitur hæc ſumma rei, nec miniſter potentia intumeſcat, nec Princeps ad nimiam potentiam aſſumat, nec paſſim omnes ad magiſtratus promoveat, niſi quorum fidem multis in rebus probaverit, & tunc ex millibus eligat. Zeuxis inter pictores clariſſimi exemplo, is enim Agrigentinis facturus tabulam in templo Iunonis Laciniæ dicandam, ingenii ſui viribus minimè confiſus, penicillum inconſideratè non arripuit, ſed eximiæ formæ virgines prius per totam civitatem inſpexit, & ex quinque pulchrioribus, quas elegerat, quod in quaque laudatiſſimum fuit, pictura expreſſit: ita ſane Princeps, non omnes inconſultò ad officia aſciſcat, ſed æquo prius perpendat judicio, qua præclara animi dote ſit ornatus, qui aulæ regiæ dignus ſit adſcribi. illos tamen ita promovebit, ut frena ſemper Imperii manu ipſe teneat, nec gubernaculi ſui clavum alteri committat, ne imperare incipiat, qui ſubeſſe debebat, neſcit enim parere elata potentia. Superbire homines quandoque ſolent, etiam

Tac. li. 2. annal.

iam annua designatione, quid si honorem per longum tempus agitent? Credas mihi, nihil tam utile reipublicæ, quàm brevem potestatem tradere, ubi magna. Sejanus ad summam dignitatem evectus, invadere factionibus Imperium tentavit. Cleander cùm domus Imperatoriæ servitio esset traditus, & cum ipso Commodo accrevisset, ad tantum honoris fastigium provectus est, ut & corporis custodiam, & cubiculi curam, præterea militum præfecturam solus obtineret, sed magnitudo rerum, ad Imperii spem illum instigabat. Inter præcipua mandata, quæ Octavianus dedit moriens Tiberio, erat, ut multorum consiliis uteretur, rempublicam non uni tantum traderet. Non vis itaque, ô Princeps, ministrorum incuria, seu potius perfidia decipi? ipsemet ad tribunalia interdum descendas, ipsemet miseris hominibus patulas aures præbeas, ipsemet causas exactè cognoscas. Nam sæpe inauditi, atque indefensi, licet innocentes pereunt. In Ranutium Farnesium Ducem prudentissimum, mentis oculos converte, hinc hauries regiam veri Regiminis rationem. hic enim, non ut Caligula pronuntianti, canentivè tragœdo, gestum, vocemve accommodabat, sed Reipublicæ lyram ad pacem, & civium concordiam temperabat. Non cum Domitiano, muscas, sed sicarios, latrones, viros nefarios captabat, ut in ejus ditione, ne musca quidem, quæ alienum raperet, reperiretur. Non cum Nerone, libratis funambulonum spectaculis vacabat, sed utramque justitiæ lancem æquilibrabat. Non cum Vespasiano, scurrili mimorum dicacitate capiebatur, sed sapientissimorum responsa exquirebat, & studiosè observabat. Non cùm Cæsare, lusoriis cartis operam navabat,

Tac. l. 5.

Herodot. li. 1.

ſed ſupplices miſerorum libellos manu verſabat. Intelligebat enim quod quamvis præfectos ſubſtituerit, quorum humeris univerſam negotiorum molem imponeret, non propterea penitus cura vacabat. Ad Principem namque ſpectat, quid agantdelegati, interdum inveſtigare, rationes examinare, omnia explorare, ne populi ſine cauſa pœnas luant. Id feciſſe conſtat Hebræorum ducem, qui licet collegas ad regimen aſſumpſerat, ipſe tamen præeſſe, & ſumma cum auctoritate præſidere voluit, ſic divina narrat hiſtoria, Moyſes autem conſtituit Sapientes, qui judicarent plebem Domini omni tempore, quidquid autem gravius erat, referebant ad eum. Hoc itidem erat egregium. & ſanè regium inſtitutum Auguſti Cæſaris, Trajani, Adriani, Severi, Philippi, Alexandri, ad quos facilis patebat acceſſus. Proinde apud omnes gentes honorabile nomen eorum. Hos igitur imitare, hos tibi magiſtros conſtitue, ſed inſtar omnium, ſit tibi tanquam lucidiſſimum ſpeculum Rodulphus Auſtriacus Imperator, hic ſatellites ſuos, à quibus tenuiores homines, aditum Principis cupientes, rejiciebantur, & ipſe rejecit, dicens; Per Deum, ſinite homines ad me venire, non enim ideò Imperator ſum, ut in arcula includar. & prudenter quidem. Nam qui exiſtimant morum facilitatem, obſcurare Imperii majeſtatem, & propterea miſeris hominibus ad ſuas aures aditum præcludunt, nec veri, nec juſti Principes ullo unquam jure dicendi ſunt.

Equidem non me latet, arduum prorſus, & Principi nimis durum, omnibus cauſis aures accommodare. Quippe nec majeſtati conſonum, debet enim ſolis, & imbris inſtar, latere aliquando, & aliquando etiam conſpectui ſe tradere. Siquidem

quidem majeſtati, major ex longinquo reverentia. Lacides accerſitus ab Attalo Rege, reſpondit, Imagines eminus eſſe ſpectandas, innuens aſſiduam, arctamque familiaritatem ſæpe minuere virtutis admirationem. Continuus namque aſpectus magnos homines minus verendos ipſa ſatietate facit. Ad hanc rem appoſitè facit, quod ſcribit Paradinus, ait enim cives quoſdam Mediolanenſes, qui in necem Sfortiæ Ducis conſpiraverant, ita vultum ejus & auctoritatem formidaſſe, ut aliquoties rem aggreſſi, ſola vultus majeſtate perculſi, à cœpto deſiſterent, ſicut ſpiculator ad Marium occidendum miſſus, conſtanti ejus vultu perterritus, re infecta rediit. curarunt igitur imaginem ducis ad vivum in tabella depingi, ad hanc imaginem pugionibus ſuis confodiendam, & deformandam, ubi ſe per aliquot dies exercuiſſent, tandem ad ducem ipſum in ipſo templo publicè occidendum, intrepidi acceſſerunt, & audaciſſimè occiderunt. ecce quod aliquando debet latere Princeps, ne majeſtatis veneratio minuatur, hominibus namque omne ignotum ſemper pro magnifico eſt. Quærit Rupertus Abbas, cur erat antiquitus tanta difficultas adeundi Regem? ut patet de Rege Aſſuero, qui ſæpe per ſpatium triginta dierum non ſe exhibebat, reſpondit; hoc venerat ex nimia ventoſitate miſeræ vanitatis, ne vilior fieret ex uſu publicæ viſionis. modus tamen ſervandus eſt, ne Caliſtrati ſequamur præceptum, qui Principes conſulebat, ne populis ſe præberent faciles, quaſi eſſent res quædam, quæ non ſolum uſu, ſed & viſu conſumerentur. Quid igitur? graviora ipſe tractet, minora miniſtris committat, ſapientibus tamen & timentibus Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam. Proinde apud The-

Tac. lib. 1 annal. Laert. li. 4, c. 8. Livius li. 15.

Rupert. abbas li. 8 de victore verbi c. 10.

l. obſervandum de offic. Præſid. Exodi 18.

banos ſtatua Iudicis erat expreſſa ſine manibus, ut inſinuarent judicem à muneribus alienum eſſe debere. capitur enim, ſi capit. Ad quam rem facit egregiè M. Curii teſtimonium, qui contra jus neque capere, neque capi unquam potuit, propterea legatos Samnitum cum ſuis pecuniis remiſit, inquiens, Malo dominari aurum habentibus, quam auro; nam qui capitur auro, non eſt ſui juris, ſed aurum largientis. hinc Alcamenes à quodam rogatus, cur à Meſſeniis oblata munera recuſaſſet? Quoniam, inquit, ſi recepiſſem, cum legibus pacem habere non poteram. ô mentem Imperio dignam, quæ obvio ingentique lucro legum auctoritatem antepoſuit.

Egregius Ovidii apologus huic rei concinnè accommodatur. Fingit Atalantam Iaſii Regis filiam, cum ſingulari corporis velocitate præſtaret, curſus certamen propoſuiſſe, in quo victus mortis pœnam, victor verò conjugii ſui præmium obtineret. Pluribus jam devictis, Hippomenes tandem ad certamen venit, qui ut eam ſuperaret, hac admirabili uſus eſt induſtria; dum enim curſu certarent, mala quædam aurea extra curriculum tractim projiciebat, ipſa autem Atalanta auri cupiditate illecta, extra curriculum proſiliens, curſumque interrumpens, ad colligenda mala ſe inclinabat; interim præcurrens Hippomenes, hoc adhibito ſtrategemate, victoriam certaminis reportavit. Quid hinc? Ex hoc commento non difficile eſt intelligere, muneribus fortiſſima quæque facilè expugnari; nec eum difficilè capi, qui paratus eſt ad capiendum. Quod probè noverat Lyſander vir ille clariſſimus; cùm enim tyrannus quidā Siciliæ, pretioſas veſtes cum donis aureis filiabus ejus miſiſſet, noluit pater, ut munus acciperent,

Bruſon. li. 3. c. 33.

quod

quod illarum honori indubiè insidiaretur, dicens; Nolite capere, ne capiamini, Obsidebat aliquando Philippus Macedo castrum quoddam ingenio loci adeo munitum, ut nullus omnino pateret accessus. Tunc Rex percunctatus, An asellus pecunia onustus, illuc quiret accedere? respondentibus exploratoribus, quod sic, tum ait, Vicimus ergo. ut ostenderet aurum nonnulla conficere, quæ vix aliis viribus effici possint. Hinc pecuniæ dicuntur opes, quia ferunt opem, & facultates à facilitate, quod omnia ex difficillimis, reddant facillima. Nihil enim tam munitum, quod pecunia expugnari non possit, cum argenteus gladius omnia penetret. Hæc autem sacra fames à ministrorum mentibus procul esse debet, ne justitiam venalem habentes, proditores appellentur, ita enim lege sancitum est. Iudex qui justitiam vendit, proditor dicitur, & proceditur contra ipsum, tanquam contra reum, qui commisit crimen læsæ majestatis. & hoc citra injuriam. Quoniam judex iniquus ad reipublicæ perniciem natus, ultimi supplicii pœnas meretur luere. ut prudenter egit Cambyses Rex Persarum, is enim judicem pecunia corruptum, decoriari jussit, & pellem è corpore detractam, sellæ judiciariæ apposuit, in eaque filium ejus judicaturum sedere mandavit, ut novo supplicii genere perculsus, æqua lance judicaret. super quam sedem, hoc distichon jussit inscribi,

Tiraq. l. si unquam c. de revocat. don.

Val. Max. lib. 6. Amian. lib. 25.

Herod. lib. 5.

Sit tibi lucerna, pellis, sedesque paterna,
A manibus reseces munus, ab aure preces.

Nec minus præclarè se gessit Artaxerxes Rex itidem Persarum, is enim plurimis regni sui magistratibus auro corruptis, pellem detrahi jussit, eamque per tribunalia suspendi, ut qui ad eandem dignitatem promoverentur, rigido hoc supplicio per-

Diodor. Siculus c. 15.

perterriti, ab iisdem flagitiis abstinerent, sed suum unicuique jus administrarent. Vtinam nostrorum temporum judices, ante oculos haberent hoc exemplum, non enim ita facilè à tramite justitiæ declinarent, Pharisæis omninò similes, qui Christi pauperis causam agentes, unanimi consensu inclamant, Expedit, ut moriatur. Porrò cum de Lazaro divite tractant, consilia ineunt, cogitaverunt, ut Lazarum interficerent. divitum supplicia protrahuntur, pauperes statim neci traduntur. hoc autem quàm sit turpe nefas, declarat Dominus per regium prophetam, Devorant plebem meam sicut escam panis. En justitia, telis aranearum comparata. En justitia, virga quidem, sed non æquitatis. En justitia, cingulum lumborum. hinc enim inclinatur ad potentiæ timorem, illinc ad pecuniæ pondus. En justitia, statua illa multiformis, in qua caput aureum non comminuitur, lutei pedes dissipantur. ita fecit impius Saul, proinde percussus à
2 Reg. c. 15. Deo. Vade, jussit Dominus, percute Amalech, & demolire universa ejus. Instruit Rex exercitum, regionem vastat, sed pepercit universis, quæ pulchra erant, quidquid autem vile fuit, hoc demolitus est. En judex, facies peccatorum sumens, contra quos clamabat Salomon, Pondus & pondus, mensura & mensura, utrumque abominabile apud Deum. hinc emergit malorum congeries, quam describit Oseas Propheta, Non est veritas, non est misericordia, non est scientia in terra, maledictum, mendacium, homicidium, furtum, adulterium inundaverunt. sed, quæso, unde tot mala? sanguis sanguinem tetigit. Cur Regna evertuntur? cur bona reipublicæ dissipantur? cur tot civitates exterminantur? cur solo æquantur? quia æquitatis invertitur ordo. Siquidem judices sanguini

guini tantum, & auro inhiantes, non quod jus exigit, hoc decernunt, sed quò cupiditas impellit, eò deflectunt. Sicut enim imposita humeris onera deprimunt, & ad terram flectunt etiam validissimos, ita animi licet erecti, munerum pondere incurvantur, mollescunt duri, liquescunt solidi, subsidunt robore pleni, reliquisque invicti vitiis, auro victi jacent. hinc Poeta,

Auro pulsa fides, auro venalia jura,
Aurum Rex sequitur, mox sine lege pudor.

Proinde Athenienses, ut huic incommodo occurrerent, apud illos cautum erat, ut judices in tenebris causas agerent, quò ad causam, non ad personam respicerent, ne muneribus illecti, perperam judicarent. Apud Thebanos, in loco ubi congregabatur magistratus, pingebantur Senatores, & in medio eorum Princeps, senatores sine manibus, princeps sine oculis; sine manibus, ne munera acciperent; sine oculis, ne personam respiceret. Lacedæmonii non solum oculos claudebant, sed & aures, volebant enim, ut per schedulas peterent, ne coram judicibus loquentes, eos fletibus, efficacique modo dicendi emulcerent. Hunc modum videntur probare divinæ Scripturæ, Non secundùm visionem oculorum judicabit, nec secundùm auditum aurium arguet, sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Quandoquidem, qui munera diligit, muneribus oppletus, veluti Cerberus, objecta offa latrare desistit. de quo Sapiens, Quasi mutus in ore, lectio Græca habet, Quasi frenum in ore. Et apud Athenienses versum erat in proverbium, Bos in lingua. appellabant autem bovem, quandam monetam, in qua imago bovis erat picta. Porrò quando judex adversus divitem facinorosum, non audebat senten-

Alex. ab Alex. dierum genial. c. 5.

Pineda in Iob c. 9.

Isa. 18.

ſententiam proferre, mox populus inclamabat, Bos in lingua. Quod Demoſtheni celeberrimo Aul. Gell. li. 11, c. 9. Bruſon. li. 1, c. 1. Græciæ oratori accidiſſe refert Aulus Gellius. Is enim pecuniis corruptus, ne diceret contra legatos, qui Mileto publicæ rei cauſa venerant Athenas, lana circa collum advoluta, ad populum prodiit, dixitque ſe anginam pati, propterea contra Miletos loqui non quire, tum è populo unus clamitavit, Non anginam, ſed argentanginam pati, quoniam argenti mole ſuffocatus, orationem contra habere non poterat.

Quid non argento, quid non corrumpitur auro?
Qui majora dabit munera, victor erit.

Vtinam judices hujus ſæculi ad verba Phocionis mentis aciem dirigerent, proculdubio à tramite juſtitiæ, ne latum quidem unguem, diſcederent. Alexander Macedonum Rex, centum talenta dono miſerat Phocioni, is verò percunctatus eſt eos, Stob. ſerm. 35. qui pecuniam adferebant, Quid ita? cùm eſſent Athenienſes permulti, ſibi uni illa mitteret Alexander? illis reſpondentibus, Quoniam unum te judicat virum & honeſtum, & bonum. Ergo, inquit, ſinat Alexander me talem & haberi, & eſſe. Inſinuavit vir prudens illos, qui rempublicam adminiſtrant, & tamen à capiendis muneribus non abſtinent, nec bonos eſſe viros, nec tales debere exiſtimari. Et quidem prudenter. Quoniam ſic cautum eſt in ſacrarum litterarum monimentis, Deut. c. 16. Iudices & magiſtratus conſtitues in omnibus portis tuis, ut judicent populum recto judicio, nec in alteram partem declinent. Declinabit autem judex, ſi munera inhianter accipiat, qui enim capit, capitur, & rigidi canis inſtar, objecto cibo manſueſcit, & ad potentis nutum contra jus animum flectit, & ab æquitate declinat. Non ſic Ioannes, qui

qui ob aureum dicendi flumen, os aureum nuncupatur. Huic enim Eudoxia Imperatrix Arcadii conjux, per ſuos nuntios minas, & terrores intentavit, eò quod ejus iniquis cupiditatibus ſtrenuè ſe oppoſuerat, at reſponſum eſt ei à ſuis, quos miſerat legatis, Fruſtrà illum hominem terres, qui nihil, niſi peccatum timet, & mortem potius ſubibit, quam à ſemita juſtitiæ recedat. Non ſic Ambroſius Eccleſiaſticæ diſciplinæ propugnator acerrimus. Cùm enim Ruffinus magiſter militum, Theodoſium Imperatorem de cenſura valdè ſollicitum, hortaretur, ut bono animo eſſet, & promitteret, ſe curaturum, ut Epiſcopus Ambroſius etiam ſua ſponte vincula ei laxaret; reſpondit Theodoſius, Novi ego conſtantiam Ambroſii, qui nullo regiæ majeſtatis timore divinam legem tranſgredietur, qui potius deficiet, quam non efficiet, cujus mens in ſanctis propoſitis ſemper immota manet. Non ſic ſanctus Thomas Cantuarienſis Epiſcopus, cùm enim legibus regiis omninò injuſtis, animo infracto ſe opponeret, Gillebertus Londinenſis Epiſcopus ad eum ſcripſit, ut mollius ageret cum Rege, ſapienter reſpondit; Clavum teneo, & ad ſomnum me vocas? tales eſſe oportet præfecturam gerentes, ut nihil formidantes, viam Dei in veritate doceant, oraculi divini memores: Noli fieri judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potentis. Sanctus Ludovicus Rex Gallorum, nonne hoc perſuaſum ſemper habuit ab ineunte ætate, potius mori velle, quàm contra legem æquitatis agere? Sed ne quis perfectionem Sanctorum, hoc loco excipiat, teſtimonium Ethnici proferamus, & faciem noſtram operiat confuſio. nonne Ariſtoteles ſæpius dictitabat? Melius eſt mori, quàm aliquid

Theodor. li. 5 hiſt. eccleſ. c. 18.

Eccl. 7.

Sur. in vita ejus.

Ariſt. li. 3 ethic.

quid agere contra bonum virtutis. Papinianus Iureconsultus mori maluit, quam jubente Antonio Caracalla Imperatore, parricidium ejus de occiso fratre Geta defendere, audacter enim respondit; Non tam facilè parricidium excusari posse, quàm fieri.

Verum graviora negotia, ut revertamur, unde digressi sumus, quæ debent à Principe tractari, non illa existimo, quæ ad nobilium causas dumtaxat pertinent; minime quidem. illa majora duco, & gravioris ponderis, quæ cæteri administri vix attingere consuescunt; immò obducunt supercilia, contrahunt frontem, dicunt non habere otium. Causæ nempe viduarum, pupillorum, & infimæ sortis hominum, quas minores judices despiciunt, gravissimæ meo judicio censendæ sunt, & catholico Principe dignæ, ne jure conqueratur
Isa.c.1. Dominus, Pupillo non judicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos. pulchrè Poeta,

Curia pauperibus clausa est, dat census honores,
Census amicitias, pauper ubique jacet.

Quod quidem de plerisque nostri temporis potest decantari, qui nulla ratione ad opus exeunr, nisi sint auri & splendore, & sonitu excitati. Quod eleganter expressit Poeta,

Aurea nunc verè sunt sæcula, plurimus auro
Venit honos: auro conciliatur amor.
Ipse licet venias Musis comitatus Homere,
Si nihil attuleris, ibis Homere foras.

Innoc. de misl. hom. lib. 2. c. 39. Huic rei convenit non ineptè, quod refert Innocentius Pontifex, de quodam philosopho, qui cùm in vili vestimento Principis aulam adiisset, & diu pulsans, & rogans, non fuisset admissus, mutavit habitum, mox ad primam vocem patuit aditus; ille verò ad Principem accedens, pallium quod

quod gestabat frequenter osculabatur. at mirante Principe, cur ita faceret? respondit philosophus, Honorantem me honoro, quia quod virtus non potuit, vestis obtinuit, quasi diceret,

Si modò me spernis, mutata veste redibo,
Quod mihi non dederis, vestibus ipse dabis.

Sed unde hoc malum? ex malis ministris, lucro tantum inhiantibus, de quibus idem Pontifex egregiè loquitur, Mali ministri non attendunt merita causarum, sed pecuniarum, non quod ratio dictat, sed quod voluntas affectat, non respiciunt jura, sed munera; non justitiam, sed pecuniam. nec mirum. habent enim linguam, manus, & animos venales. tales profectò non erant, quos instituit Iosaphat Rex sapientissimus; is enim creans judices pro servanda Imperii integritate, hanc concionem habebat, Videte quid facitis? Non enim hominis exercetis judicium, sed Domini. Et quodcumque judicaveritis, in vos redundabit, Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Tales requirit Dominus quos ad magistratus assumere statuit: Provide, ait Moysi, de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam. Ex eis constitue Tribunos & Centuriones. tales exquirebat David, & solos admittebat, Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabit, & munera super innocentem non accipiens. Tales ex millibus eligebat Alexander Severus, præsides enim provinciarum quos verè laudabiles comperit, in itineribus semper secum in vehiculo habuit, & muneribus ornavit, dicens: Fures à republica pellendos, ac pauperandos, porrò integros, & insignes viros, esse redimendos atque ditandos. Tales ambibat Philippus Macedonum Rex, fideles nimi-

Innoc. de miser.hom. lib.2.c. 39.

2 Paral. c. 19.

Exod. c. 16.

Ps. 100.

Lamprid. in vita Alex.Sev.

nimirum, de quibus nulla ſuſpicio corruptelæ, qui non auro ducuntur, ſed jure, non cupiditate, ſed veritate, qui non pro commodis privatis, ſed ob ſalutem Regni, & Principis ornamentum laborant, more canis venatici, qui aggreditur, & firmat leporem, non tamen occidit, ſed domino ſervat. appoſita nota, Non edendi, ſed vincendi cupidus. In admittendis miniſtris, ita erat ſtudioſus Rex Macedo, ut quos aliqua labe notatos comperiebat, ſtatim ab aula regia eliminabat. Hinc eſt, quod cùm quendam ex Antipatri amicis, in numerum judicum adſcripſiſſet, ubi primum cognovit, illum tingere capillos, mox ſubmovit eum, dicens: Qui in capillis fidus non eſſet, in rebus gerendis non eſt dignus, cui fides adhibeatur. Chius quidam ſenex in Lacedæmonem pervenit, quem cum ſenectutis ſuæ puderet, canos tinctura oblitterare conabatur, progreſſus igitur in publicum, de rebus quarum gratia venerat concionem habuit; tunc ſurgens Archidamus dixit: Quid ille rectum diceret, qui mendacium non in anima ſolum, ſed in capite quoque circumfert? Vis noſſe, ô Princeps, quiſnam miniſter in aula regia ſit admittendus? Conſule Iuſtinianum Imperatorem, qui luculenter illum deſcribit his verbis, Miniſter debet eſſe à cupiditate adeò ſepoſitus, ut quæratur cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat; ſi autem accipiat, non auro, ſed juri incumbat, quoniam gloria magiſtratus non reſidet in theſauris congeſtis, ſed in rebus præclarè geſtis. ut re ipſa declaravit Titi Labieni miles magnanimus; huic enim cùm Labienus multum auri ex præda Gallica donaſſet, miles aurum ad pedes Labieni abjecit, & paulo deinceps, idem argenteis armillis donatus, lætus omnino abiit. contempſit aurum

Lege 30 C. de epiſc.

miles.

miles, honores amplexus eſt. & jure quidem. quoniam cupiditas habendi, animum proſternit, & rationis judicium pervertit. ut probè noverat Scipio Æmilianus. Narrat Valerius quod cum duo Conſules contenderent in Senatu, quis de duobus, quorum alter nihil habebat, alteri nihil ſatis, in Hiſpaniam mitteretur? tunc ait Scipio Æmilianus, omnibus ejus ſententiam expectantibus, Neuter horum mihi placet. alter, quia nihil habet, alter verò, quia nihil ſatis. æquè malum Imperii miniſtrum judicans, inopiam, & avaritiam. Quando enim Præfectus egenus eſt, multa extorquet, ut ditetur; quando verò avarus, multa rapit, ut os avaritiæ impleatur; at nunquam dicit, ſufficit. At tales à magiſtratibus explodendi, utpotè Reipublicæ proditores. quos Paulus vocat idolatras. Avaritia idolorum ſervitus. Hujus autem rationem reddit D. Thomas, dicens: tunc eſſe idolatriam, cum honor ſoli Deo debitus, creaturis tribuitur. At honor duobus modis refertur in Deum, quando in eo ultimum finem ſtatuimus, & quando in eo totam ſpem, & fiduciam noſtram ponimus. qui ſecus facit, idolatriæ culpandus eſt: at avarus eò inſaniæ redigitur, ut creaturam pro Deo habeat, in eaque ultimum finem ponat, & totam ſpem conſtituat. Qui ergo avaritiæ ſervit, pro idolatra habendus, proindè ab officiis, & dignitatibus eliminandus. Et quomodo erga Principem fidelis, qui Deo eſt infidelis? Deum autem negat, qui avaritiæ inhians, juſtitiam venalem habet, & jura divina conculcat. Non enim homini plures ultimi fines eſſe poſſunt. tales ergo miniſtri ab aulis regiis arceantur, nè totam Rempublicam turpiter inficiant. Ad hanc rem appoſitè facit, quod David de corruptis

Epheſ. c. 5.

D. Tho. 2 p. q. 12. a. 3.

ministris justitiam venalem habentibus, dicebat,
Psal. 70. Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini. Sed quid audio, ô sancte Vates? numquid solis ignaris, cæli patebit aditus? Hieronymus legit, Quoniam non cognovi negotiationem. hoc est, quia scientiam meam venalem non habui, ut plerique judices, qui non ad justitiam, sed tantum ad quæstum oculos convertentes, leges pro libito intorquent. O venale hominum genus! prudenter ille, Vidi morbum incurabilem, ad quem curandum non invenitur medicus, sed nunquam inveni causam adeò deperditam, ad quam tuendam non inveniatur advocatus. Pulchrè & luculenter Bernardus; Aliqui, ait,
Bernar. in Cant. serm.36. scire volunt, ut sciant, & hæc curiositas est; aliqui ut sciantur, & hæc vanitas est; aliqui, ut ædificentur, & hæc prudentia est; aliqui ut ædificent, & hæc charitas est; aliqui verò, ut scientiam vendant, & hic turpis quæstus est. Verum hujusmodi judices, non introibunt in potentias Domini; imò perpetuis suppliciis tradentur sine fine cruciandi, ut pulchre sub velamine ostendit
Apoc. c. 2. Ioannes; nam recensens numerosam multitudinem Prædestinatorum, refert ex qualibet tribu duodecim millia fuisse signatos, & cum singulas
Gen. c. 49. referret, solam tribum Dan silentio involvit; nullum enim ex hac tribu signari vidit, ad salutem. Quid hinc? Dan idem significat, quod judex, quod oraculi divini testimonio liquet; dicit enim Sacer textus; Dan judicabit populum suum. & statim subditur: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita. Iudex qui quasi coluber tortuosus est, pro libito leges intorquens, & quasi cerastes insidias parans, justitiæ rectitudinem non observat, talis equidem inter electorum nume-

rum

rum ſupputandus non eſt, & in potentias Domini non introibit.

Princeps itaque omni ſtudio laboret, omnes nervos intendat, pro viribus enitatur, ut miſerorum querelis aſſiſtat, cauſis judicandis interſit, ſententias recto examine ponderet, Regis Euangelici veſtigiis inhærens, qui voluit ipſemet rationem ponere cum ſervis ſuis, quod ſummæ prudentiæ adſcribendum eſt. noluit Rex ſapiens, vices ſuas aliis committere, ſed ipſe debitores ſuos audivit, rationes trutinavit, exactè omnia exploravit, & rebus regni miro ingenio providit. ita ſe gerebat Aſſuerus potens ille Perſarum Monarcha, juſſit ſibi afferri annales priorum temporum, quæ illo præſente legerentur; ſolus enim Principis oculus Regni negotia, ut ſua, rectè judicat, cæterorum oculi ſuſpecti ſunt. Proinde cùm ſit cuſtos juſtitiæ, & ad ipſum ſpectet ſumma rerum, cauſis miſerorum incumbat, nè illi exprobretur, Noli ergo regnare. Nam ſupplicantis orationem non admittere, rationem amittere eſt. Verum quoniam ob ingentem negotiorum molem, quibus premitur, & ſæpe opprimitur Princeps, omnibus cauſis intereſſe nequit, videat ſaltem, provideat, inquirat, nè miniſtrorum incuria, ſeu potius culpa, ſanguis pauperum deglutiatur, & recta imperandi inſtitutio corruat. Quod quidem facilè continget, niſi legum ſanctarum obſervatio opere compleatur. Quid enim prodeſt novas condere, & coacervare leges, ſi nunquam ad actum exercitum reducuntur? ſcite admodum ſcripſit ille Politicus; Corruptiſſima Reſpublica, plurimæ leges. nam experimento compertum habemus, plurimis legibus non inſtrui civitates, ſed deſtrui. ſane ut miles multiplici, eaque gravi armatura oneratus, ad

Ariſt. 5. ethic.

Tac. lib. 4 annal.

pugnam ineptus efficitur, & ab hostibus facilè capitur, ita profectò miseri cives multitudine sanctionum obruti, & quid agant, & quomodo se gerant, omnino ignorant, magisque spem abjiciunt, quàm concipiant observandarum legum. Huc spectat, quod Thucydides apud Stobeum refert, Arcesilaum dixisse; Vbi plurimæ leges conduntur, facili negotio contemnuntur, eò quod cives variis, ac propemodum innumeris onerati legibus, graviter confunduntur. Sicut cibus confertim ingestus, non nutrit, sed onerat, nec densa pluvia terram irrigat, sed inundat, nec clavorum numerus tabulæ leviter insertus, sed unus aut alter clavus fortiter impactus, crebrisque ictibus incussus, fabricæ compingendæ accommodatus est; ita non legum multitudo, quæ obruit, sed paucarum executio, quæ proficit, in Republica instituenda est. Isocrates in Areopago dicere solebat; Non sunt legibus porticus implendæ, sed civium animi justitia, & virtute imbuendi. Homines enim rectè instituti, paucis legibus diriguntur, improbi verò, omnes leges facilè aspernantur. Paucæ itaque leges condantur, sed exactè observentur. Hanc sanè egregiam regnandi institutionem apprimè noverat Philosophus ille apud Thebanos insignis. Cùm enim Thebani Lacedæmoniorum legibus inviderent, eorumque Rempublicam agnoscerent florentissimam, philosophum quendam Phitonem nomine, ad Lacedæmones destinarunt, qui leges eorum attentius consideraret, & quod in illis erat admirabilius, diligenter observaret, & patriæ deinde communicaret. Cùm igitur per multos dies commoratus fuisset, singulaque serio contemplatus, Thebas tandem reversus est, mox omnes ad audienda mirabilia, aures accommodant. At ille

Senatum

Senatum ingressus, compedes, catenas, equuleos, plurimaque id genus, instrumenta coram illis proposuit, quo facto, nullo habito verbo, Senatu egressus, statim se proripuit. Verum Thebani facti hujus novitatem demirati, enixè postulant, ut rationem legationis reddat, & quidnam sibi velint instrumenta illa, protinus aperiat. Tunc Philosophus hac ad eos oratione usus est, Misistis me Thebani cives clarissimi in Lacedæmoniam, ut leges, instituta, & quidquid Respublica illa laudabile haberet, ad vos transferrem; ego autem utilius esse duxi, justitiæ instrumenta vobis afferre, non enim legibus, sed executione legum indigemus. Quid prodest tot leges coacervare, si legum transgressores nullas pœnas luunt? Quorsum tot virgæ, si nec rectæ, nec vigilantes sunt? hinc in dies pullulant impia facinora; quoniam nimia indulgentia, homines reddit ad vitia proniores. Nullus unquam Orator posset oratione complecti, quantum ponderis habeat suppliciorum meditatio, etiam apud magnates. divina auctoritate hoc probatur. Nam cùm filii Israel fornicarentur cum filiabus Moab, & ab eisdem ad deorum cultum invitarentur, tunc Deus ad iracundiam provocatus, mox præcepit Moysi, ut de tam nefario flagitio vindictam sumeret, dicens: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis. Quid hinc? Visa hac gravi animadversione, tantus omnes invasit timor, ut deinceps in idem peccatum nullus legatur relapsus. Verum est enim quod per omnium ora decantatur, Pœna unius, metus multorum. Cedrenus celebris historicus insigne quoddam refert memoratu dignum, huic rei valdè appositum. Cùm pauperes sub Mauritio Imperatore à potentibus opprimerentur,

nec Imperator monitis, & rescriptis proficeret, querelisque undique premeretur, convocatis aliquando in curiam potentibus, orationem ad eos habuit; cujus ea conclusio fuit, Quod si præceptis suis parere nollent, sed suis obsequi cupiditatibus, alium sibi suo arbitrio deligerent Imperatorem. Ego enim, inquit, contumacibus, injustis, & aliena violantibus imperare nolo. Tunc quidam procerum, libertate dicendi sumpta, ita Imperatorem alloquitur, Constitue me coram omnibus præfectum urbis, mandaque ne cujusquam rationem, potiorem justitia habeam, utque mihi te de rebus necessariis monituro, semper aditus pateat ,recipio me effecturum intra mensem, nè ulla sit vel illata in urbe, vel accepta injuria, quod si quis proferat culpam, quam mihi indicatam, non punierim, capite me plecti jubeto. Pergratum id Imperatori fuit, eumque præfectum urbis constituit. Is ergo cum mane pro tribunali sederet, & quædam vidua quereretur, se à magistratu quodam omnibus suis facultatibus spoliatam, mittit eam cum sigillo ad magistrum illum, jubetque eum ad dicendam causam venire, at cum eandem viduam malè mulctatam remisisset, mittit Præfectus ad eum de cursoribus unum, sed hunc quoque verbis delusum dimittit.Interim dum Præfectus in circo sederet, magister ab Imperatore ad convivium vocatur, eodem se Præfectus quoque confert, aitque Imperatori, Si in eo Imperator persistis, quod mihi mandasti, ne cui eorum, qui pauperes concutiunt, parcam, scito me promissis satisfacturum, sin eos, tu pœnitentia ductus, amicos potius habeas, & conviviis adhibeas, scias me quoque detrectare ea, quæ in me recepi. Imperatore respondente, ut seipsum

potius

potius solio detraheret, si sontem talis criminis sciret. Præfectus illico magistrum vi abripuit, & in curiam cum eo abiit. ibi diligenter utriusque sermone considerato; cum haud levibus injuriis ab eo affectam mulierem comperisset, verberibus impositis, homini caput rasit, asinoque nudum impositum, per mediam urbem velut in triumpho duxit; & omnes ejus opes mulieri addixit. hoc exemplo reliquos ita in viam redegit, ut ubique summa in pace viveretur, atque intra trigesimum diem, neque actor ullus esset, neque reus injuriarum. Tunc Præfectus Imperatori significat, se promissa implevisse, & Imperator in publicum progressus, cum nulla querela audiretur, patritia dignitate eum ornat, & per omnem ejus vitam Præfectum Vrbis esse jubet. Vtinam Principes talibus ministris uterentur, qui juste judicarent, non utique tot flagitia impune emergerent. Hæc est vera regnandi institutio. Proinde Solon interrogatus, quodnam esset inclytum, & excellens regnum? illud esse, respondit, in quo bonis præmia proponebantur, improbi vero pœna, ac supplicio afficiebantur, sine ullo personarum delectu.

Princeps itaque qui diu & feliciter principatum administrare exoptat, ministros in primis exquirat probata integritate insignes, non aurum sitientes; isti enim non clientelis, sed clitellis onerandi sunt, cùm magis latrocinium, quam patrocinium exerceant. Ministrorum autem incorrupta justitia, honoribus, ac beneficiis fovenda. Siquidem hæc sola est firmamentum Imperii, pax populorum, impunitas innocentium, horror impiorum, bonorum omnium fundamentum, quâ duce, ac comite, quasi quodam pabulo, ars

omnis imperandi nutritur, roboratur, longè, lateque propagatur.

Eligat insignes Princeps probitate ministros,
Quales elegit, instituitque David.
Non quos sacra fames invasit turpiter auri,
Sed sint custodes, integritate, fide.

CAPUT X.

In arduis rebus peragendis, optimos Consiliarios, tanquam Regni Custodes, exquirat Princeps: & dilatabitur Regnum ejus.

QVI Consilium appellavit veri Principatus baculum, sine quo Respublica diu nequit consistere, meo quidem judicio, sapienter admodum locutus est. Siquidem cum Princeps solus, non possit omnia scire, multorum consilio utatur, oportet, ex tot enim sapientibus, qui per omne ævum floruerunt, nemo adhuc post homines natos inventus est, qui se omnia scire profiteretur, & qui prudentum virorum consilio non indigeret. Proinde cum Præsides in summo dignitatis fastigio constituti, non valeant singula prospicere, cuncta investigare, & tandem in uno homine non possint singula absoluta esse, propterea non ex omni parte perfecti; nam Cæsar notatur ambitionis, Alexander temulentiæ, Pyrrhus iracundiæ, Annibal perfidiæ, Fabius tarditatis, idcircò plurimis consiliis indigent, sed amicorum, qui fideliter consulant, & quod ipse solus nescit, ipsi perficiant. Quod eleganti sanè exemplo probavit Zeuxis pictor ille insignis, cum simulachrum

Thom. in 1,2.q. 14.

Arist. in 3. ethic. c.3.

lachrum Helenæ pingeret, ex variis namque puellis perfectam imaginem delineavit, non satis esse ducens unius exemplar. sic prorsus contingit in regimine principatus, nam alium justitia, alium fortitudo, alium prudentia commendatum efficit; unus autem qui virtutes omnes complectatur, & cui nihil desit, nondum (ut arbitror) inventus est. hinc Aristoteles refert, Herculem inter duos & septuaginta liberos, fœminam unam genuisse, quia nullus quamvis præclaris dotibus insignis, valet perfectè omnia absolvere. Siquidem in hac terrestri plaga, in qua omnia coagmentantur ex actu & potentia, vel, ut more Pythagorico loquar, ex pari, & impari, ex dextro, & sinistro, ex masculo, & fœmina, nihil potest esse ex omni parte absolutum; non aurum sine fæce, non argentum sine scoria, non vinum sine flocibus, non rosa sine spinis. Cùm itaque stipantur Principes, quasi custodia tuta, consiliariis multis, hisque & eruditione, & integritate ornatis, tunc, qui pridie duos tantum oculos, binas manus, ac pedes habebant, & proinde non omnia attingere poterant, coactis, quasi in unum cœtum, multorum oculis, ac manibus, universa commodius, & clarius lustrare, & contrectare possunt. Sic enim in unum collati, quasi unum hominem præstant, qui multiplici ingenio pollet, qui oculis pluribus cernit, qui operarur manibus multis, & qui pedibus penè infinitis graditur. Quod quidem insigni emblemate mutuum auxilium adumbrante, descripsit Alciatus inter Iurisconsultos clarissimus.

Arist. de hist. animal. lib. 7, c. 6.

Loripedem sublatum humeris, fert lumine captus,
Et socii hæc oculis munera retribuit.
Quo caret alteruter, concors sic præstat uterque.
Mutuat hic oculos, mutuat ille pedes.

Dum cæcus, & claudus, inquit Alciatus, ad ripam cujusdam fluminis simul essent, ad alteram transferri cupientes, unusquisque autem solus nequiret; claudus enim pedibus, cæcus verò oculis carebat, ita sibi invicem ingeniose subvenerunt, cæcus claudum humeris imposuit, at claudus cæco viam demonstrabat, sicque mutuis auxiliis ad optatam fluminis ripam pervenerunt. quibus satis apposite quadrat nota, Neuter solus. Quorsum gemina membra in nobis Deus esse voluit? binas aures, totidem oculos, manus, pedes? nimirum, ut alter alterum juvaret, cùm res postulasset. quam mutuam opem docent etiam bruta in gruibus, cervis, & aliis fere omnibus. Grues quidem, sic turmatim volant, cùm novas ædes transmarinas petunt, ut sibi mutuo innitantur, sed ita, ut quæ prima agmen ducit, ubi defatigari incipit, eò quod nulli innixa fuerit, ad extremam redeat, cui tantisper incumbat, donec omnibus id successive facientibus, iterum prima fiat. hoc idem observatur in cervis, ut luculenter exprimit academicus Intentus, habens pro insigni cervos quamplures flumen transvadare contendentes, apposita hac nota, Per mutua nixi. si enim Augustino credimus, quando ratione pabuli aliquod flumen transmeare coguntur, solo naturæ ductu, alter alterius onus portat, quia unus super alium, caput reclinat; ille vero qui quasi dux omnes alios præit, cùm defatigatus fuerit, ad posteriorem se confert, & super ipsum caput inclinat, & sic vicissim sibi auxilium subministrantes, omnes gregatim feliciter transeunt, adeò quod, mutuus amor fit illis, loco navis; quasi rationis præsidio utantur, sed re vera, non ratione, sed instinctu naturæ moventur. Verum licet animalia bruta, ratione & pruden-

prudentia non utantur, habent tamen operum ſuorum ducem & rectorem ipſum Deum naturæ authorem; ideoque non eſt mirum, ſi quædam conficiunt tam miro artificio elaborata, ut hirundines nidos, araneæ telas, formicæ horrea, apes favos mellis, ducuntur enim ab intelligentia non errante, hinc apud philoſophos circumfertur tritum illud axioma, Opus naturæ, opus intelligentiæ. hoc idem ferè accidit in ſumma rerum adminiſtranda, in qua, quia vident plus oculi, quam oculus; conſilii ope, opus eſt. ita conſulente ſapientiſſimo Vate: Vbi multa conſilia, ibi ſalus. Proinde Plutarchus in philoſophia morali nulli ſecundus, Trajano ſuadebat, ut in negotiis ſocios adhiberet. Cùm enim Princeps gravia pertractet, proprios humeros conſulere debet, quid ferre valeant, pro comperto habens, magna negotia, magnis egere adjutoribus. manus manum lavat, inquit adagium. Ad Dei conditionem prope accederet, qui nullo indigeret, ſibique ſufficiens eſſet. Nam experimento compertum eſt, nullam provinciam omnibus ſibi neceſſariis abundare, ſed in hac aurum, & argentum, in alia vinum & oleum. In Oriente cælo benignius influente, gignuntur margaritæ, at in Occidente metalla, Arabia phœnicem, Ægyptus crocodilum, Aphrica leones producit. Sol inter aſtra cæli, nonne primum locum obtinet? at non poteſt, vel unicum folium producere, niſi terræ, & aquæ auxilio interveniente, nec terra ex ſuis viſceribus aurum profert, nec mare è ſinu ſuo gemmas educet, niſi Solis comite virtute. bene Academicus, Non ſufficit alter.

Prov. c. 24.

Corn. Tac. lib. 1. annal.

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi,
Fluminibus ſalices, craſſiſque paludibus alni,
Naſcuntur ſteriles ſaxoſis montibus orni,

Littora

Littora myrtetis lætissima, denique apertos
Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi.

Sed quare hoc? ut una provincia, indigeat altera, & mutuo convictu jungatur. In gratuitis simile quid factum cernimus; noluit enim Deus, ut aliquis sibi sufficeret, sed alterius indigeret ope, idcircò dona sua divisit. Alii quidem datur sermo sapientiæ, alii scientiæ, alii gratia sanitatum, alii operatio virtutum. hinc Apostolos binos mittebat, ut ostenderet, quod nemo sibi sufficit, sed fratris indiget auxilio; Frater enim sic dicitur, quasi ferens alterum. Sapientissimi Regis testimonio, Frater adjutus à fratre, quasi turris firma. Quod experimento probavit Moyses dux præstantissimus, sic narrat sacer textus, Venit Ietro socer Moysis in desertum, ut Moysem viseret, quem videns tota die occupari, in omnium litibus audiendis, ait ei; Non bonam rem facis, stulto labore consumeris, ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere, sed audi verba mea, & erit Dominus tecum. Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, provide autem de plebe, viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, qui oderint avaritiam, & qui judicent populum in omni tempore. si hoc feceris, implebis præceptum Dei. quibus auditis fecit Moyses omnia quæ illi suggesserat. Hoc exemplum expendens Augustinus admirabatur dicens: Loquebatur Deus quotidie facie ad faciem cum Moyse, sicut loqui solet amicus ad amicum, eumque monebat de minimis rebus, qua ergo ratione non ei dedit consilium hoc, quod Ietro dedit? proculdubio ostendere voluit Deus, neminem ipsi adeò familiarem esse, ut ope alterius hominis non indigeat. Vtinam Principes Christiani, quando singulis

1 Cor. 2. Eccl. c. 2. Exod. c. 18. Augusṫ. de doct. Christiana lib. 1.

gulis vires non ſufficiunt, ſibi invicem opem ferrent, ut animo concordi, juratos Chriſtiani nominis hoſtes funditus delerent, & radicitus evellerent, aut ſaltem illorum conatus eluderent, & tot animas captivas ab impio deteſtandi Mahometis jugo extraherent. Nonnè miſeri quotidiano experimento probamus, quod ex diſſidiis Chriſtianorum, quaſi ſpectatorem agens, ſuam non parum ditionem auget? quod Georgius Sabinus graphicè expreſſit hoc Hexaſticho,

Mutua diſcordes faciebant prælia turdi,
Acris & alitibus pugna duobus erat.
Vidit, ut amborum prædo certamina niſus,
Vnguibus, & roſtro dilaniavit aves.
Sic modò, dum faciunt diſcordes prælia Reges,
Turcius Europæ diripit hoſtis opes.

Hoc idemmet alter poëta temporum noſtrorum calamitatem deplorans eleganter cecinit,

Gallia cui paret, cui paret Betica tellus
Iam conferre manum Marte furente parant,
Iamque animis, & jam concurrunt fortibus armis
Turbidus ut jam jam ſanguine Sabis eat.
Et tamen amborum cervicibus imminet hoſtis
Thracius in pharetris acer, & acer equis.
Qui majus nil mente petit, nil voce precatur
Quàm ſemel ut pugnent hi duo Marte pari.
Sperat enim noſtris confractis viribus omnem
Europam parvo poſſe labore premi.
Illius ergo Duces in pectora vertite ferrum
Sternere qui telis ardet utrumque ſuis.

Hoc autem non contingeret, ſi Principes in unum collati, adverſus hoſtem communem mutuis viribus prælia dirigerent, adhibitis ſemper prudentum virorum conſiliis.

Nec erubeſcat, in rebus præſertim arduis, infe-

riores etiam consulere, licet ipse acutissimo ingenio polleat, sæpè enim & olitor est opportuna locutus. Optimi siquidem gubernatoris esse duco, in maximis tempestatibus vectores quoque consulere; alienum enim consilium negligere, temeritatis indicium. Occurrat menti senex ille venerabilis, quem Divus Ioannes supra thronum sedentem vidit: iste universo orbi præsidebat, proinde senibus quasi consiliariis undique erat stipatus. Quid hinc? ut doceret, quod in excelso fastigio collocati, à latere semper habeant viros consulentes, non tamen sanguine conjunctiores, sed virtute eminentiores, cùm quibus omnia ad regimen spectantia conferant. Si enim Princeps, utpote homo, quid facturus sit, quandoque hæsitaverit, illorum sapientia fulcietur, si vero ipse probe noverit, aliorum tamen consilio perficietur, oraculo divino præscribente, Audiens sapiens, sapientior erit. hoc namque est maximum sapientis argumentum, in rebus seriis aliorum adhibere consilia. hinc Salomon cor docile enixè postulabat. Dabis servo tuo cor docile. alii transferunt, Dabis cor cum auribus, hoc est, consilia aliorum libenter auscultans. siquidem valdè periculosum est Principi, propriæ solertiæ inniti, & præ nimia sui fiducia alienum negligere consilium, ne contingat quod Imperatori Cæsari; hic enim sua virtute fretus, amicorum monita contempsit, qui rogabant, ut suæ salutis custodes adhiberet, sed exitus docuit, facilius esse mortem prævideri, quàm morti provideri. ita quoque contigit Alexandro, nam cùm à Chaldæis per Nearchum monitus esset, ne ad Babylonem accederet, quod imminerет exitus infelix, ipse autem consilium sprevisset, paucorum dierum curriculo, in medio victoria-

rum

Apoc. c. 4.

Prov. c.1.

3 Reg. 3.

rum curſu veneno ſublatus eſt, quartum & trigeſimum annum agens, robore corporis ſimul, & animi virtute florens.

At fortaſſe dices, non eſſe privati hominis Principem emendare, in rebuſque peragendis conſulere. ſed ratio hæc non concludit. quia dicam ego, Nonne eſt privati hominis, Principi ægrotanti medicinam præſtare? ergonè Princeps alius accerſendus eſt, qui tangat venas, exploret pulſum, pharmacum componat, ipſumque porrigat? Quamvis Princeps ſit magna ſapientia præditus, quia tamen aliena conſilia admittit, non proinde minuitur ejus magnitudo, ſed viget, clareſcit, & potius illuſtratur. Quod præſtantiſſimorum Principum exemplis facilè comprobatur. Quis unquam ſapientior Salomone? Conſiliarios tamen ſapientes ſemper habuit, à latere nunquam recedentes. hinc diſcant Reges, quos poſuit Deus cuſtodes populorum, negotia magni ponderis, abſque multorum conſilio non expedire, quoniam qui ſapiens eſt, audit conſilia. Naaman Syriæ Princeps, quomodo à lepra mundatus fuit? quia ſervorum prudens conſilium non reſpuit. tanti valet conſilium, ſiquis ſapienter eo utatur. Alexander ob rerum præclare geſtarum gloriam, cognomento Magnus, nonne pollebat admirabili ingenii acumine? nihil tamen ferè agebat ſine Ariſtotelis conſilio. **Prov. 12.**

Pericles dux clariſſimus magiſtrum habuit Anaxagoram, cujus conſiliis frequentiſſime utebatur, non modo in rebus urbanis, verum etiam bellicis, quibus cùm eſſet egregie intentus, audiretque Anaxagoram diuturnæ vitæ tædio, per inediam mortem ſibi conſciſcere velle, ad eum protinus advolavit, precibuſque & lachrymis obſecravit, **Franc. Sen. lib. 2 de reg. & repub.**

vit, ut ſi non ſibi, ſaltem Pericli vivere vellet, quem conſiliorum ſocium in regimine optaret.

Bruſon. lib. 3, c. 31.

Dionyſius tyrannus ad ſævitiam natus, ita Platonis erat addictus conſiliis, ut ei in Siciliam naviganti, obvius progrederetur magno Principum comitatu, in rebus arduis conſulendi gratia, à quo multa didiciſſe, vel hoc ipſo teſtatus eſſe videtur, quod cùm ejectus eſſet à Regno, petereturque à quibuſdam, Quid tibi Plato, & philoſophia profuit? audacter reſpondit, Vt æquo animo feram tantam fortunæ mutabilitatem.

Rex Antigonus Zenoni Stoico litteras dedit, ad hanc ſententiam, Ego fortunæ ac gloriæ magnitudine te ſupero, ſed tu ſapientia, & perfecta quadam felicitate longè præſtantior es. Proindè oro, ut ad me venias, diſcipulumque habeas, nam qui Regem ritè docet, univerſum etiam populum cui præeſt, benè inſtituit. jam tædio habebat iſte Princeps ignavam adulatorum vanitatem, quibus regiæ omnes ſemper abundant; idcircò Stoicum accerſire optabat, quem in conſilio haberet, & liberè loquentem audiret. Optimi ſiquidem Principis eſt, viris prudentia præſtantibus, liberiorem quandam loquendi poteſtatem facere, ut in rebus ſeriis liberè, ac ſine metu ſalubre conſilium afferant. Quapropter Demetrius Phaleræus Ptolemæum Regem frequenter hortabatur, ut pararet ſibi libros, de Regno, deque militari imperio tractantes, eoſque diligenter evolveret, quia illa, de quibus amici non audent admonere Reges, in libris habentur inſcripta. ita ſentiebat Alphonſus Siciliæ Rex, qui dictitabat, mortuos eſſe optimos Conſiliarios, libros nimirum, à quibus ſine metu, quæ opportuna ſint, fideliter audiret, nòn tamen vivorum conſilia negli-

Laert. li. 5. c. 5.

Panorm. lib. 3 de reb. geſt. Alphonſi.

negligebat, ſine quibus nihil penitus decernebat.

Pyrrhus Epirotarum Rex inclytus ſæpenumero dicebat, plures urbes Cyneæ oratoris eloquentia, & conſilio cepiſſe, quam nervis & viribus exercitus armati. Sciebat nimirum, res grandes imperii, non tantùm viribus perfici, ſed arte, & ingenio. homo puſillus nonne ingentes elephantes capit? nonne indomitos equos frenat? nonne boves ſubjicit aratris? volucres de cælo dejicit? ac denique quod etiam in imo fluminis latitat, homo hamo extrahit? ita enim comparatum eſt, ut vires cedant ingenio. hinc ſolvitur quæſitum illud; Cur unus Demoſthenes Philippo Regi, majori erat terrori, quàm univerſa Græcia? quia non ingenium ſuperatur viribus, ſed vires ingenio. Parva ſunt arma foris, dicebat Romanus orator, niſi conſilium ſit domi. Cur Alexander tam frequentes & ingentes victorias obtinuit? quia prudentum conſilio cuncta agebat. De ipſo enim tradunt hiſtorici, quod cùm ad prælium iturus, exercitum conflaret, non quoſlibet admittebat, licet virium robore præſtantes, ſed veteranos tantùm, qui cum patre, patruoque militaverant, adeò quod non milites, ſed militiæ magiſtros putares, ordines quoque nemo niſi ſexagenarius duxit, itaque nemo fugam in prælio, ſed victoriam cogitavit, nec alicui in pedibus quidquam ſpei, ſed in lacertis fuit. Non autem ſic de viribus Darii. quid mirum, ſi victor ille, iſte victus fuit? tanti valet ingenium.

Bruſon. li.4, c. 31.

Tull. li. 1 de offic.

Trog. Pomp. lib. 11.

Hinc Romulus ſtatim ac Vrbem condidit, centum ex ſenioribus elegit, quorum conſilio omnia ageret, & hos Senatores appellavit. Innocentius Papa octavus imparem ſe tanto oneri animadvertens, duodecim conſiliarios elegit, ſine quorum conſi-

Lud. Gran. in phil. moral.

consilio nihil prorsus decernebat. Agesilaus Lacedæmoniorum Rex, interrogatus, quas res Imperatorem habere oportet, dixit : Adversus hostes audaciam, erga subditos benevolentiam, in opportunitate, rationem & consilium. Sciebat enim quod sicut in Principatu, beatissimum est non cogi, ita miserrimum non suaderi. Et in hac insania, proh dolor! versantur plurimi, qui ut fortuna, sic & sensibus super alios se putant. De quibus Sapiens, Via stulti, recta in oculis ejus, qui autem sapiens est, audit consilia. imò nonnulli ita mentis inopes, ut etiam post consilia, ne alienæ sententiæ egere videantur, in diversa, & deteriora rapiantur. Inter quos (instar omnium) prodeat Xerxes ille, qui Græcis bellum indicturus, adhibitis Asiæ Principibus; Ne viderer, inquit, meo tantum usus consilio, vos contraxi, cæterum mementote, parendum vobis magis esse, quam suadendum. Quid autem acciderit ob consilii inopiam, exitus belli comprobavit. Porrò quanti referat consilium summa prudentia comitatum, egregiè noverat Alexander ille Farnesius, Italiæ splendor eximius, Europæ fulgentissimum lumen, unicum belli fulmen, perpetua militiæ gloria, nunquam victus, semper victor, & nunquam animo fractus. cui egregiè convenit elogium,

Prov. c.12.

Valer. li. 5, c.9.

Etiam si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Dux iste Serenissimus, nunquam res grandes aggrediebatur, quin prius secum maturè provideret, quæ possent contingere, & licet prudentissimus esset, nihil tamen moliebatur, non audito prius aliorum consilio. Laudet pro libito antiquitas Imperatores suos, nostra hæc ætas Farnesio duce gloriatur, in quo uno virtutes omnes, tanquam

quam in proprio domicilio enituerunt. Præclara quidem geſſit Alexander Macedo, ſed magis feliciter, quam prudenter, ducebatur enim à fortuna magis, quam à conſilio. Alexander Farneſius nihil imprudenter, omnia cum conſilio. Annibal Carthaginenſis ducis officio egregiè functus, qui ter Romanas fregit vires, at noviſſimè acta, obliterarunt prima. In Duce Farneſio omnia ad extremum uſque glorioſa. Fabius Maximus laudibus extollitur, quia ipſe cunctando reſtituit rem. Farneſius fortiter pugnando, & oportunè cunctando ſæpe victoriam obtinuit. Pompeius ſtrenuè bellando aliquando vicit, non tamen novit proſequi victoriam. Farneſius animosè pugnando, ſuperabat hoſtes, non tamen victoriis intumeſcebat, claruerunt alii duces corporis robore, alii ingenii viribus. Farneſius ingenio ſimul & corpore. Novit Antverpia, novit Gallia Belgica, novit alia Gallia, quàm ſtrenuè pugnaverit dux inviċtiſſimus. at quibus auxiliis? prudentia duce, comite conſilio. Quocirca Romani Principes Conſules dicebantur, vel à conſulendo civitatibus, vel à regendo cuncta cum conſilio. Quoniam conſiliis ſapientum reſpublica regitur, conſervatur, augetur; ut pulchrè ſcribit Auguſtinus de Themiſtocle, qui cum interrogaretur, an ſciret canere nervis? & diceret, ſe neſcire, adjecit importunus, Quid igitur noſti? reſpondit vir ſapiens, Novi rempublicam ex parva magnam facere. arte nimirum, ingenio, & conſilio. Alexander Severus Imperator tanti faciebat optimorum conſilia, ut nullam ſanciret legem ſine viginti viris, hiſque prudentiſſimis, nec ulla in re judicium ferebat, quin prius iret pet ſententias ſingulorum, & ſcriberetur quid quiſque dixiſſet, An autem

Aug. de civ. Dei lib. 5. c. 12.

Aug. ad Dioſc. epiſt. 38.

hæc fuerit optima regiminis institutio, rerum feliciter gestarum exitus comprobavit. Noverat enim egregius Imperator, quod hisce præsidiis stipatus Princeps, prosperè, & diu firmabit Regnum. Proinde consiliarii à Demosthene comparantur canibus, nec falsò id quidem; nam sicut canes custodiunt gregem, ita illi Regnum, sine quibus omnino corruunt Imperia. Hoc probè intelligebat Philippus Macedo, idcirco summa ope nitebatur, sapientibus viris hostes orbare, quorum consilio civitates reddebantur inexpugnabiles, propterea dum Athenienses obsideret, destinavit Legatos, qui hæc verba referrent, Si pacem civitatis vestræ diligitis, decem oratores quos elegero, mihi tradite. quibus verbis auditis, fama per totam urbem volitante, Demosthenes in medium prorumpens, frequentiam populi sic allocutus est, Viri Athenienses, conferebat tempore quodam lupus cum pastore, lupus fraudulenter agens, dixit pastori, Controversiam totam, quæ est inter nos, canes tui procurant, hos si mihi tradere volueris, nulla deinceps erit inter nos concertatio. Credidit pastor, & datis canibus, qui custodiebant oves, ovile statim dissipatum est. Idem vobis accidet Athenienses, Philippus Macedo, lupus est rapax, vos omnes estis oves, nos philosophi canes sumus, quos sibi quasi infensos postulat tribui. Sed quid facit hic apologus ad rem nostram? hoc nimirum, ut Princeps benevolentia & beneficiis foveat Consiliarios, utpote, tutos Regnorum custodes. Quod bene animadvertens Theopompus Spartanorum Rex prudentissimus, tantum honoris tribuit suis Senatoribus, ut Ephoros instituens, magnam partem Regni illis adjunxerit, cum summa auctoritate Imperii. At cum Regis uxor id ægre ferret,

quod

quod Regnum anguſtius relinqueret *liberis*; imò latius, reſpondit, & firmius relinquam: quippe, qui conſilio, & auctoritate Senatus, non potentia, & viribus, magnitudinem Regni definiebat.

Cur Homerus Vlyſſi Minervam comitem facit? ut oſtendat Vlyſſem, ſapientia comite, pericula omnia ſuperaſſe. Optimo namque conſilio, quaſi Minervæ clypeo, Principes conſtipati, univerſos ſcopulos effugient, at ſine conſilii adminiculo, præcipites corruunt. ita Lyricus,

Vis conſili expers, mole ruit ſua.

Longè majora geruntur paucorum conſilio, quàm viribus fortiſſimorum, quod Homeri ſententia comprobatur, dum inducit Agamemnonem aſſerentem, longè facilius eſſe, rem Trojanam evertere, ſi decem Neſtores, aut Vlyſſes in conſilio haberet, quàm ſi totidem Ajaces, & Achilles fortiter dimicantes. Hoc itidem expreſſit Alciatus egregio emblemate. Pinxit hinc Vlyſſem in conſiliis agendis prudentiſſimum; illinc verò fortiſſimum Græcorum Diomedem. hoc addito ſymbolo, Vnum nihil, duos plurimum poſſe. hoc eſt, conſilium ſine robore parum, robur ſine conſilio nihil. at ubi utrumque confluxerit, tunc præclarum quid efficitur. Veteres quoque dum prudentem virum referre vellent, duplicem pinxere Mercurium, juniorem unum, ſeniorem alterum, hic conſilium & prudentiam ſenibus propriam deſignabat, ille vires & robur, quod in flore viget juvenili. Senſus itaque ænigmatis erat, eum, in quo vires & conſilium connubium iniere, perfectum & egregium ducem eſſe, at longè conſilium ſuperat vires. Proinde veriſſimum ſemper judicavi illud Salluſtii dictum, Omnia Regna, civitates, nationes, uſque eò proſperum habuere Imperium,

Franc. Sen. de regno, & rep.

dum apud eos vera consilia valuerunt, at ubi gratia, timor, voluptas, ea corrupere, brevi temporis intervallo, imminutæ opes, deinde sublatum Imperium, postremò jugum servitutis impositum.
2 Paral. c.4. ut experimento probavit Rex Roboamus Salomonis filius; is enim à populo derelictus, magnam Regni partem amisit, quia seniorum, & saniorum consilia neglexit. Cur Rex Chaldæorum tot miseriis obnoxius ad terram usque prostratus? quia eò amentiæ devenit, ut optima sapientum consilia contemneret. Romanum quoque imperium quamdiu floruit? quousque cives bonis consiliariis usi fuerunt, honesteque vixerunt. Nam plures respublicæ, ait Xenophon, sunt funditus eversæ administrantium culpa, quam hostium atrocitate. Etenim Athenas, non hostis foris, sed intus civium evertit invidia. Spartam non peregrinorum bellum, sed Spartanorum sustulit avaritia. Ilium denique non Græcia, sed Paridis perdidit libido. Quapropter omni præsidio firmius est imperium, ubi prudentum vivitur consilio. Vbi autem consilii inopia, quid mirum, si inde emergit omnium malorum copia?

Cæsar primus Romanorum Imperator, cur in Senatu trucidatus infeliciter occubuit? in promptu causa est, quia Spurinæ consilium irrisit; is enim monuit Cæsarem, ut caveret discrimen ingens, quod ultra Calendas Martii non protraheretur. eo ipso die, dum in Senatum iret, fortè Spurinam obvium habuit. Quid ais, inquit, quasi irridens, nonne Calendæ Martiæ advenere? Ita quidem, respondit, advenere, sed nondum præteriere. nec mentitus, quia vix Senatum ingressus, viginti tribus vulneribus confossus, miserrimè animam exhalavit.

Quam

Quam bene agebatur cum Xerxe potentiſſimo Rege, ſi amici conſilio acquieviſſet. is cum Græcis bellum indixiſſet, & proinde copias paraſſet innumeras; ſeptuaginta enim millia è regno armaverat, triginta millia de auxiliis, & centum millia navium habuerat. Sed quid? blandientium adulationibus allectus, & elatus, famam & exercitum infeliciter amiſit. Quidam dicebant, Græcos nuntium belli non expectaturos, ſed ad primam adventus famam, terga verſuros; alii aſſerebant Græciam non tantum vinci, ſed mole exercitus opprimi; non defuere aſſentatores, qui dicerent, vix naturam rerum ſufficere, anguſta eſſe claſſibus maria, militibus caſtra, equitibus campos, vixque cælum patere ſagittis; alii verò potentiam Regis extollentes, timendum eſſe, dixerunt, ne urbes vacuas invenirent, futurum enim eſſe putabant, ut Græci relictis habitationibus, fugam arriperent, domoſque deſertas relinquerent. Demùm dum Regem his vocibus nimia elatione furentem concitarent, Demaratus Lacedæmonius dixit: Ingens iſta multitudo, quæ tibi placet, ô Rex, valde metuenda eſt, utpote, quæ non vires, ſed pondus habet. notum eſt enim illud adagium, Immodica, aut nunquam, aut difficulter poſſunt regi, nec diu durare poteſt, quod regi non poteſt. Porro à tramite veritatis non deflexit. Acciderunt enim omnia, quæ Demaratus prædixerat. Itaque ſtratus per totam Græciam Xerxes, tandem intellexit, ſed ſerò, quantum ab exercitu turba diſtaret, & tunc pudore, quam damno miſerior, Demarato gratias egit, quod ſolus vera nuntiaſſet. Mirum profectò, & penè incredibile dictu, Rex qui tam numeroſo exercitu florebat, per totum quin- Trog. Pomp. lib. 3.

quennium congregato, quam multitudinem è ſpecula aſpiciens, ploraſſe fertur, quod nullus ex tot militibus, ſpatio centum annorum eſſet ſuperfuturus, qui navium copia, totum Helleſpontum operuit. apud Thermopylas tamen, à quatuor millibus hominum victus fuit, & qui antea tot maria navibus ſternebat, vix parva cymba effugere potuit. At tantæ infelicitatis, quæ cauſa fuit? blandum conſilium, prava adulatio. rectius ſibi conſuluiſſet miſer homo, ſi ſpretis adulationibus, Demarati conſilio aures accommodaſſet. Quonam furore ducebatur Nero ſævitiæ portentum, ad tot impia facinora perpetranda? quia mentem habebat expertem conſilii, nec vera conſulentes admittebat, exiſtimabat enim iſte miſellus, in tanta potentia, omnia ſibi pro libito licere, propterea neglectis conſiliis, ad nefanda quæque ſcelera, præceps ruebat. pulchrè Claudianus Principi conſulebat,

Non tibi quod libeat, ſed quod feciſſe decebit
Occurrat, mentemque domet, reſpectus honeſti.

Quare operæ pretium duco, ut Princeps pro ſumma rei ritè adminiſtranda, non adulatoribus aures præbeat, non proprio tantùm ingenio confidat, ſed prudentibus conſiliariis utatur, qui veritatem ſincerè, & liberè pronuncient, non multis, & phaleratis verbis, ſed paucis, at magni ponderis, ne mentem Principis confundant; non enim debet fieri per plura, quod poteſt fieri per pauciora, & æquè bene. Rex Ageſilaus cùm declamantem audiret, qui ex muſca faceret elephantem, remque nullius ponderis in longum protraheret, indignabundus concione ſe ſubduxit, dicens: Egregium cerdonem qui tantillo pedi, tam amplum adaptat calceum. Hinc laudari ſolent litteræ

Ariſt. li. 2. phyſic.

teræ

teræ Laconicæ, quæ brevi compendio, magnum ſenſum includunt. quarum aliquas poſteritati mandavit ſcriptorum diligentia. Inter quas ſunt illæ Lyſandri ducis, quibus Ephoros certiores reddebat, victoriæ de Athenienſibus partæ. litterarum ſeries hæc eſt, Captæ ſunt Athenæ. cui Lacedæmones reſcripſere, Sat eſt capi. En gratus omnium auribus Laconiſmus, & verboſæ deductiones inſipidæ. Philippo Regi de multis ſciſcitanti, his verbis reſponderunt, ad id, quod ſcripſiſti, non ad prolixam Regis epiſtolam, unica ſyllaba reſponderunt, quàm grandibus litteris pinxerant, ut expleret juſtum epiſtolæ ſpatium. iterum Philippo ab eiſdem per epiſtolam petenti, utro modo vellent, ut veniret ad illos, hoſtili, an amico? Laconica brevitate reſponderunt, Neutro modo. Iulius Cæſar cùm in bello civili, Pharnacem primo congreſſu viciſſet, Laconica brevitate ad ſuos ſcripſit, Veni, vidi, vici. De Phocione, cujus dicendi vim admiratæ ſunt Athenæ, referunt hiſtorici, quod hic theatro jam pleno, expectatus ut oraret, obambulabat foris cogitabundus, intentus in hoc unum, ut circumciſa undique oratione, eò ſententiis auguſtior eſſe videretur, quo eſſet anguſtior verbis, ſicque, dum in eum omnes ora tenerent, expectarentque oracula; crebris ipſe ſententiis non tam orare, quàm de cælo in terras velut novus Iupiter tonare & fulgurare videretur. ita planè Conſiliarii cum Principe in rebus ſerio gerendis, non verba ventoſa effutiant, ſed pauca, omnia tamen ad ſalutem Principis ſpectantia. hoc vero egregiè præſtabunt, ſi tales exiſtent, quales inſtituebat Rex David, qui velut Argus diligenter exquirebat in toto Regno electos ex millibus, nulla ſuſpicionis labe in-

 fectos,

Ps.120. fectos, dicebatque familiaribus, Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum. nec unquam adduci potuit, ut ad aulam Regiam admitteret, nisi immaculatos, Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabit. Si tales, quales præscribit Ambrosius, Elige tibi Consiliarios bonos, Deum timentes, & veritatem amantes, sæpe enim adulatores blanda facie decipiunt animas audientium, & perpetuæ mortis laqueis interimunt. si quales Gregorius insinuat, nullus fidelior tibi ad consilium esse potest, quam qui non tua, sed teipsum diligit. si quales vidit Ioannes; Vidi, inquit, sedem in cælo, & in circuitu sedis sedilia viginti quatuor, & super thronos, viginti quatuor seniores, sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ, in medio seniorum sedebat supremus Princeps. Quid hinc? nihil ita potenter Consiliarios in Officio suo retinere potest, quàm præsentiæ divinæ consideratio. Stat enim post parietem, respiciens per cancellos, vias tuas considerans, gressus tuos dinumerans, imperfectum tuum videns, in libro indelebili omnia scribens, cuncta aliquando strictè discussurus. Proinde dicebat Dominus Abrahæ; Ambula coram me, & esto perfectus. Hebræus legit; Ambula coram me, & eris perfectus. quia ambulatio coram Deo ducit ad perfectionem, ait Caetanus. Nulla est enim efficacior ratio componendi actiones, quàm ambulare ante faciem Principis. hinc Regius propheta; Non est Deus in conspectu ejus. quid inde? Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. lectio Hebraica habet: Parturiunt viæ illius in omni tempore. siquidem iniquitatis fœtum gerentes, sexcenta parturiunt delicta, & nunquam cessant parere. ò magna de-

Apoc. c.4. (margin note beside "diligit. si quales vidit Ioannes")

mentia.

mentia, Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. at qui fieri potest, ut sit aliquis adeo stultus , ut dicat non esse Deum? cum ipso naturæ lumine sit notum? non vult absolutè dicere , non esse Deum, sed quod non considerat Deum præsentem , & hoc educitur ex Hebræo; Dixit insipiens in corde suo non est judex. Super thronos erant seniores. Quorsum hoc? quoniam omnis gubernatio prudentiam requirit , quæ intra breve tempus comparari non potest. In antiquis enim est sapientia, & in multo tempore prudentia. Erant induti vestimentis albis. Candor, ait Ambrosius , puritatis est symbolum. quoniam vitæ innocentia, Consiliariis summè necessaria. Candor itidem, pacis signum, ut innuat , Consiliarios pacem , non bellum consulere debere , ut imitentur admirabilem Consiliarium, qui semper cogitat ea , quæ pacis sunt. Ego cogito cogitationes pacis , non afflictionis. Coronas aureas in capitibus gerebant. quid hoc? per aurum charitas denotatur , qua omnes Consiliarios insignitos esse decet, ut non proprii commodi , sed publici boni rationem habeant ; charitas enim non quærit quæ sua sunt. Corona autem præ se fert potestatem, quam ministri in suas passiones habere debent, ad Regni tantum , & Principis salutem respicientes. Proinde omni studio caveant , ne pravo consilio animum Principis inficiant , illum avertentes à tramite justitiæ, quia tunc dissiparent animam prægnantem , & propterea gravi supplicio plectendi. ita comminatur Dominus per os prophetæ; Super tribus sceleribus filiorum Amon, & super quatuor non convertam eum. sed quid, ô bone Deus? nonne dixisti, Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur , & vivat? quomodo

Psal. 13.

Amos c. 1.

modo nunc dicis, Non convertam eum? nonne dixisti; In quacumque hora ingemuerit peccator, omnium peccatorum ejus non recordabor amplius? & nunc dicis, Non convertam eum? nonnè dixisti Petro; Non usque septies, sed usque septuagies septies? hoc est, secundùm Augustinum, toties quoties? quomodo non convertam eum? Septuaginta legunt; Super quartum non convertam eum. eò quod disperdere fecit prægnantem in Galaad. Sensus litteralis est, Amonitæ erant auro ita inhiantes, quòd post devictos Galaaditas, trucidarunt etiam fœminas eorum prægnantes, ne filios parerent, qui postea acceptæ injuriæ ultores, bona, quæ ab eorum parentibus abstulerant, armis repeterent, hoc autem Deo ita displicuit, ut difficilè adduci potuit, ut remitteret. Glossa interlinearis per hanc prægnantem, intelligit animam bonis propositis gravidam, adeò quod sensus prophetæ, secundùm expositionem Gregorii est iste; Qui bonam voluntatem, sanctis desideriis plenam, abortum facere studuerit, non solum futuro, sed præsenti supplicio, dum vivit, est afficiendus. Quod filii Heli experimento probavere, hos enim Deus durissimis pœnis afflixit, quoniam viros pios impediebant, ne Deo offerrent sacrificium. ita habet Sacer textus; Erat peccatum puerorum grande, eò quod retrahebant homines à sacrificio Domini. & quid est hoc, nisi ex parte nostra dominium Dei coarctare? sicut econtra, qui convertit animam, dilatat quodammodo ejus dominium. ita exponere solent Patres verba illa; Magnificat anima mea Dominum: non dixit Deum, sed Dominum. quia cum quis animam, vel verbo, vel exemplo, ad meliorem frugem reducit; tunc facit Deum, majorem

jorem quidem Dominum, ſed non majorem Deum. quod quidem præclariſſimum opus eſt. Et quid glorioſum magis, quàm oves errantes, ad ſinum Dei perducere? Qui autem abducit oves, non ſolum grande ſcelus perpetrat, ſed quantum eſt ex ſe, conatur minuere divinum imperium. Vera itaque conſulentes audiat Princeps, non adulatores propria commoda procurantes, qui Regnum, & Regem periculis exponunt, tanquam alienæ ſalutis proditores, quales fuere Conſiliarii Saul contra David, de quibus conqueritur, Quare audis verba hominum loquentium, David quærit malum adverſum te? quales fuerunt miniſtri Achab Regis Iſrael, qui conſulebant ei, ut aſcenderet in Ramoth Galaad, & deceperunt eum, ſolus autem Michæas è ſincero pectore vera deprompſit, ſed non audita; idcirco in ipſo prælio fuit Achab miſerè interfectus. ſed, pro dolor, quis noſtra hac tempeſtate invenitur, qui ſincerè & fideliter loquatur? Multi quidem ſunt, inter Placentiam, & Laudem, ſed pauci pergunt Veronam. Porrò paucos illos, qui puram propinant veritatem foveat Princeps, honoribus complectatur, cumulet beneficiis, ſiquidem ingenua libertas, non ſolum æquo animo ferenda eſt, ſed etiam lætanter recipienda, tanquam certiſſima Regnorum cuſtodia. Rogatus olim ab amico quodam divinus Plato, quodnam ei acceptum obſequium præſtare poſſet? Si quidquid, ait, in me vitioſum videris, liberrime arguas. hoc idem apud Apellem in more poſitum erat, quidquid enim pingebat, omnium oculis expoſitum volebat, ut tranſeuntes, ſi quod deprehendiſſent erratum, liberè aperirent. Hujus ſententiæ erat Alexander Macedo, is enim à familia ſervum ablegavit, quia duodecim

1 Reg. c.24.

3 Reg. c.22.

Plin. lib. 31, c.10.

anno-

annorum ſpatio, quibus cum eo commoratus fuit nullum in Rege vitium deprehendiſſet, quod reprehenderet. hinc diſcant Principes, moderatam dicendi libertatem æquo animo pati. pungit interdum, fateor, ſed cognito deinde veritatis nucleo, ſalutarem aculeum ſuſtinebunt. Aculeatus enim ſermo, modo ſale modeſtiæ ſit aſperſus, non mordet, ſed oblectat Principem. Porro ſi veritas ſuaptè natura eſt tam admirabilis & amabilis, cur adeò moleſtè à Principibus audiri ſolet? quia proprias animi maculas non percipiunt, quò fit, ut difficilius curentur animi ægritudines, quàm corporis, quia mala corporis ex pulſibus arteriarum, & vultus pallore deprehenduntur, at animi mala hujuſmodi ſignis non ſe produnt, & propterea pleroſque ita fallunt, ut etiam pro malis non habeantur. Hinc fit, ut febrim nemo ſanitatem dixerit, nec tabem quis appellaverit bonam corporis habitudinem; at vitiis ſæpe virtutum nomina imponuntur, & hanc ſanè ob cauſſam, corpore ægroti medicos quamprimum accerſunt, animo autem ægri, etiam oblatam medicinam reſpuunt. quid dico reſpuunt? hoſtem arbitrantur, qui medicinam offert. radii Solis cum vitrum feriunt, ignem in eo non accendunt, quia ibi non ſiſtunt, at verò in ſpeculo reflectentes, ſtatim ignem concipiunt, quando ulterius non progredientes, ibi detinentur, & reflectuntur; ſic conſilia non proficiunt, quia Principes vel negligunt, vel non raro rejiciunt, blanda autem colloquia libenter audiunt, & illis inſiſtunt, quid mirum ſi mores eorum corrumpuntur, & Regnum diſſipatur? amara, non inficior, primo in limine veritas, at ſi innoteſcat, nihil ſuavius, dicebat Lactantius. Sed quomodo veritas dulcis, & amara? aurea diſtin-

Lact. li. 1 div. inſtit.

ctione

ctione satisfacit Divus Bonaventura. Duplex est effectus veritatis; primus est illuminare, hoc pacto nullus odit veritatem, omnes enim naturaliter illuminari desiderant; alter effectus est arguere, sic mali odiunt veritatem, & illis videtur amara. quod exemplis divinis comprobatur. Isaias veritatis gratia in duas partes sectus occubuit. Hieremias pro veritate lapidibus obrutus est. Daniel leonibus deputatus fuit. Ioannes Baptista quare in vinculis positus, & capite truncatus? quia arguebat Herodem Ioannes. Cur Divus Paulus tot calamitates passus? quia veritatis præco in universo mundo. Factus sum vobis inimicus verum dicens. Nec desunt ex philosophis exempla.

Bonav. in prol. 1 sent.

Anaxagoras apud Athenienses reus factus est, quia dixit Solem esse quidem lampadem ardentem, non tamen esse Deum. Socrates cur veneno periit? propter veritatis patrocinium. Cicero quartum & sexagesimum annum agens, jussu Marci Antonii, propter Philippicas, quas contra eum scripserat, capite & dextera truncatus est. Monitos tamen Consiliarios velim, ut in aperienda Principi veritate, modum adhibeant, ne in scopulos immodicæ libertatis incidentes, miserè naufragium patiantur, non enim dentata, ut mordeat, sed simplex, ut prosit, debet esse veritas. Siquidem valde periculosum est, vellicare leonem, & suadere Principi quod oportet, multi laboris.

Tac. li. 1 hist.

Neronis odium, scribit Cornelius, adversus Vestinum, ex intima sodalitate cœperat, dum hic, ignaviam Principis penitus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, sæpe asperis facetiis illusus, quæ ubi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. igitur non crimine,

Tac. lib. 15 hist.

non

non accusatore existente, quia speciem judicii induere non poterat, ad vim dominationis conversus, Gerelanum Tribunum cum cohorte militum immittit, jubet prævenire conatus Consulis. Quid plura? misero abscinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calida aqua versatur, nulla edita voce, qua semet miseraretur. at, ô Vestine, quantò prudentius egisses, si cum secunda fortuna utebaris, res Principum silentio premere novisses. Sciant experimento compertum, quomodo pessimis Imperatoribus sine fine dominationem, ita quamvis egregiis, modum libertatis placere. Cùm quispiam interrogaretur, quid tutum esset viro liberè agenti cum Principe? Obsequium, respondit, nec ineptè. deinde, quid periculosum? Consilium. ubi enim res malè cadit, ibi consilii auctor improbatur. Siquidem hæc est conditio Regum, ut casus tantum adversos hominibus tribuant, secundos fortunæ suæ. Quare, ut est apud Plautum, plus oportet scire subditum, quam loqui. Valdè enim periculosum est, nosse magnatum arcana, quorum siquid effutias, actum de capite, & solent odisse conscios eorum, quæ nolunt efferri. Proinde Lacydes Cirenæus, plurimis promissis accersitus ab Attalo Rege, ut in suam amicitiam, & Regni societatem veniret, respondit, Se Regni ingentem habere gratiam, negavit tamen se venturum, eò quod philosophi à Regibus, ut picturæ, & imagines, eminus, non cominus, sunt videndæ. ita consulebat philosophus, ad Principem accedendum est, sicut ad ignem, nec nimis prope, ne uraris; nec longius, ne frigeas. Eatenus veritas colenda, ut nimiam libertatem, quæ semper exitiosa fuit, prudenter rescindant, ita tamen, ut prudentia comite, nec ad sinistram foedissi-

Tac. lib. 4 hist.

fœdiſſimæ adulationis, neque ad dexteram immodicæ libertatis flectantur. ita enim, Deo propitio, multa evitabunt pericula, prudentiores effecti, improbè loquentium exemplis. In primis occurrat Caliſthenes, qui ob nimiam dicendi libertatem, ad exitium ruit, quod multo antè prædixerat Ariſtoteles, Homerico carmine, quaſi divinans, Laert. lib. 5. c. 5.

Talia nate loquens, haud multo tempore vives.

Scribit enim Valerius, quod cum Ariſtoteles mitteret Caliſthenem auditorem ſuum ad Alexandrum Regem, monuit, ut ei, aut nunquam loqueretur, aut jocundiſſime, ut apud Regias aures, vel ſilentio eſſet tutior, vel ſermone acceptior, ſed quia conſilio non acquievit, juſſu Alexandri occiſus eſt. Val. lib. 7.

Seneca vir omnium ſæculorum memoriæ dignus, ob nimiam carpendi libertatem, extremum clauſit diem infeliciter. Porrectis enim utriuſque brachii venis, cruorem effundere juſſit Imperator. Quorſum autem? objiciebant criminatores, eum oblectamentis Principis palam iniquum detrectare, vim ejus equos regentis, illudere voces, quoties caneret, cùm in Senatu de Agrippina referretur, cæterorum adulationes abhorrentem, de Senatu egreſſum fuiſſe. & ut brevius agatur, apud Neronem delatum fuit, quod cuncta, quæ diceret, faceretque Seneca, Stoicæ ſectæ libertatem præſeferrent, quæ omnia Principibus inviſa. Tac. lib. 14 annal.

Prexaſpes unus ex Regni primariis, Cambyſem Regem monuit, ut parcius biberet, turpem rem eſſe dicens, ebrietatem in Rege, quem oculi omnium, aureſque ſequerentur. At quem fructum collegit ex intempeſtiva objurgatione? omninò infelicem. quem ita deſcribit Herodotus, pulchrè Sen. de clem.

Herod. lib. 3. quidem & exacte. Cambyses Prexaspem Persam, quem præcipuo honore prosequebatur, interrogavit, Quem nam virum, Persæ me esse judicant? aut qualem de me sermonem habent? Domine, respondit, cætera quidem omnia in te laudibus magnis ferunt, sed nimis te vino deditum, ajunt esse. Quibus ille indignatus, Siccine, inquit, Persæ ajunt me vino deditum desipere, nec mentis esse compotem? tunc intelliges, an Persæ vera dicant, an potius hæc dicentes, ipsi desipiant, nam si filii tui, qui in vestibulo stat, medium cor, non frustrato ictu percussero, constabit nihil esse, quod Persæ dicunt; si aberravero, constabit Persas vera loqui, & me esse intemperantem. hæc locutus intendit arcum, mox vertens se ad patrem, dixit; Ad hoc, ut scias amice, quemadmodum nunquam excidam mihi, jam approbabo, & oculos post vinum, in officio esse, & manus, bibit deinde liberalius, quam alias, capacioribus scyphis, & jam gravis, & vinolentus, ac violentus, jubet filium procedere ultra limen, allevataque super caput sinistra manu, stare, tunc arrepto jam arcu, & sagitta emissa, puerum percussit, atque eum collapsum, jussit discindi, & inspici ictum, cumque in corde sagitta esset inventa, ob id lætabundus, atque cachinnans, ad patrem pueri inquit, Prexaspes facta est tibi fides, non me insanire, sed Persas. Verum nunc mihi dicito, quem nam ex omnibus hominibus nosti, ita ad destinatum emittere sagittam? Prexaspes hominem advertens esse vesanum, & in ipsum quoque insanientem; respondit miser, Nec Apollinem certius jaculari potuisse. En imprudens, & importuna objurgatio, in quas ruinas præceps ruat. is qui nuper ebrietatem Regis, ita libere arguebat, paulò

paulò poſt ſuimet oblitus, infandum homicidium comprobavit.

Quid de Harpago dicemus? imprudens iſte homo, idem quoque Regi ſuo Perſarum ſuaſit, quo audito, ſtatim Rex magna indignatione furens, carnes filiorum in cœna appoſuit, quibus miſellus pater, tanquam epulis jucundis paſtus eſt; deinde, ut agnoſceret, quibus cibis ſtomachus eſſet onuſtus, ſtatim juſſit afferri caput, manus, & pedes, & quomodo eſſet acceptum? interrogavit; tunc miſer ait, Apud Regem omnis cœna jucunda eſt. Ecce quid pariat intempeſtiva libertas.

Clytus Alexandro familiaris cur ab ipſo inter pocula occiſus? ob nimiam carpendi libertatem. non igitur ſatyricè, neque lyricè, cum Principe agatur, ſed fideliter, & ſincere. Planè ſicut fœdum eſt, dum placere ſtudes, in adulationem incidere, ita prorſus fœdum, dum adulationem vites, immodica libertate gratiam amicitiæ, ſimulque medendi perdere utilitatem. Ecquid ineptius eſſe poteſt, quàm in illum dicere, & ſcribere qui poteſt proſcribere? Quid itaque agendum? Præclaram hiſtoriam Nathani Prophetæ ſtudioſe legant, & ſedulo obſervent Conſiliarii, illinc abunde haurient, quomodo Principi ſit aperienda veritas. Propheta itaque aulam Regis ingreſſus, ita ſermoni viam paravit, intolerabilis planè caſus contigit in Regno; Domine mi Rex, duo viri erant in civitate, unus dives, & alter pauper, dives habebat oves plurimas valde; pauper autem nihil habebat omnino, præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum, cum filiis ejus ſimul, de pane illius edens, & in ſinu illius dormiens, cùm autem peregrinus quidam veniſſet ad divitem, nolens ille ſumere de ovibus ſuis,

Q. Curt. lib. 8.

tulit ovem viri pauperis, & præparavit cibum homini qui venerat ad se: pro tanto igitur scelere, qua pœna afficiendus? tunc Rex acerbo illo casu perculsus, indignatione furens, ait, Filius mortis est vir qui fecit hoc. Porrò Nathan his auditis à Rege, volens eum propriis verbis condemnare, ait, Tu es ille vir, qui fecisti rem hanc; tunc David videns se irretitum, & proprio ore condemnatum, oculis ad cælum sublatis, & genibus in terram curvatis, plorans exclamavit; Peccavi, peccavi Domine. En quomodo veritas profuit, sed tempore opportuno prolata, si rigido verborum impetu, in eum irruisset, nil proculdubio profecisset. Prudentia itaque humanæ vitæ lux, & dux, in rebus omnibus observanda. hæc enim, quæ agenda sunt, & quæ omittenda opportune demonstrabit. hæc si ad gubernaculum sedebit, per turbatas etiam procellas, prosperè, & tuto diriget cursum, quasi inclamando, Inanes inanes minæ. hac verò destitutus, fluctuabit Consiliarius, non minus quàm sine rectore navis, huc atque illuc tempestate agitata. hæc denique rebus gerendis describit modum, sine quo summa rerum in exitium ruit.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque, nequit consistere rectum.

Summa itaque vis prudentiæ, in eo sita est, ajunt veri Politici, ut Principis ingenium in primis cognoscatur. Quemadmodum enim, præcipuæ sunt nautarum partes, sydera, & ventos nosse, quoniam his cognitis, haud erit difficile, gubernaculum regere, vela expandere, ipsave contrahere, quo sibi loco, ac tempore jaciundæ sint anchoræ, aut tollendæ, quæ stationes capiendæ, qui scopuli vitandi, ita Consiliarius Principum mores debet

exactè

exactè cognoſcere. ſi Principis ingenium turbidum invenies, tunc nautas imitare, qui exorta tempeſtate, turbatoque cælo, tantiſper mutata velificatione, furentibus ventis obſecundant, donec ad opportunam aliquam ſtationem, navim appellant, quaſi inclament, Flectimur, non frangimur. Quid ſi nunquam mare tranquillum? Quid ſi ſemper Principis ingenium, veritatem implacabili odio proſequatur? tuæ ſaluti debes conſulere. ſicut enim mari, quod navigabile, ac pervium non eſt, noſmet, & res noſtras, committere non audemus, ita profectò, nec hujuſmodi animis veritatem committendam puto. Porrò ſi Principis ingenium placidum reperies, tunc non erit periculum, proferre veritatem, modò ſit prudens, & opportuno tempore collata, quam quidem Principes, ſi diuturna volunt imperia, benignè excipiant, & ipſos veritatis propinatores, honoribus, ác beneficiis cumulent, tanquam firmiſſimos Regnorum cuſtodes.

Bellipotens Princeps armis ſtipatus utrinque,
Milite, divitiis, robore, præſidiis.
Non tamen in Regno tutus, non mænia firma,
Sit niſi cum Marte Palladis auxilium.

Caput XI.

Princeps, tanquam pater, imponat Populis onera discreta. Et erit in pace locus ejus.

ÆPIUS mente revolvat Princeps, quod à supremo omnium Rege, in excelso dignitatis fastigio est constitutus, tanquam pater populi, publicus & communis. Proinde tenetur subditos, ut filios fovere, diligere, & dirigere. Est dispensator publicorum bonorum, idcirco cavere debet, nè aliquid ex eis usurpet, in propriumque usum convertat. Est curæ, & bono alterius destinatus, ideo proprio commodo, alterius bonum tenetur præferre. Perpendat denique, præcipuum Imperii robur esse, amorem civium, & longe melius benignitate, & præmiis, quàm nimia severitate, & pœnis, ingenuos
Prov.c. 20. viros gubernari. ita attestante sapientissimo Rege, Roboratur clementia thronus ejus. Hinc Xe-
Xenoph. lib. 8. nophon introducit Cyrum sic loquentem, Non aureum istud sceptrum est, quod regnum custodit, sed amicorum copia. hæc autem paratur beneficentia Principis. errant planè, qui beneficia conferendo, regna enervari putant. testis est Alphonsus Rex Siciliæ, vir liberalitatis gloria insignis. Cùm à suis interrogaretur, quid servaret sibi, qui tam multis, tam multa donaret? respondit, Ea ipsa, quæ dono. egregia vox tanto Principe digna. Perinde, ac si diceret, opes bonis viris collatæ, sunt firmissimum robur Imperii, atque inexhaustum totius Relpublicæ ærarium. melius enim beneficiis imperium custoditur, quam armis. si Galba

Galba homo ſuæ pecuniæ parcus , publicæ avarus , ſuis militibus donativum exolviſſet , fortè nec Imperio, neque vita privatus fuiſſet. Conſtat, inquit Tacitus, potuiſſe conciliari animos , quantulacumque parci ſenis liberalitate. Non timeat igitur Princeps regnum exhaurire , cùm donat , non amittit , ſed deponit. docuit id egregie Alexander Magnus. cum enim omnia amicis donaſſet , & jam fere omnes Regias opes abſumpſiſſet , tum Perdiccas , unus ex ejus intimis , Quid tibi Rex, inquit , jam ſupereſt ? Spes , reſpondit. Noverat enim , ſi res poſtulabat , quo ex fonte, quæ per liberalitatem erogarat , eodem propter benevolentiam , poſſet ad ſe redire . O miram Principis benignitatem , qui populis proſpiciebat, ſicut pater filiis. Proinde Cyrus bonum Regem paſtori comparabat , & pulchrè quidem. Nam ſicut paſtor die , noctuque ſollicitat , ut ovibus congruentia paſcua inveniat , ita & Rex ſaluti populorum invigilare debet . ſic Valentinus , & Martianus Imperatores reſcripſere , Humanitatis noſtræ eſt , egenis proſpicere , ac dare operam, ut pauperibus alimenta non deſint. Huc ſpectat perbelle, quod in ſacris litteris memoriæ proditum eſt. Rogabant populi Principem quendam, ut ipſis imperaret, at hic propriæ inopiæ conſcius; In domo mea, ait, non eſt panis, neque veſtimentum , nolite me conſtituere Principem populi. quaſi inſinuare volens , illum non debere Imperii ſceptrum ſuſcipere , qui non valet , vel negligit , ſubditos ſublevare alimento . Improbi ſanè Principes cenſendi , qui in Imperio , non niſi imperium cogitant , & qui ſe , non civibus datos arbitrantur , ſed ſibi cives, Nam ſicut ſidera ſplendorem habent , ſic tamen, ut uſibus

Tac. lib. hiſtor.

mortalium deſerviant, ita Principes dignitatem quidem habent, ſed cum munere, officioque devinctam. Collata eſt in ſinum veſtrum à Deo, hominibuſque reſpublica, ſed nempè in ſinum, ut foveatur. O verè prædicandum Principem, qui duas res diverſiſſimas, potentiam, & modeſtiam, indiviſibili nexu connectit. Quem prodeuntem, certatim velut beneficum, & ſalutare quoddam numen aſpiciunt, inter amorem, timoremque medii, & alternis judiciis ambigentes, dominum ſalutent, an patrem, ſubditi enim re vera fratres, & filii ſunt, non ſervi. hujus rei præclarum eſt teſtimonium, Alcamenes Teletri filius. Is enim, cuidam percunctanti, quo pacto imperans, Regnum diu ſervare poſſet? Si lucrum, reſpondit, non magnifecerit, & ſubditorum commodis enixè ſtuduerit. Veſpaſianus pro inſigni publico geſtavit delphinum anchoræ alligatum, quo ſignificaret, totum ſe eſſe ad boni publici conſervationem. nam cùm nautæ in tempeſtatibus marinis, anchoram jaciunt, illi circumplicatur, quo tenacius hæreat, ac navim in undis firmet, ſic Princeps reipublicæ ſtatum incolumem ut ſervet, toto ſtudio elaborare debet. ad hanc rem pulchrè Alciatus,

Titanii quoties conturbant æquora fratres,
Tum miſeros nautas, anchora jacta juvat.
Hanc pius erga homines delphin complectitur, imis
Tutius ut poſſit figier illa vadis.
Quam decet hæc memores geſtare inſignia Reges,
Anchora quod nautis, ſe populo eſſe ſuo.

Ita prorſus ſentiebat Artaxerxes, cognomento Longimanus, quòd alteram manum habebat longiorem, is dicere ſolebat, Regalius eſt addere, quàm adimere. Et Ptolemæus Lagi filius dicebat; Convenientius eſt Principi, ditare, quam ditari.

hoc

hoc eſt enim Principis munus, opes eorum, quibus imperat, augere potius, quam minuere, ipſoſque non onerare, ſed exonerare. Fiſcus enim bonorum Principum, non ſubditorum damnis, ſed hoſtium ſpoliis, debet augeri, & apud Principem plus juſtitia, quàm licentia valeat. Sed, proh dolor, tanta eſt, apud quamplurimos, dominandi libido, & auri coacervandi cupiditas, ut omne ſtudium conferant, non ad paſcendos populos, ſed ad ipſos o primendos, vel potius deglutiendos, de quibus conqueritur Dominus; Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcunt ſemetipſos. nonnè greges paſcuntur à paſtoribus? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, quod craſſum erat, occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis, quod infirmum fuit, non conſolidaſtis, quod ægrotum non ſanaſtis, quod confractum, non alligaſtis, quod abjectum non reduxiſtis, quod perierat, non quæſiſtis. Quo fit, ut populi nimis onerati, à Principe interdum deficiant. aſpera enim vox eſt, auribus, & animis infeſta, avida tributorum exactio. quod perſpicuè divino oraculo comprobatur. Mortuo enim Salomone, Regno potitus eſt Roboam, tanti Regis hæres, & filius, natu majores Iſrael miſſi ſunt legati ad Regem, rogantes, ut onus tributorum, quod grave nimis eſſe ſentiebant, levius redderetur. Pater tuus (dixerunt) duriſſimum jugum impoſuit nobis, tu imminue paululum de imperio patris tui duriſſimo, & de jugo graviſſimo, quod impoſuit nobis, & ſerviemus tibi. Remiſit nuntios, tres dies poſtulans ſibi dari ad reſpondendum, quo tranſacto tempore, rediere legati, ut reſponſionem acciperent: tunc Rex, ſenum neglecto conſilio, juvenumque ſecutus ſententiam, ita reſpondit eis: Pater meus

Ezech. 32.

3 Reg. 22.

aggravavit jugum vestrum, ego autem addam. Pater meus, cecîdit vos flagellis, ego autem cedam vos scorpionibus. Aspera hac responsione indignatus populus, Regem Roboamum recusavit, & mox novum Regem sibi constituit. tanti valet ad conciliandos animos, annonæ copia ex vigilantia Principis proveniens. Vera est enim philosophi moralis sententia, Nulla ratione ducitur, nulla æquitate mitigatur, nec ulla prece flectitur populus esuriens. Hoc autem non ignorabat Augustus Cæsar, qui ad firmandum Imperium, populum pellexit annonæ copia. de quo pulchrè Tacitus his verbis: Vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paulatim, munia Senatus, magistratuum, legumque in se trahere, nullo adversante. Habeant ergo pro constanti dominantes, quod tunc fortuna Principis maximè nutat, cum ingravescit annona. sic attestante Poëta,

Tac. lib. I annal.

Nescit plebs jejuna timere.

Porro hos scopulos facile evitabit Princeps, si præcavens in futurum, Patriarcham Iosephum, & Severum Imperatorem pro viribus imitabitur, ille tantam frumenti copiam in horrea Pharaonis comportari jussit, ut ea non modo Ægyptii, sed & finitimi populi, sæviente annona, mirum in modum sublevati sint. Imperatori autem, tantæ curæ fuit annona, ut cum è vita discessit, reliquerit in horreis publicis frumentum, quod septem annos populum Romanum abunde alere potuisset. Hos Principes tibi magistros constitue, & tunc gratiam invenies coram oculis omnium. ex hoc æquitatis fonte potarunt Tiberius, & Marcus Aurelius Imperatores, quos quidem, hoc præsertim titulo, celebrat antiquitas. ille præsidi-

bus

bus ſuadentibus, onerandas tributo provincias, ita rescripſit: Boni paſtoris officium eſt, tondêre pecus non deglubere. idem ferme protulit & Alexander. Cum enim quidam diceret, civitates ſubjectas, majora poſſe pendere tributa, ſapienter admodum reſpondit: Olitorem odi, qui radicitus evellit olera; ac ſi dixiſſet, pennæ non ſunt adeò incidendæ, ut nequeant renaſci; quia qui nimis emungit, elicit ſanguinem. juſtitia namque ſervanda eſt geometrica, non autem arithmetica. juſtum verò eſt illud ab omnibus conceſſum, ut qui majoribus præditi ſunt facultatibus, magis ſolvant, quàm qui minus habent. Cæterum de Marco Aurelio monimentum legimus æternitate dignum, huic rei ſatis accommodatum. hic etenim in expeditione Marcomanica, ſuam ſuppellectilem auream, argenteam, criſtallinamque, picturas, gemmas, & quicquid pretioſum à ſuis majoribus coacervatum fuerat, voce præconis vænire maluit, ut ex earum rerum pretio, milites alerentur, quam provincias plus æquo onerari. ſed quid? Alexander Magnus, cùm audiret milites ſui exercitus ære alieno eſſe oppreſſos, nonne publico edicto, evulgari fecit, ut quotquot eſſent creditores, chirographo oſtenſo, de proprio ejus ærario ſolutionem acciperent? Verum tam creditores, quam debitores, parvam fidem verbis Regis adhibentes, nullus pro ſolutione pecuniam expoſtulavit. Quod Alexander animadvertens, in publico foro, ante fores palatii, menſas præcepit parari, in quibus decem millia talentorum poſita fuere, tuncque confeſtim omnes certatim adierunt, ut Regia liberalitate fruerentur. qua benignitate omnium animos ſibi conciliabat.

Franc. Sen. lib. de inſtit. Reip.

Cicer. epiſt. 2 ad Attic.

Prov. c. 30.

Nec

Plut. in apopht. Imper. Nec silentio prætereundus Rex Darius, is enim cùm tributa imponeret subditis, proceres provinciarum evocatos interrogabat, an ea essent gravia? Cumque responderent, valdè mediocria esse, dimidium ejus, quod proposuerat, singulos pendere jubebat. aliis Principibus relinquens exemplum, non tributis, & exactionibus populos opprimere, sed tanquam patres mansuetudine, ac clementia gubernare. sic enim vincuntur, ac vinciuntur subditorum animi.

Ad hanc rem optimè facit, quod Hosinus historicus narrat de Agesilao Rege; is enim, cùm Apellem ægrotantem visitasset, pulvinar surrigere fingens, decumbentis cervici, cautè aurum supposuit, non multò post Regis discessum, adveniens puer, amoto pulvinari, dum lectulum sternere vellet, aurum reperiens, exclamavit, Vide domine, quid in lectulo tuo invenerim, at Apelles silentium ei indicens ait, hoc est furtum Regis. mox intulit puer, Quid? benignitate motus voluit tuæ inopiæ subvenire, & furtum dicis? tunc Apelles, Optimè dixi, quia Rex hoc munere, cor meum furatus est, & perpetuò me sibi addixit. Sciebat nimirum Agesilaus, multò præclarius esse, alios ditare, quàm ditari, & nihil esse gloriosius, quàm beneficium apud bonos viros depositum. siquidem, sicut hamo piscatores capiunt pisces, ita Principes beneficio capiunt homines. Quid enim aliud est Principis donum, nisi veluti quoddam servitutis vinculum? & quasi catena aurea, qua irretitur beneficio affectus? hoc probè noverant exploratores, idcircò dixerunt ad Raab, In fenestra, per quam demisisti nos. Septuaginta legunt; Per quam ligasti nos: lectio Hebraica habet; Per quam concatenasti nos. quasi dicerent;

Iosue. c. 2.

benefi-

beneficium quod à te accepimus, concatenavit nos. Hinc in dubium verti ſolet, uter in liberalitate magis eſſet laudandus, an capiens, an largiens? hic non libertatis, ſed rei tantùm poſſeſſionem amittit. ille vero ſui juris libertatem perdit. Quod quidem probe noverat caſtiſſimus Ioſephus. Cùm enim uxor Putipharis, à pulcherrimo adoleſcente enixe poſtularet, ut ſuæ libidinis voluptatem expleret, reſpondit, Ecce Dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo ſua, nec quidquam eſt, quod in mea non ſit poteſtate, præter te, quæ uxor ejus es, Quomodo ergo poſſum hoc malum facere? & peccare in Dominum meum? non dixit, quomodo malum hoc faciam? ſed Quomodo poſſum hoc malum facere? quia beneficia ſunt compedes aurei, quibus homines adſtringuntur. Gen.39.

Non tamen onera quæque improbo, nec enim me latet ob labores, qui in republica gubernanda neceſſario perferuntur, imponi debere, nam, nec quies gentium, ſine armis, nec arma, ſine ſtipendiis, neque ſtipendia, ſine tributis haberi queunt. Sunt enim pecuniæ, rerum gerendarum nervi. Scio itidem Neronis cuncta vectigalia omitti jubentis, impetum repreſſum à Senatoribus, diſſolutionem Imperii docendo, ſi fructus, quibus reſpublica ſuſtinetur, minuerentur. ſiquidem tributa ornamenta pacis ſunt, & ſubſidia belli. Hinc dicebat Dominus, Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. non dixit, date; ſed reddite. Reddere actus eſt juſtitiæ; dare vero ſpontaneæ voluntatis, etiam ſi nullum præceſſerit debitum, at in omni debito ſolvendo eſt reddere, quia nullum debitum cauſatur,

nisi

nisi ex accepto ; idcirco potius dixit, Reddite, quam date. Deo quidem debemus omnia, cum ab eo omne donum profluat. Principibus autem debemus tributa, quia ab eis defensionem, tranquillitatem, & alia bona suscipimus. Reddendum est ergo Cæsari, quod ad Principis jus pertinet, jus autem Regis est, ut alatur à Regno, & quidem in pompa regali, & ad bella gerenda, & ad pacem conservandam. hinc census, vectigalia, tributa legitimè à Rege exiguntur, & necessario à populo fideli solvuntur. propterea Paulus ait,
Rom.13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. non dicit autem, Reddite Cæsari quæcumque petit; sed, reddite, quæ illius sunt. nam ubi Princeps à nobis aliquid petit, per quod in offensam Dei incurrimus, id non esset Cæsaris, sed diaboli tributum. quamobrem nec præstare debemus. oportet enim magis Deo obedire, quam hominibus. Proinde mox subjecit, Reddite quæ sunt Dei Deo. Principibus fidelis esse debes, sed Deo longe magis, ut pulchre os aureum docet,
Homil. 71 in Matth. Tu vero cum audias reddenda esse Cæsari, quæ sua sunt, illa solum dici non dubites, quæ pietati, ac religioni nihil officiunt. Nam quod fidei, ac virtuti obest, non Cæsaris, sed diaboli tributum, & vectigal est. huic sententiæ accedit Eusebius dicens: Non dicit Dominus, Reddite Cæsari omnia, sed quæ sunt Cæsaris, non constituit Deus magistratum, ut pro suo arbitrio, ac libidine expilaret subjectos, sed ut ab illis moderate exigeret, quæ ad rempublicam honeste gubernandam spectarent. sicut Deus auctoritatem regendi populum dedit magistratui, ita vicissim magistratus debet Deo, & Ecclesiæ Romanæ ejus sponsæ, omnem obedientiam. Et sicut Romana Eccle-

Ecclesia docet, populum Christianum magistratui debere esse subjectum, ita & ipse, qui non sine causa gladium portat, debet Ecclesiam defendere, ac subditos suos ad ejus obedientiam compellere, sicque mutuas sibi invicem præstare debent operas, ut expleatur illud, reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Paulus ad Cæsarem appellans, reddit Cæsari, quæ erant Cæsaris, ejus supremo tribunali se subjiciens; sed idem Paulus Romæ Euangelium prædicans, & à deorum cultu, quos Cæsar colebat, omnes quos potuit, abducens, reddidit Deo, quæ erant Dei, ejus fidem defendens, & dilatans. Petrus docens Regem honorificandum, eique tanquam præcellenti obediendum, reddidit Cæsari, quæ erant Cæsaris; sed idem, Principibus fidei prædicationem interdicentibus, respondens; Obedire oportet Deo, magis quam hominibus, reddidit Deo, quæ sunt Dei. pulchre Augustinus. Si aliquid Proconsul jubeat, & aliud jubeat Imperator, cui obediendum? illo contempto, Imperatori obsequendum; ergo si aliud Imperator, aliud Deus; quid agendum? majori serviendum. tributa solvenda. obsequia præstanda. da veniam Imperator, tu carcerem, ille gehennam minatur. hanc distinctionem docuit Christus aperte; Nolite, inquit, timere eos, qui corpus occidere possunt, & postea non habent, quod agant, ostendam autem vobis, quem timeatis; timete eum, qui postquam occiderit corpus, habet potestatem mittere in gehennam. at dicet aliquis, nonnè Apostolus dicit; Si malum feceris, time potestatem; non enim frustra gladium portat. an discipulus contrarius magistro? nequaquam. Sed loquitur Apostolus de iis, quæ sunt Cæsaris, quæ si illi non reddantur, merito

merito timendus Cæſar, timenda poteſtas. Loquitur autem Chriſtus de iis, quæ Dei ſunt, quæ ſi Deo reddimus, ſi fidem, ſi pietatem, ſi virtutem colimus, & hæc Cæſari diſplicent, ſuiſque legibus hæc interdicit, hic non eſt timendus Cæſar, ſed eſt timendus Deus. hanc diſtinctionem Euangelicam primus Imperator Chriſtianus Conſtantinus Magnus probè tenuit, cùm ſic ad Epiſcopos loqueretur. Ego quidem communis ſum Epiſcopus, ſed vos eorum, quæ ſunt in Eccleſia, ego eorum quæ extra ſunt, à Deo conſtitutus Epiſcopus, hoc eſt, ſuperintendens. Poteſtati ergo debemus, ſed magis Deo. Non omnes itaque exactiones improbo; ſed nimis oneroſas, quarum hodie tanta eſt moles, ut ea homines obruti, vix ſeſe attollere, atque erigere queant. vetus eſt adagium uſu comprobatum, Nè quid nimis. Quocirca à Principe extrema ſunt vitanda, & vetanda, quod enim extra medium exiſtit, & turpe, & nocens eſt. Quapropter cùm eſſet admonitus Trajanus Imperator à Pompeja uxore, quod in Regno haberet miniſtros nimium rapaces, qui provinciales calumniis expilabant, quorum unus ex primariis, unumquemque divitem, ſic convenire ſolebat, Quid habes? Vnde habes? pone quod habes, improbas ac turpes hujuſmodi exactiones ægrè ferens pius Princeps, ſtatim adhibitis pœnis, ejuſmodi exactiones cohibuit, adjiciens hæc verba omnibus ſæculis laudanda, nimirum, Fiſcum eſſe lienem, quo creſcente reliqui artus contabeſcunt. & appoſitè quidem. quoniam ſicut lien multum ſuccum, qui ad corporis alimentum tranſire deberet, non raro ad ſe trahens, totum corpus macie, taboque conſumit, ſic planè ex fiſco, civium opibus tumeſcente,

Euſeb. de vita Conſt. li. 4, c. 24.

universa

universa Respublica insanabili morbo contabescit. ut graphicè expressit Alciatus, Emble. 146.

Splene aucto, reliqui tabescunt corporis artus,
Fisco aucto, arguitur civica pauperies.

Sentiebat quippè optimus Princeps, iniquum esse, sic explere fiscum unius; ut nihil habeant subditi, præsertim cùm boni Principis sit, quidquid habet populus. Ad quod pulchrè facit insigne illud academicum, Draco nimirum, qui grandior in dies consurgit, parvulos serpentes deglutiens, apposita hac notula, Compendium unius, dispendium alterius. non ita verus Princeps, cujus officium est, populorum commodis consulere, propriis etiam sumptibus. hinc Aristoteles scitè admodum, ut solet, ęrarium Principis stomacho comparabat, quoniam sicut è stomacho cibi recepti, in omnia sensim membra diffunduntur, sic à Regis thesauro, pecuniæ jam congestæ, cùm accidit opportunitas, in populis sublevandis erogari debent, ne sæviente annona afflicti, ac importunis oneribus agitati, provocentur ad seditiones, exitium inevitabile afferentes. sicut accidit Achæo Lydiæ, Meoniæque Regi. Is crebra tributa, eaque nimis gravia populis imponebat, radebatque usque ad cutem, & ex lapide nitebatur sanguinem elicere. Sed, quod deplorandum magis, in tributis exigendis, sævus, improbus, atque inexorabilis erat, Verùm cùm tantam injuriam, diutius populi ferre nequirent, nocturna tessera inter se data, subito hominum concursu, illum cum omni familia trucidarunt, & regia incensa, ejus cadaver unco tractum, in Pactolum flumen præcipitarunt, ut aurum sitiens, auriferas aquas deinceps potaret. quasi acclamantes, Aurum sitisti? aurum bibe. Franc. Sen. de regis instit. li. 4.

Vberibus, lactis ſuccum, non ſanguinis, hauri,
Et corio miſſo, ſit tibi lana ſatis.
Non nimis emungas populos, ſed viribus æqua
Exige, ſic Regnis pax erit alma tuis.

CAPUT XII.

Leges latas obſervet Princeps, & inveniet gratiam coram oculis omnium.

DIGNUS planè nomine Principis, qui legibus obtemperat, quas ipſe populo præſcribit, ita in Pandectis ſcriptum legimus, Vox digna majeſtate regentis, ſe legibus obnoxium Principem profiteri. Et apud Plutarchum in ſeptem ſapientum convivio, ille ſcopum tetigiſſe dicendus eſt, qui ſe publicis patriæ legibus ſubjicit, ſupremi Legiſlatoris veſtigiis inhærens, qui dedit legem, & obſervavit. Non veni ſolvere legem, ſed adimplere. de quo Eſaias vaticinans ait, Factus eſt principatus ſuper humerum ejus. Lectio Hebræa ſic habet, Suſcipiet legem ſuper ſe, & obſervabit eam. Ægyptiaci Reges, (teſte Diodoro Siculo) tunc optimè ſe gubernare putabant, ſi parendo legibus, populum potius excitarent ſua virtute, quam legum auctoritate. ita divinus Plato, cujus aurea verba ſunt, Paratum exitium illi civitati video, in qua non lex magiſtratibus, ſed legi magiſtratus præſunt, ſalutem verò illi, ubi lex magiſtratibus dominatur. pulchrè facit huic rei appoſita Demoſthenis ſimilitudo. Civitatis anima, ait, lex eſt, ut ergo anima totum corpus, & ſingula membra animat, tota in toto, & tota in qualibet parte; ſic & lex, non ſolum

Leg. digna, C. de legibus.

Plato li. 9. de legibus.

lum in inferiora reipublicæ membra, ſed & in ipſum caput, hoc eſt Principem transfunditur. non enim Rex, eſt extra reipublicæ corpus, ſed præcipua ejus pars, ergo & ad illum legis anima pertinet. Interrogatus quidam dux, Quiſnam Regum omnium eſſet maximus? reſpondit, Qui ſibi libentius imperat, quàm aliis. Ipſe primus inſtitutor, viam ingrediatur oportet, & ſtatim ſequentur alii, quia participatus labor cum duce, fit populis levior, quare ſi Princeps ſecundùm leges vixerit, unaquæque civitas optimè gubernabitur. Dabo clavem David ſuper humerum ejus, ajunt oracula divina. quid per clavem, niſi poteſtatem juriſdictionis, & animarum regimen? porrò illa clavis, non pendet à cingulo, ſed geſtatur in humero, tùm quia graviſſimum pondus, eſt animarum cura, & adeò grave, ut dicat Concilium Tridentinum, Onus Angelicis humeris formidandum, tùm quia Prælatus debet ea, quæ præcipit, humero etiam geſtare. Proinde ſanctiſſimum habendum eſt Romani Prætoris edictum, & præ foribus cujuſlibet curiæ ſcribendum, Quod quiſque juris, in alterum ſtatuerit, ipſe quoque eodem jure utatur. ita ſentiebat moralis philoſophus Principem alloquens, Si vis omnia tibi ſubjicere, ſubjice te rationi. multos reges, ſi te ratio regat. ab ipſa diſces, quid, & quemadmodum agere debeas. ita quoque ſubſcribit eloquii Romani Pater; Antiqui Principes, ait, ſubjiciebant ſe legibus ſtatutis, ut ad eas implendas, alios provocarent. Noverant ſiquidem, populum habere ad ſui diſciplinam, acrem ſenſum oculorum, aurium vero hebetem. Sodiades unico verbo, verum Principem inſtituit, Impera tibi. nullus enim Princeps rectè imperabit populis, niſi prius ſibi ipſi imperaverit, & legi à ſe latæ obtem-

Solon. apud Laert. lib. 1.

Sen. epiſt. 38.

Tull. li. 1 offic.

peraverit. aureum Epicteti philosophi dictum, Sustine, & abstine. hæc est prima æquitas, ait Cassiodorus, Præsules à se inchoare, ut criminosi nequeant illos similes eis reperire. Hinc Romani laudantur in primis, quia leges observabant, quas aliis præscribebant. tunc enim Rempublicam beatam existimamus, ajebat Bias sapiens, cùm Princeps primum omnium paret legibus, nam populus licet invitus, invitatur, cùm Principis conditio hæc sit, ut quod ipse facit, id aliis præcipere videatur. Proinde Agesilaus dicebat, si quid esset, quod per milites celeriter confici vellet, primus ipse sub oculis omnium operas aggrediebatur, quò vel pudore, ad industriam extimularentur. hoc probè noverat Gedeon fortissimus Princeps, qui cum ad pugnam progrederetur, ad milites conversus dicebat; quod me facere videritis, hoc & ipsi facite. quo exemplo edocti, fortiter dimicarunt, & hostibus prostratis, victoriam obtinuere. tanti valet in rebus aggrediendis auctoritas Principis. Qui itaque clavum Regni tenet, tale vivendi institutum sibi præscribere debet, ut faciat, non quod sibi libeat, sed quod ipsum deceat; non enim quod quisque potest, id ei licet, nec propterea ei permittitur, quia non obstatur, siquidem id tantum licere dicimus quod legibus, majorumque institutis conceditur. Nam nihil infelicius principibus, quàm velle agere, quæcumque possunt, & præsertim, cùm omnia sibi licere existimant. Tunc consummata est infelicitas, ubi turpia non solum delectant, sed placent, & desinit esse remedio locus, ubi quæ fuerant vitia, mores fiunt. Et tunc pessimè cum Atheniensibus agebatur, quando publica vox erat, Athenis omnia honesta. Quocirca explodendum, execran-

Cassiod. lib. 6 epist.

Aug. de civ. Dei c. 17.

Iud. c. 7.

Tull. in philipp.

Sen. epist. 39.

crandum illud verbum, Libido Regum, pro legibus habenda. ſic volo, ſic jubeo, ſit pro ratione voluntas, utpote, à procaci, eaque impudenti fœmina prolatum. Cùm enim Antoninus Caracallus Romanus Imperator, novercam nomine Iuliam forma inſignem, inſano amore diligeret, dixiſſetque, Vellem, ſi liceret, mox illa ſubjecit, Si libet, licet. An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? quod verbum, ita animum Principis ſolicitavit, ut ſtatim amenti libidine concitatus, nuptias infeſtas, inceſtas, ac omnino infauſtas turpiter celebrarit. O peſſimum inſatiabilis fœminæ conſilium, quæ neſcit intra fines continentiæ contineri, ſymboli Pythagorici prorſus oblita, Stateram ne tranſilias. hujus farinæ erant Perſarum Iudices, qui Cambyſi roganti, Num qua lex permitteret nuptias cum ſorore? negarunt quidem, talem ſe invenire, ſed quandam aliam, qua licet Perſarum Regi, facere quidquid libet. Scio juriſperiti oraculum, Quod placuit Principi, legis habet vigorem: at ritè intelligendo, nempe, quando voluntas Principis, ratione eſt regulata, ſi autem ratione non dirigitur, illam potius iniquitatem, quàm legem exiſtimant ſapientes. Caveat ergo Princeps ab hac voce, Regibus omnia licent, tanquam à facie colubri, & peſtiſera regnorum pernicie, ſed pòtius aures accommodet Antigono Regi ſapientiſſimo; hic enim cuidam dicenti, Omnia Regibus honeſta, juſtaque eſſe; Sunt quidem, reſpondit, barbarorum Regibus, at nobis, ea dumtaxat honeſta ſunt, quæ honeſta ſunt, & ea tantum juſta, quæ juſta ſunt. ita ſentiebat Theobaldus Rex apud Caſſiodorum dicens; Cum omnia poſſimus, ſola nobis licere credimus, laudanda.

Bruſon. lib. 3, c. 13.

Cæſar quoque Anthemius dictitare ſolebat, Nihil amplius licet bonis Principibus, niſi quod licet privatis. noverant enim præclari heroes, præcipuum Regis munus eſſe, leges quidem præſcribere, ſed præſcriptas obſervare. ne jure illis exprobretur, Imponunt onera gravia, & ipſi nec digito volunt ea movere; dicunt enim, & non faciunt. Non ſic ſupremus Legiſlator, qui fundavit Regnum ſuum ſuper humeros proprios: at Reges plerique fundant regnum ſuper humeros ſubditorum, variis tributis illos vexando, & plurimis legibus comprimendo, ipſi autem delitiis vacantes, dorſum ab oneribus divertunt. Quod mente revolvens Cyrus major inter Reges præſtantiſſimus, dicere ſolebat, Neminem debere Principatum ſuſcipere, niſi melior his, in quos ſuſciperet. Sentiens hoc eſſe proprium Regi, aliis proſpicere, & publicis commodis conſulere. id autem quis efficiet, niſi qui animi integritate, & legum obſervatione, cæteris antecellat?

Publica nimirum tunc res ſibi conſtat, & æquum
Imperium, cum Rex, quod jubet, ipſe facit.

Valer.li. 6,c.5. Quis ignorat, memorandum Seleuci Locrenſium Regis exemplum? Plurimas, & quidem aureas condidit leges, inter quas hæc fuit præcipua, nimirum, Adulterium committenti, oculi ambo eruantur. Contigit autem ipſummet filium, Regni hæredem, legem maculaſſe, quia facinus interdictum perpetravit, mox vinculis traditur, carceri truditur, ſententia fertur, ut oculi eruantur, à primariis Regni rogatur Rex enixè, ut ignoſcatur Principi; oraverunt quidem, ſed non exoraverunt; nunquam enim potuit adduci Rex, ut lex jam promulgata violaretur. Quid itaque? juſſit, ut oculus filio, alter verò ſibi erueretur, ita debitum ſuppli-

ſupplicii modum, legi tradidit, admirabili æquitatis temperamento, ſe inter miſericordem patrem, & juſtum legiſlatorem partitus. tanti faciebat legum, quas condidit, obſervationem. Sciebat enim Princeps egregius, quod qui viri juſti perſonam induit, deponit parentis. Quid de Bruto? hic fuit legum adeo rigidus obſervator, ut filios ad palum alligatos, ſecuri percuti juſſerit, quia dominationem Tarquinii Regis ſuperbi à ſe expulſam reducere volebant. exuit patrem, ut ageret Conſulem, orbatuſque vivere maluit, quàm vindictæ publicæ deeſſe. Mirum profectò, quod narrat Paradinus. ait enim, quod Sicambrorum Rex Baſan in ſuis inſignibus effingebat nudum enſem, in cujus extremitate, laqueum habebat implexum, addita inſcriptione, Diſcite juſtitiam moniti. ut hoc commento, ſubditis incuteret metum, & ſe juſtitiæ acerrimum oſtenderet cuſtodem. quod re ipſa comprobavit. ſiquidem, nè violaret juſtitiæ leges, propriis manibus filio, nomine Sedano, caput amputavit. ita legum obſervator fuit. Nec ſilentio prætereundus Manlius Torquatus, is namque Conſul miſſus contra Tuſculanos, præcepto edixit, ſub pœna capitis, ne quis extra ordinem pugnaret in hoſtem. dum ergo oraturus rei gratia in prætorio eſſet, filius ejus in caſtris remanens, ab uno ex hoſtibus provocatur ad pugnam, Tu ipſe congredere mecum, ut hoc eventu cernatur, quantum Latinus eques præſtet Romano, tunc filius juvenili ardore accenſus, ſingulare certamen congreditur, & ſtrenuè ſe gerens, hoſtem interfecit, ſpoliiſque detractis, ad patrem acceſſit, dicens; En pater, hæc ſpolia capta ex hoſte cæſo porto. quod ut pater cognovit, conſilio convocato, eum morti tradidit, dicens;

Auguſt. de civit. Dei, lib. 5, c. 18.

Parad. in ſimb. her.

Quando neque imperium Consulare, neque majestatem paternam veritus, adversus edictum nostrum, extra ordinem pugnasti, quantum in te fuit, disciplinam militarem, qua stetit usque ad hanc diem res Romana, solvisti, meque in eam necessitatem adduxisti, ut aut reipublicæ mihi, aut mei, meorumque obliviscendum sit, nos potius nostro delicto plectemur, quàm Respublica tanto suo damno nostra peccata luat, mandavitque lictori, ut ipsum morti traderet, quia tutius erat ipsum interficere, quàm Rempublicam militari disciplina carere. Insigne Fabii factum laudavit semper antiquitas. nam dum Consulatus fungeretur officio, patrem suum sibi obvium equitantem aspiciens, erat enim apud Romanos in Consulum præsentia prohibitum, satellitem misit, qui ut ex equo statim descenderet, jussit. At pater filii sui mandato lubenti animo obtemperavit, & eundem tanquam consularis dignitatis defensorem celebravit. Hinc summis præconiis usque ad sidera extolluntur Principes, qui legibus ita se submiserunt, ut etiam sibi facultatem, ab iis abeundi ademerint. quales fuere Antigonus Macedonum Rex, Antiochus Asiæ tertius, Gratianus, Valens, Theodosius Imperatores, qui provinciarum suarum Præfectis rescripsêre, si quid fortè adversum legibus juberent, ne admitterent. appositè admodum facit, quod Sanazarius scribit laudans præclarum Regis Neapolitani facinus, qui lege lata contra arma deferentes, postridie in publicum prodiens, ostendit populo primus, inerme latus. Sentiebat enim gloriosum esse Principi, legibus à se latis subjici. Non tamen desunt plurima testimonia, Principem legibus esse solutum asserentia, & hac præsertim ratione moventur, quoniam

Aug. lib. 5 de civ. Dei.

niam Rex David coram Deo provolutus, dicebat; Tibi soli peccavi. Quæ verba perpendens glossa, sic ait, Rex hominem non habet, qui sua facta judicet, duo sunt quippe hominum genera, quæ in sacris litteris videntur legibus esse soluta, justorum nempe, & Principum. de justis dicit Paulus; Iusto non est lex posita. de Principibus Rom. 13.
autem, adducitur illud supradictum, Tibi soli peccavi: sed hæc non faciunt, quin omnes legibus subdantur. Lex enim, secundum mentem Angelici Doctoris, deducitur à ligando, eò quod omnes homines vinculo adstringat, quæ nominis etymologia sacris litteris valdè consonat, ubi sæpe repetuntur hujusmodi voces; Rupisti vincula, confregisti jugum. Quantum igitur spectat ad justos, locus Pauli sic intelligendus, Iusto non est lex posita, non quod justus non subdatur legi; Omnis enim anima (ut ait Paulus) potestatibus sublimioribus subdita sit, sed quia justi non egent coactione, ad observandam legem, plus enim sponte sua præstant, quàm lege præscribatur. Siquidem justus non metu legis, sed amore virtutis servat legem. Quod etiam evidenti ratione comprobatur, nam si essent justi exempti à jugo humanarum legum, sequeretur, quod omnes essent exempti; quilibet enim dicere posset, se esse justum, & inde emergeret perturbatio reipublicæ, & sic leges à nemine observarentur. Si verò loquamur de Principibus, ut res nostra postulat, non subduntur legibus, quantum ad vim coactivam, quoniam non habent superiorem, à quo compellantur, & nemo cogitur à seipso. gemina namque vi lex pollet, quarum alteram directivam, appellant Theologi, & est circa ea, quæ agenda, vel vitanda sunt: alteram coactivam, qua cavetur, nè quis

Rom. c. 13.

D.Th. 1. 2. qu. 99. a. 5.

à legis præscripto aberret, at si aberraverit, plectatur. ab hac posteriore vi, Princeps est quidem solutus re, sed non jure. hinc Sotus ajebat, & doctè, quod sua Principem lex non cogat, non inde venit, quod ipse non egeat, sed quod lex natura sua non queat. Princeps itaque legibus est solutus, si vim cogentem consideremus, quia nullus in ipsum potest judicium condemnationis inferre, si contra legem agat. Propterea dicebat Rex David, Tibi soli peccavi. Porrò si vim dirigentem inspiciamus, Quis dubitat Principem suis legibus esse subjectum? & hoc probatur ex jure divino; Aliis onera gravia imponunt, ipsi autem nec digito volunt ea movere. ex jure etiam canonico, ut colligitur ex cap. cum omnes de constitut. ubi Innocentius Papa III ait, Quod quisque juris, in alterum statuit, ipse eodem jure uti debet. ex jure demum civili, nam scriptum legimus, Digna vox majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri. accedit etiam illud Catonis à Divo Thoma citatum, Patere legem, quam tu ipse tuleris. illud item Platonis; Paratum exitium illi civitati video, in qua non lex magistratibus, sed legi magistratus præsunt, salutem verò illi, ubi lex servientibus magistratibus dominatur. Bias eum verè principem opinatur, qui primus patriis legibus se subjecerit. Trajanus quoque cùm Præfectum prætorio designasset, gladium ei in manu porrexit, hæc verba subjiciens, Vtere hoc gladio adversus hostes meos, si ego minus justè egero, eum in meipsum stringito. huic rei apprimè facit quæsitum illud scitu dignissimum, An utilius sit Reipublicæ, gubernari optimis legibus, an tantùm optimo Principe, sine aliqua legum positione, Aliqui dicunt esse utilius Reipublicæ, gubernari optimo

Sot. de just. & jur. li. 1, q. 6, a. 7.

Antonin. p. 1, tit. 17.

Franc. Patrit. li. 8 de regno & repub. tit. 6.

Matt. 23.

D. Th. 1. 2, q. 6, a. 5.

Leg. 4, C. de legibus.

Plat. in lib. 4 de legib.

Cel. Rodig. lib. 8. lect. antiquarum, c. 1.

mo Principe. nam in primordio generis humani, respublica sine aliqua legum positione gubernabatur, & gubernatio optima erat. ratio autem talis potest adhiberi, quoniam utraque virtus legum, directiva, nimirum, & coactiva, præstantiori ratione invenitur in Principe, quam in legibus scriptis. optimus enim Princeps, quoniam est regula viva, animadvertit omnes circumstantias particulares, & statuit quid hic, & nunc agendum sit. Lex verò scripta, quoniam est regula universalis, omnes casus particulares cavere non potest. quod verò vis coactiva præcipuè inveniatur in Principe, liquet, nam lex mortua jacet, Princeps verò non sine causa gladium portat. Oppositum tamen videtur sentire Philosophus, cujus ratio est, Quoniam talis est natura libidinis, ut optimos etiam viros contorqueat. Verum leges scriptæ definiunt, quid sit faciendum, quid vero fugiendum seclusa omni cupiditate; Princeps vero, quoniam homo mortalis est, sæpenumero perturbatur passionibus, quæ illum facilè à recto deflectunt. Pro summa ergo rei, dicendum est, quod si posset inveniri unus homo, cujus virtus esset longè major, quàm cæterorum hominum, essetque consummatæ virtutis, utile esset, & justum, quod hic unus homo, cum summa potestate administraret Rempublicam, sed quia hoc est difficile, proinde habita ratione naturæ, & conditionis humanæ, utilius est Rempublicam legibus scriptis gubernari, illisque fideliter subjici, cum sapientis vigeat auctoritas, ab omnibus recepta, Patere legem quam tu ipse tuleris.

Arist. 3 Polit. c. 3.

Quas posuit leges Princeps, observet & ipse,
Sic populo, & superis, semper amicus erit.

Ratio-

Caput XIII.

Rationem status Humani, legibus Divinis, submittat Princeps, & accipiet benedictionem à Domino.

O Miserandam nostrorum temporum conditionem, in quibus longè pluris æstimatur, humani status ratio, quam divinæ legis observatio. Quandoquidem ubi de ratione status agitur, continuò nulla habita rationis ratione, violantur jura, dilaniantur sanctiones, confringuntur fœdera, negligitur fides, &, ut brevibus singula omnia perstringam, nulla hominum, nulla divini nominis, & numinis, reverentia; non adeò sæviunt tigrides raptis catulis, sicuti Principes, vel minuendi, vel dividendi Imperii tantilla suspicione commoti, ut perbellè canit Poeta,

Bucan. lib. 1 de bello civili,

Nulla fides Regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit, nec legibus ullis
Credit, nec longè fatorum exempla petantur.
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Proinde magnus Alexander, cùm adversus Darium præliaturus surrexisset, omnem prorsus pacis conditionem à Dario oblatam respuit, legatos Persas hisce verbis remittens, Ite, nuntiate Regi vestro, quod neque terra duos Soles, neque Asia duos Reges sustinere potest. ita fermè populi Lydorum. Nam cùm Rex Crœsus fratrem sibi in imperio asciscerct socium, quidam ex Lydis primarius, ait, ô Rex potentissime, omnium in terra bonorum Sol est auctor, at si gemini Soles forent,

forent, periculum esset, ne omnia incenderentur, ita Regem quidem unum accipiunt Lydi, duos simul tolerare non possunt. Ecquis ignorat, quod nec Roma quidem duos fratres ferre potuit, neque una Sparta duos Lysandros? quid? domus Abrahæ, ut Isaacum retineret, nonne Ismaelem ejecit? & in Rebeccæ utero, duo gemelli antequam nascerentur, nonne bella gesserunt? præclarè Ovidius,

Non bene cum sociis Regna, Venusque manent.

alter etiam cecinit:

Non patitur Regnum socios, neque tæda jugalis,
Hæc duo nec Pyladæ jungere posset amor.

O insana regnandi libido, ad quæ flagitia non impellis? Quid non mortalia pectora cogis Regni sacra fames? Per te, cognati, cognatorum sanguine sordidantur. Per te, frater in fratrem insurgit. Per te, patruus in nepotem. Per te filius in patrem. Per te, mater in filium. Per te, uxor in proprium virum. sed quid dicam? per te, mater sævit in seipsam, adhuc dicam abominationem majorem. Per te, homines insurgunt in ipsos deos. Sed quia hæc sunt dictu horrenda, & vix auditu credibilia, proinde antiquorum exemplis comprobare non erit absonum, quin operæ pretium duco.

Fredegunda Regina Galliæ, quot innoxios truncavit regio sanguine satos? at quorsum? ne turbarent Clotarii filii sui imperium. de Athalia impia fœmina, quid referam? nonne omnes regii sanguinis affines occidit, statim post mortem filii sui Ochoziæ, ut hac via ambitione tumens, Regnum ad se devolveretur? en sacra Regum historia, Athalia vero mater Ochoziæ, videns mortuum filium, surrexit, & interfecit omne semen regium.

Aimoin. de hist. Franc. li. 3, c. 6.
4 Reg. c. 11.

Ptole-

Ptolemæus gener, Simonem Iudæorum Principem, ſocerum convivio exceptum, cum duobus filiis, regnandi cupiditate, obtruncavit. Saul inſano regnandi furore agitatus, quid mali non eſt molitus in generum Davidem? quot inſidias non paravit? quoties tentavit eum lancea transfigere? at quorſum tam diro odio eum proſequebatur? ſolo timore amittendi Regnum. Siquidem, cùm audiret nobiles Hebræas honoris ergo, choros ducentes, ſimulque exclamantes. Saul percuſſit mille, & David decem millia; ſtatim cœpit dentibus fremere, ira excandeſcere, & nimio furore correptus, nulla beneficii, nulla innocentiæ habita ratione, mortem quoque minitari. ſic referente divina Regum hiſtoria, Iratus eſt autem Saul nimis, diſplicuit in oculis ejus ſermo iſte, dixitque; Dederunt David decem millia, & mihi mille dederunt, quid ei ſupereſt, niſi ſolum Regnum? Romulus, ut Regno ſolus potiretur, fratrem Remum miſerè trucidavit. cui facinori ſatis appoſitè convenit illud poeticum,

1 Reg. c.18.

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Sabel. dec.8, lib. 7.

Pro ſola regnandi libidine, nonne Etheocles, & Polynices fratres, ita mutuis exarſerunt odiis, ut nedum copiis infenſis decertarent, ſed infeſtis etiam armis digladiando, ſeſe mutuo confoderent, ac demum in rogo conjecti, flammæ utriuſque cadaveris, adhuc invicem pugnarent, quod animadvertens ſoror exclamavit, Vivit, vivit adhuc odium.

Antonius Severi Imperatoris filius, nonne fratrem ſuum infantem, matris ubera adhuc ſugētem, pugione confodit, ut ſolus Imperio frueretur?

Vivitur ex rapto, non hoſpes ab hoſpite tutus,
Non ſocer à genero, fratrum quoque gratia rara eſt.

Quod

Quod si magis exploratum habere volumus, an dominandi libidine frater sæviat in fratrem, legantur annales Gallici; ibi enim exactè describuntur quatuor filiorum Clodovei primi Francorum Regis Christiani, atrocia inter se bella. Nam quilibet post mortem patris regium diadema sibi imposuerat. Vnus Rex Aurelianensis, alter Parisiensis, tertius Suessionensis, & quartus Metensis Rex nuncupabatur: gravissima deinde inter fratres orta discordia, causa desolationis Gallici Regni extitit.

Omnibus passim nota est Turcarum historia, quorum Imperator, ut primùm suscepit Regni gubernacula, confestim omnes fratres, quamvis adhuc imbelles, & in cunis vagientes, trucidari jubet. At quorsum tam dirum nefas? regnandi cupiditate commotus. Itaque primum Imperii signum, est fraterni sanguinis effusio, & prima dies, quæ illum effert ad fasces, illos effert ad secures.

De Abimelech Gedeonis filio, nonne referunt Iud.c.9. sacrarum litterarum monimenta, quod hac potissimum de causa, fratres suos legitimos septuaginta viros, more barbarico jussit interfici?

Cur Salomon Adoniam fratrem imperavit oc- 1 Reg.2. cidi? regni amittendi metu. sic divina narrat historia, Bersabea postulavit dari Abisag Sunamitidem Adoniæ in matrimonium, at Salomon fraudem fratris intelligens, respondit matri, Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? postula ei & Regnum. perinde ac si dixisset, an ignoras mater, Abisag, quam fratri postulas, patris mei David conjugem fuisse, ac reginæ nomen adeptam, multis ab eodem locupletatam fuisse divitiis? quod si Adonias hanc dixerit, nonne advertis, quod re-

gnandi libidine incensus, in me conspiraturus sit, meque regno privaturus? Quomodo igitur se gessit Salomon, ut res suas in tuto collocaret? cognita fraude, Adoniam fratrem interfici mandavit. Sed omittamus fratres, nonnè insatiabilis dominandi libido impellit etiam patruos ad cædem nepotum? Astyagis Medorum Regis testimonio comprobatur. is unicam filiam habens, Cambysi Persæ privato viro collocavit, metuens, ne ab illius futura sobole, Regno pelleretur, viderat enim per quietem ex pudendis filiæ, vitem surgere, quæ palmitibus suis omnem Asiam obumbraret, idcirco natum ex ea infantem exponi jussit, feris devorandum, sed puer nomine Cyrus, beneficio pastoris educatus, ac grandiusculus factus, ab æqualibus suis collusoribus, Rex nuncupatus est; at cum jam adolevisset, certior avitæ injuriæ factus, ultionem meditatus est, & contracto exercitu pastorum, in Medos transmittit, quibus fugatis, captoque Astyage, regnum invadunt Persæ. Sed quid de Mithridate Rege commemorem? nonne immensa Imperii cupiditate flagrans, nepoti pugione vitam ademit? simulata namque occasione pacis ineundæ, eoque proinde ad colloquium evocato, abscondito sub femore pugione, dum ruit in amplexus tamquam nepotis, altera manu arrepto pugione crudeliter illum interfecit.

Huc optimè accedit dira Lotharii in nepotes fratris sui senioris filios crudelitas. adhuc enim tenellos projecit in parietes, & defixo in ventrem cultro, interfecit. Quorsum hoc? ne Totildis mater Regina, eos ad regnum elevaret. Sed audiamus sævitiam longè majorem. Ptolemæus inauditis execrationibus adjurat se sincera fide matrimonium sororis petere, nuncupaturumque se eam

Iust.hist. lib. 24.

eam Reginam, neque in contumeliam ejus, se aliam uxorem, aliosve, quam filios ejus, se liberos habiturum. Arsinoe, & spe impleta est,& metu soluta, in matrimonium fratris consensit, nuptiæ magno apparatu, lætitiaque omnium celebrantur, ad concionem quoque vocato exercitu, capiti sororis diadema imponit,Reginamque eam appellat. quo nomine in lætitiam effusa Arsinoe, ultro virum in urbem suam Cassandriam invitat, cujus urbis cupiditate, fraus struebatur. Prægressa igitur virum, diem festum urbi in adventu ejus indicit, filios quoque suos Lysimachum sexdecim annos natum, Philippum triennio minorem, utrumque forma insignem, coronatos occurrere jubet, quos Ptolemæus ad celandam fraudem cupide amplexus, osculis diu fatigat. Vbi ad portam ventum est, occupari arcem jubet, pueros interficit, qui cùm ad matrem confugissent, in gremio ejus inter ipsa oscula trucidantur. Proclamavit Arsinoe, quod tantum nefas, aut nubendo, aut post nuptias contraxisset, pro filiis seipsam percussoribus obtulit, corpore suo, puerorum corpora amplexata protexit, plurimaque vulnera excepit. demum spoliata etiam funeribus filiorum, scissa veste, & crinibus sparsis, duabus tantum ancillis comitata, ex urbe protracta, Samothraciam in exilium abiit, eò miserior, quod mori cum filiis ei non licuit. Nec Ptolemæo inulta scelera fuere, nam exiguo interjecto tempore, à Gallis spoliatus Regno, captusque, vitam ferro, ut meruerat, amisit.

Sabell. enneade 4, lib. 8.

Antipater nonne Alexandro magno nepoti venenum propinavit, ut ipse Regno potiretur? Quid plura? nonne fames dominandi, filios etiam impellit in patres? Quis vidit unquam abomina-

Q. Curt. lib. 4.

P tionem

tionem majorem ? & tamen Alexander magnus, si Iustino credimus, Philippi patris mortem procuravit, opera Pausaniæ, quia timebat habere socium in Regno, Attalum spurium fratrem. Quis non abhorrebit immanitatem Tulliæ Tarquiniæ filiæ ? impia hæc fœmina, non virgo, nec virago, sed vorago, ut regnaret, patrem occidi mandavit, & renitentibus equis,ac invito auriga, jussit ut cadaver paternum, rotis currus, cui insidebat, contunderetur, ut Tarquinium Superbum virum suum,Regem salutaret.Ex quo intelligimus,quam minimè tuta sit ambitiosis fides, quando ex sanguine etiam domestico ipsa exulat. Verissimum est illud pro oraculo habendum,Regnandi cupiditas, nescit jura pietatis.

2 Reg.c. 15. Quare Absalon David Regis filius, patrem velut hostis expugnavit ? infestum ei bellum movit ? diras paravit insidias ? quia regnandi desiderio ardentissime flagrabat.

Nic. de Lira in cap. 14 Isa. Quid dicemus de immensa dominandi libidine Evilmerodach filii Nabucdonosor Regis ? is cum patrem vita functum cerneret, timens ne iterum viveret, ejus corpus contundi jussit, in frusta concidi, ejusque pulverem in ventum dispergi, ne iterum coalesceret, & ipsum de solio deponeret. Ingenti urebatur ambitione regnandi, Moroveus Chilperici Regis filius, proinde patri suo adhuc viventi insidias varias, & graves struebat, verum à Domino divinitus admonitus, & terrore correptus abstinuit. Cùm enim quadam die ad convivium vocasset Gregorium, & postea postularet, aliqua legi ad instructionem animæ, statim Gregorius reserato Salomonis libro, versiculum, qui primus occurrit, arripuit. hoc autem continebat; Oculum, qui adversus patrem respe-

Gregor. Turon. lib. 5, c. 14.

Prov.30.

reſpexerit, effodiant eum corvi de convallibus. diram hanc peſtem, utpote omnibus legibus ex diametro repugnantem, abhorrebat Decii Imperatoris filius. cùm enim pater imperiali diademate filium proponeret inſigniri, renuit filius dicens; Vereor, ne ſi id fiat, dediſcam eſſe filius, imperet pater meus, meum imperium ſit parere humiliter patri imperanti: quaſi diceret; turpe nefas, ita naturam ipſam exuere, ut quis in proprios parentes inſurgat, ad hoc autem impellit regnandi libido.

Proinde rogatus Solon, cur nullas leges adverſus eos, qui parentes verberaſſent, conſtituiſſet? quod nullos, inquit, tales futuros exiſtimabam.

Sed quid dicam? nimia dominandi cupiditate, horribile quidem dictu, verum tamen, ipſa etiam mater ſævit in filium. teſtis eſt Irene Conſtantinopolis Imperatrix; hæc enim crudelia ſpectacula edidit, ſola dominandi libidine impulſa. duces namque, datis muneribus, eo pertraxit, ut Conſtantinum filium ex inſidiis captum, oculis effoſſis in carcerem conjicerent, ubi miſer mœrore, luctuque confectus, paucis poſt diebus, expiravit. Quorſum Herodes ad tantam ſævitiam devenit, ut tot innocentes pueros, maternis uberibus affixos, jugulari præceperit? iratus eſt valde, & mittens occidit omnes pueros à bimatu & infra; ut firmiorem Regni ſedem ſtatueret. Et hac de cauſa, nonne etiam proprium filium trucidavit? unde Auguſtus Cæſar audita tam truci immanitate, jocans, dicebat: In domo Herodis, mallem eſſe porcus, quam filius. nam ut rigidus legis Iudaicæ obſervator, ſues ne quidem tangere auderet, in filium tamen cruentas manus injicere non fuit veritus. Quid ſi dixero cæcam

Matth. c.2.

Macrob. li. 2 Saturn. c.4.

regnandi libidinem, eo uſque prolabi, ut uxor in proprium virum ſæviat? hoc tamen liquet aperto Semiramidis teſtimonio. Cùm enim Semiramis à marito Nino impetraſſet, ut ſaltem diem unum in regio tribunali ſederet, obiretque munus regium, jus dicendo, ac ſanciendo, quæ vellet, exploratis jam ſatellitum animis; tunc Ninum Regem blande apprehendi juſſit, deinde cum riſu in vincula conjici, & demum ludibrio expoſitum, capite truncari. O ſcelus planè inauditum! Sed quis crederet aliquem, eò dementiæ devenire, ut ambitione ductus, ſeipſum interfici glorioſum ducat? Prodeat in ſcenam Agrippina Neronis mater, hæc tanta ambitionis ſiti æſtuabat, ut cum oracula conſuluiſſet, num aliquando filius regnaturus? eique reſponſum fuiſſet, Regnaturum quidem, ſed in Imperio matrem ſuam necaturum; avida diadematis dixerit, Occidat, modò imperet. Sed cur pluribus immoramur? ambitioſa dominandi libido ita ſævit, quod etiam in deos ipſos inſurgit.

Sabell. li. 4, c. 7.

In corde Caligulæ, ſi Fulgoſio credimus, ita invaluit ſola ſine conſortio regnandi cupiditas, quod non ſolum in homines; dicebat enim, Vtinam populus Romanus unicam haberet cervicem, ſed in deos ipſos ſæviebat. Nam omnium deorum ſimulacra decapitari juſſit, & ſingulis ſingula capita, vultum ipſius Caligulæ referentia, inſerebat, ut ſolus adoraretur. Quis tale facinus ſanè inauditum unquam crederet? ſed videamus, ſi lubet, inſaniam penè incredibilem ex regnandi libidine emergentem. Valens Imperator, ut ſolus Regno potiretur, nedum vivus, ſed & mortuus, ſuperſtites, quos ſuſpicabatur, poſt ejus mortem regnaturos, omnes trucidari juſſit. Cùm enim nonnulli curioſe

Fulgoſ. li. 9, c. 5.

curiose investigantes sciscitarentur, quis post Valentem Imperii gubernacula obtineret? ita responsum fuit, litteras quatuor esse. Th. E. O. D. ex quibus ejus nomen, qui esset post Valentem regnaturus, inciperet. mox ejus rei fama ad aures Imperatoris evolavit. Quo audito, omnes qui erant vel Theodori, vel Theodoti, vel Theodosii, vel Theoduli nomine appellati, quasi tigris sæviens, interfici mandat. In quorum numero fuit quidam vir nobilis ex genere patritio nomine Theodosiolus, qui ab Hispania, ad Valentem adductus, morte mulctatus est, non alio titulo, nisi quia impius, & vesanus Imperator, suspicabatur eum Imperio potiturum. Hinc multi præ metu animis injecto, sua statim commutarunt nomina, & ea quæ parentes, illis in lucem editis imposuerant, tanquam plena periculi denegarunt. O pestis diabolica ab inferis suscitata, quæ sensim serpens per corda potentium, contagio prorsus insanabili, totum penè infecit orbem terrarum. Sed quid dico terrarum? Nec cælum ipsum immune fuit ab immani bello, propter hanc impiam dominandi libidinem. Quod satis apertè comprobatur in sacrarum litterarum monimentis. Exclamat enim tuba cælestis; Factum est prælium magnum in cælo. Scio quidem varios doctores variè sentire, quodnam fuerit dæmonis primum peccatum. Apoc. c. 13.

Doctor subtilis opinatur fuisse luxuriam, non tamen quamcumque, sed inordinatum sui amorem. In 2, dist. 6.

Angelicus doctor arbitratur fuisse superbiam, ita etiam Athanasius, Ambrosius, Augustinus, Nazianzenus, Chrysostomus, Cyrillus. 1 p.q.63.

Alexander de Ales doctor irrefragabilis, tenet radicem peccati dæmonum, fuisse avaritiam. non 1 p.q.78. memb.2.

quidem pecuniarum, sed honoris, ac gloriæ, & proinde spiritualem.

Bernardus doctor mellifluus, vult dæmonem peccasse invidia, propter unionem hypostaticam Verbi divini, aliquando communicandam naturæ humanæ, quasi indoluerit, quod creata natura longè se inferior, deberet sibi anteponi, & quod majus est, deberet eam venerari.

Rupertus Abbas arbitratur peccatum dæmonis, fuisse odium contra Christum, statim atque mysterium incarnationis est Angelis revelatum. Displicuit enim illi, quod potius humanam, quàm Angelicam naturam assumeret, hac de causa mortem ejus machinatum fuisse. Proinde dicebat Ioannes: Ille homicida fuit ab initio. (Ioan.c.8.)

Ego autem, si licet cum tam præclaris viris meam proferre sententiam, primum dæmonis peccatum dicerem fuisse, nimiam dominandi libidinem, quam rationem status vocant politici: dixerat enim in corde suo, In cælum conscendam, similis ero Altissimo. (Isa.c.14.) Neque hoc est meæ mentis inventum, sed gravissimorum doctorum placitum, nempe, dæmonem in sui primordio, appetiisse principatum. ut videre licet apud Bonaventuram, Lyranum, Augustinum, Gregorium, qui omnes asserunt, quod appetiit præesse cæteris, nulli subesse. (Bonav. in 3.dist. 1. August. in Ioan. cap.14. Greg. li. 34 moral.c.17.) Quid igitur mirum, si omnes ejus asseclæ, ubi de ratione status agitur, confestim nulla habita rationis ratione, indignantur, fremunt, sæviunt, dentiunt, vipereunt, & tanquam feræ furunt? Quid mirum, si inordinatus zelus amittendi Regnum, ita anxiè torqueat, angat, mordeat tyrannorum animos, ut ad omne impietatis facinus, præcipites ferantur? Quid mirum, si impius ille Herodes tyrannorum antesignanus, tot parvulos adhuc

adhuc vagientes, tam dire juſſerit trucidari? Quid cauſæ fuit, ut ſcelus tam execrandum perpetraret? timebat de regia ſede deturbari; ita deplorat Eccleſia,

Audit tyrannus anxius,
Adeſſe Regum Principem,
Qui nomen Iſrael regat,
Teneatque David Regiam.
Exclamat amens nuntio,
Succeſſor inſtat, pellimur,
Satelles, i, ferrum rape,
Perfunde cunas ſanguine.

Submitte igitur, ô Princeps, legi divinæ faſces tuos, ſi vis tutum, ſi vis diuturnum imperium. noli viribus humanis inniti, tanquam baculis arundineis, ſed in omnibus, conſule Dominum, jura tua illi ſubjice, Principum ſeniorum veſtigia ſequere, qui, ut refert Ioannes; Adoraverunt viventem in ſæcula ſæculorum, mittentes coronas ſuas ante thronum Dei. quaſi cum regio Vate acclamarent; Non in gladio noſtro poſſidemus terram, nec brachium noſtrum ſalvat Imperium, ſed dextera Domini exaltat Regnum, & dextera Domini facit virtutem. ſi autem ſecus feceris, vide, ne tibi contingat, quod minatus fuit Dominus Ezechiæ Regi, Auferentur omnia quæ ſunt in domo tua ut cognoſcant Principes, non eſſe potentiam, neque conſilium, contra Dominum.

Apoc. c. 4.
Pſalm. 117.

Imperii fines ſemper divina tuetur
Religio. labat hæc? vis labat Imperii.
Legibus ergo Dei, Regnorum ſubjice jura,
Regna tibi, ô Princeps, ſi diuturna cupis.

Capvt XIV.

Gloriosum Principi servare fidem, violare, inglorium.

Vrpe nefas, violare fidem, & Christiano Principe prorsus indignum. Quod præclaro Alexandri Regis testimonio comprobatur. Nam cum Parmenio Princeps militiæ, quidpiam suaderet, quod præter fidem, ac decorum esset, repeteretque sæpius, Ego quidem facerem, si essem Alexander, & ego, ait, si essem Parmenio. Quippe, qui sciret, nihil à Regibus patrandum, nisi præclarum, & animo regio dignum. Egregium itidem, apud Romanos Atilii Reguli testimonium. is enim à Carthaginensibus captus, ab iisdem Romam missus est Legatus, ut de captivorum redemptione ageret cum Senatu, fidem pollicitus, se reversurum. Fidelis fuit patriæ, fide etiam in hostes inviolata permanente. dissuasit captivorum permutationem, pro patriæ beneficio. hostibus tamen servavit fidem, quia Carthaginem reversus, ubi postea atrocissimis pœnis, vitam cum morte commutavit. poterat mortem durissimam evitare, at maluit diem extremum obire, quam promissam hostibus fidem violare. ex qua servata fide, tantam consecutus est gloriam, quantam cæteri Principes, ex præliis feliciter gestis. Quid enim turpius esse potest, quàm fidem fallere, promissa non præstare, & dictis, conventisque non manere? Proinde Romani, mundi dominatores, fidem ingenuè observabant, quod facile potest conjici, ex responso Carthaginensibus allato.

Valer. li. 6, c. 4.

Tull. li. 3 de offic.

August. de civ. Dei, li. 1.

allato. Nam Duellius Cornelius Aſina, cùm in primo Punico bello exercitum in Sicilia haberet, ab Amilcare, & Hannone, qui exercitui Carthaginenſium præerant, præſtita fide ad colloquium evocatus, per dolum interceptus eſt, & in vincula conjectus, ſed cùm poſtea adverſo Marte, Carthaginenſes terra, marique bello ſuccumberent, placuit, ut de petenda pace ageretur, reſque Amilcari, & Hannoni demandata eſt à Punico Senatu. Amilcar memor violatæ fidei Cornelio Aſinæ, ad Conſules ire formidabat. Hanno autem Romanorum fide fretus, audacter ad Conſules perrexit, ad quos profectus, cum cauſam liberius exponeret, tunc Tribunus quidam militum obſtrepere cœpit, perfidiæque eum accuſare, minitandoque dixit, Facile fore, ut ei contingeret, quod Cornelio Aſinæ jam acciderat. tunc uterque Conſul ſilentium ei indixit, Hannonemque legatum ita ſunt allocuti, Noli timere, iſto periculo fides Romana te liberat. O memorandum exemplum Romano pectore dignum. Sacrum enim, etiam inter gentes, legatorum jus. Quid enim ſine fide, hoc eſt, juſtitiæ baſe, regnum eſt aliud, niſi magnum, & publicum latrocinium? Quod planè intelligens Ariſtoteles, inter multa præcepta, quæ reliquit Alexandro Regi, hoc præcipuum inſtituit, Cave, nè infringas fidem datam, quia hoc, nec infidelibus quidem convenit. Siquidem turpe nimis, ac indecorum, fidem ſemel datam non ſervare. Proinde dux ille inclytus Alcibiades dicere ſolebat, quoties in Socratem incideret, ſe rubore ſuffundi, quod illi promiſſis non ſtetiſſet. hinc Phocion inter Græcos illuſtris conſulebat, non eſſe magna hominibus promittenda, ſed præſtanda potius. Laudabilius nimirum eſt, pauca polliceri, & plura

Tac. lib. 3 hiſt.

 facere,

facere, in Principibus præsertim, vicem Dei gerentibus, qui nec falli, nec fallere potest. ideo
Matth.c. 34. ipsemet dicebat: Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Perinde ac si dixisset, nolo ut verba mea irrita fiant, sed fidelis ero in omnibus verbis meis. quod re ipsa probavit, nam quod semel promisit, fideliter observat. Promisit justis mercedem laborum suorum, abundanter retribuit, quia, & ultra condignum;
Rom. c. 8. unde Paulus dicebat: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam. Pro
D. Tho. 1 p.q.21 a. 1. cujus doctrina notare debes, quod triplex meritum apud Theologos reperitur, de rigore justitiæ, de condigno, & de congruo, meritum de rigore justitiæ est illud, quod non innititur gratiæ, aut misericordiæ acceptantis, sed habet valorem ex persona offerente, quale est meritum Christi Domini, nam persona Christi de se est infinite grata, & ejus opera habent infinitum valorem apud Deum, propter quod, meritum Christi, est de omni rigore justitiæ. Meritum de condigno est illud, quod licet innitatur gratiæ, & misericordiæ acceptantis, est justum & condignum ad præmium futurum, hujusmodi est meritum Sanctorum. Meritum de congruo, est illud, quod non innititur justitiæ, sed congruentiæ tantum. Deus itaque, quia est fidelis, præstabit justis de condigno, quod promisit, non tamen vi obligationis, quia Deus nulli debet, nam debitor quatenus debitor, est creditore inferior, debet tantum suæ ordinationi, & promissioni, & manu plena præstat, quod promittit, alias Deus non esset Deus, neque prima veritas, dicente Paulo, Fidelis Deus seipsum negare non potest. Quia ergo Princeps vices Dei gerit, fidem datam etiam

hosti inviolabiliter servare debet. hoc est enim animo excelso, & regio dignum, cui concinne competit elogium, Sit sine labe fides. Quod animadvertens Saul, fidem semel datam Davidi omnino servavit generum Regis constituendo. Inter cætera Davidis adhuc adolescentis præclara fortitudinis indicia, refertur, quod ursos dilaniaret, leones laceraret, lupos jugularet, aliasque belluas, & mole ingentes, & feritate immanes, non sine magno corporis periculo conficeret. quæ quamvis singularia heroicæ virtutis argumenta forent, nullam tamen ex iis laudem, nullam gloriam, imo ne obolum quidem assecutus est, at mox, ut hominem interfecit, quem ictu lapidis eminus ad terram prostravit, omnium præconiis celebratus, gratiam filiæ Regis consecutus, & Saulis gener effectus est. Quorsum hoc? unica hujus rei ratio fuit, quod Saul, Goliæ percussori, filiam suam dare spopondisset, nuptiasque, & affinitatem Regiam jurasset. Tanti valuit apud Regem, datæ fidei auctoritas, & verbi Regii observatio. hinc laudatur Nerva Imperator, cum enim interposito jurejurando, Senatui dixisset, se auctore, nullum Senatorem morti tradendum, abstinuit à ferro in eos, quos in caput suum conjurasse sciret, tantum potuit, in alta gentilitate jurejurando fides confirmata, ut religione illius tactus Imperator, parceret ferro & sanguini, etiam in capitis periculo. Ad rem satis apposite spectat, quod de Nerone refert Seneca. In familiari quadam confabulatione, dixit Imperator, Ferrum tuetur Principem. at ipse continuo subjecit, melius fides. hoc est, promissa adimplere. licet nostris temporibus pluris æstimetur dolus, & simulatio, quàm datæ fidei observatio. Non ita, non ita

Prin-

Principes ingenui, quorum ſplendor regius, in rebus præclare geſtis glorioſe refulget. hi enim victorias obtinuere, Regna comparavere, hoſtes ſtravere, non dolo, non fraude, ac violata fide, ſed prudentia, armis, & ingenio. Ita Lycurgus legiſlator egregius. Cum enim Spartani reipublicæ gerendæ peritiſſimi, Lycurgo defuncti Regis fratri, Regnum, & coronam detuliſſent, viduaque defuncti, ſe prægnantem comperiſſet, verita, nè novus Rex, hoc audito indignaretur, ac moleſte ferret, quod forſitan maſculus ex ſe naſciturus, regnum illi auferret, utpote, legitimus hæres, nuntiavit illi, ſe fœtum utero conceptum, veneno necaturam, aut aliquo medicamento, abortum cauſaturam, ſi modo vellet, quo illius Regnum firmaret tutum, & ab omni competitore liberum redderet. Placere ſibi conſilium, finxit Lycurgus, at nolle effectum, nè tali medicamento, ſibi aliquod afferret detrimentnm, quare, infantem tempore ſuo naſci ſineret, ſibi jam nati extinguendi rationes non defuturas. credidit illa, & cum egregium maſculum Charilaum nomine peperiſſet, Lycurgus acceptum, in Senatum detulit, hac uſus oratione; Ecce legitimum Regem veſtrum, Lacedæmonii, non vero me, quare regia ornamenta puello impoſuit poſthumo, ut omnes intelligerent, eum longè pluris fidem, quam ampliſſima Regna facere.

Valer. lib. 6. De Camillo autem Conſule Romano, acerrimo fraudis inimico, quid dicemus? iſte dux egregius, cùm Phaliſcos obſideret, ludimagiſter nobiliſſimos pueros, tanquam ambulandi gratia, extra muros educens, in caſtra Romanorum perduxit, illos offert Duci, inquiens, En ſine ſanguine parta victoria, quoniam in repetendis talibus obſidibus, (Sabel. li. 10.)

dibus, spontè civitas se tibi tradet, & imperata faciet. tunc Camillus, qui justitiæ personam sustinebat, non solum respuit perfidiam, sed restrictis etiam post terga manibus, magistrum virgis agendum, pueris dedit, ut ad parentes adducerent. quo beneficio, & animi ingenui testimonio capti Phalisci, magis quàm armis victi, portas Romanis aperuere. Itaq; Camillus, quam ex fraude recusavit, ex justitia consecutus est victoriam. Fit enim ad propugnandam, non ad evertendam justitiam. Fabricii Romani spectatã fidem quis non celebrabit? Cum Pyrrhus Epirotarum Rex, cum Tarentinis venisset in subsidium contra Romanos, & intellexisset Fabricii paupertatem, qui erat unus de legatis Romanorum, missis nuntiis ad eum, obtulit quartam partem Regni sui, ut ad se transiret, necnon magnam auri quantitatem ei præstare voluit, si proderet Romanam civitatem. cui Fabricius dixit; Regnum tuum simul cum auro tanquam lutum despicio. Existimo enim incorruptæ fidei observantiam, nobiliorem esse omnibus Regnis, & auro mundi. Cæterum interjecto anno, missus est Fabricius cum exercitu à Romanis, contra Pyrrhum, ad quem medicus Pyrrhi veniens nomine Timocrates, promisit se Regem veneno necaturum, at Romanus dux ingenuus, statim vinctum reduci jussit ad Pyrrhum, eique dici, quod contra eum medicus spopondisset. Tunc Rex plurimum admiratus, dixisse fertur, Ille est Fabricius, qui difficilius à fide, & honestate, quàm Sol à suo cursu potest averti.

Inviolatæ fidei observantissimus fuit Sextus Pompejus, nam cum Marcum Antonium, & Octavium conciliatos, navi sua susceptos veheret, necare poterat, & imperare. noluit, nè per violatam fidem ad imperium venisse videretur, dignissimus

Fulgos. li. 6. c. 6.

ſimus Pompeii nomine, & vel hoc ſolo, quando fidem, monarchiæ præpoſuit, nec regnandi cauſa, jus violare voluit. ſic enim reſpondit Menodoro Pompejanæ claſſi præfecto, Siquidem cum Menodorus adhærens Pompejo clam cum illo locutus, dixiſſet: Vis ne ô Sexte anchoras ſuccidam, & te non Siciliæ, neque Sardiniæ, ſed Romani Imperii faciam dominum? cui Pompejus cum pauliſper ſecum cogitaſſet; Oportuit, inquit, ô Menodore, hæc per teipſum, me inſcio, feciſſe. pejerare enim nequaquam meum eſt. En vox ingenuo Principe digna, licet à politicis noſtri temporis irrideatur. Sciebat enim, nihil magis gloriam Principis labefactare, quàm ſacros fidei cancellos tranſilire. hinc Divus Ambroſius dicebat: Sunt quidem jura bellorum, & fœdera etiam inter ipſos hoſtes ſervanda, contra quos geritur bellum. Quod idem fermè ſentit Auguſtinus; ideo ſcribens ad Bonifacium dixit: Fides quando promittitur, etiam hoſtibus eſt ſervanda. Poterat quidem dux ille, inimicum dolo proſternere, at maluit fidem in hoſtem ſervare, quàm doloſe ſuperando, turpiter triumphare, turpiter autem triumphat, qui dolo, & fraude; glorioſe vincit, qui induſtria, & ingenio. nullo enim eventu licet fallere hoſtes inſidiis, dicendo falſum, aut non ſervando promiſſum, licet quidem fallere hoſtes inſidiis, occultando illis intellectum, & propoſitum noſtrum. Siquidem in pugna, non dolus, ſed induſtria militaris laudatur. hinc Lycurgus legiſlator non probabat prælii genus, in quo virtuti locus non eſſet.

Bruſon. li.2 c.35.

Auguſt. ad Bonifac.

D.Tho. 2,2.q.41 a. 3.

Quod experimento docuit aliquando Cyrus rei bellicæ gnarus. hic enim firmatis caſtris, ſimulato metu, quaſi fugiens, caſtra vino, epuliſque

referta,

referta, reliquit diripienda, quod cum Reginæ Thomiri denuntiatum foret, adolescentulum filium ad sequendum eum, cum tertia copiarum parte misit, adolescens autem rei militaris ignarus, cum venisset ad castra, tanquam ad epulas, omissis hostibus, prorupit ad crapulas. Cyrus autem per exploratores edoctus, nocte revertitur, cibo, potuque graves, atque somno oppressos, strenue invasit, cunctosque cum Reginæ filio trucidavit. At Regina mater non metu perculsa, sed virago, perdito unico filio, & magna militantium parte, ipsa quoque simulata diffidentia, propter vulnus recenter acceptum, Cyrum semper refugiebat, quousque hostem in insidias traxit, ubi dispositis inter montes insidiis, ducenta millia Persarum cum Rege delevit, adeo quod, nec tantæ cladis nuntius superfuerit, Cyrique caput amputatum, in utre, humano sanguine pleno, reponi jussit, dicens: Sanguinem sitisti, sanguinem bibe. hæc non est fracta fides, sed industria militaris, quæ arte delusit artem. hanc militarem astutiam observavit Gedeon dux ille fortissimus, qui pugnavit, superavit, vicit, non quidem fraude, sed industria singulari. jussit namque à singulo milite lagenam fictilem sinistra manu portari, in qua, lucerna ardens latitabat, dextera vero tubam, nocturno tempore hostiles copias aggreditur, mox milites in tres turmas divisi, buccinis clangunt, fractisque lagenis, ardentes faces hostibus conspiciendas ostendunt. itaque hostes, quos somnus ante oppresserat, experrecti, tria existimantes esse castra; nam copia hominum, multarum tubarum clangor, gentes in tres partes distinctæ, trium castrorum species præseferebant, repentino quodam terrore exanimati, Gedeoni

terga

terga verterunt, & in ſeipſos irruentes mutuis ſe vulneribus trucidarunt. Auxilium planè à Domino, ſed medio hoc ſtratagemate parta victoria. Gedeonis quoque filius Abimelech turrim Sichem fortiſſimam, ac pene inexpugnabilem, non dolo, ſed armis & aſtu militari obtinuit. aderant in ea homines innumeri, ſtrenue locum illum cuſtodientes, tunc aſcendit Abimelech montem Selmon, accepta ſecuri præcidit arboris ramum, quem ſtatim propriis impoſuit humeris, mox ad milites converſus, ait, Eja fratres, quod me videtis facere, & vos facite. Protinus ramis abſciſſis, ducis veſtigia ſequuntur, & exiguo temporis ſpatio, turrim veluti vallo circumvallantes, & ſtatim ramos ſuccendentes, fumo, & igne, hoſtes, qui intus erant, miſere confecerunt. En duces egregii, non violata fide, & dolo, ſed militum robore, & bellica induſtria utebantur. noverant planè, quàm ſit execrandum crimen, fidem ſemel datam, etiam hoſti violare. Quod olim Athenienſes præclaro teſtimonio comprobavere. nam proditores, nec mortuos, nec vivos ferre conſueverunt. Itaque Athenis fidei fractores, neque defunctos ſepeliebant, neque viventes inter ſocios admittebant. hinc Cæſar dicere ſolebat, Placere ſibi proditionem, non proditorem. Auguſtus idem ferè dictitabat, Ego proditionem amo, proditorem non approbo. Antigonus aſſerebat, ſe proditores amare, dum proderent, ubi verò prodidiſſent, odio proſequi. Philippus Rex Macedonum idem dicebat, ſed elegantius, Amo prodituros, non proditores. nec injuria. Quomodo enim ſperandum eſt, eum in alienos fidum fore, qui in ſuos perfidus fuit?

Non tamen perfidiæ arguendos dixerim, qui eam

eam fidem frangunt, quam & ſibi, & reipublicæ indecoram, & exitioſam futuram cognoverint. quoniam cum alter non habeat jus ad petendum, nec collatum bono jure poſſit accipere, ita nec iſte tenetur promiſſa, cum tanto publicæ rei detrimento adimplere, imò penitus frangenda: ſic conſulit Iſidorus; In malis promiſſis reſcinde fidem, & in turpi voto muta decretum: impia eſt enim promiſſio, quæ ſcelere adimpletur. hinc laudatur Rex David, quod jusjurandum in Nabal reſciderit, damnantur Herodes & Iephte, quod impia vota, impia ſanguinis innocentis effuſione expleverint.

Bannes in 2.2.q. 41.a.3.

Siquidem cùm fides juſtitiæ fundamentum ſit, quis unquam ſanæ mentis, illam cenſebit fidem, quæ juſtitiam evertit? Quin potius eos irridendos arbitror, qui, ſi quippiam inhoneſtum promiſerint, mori malunt, tanta eſt vecordia, quam inconſtantiæ convinci. Sunt enim nonnulli Principes, qui non minus turpe exiſtimant flecti, quam vinci, ſed hoc turpiſſimum eſt. non autem turpe, cum re mutare conſilium. hinc elicitur quanta olim fuerit Germanorum ſtultitia, qui aleam ſobrii inter ſeria exercent, tanta lucrandi, perdendive temeritate, ut cùm omnia defecerunt, extremo, ac noviſſimo jactu, de libertate, ac de corpore contendant, victus voluntariam ſervitutem adit, quamvis junior, quamvis robuſtior, alligari ſe, ac vænire patitur, & quod ſtultius eſt, hanc dementiam, ipſi fidem vocant, at hæc non eſt fides, ſed pervicacia, ſed furor, ſed inſania; non enim eſt levitas, à cognito, & damnato errore diſcedere. Eſt quidem ſuperbæ ſtultitiæ indicium, ſemel dictum, qualecumque ſit, & fixum, & ratum velle. ſiquidem melius eſt recurrere è medio curſu, quàm

Cic.li.1 de offic.

Sen. de benef. li. 6, c. 30.

Sen. de benef. lib. 4.

Q malè

malè currere. mutatio quippe in melius, semper est optima.

Nec fides Principe digna, quæ comitata fuco, fraudibusq; implexa, qualem habuerunt Thraces. isti enim cum Boetiis inducias, certo dierum numero pepigerunt, ac noctu cum illi in tuto se esse existimarent, agros eorum populantur, violatam fidem, inclamant ruinam passi, negant isti, se perperam egisse, cum induciæ dierum pactæ essent, non autem noctium. sed hæc, est ne dicenda fides? minimè gentium. Perfidia quidem, & ingenuo Principe prorsus indigna, ex cujus ore verba prolata, mentis conceptui respondere debent. de quibus potest dici, Averterunt se, & non servaverunt pactum. Proinde pomum Persicum pro insigni, una cum folio adhærente, addita nota, Idem ambo, apposité attribuitur Principi. illud enim quis non videt, quandam humani cordis figuram præ se ferre, & ejus folium linguæ formam præmonstrare? Quid hinc? ut discat Princeps, proprium illius munus esse, quod ore pronuntiat, opere complere,

Fert folium linguæ, fert poma simillima cordi,
Hinc vitam, ô Princeps, degere disce tuam.

Ne vulgo decantetur, aliud habet in ore promptum, aliud in pectore clausum. quod turpe, quod nefas, quod inglorium. Horret animus, cùm Radamisti barbarum facinus, memoria repeto, qui, ut Cornelius refert, in Mithridatis amplexus effusus, simulans obsequium, socerum, & parentem appellavit. Insuper adjecit jusjurandum, non ferro, nec veneno vim allaturum, mox in lucum propinquum trahit, provisum illic sacrificium dictitans, ut, diis testibus, pax firmaretur. sed quid immoror? Radamistus quasi jurisjurandi memor, non

Tac. li. 12 annal.

ferrum,

ferrum, nec venenum in patruum, & sororem expromit, sed porrectos in humum, & veste multa, & gravi, opertos necat. En barbari hominis fides infida.

Scio quidem esse hominem quemdam perditissimum, omni vitiorum genere maculatum, qui Principem instituit sine fide, sine pietate, sine religione. Quippe, qui nihil tribuat religioni, præter opinionem hominum, in quorum gratiam, vult suum Principem aliquam rationem divini cultus profiteri, adeò quod iste homo, si tamen hominis nomen meretur impius atheus, Principem suum docet, ut potius studeat religionis cultor, & virtutum amator videri, quam esse re vera, si velit tutius potiri Regno. Quin vult eum ita animo esse compositum, ut quò flaverint venti, & quo fortuna impellit, eo se vertat, & cum fuerit necessitas, operetur malum, leonem, & vulpem agens violentia, & fraude. Quam impiam, pestilentem, & perniciosam institutionem, à cordibus Principum avertat Deus, utpotè à fide, à religione, ab humanitate alienissimam. Quod etiam ipsi Pagani non solum agnovere, sed quàm maximè detestati fuere. ut præclaro Marci Tullii testimonio comprobatur. Cùm enim, inquit ille, duobus modis fiat injuria, nempe, aut vi, aut fraude; fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur, utrumque ab homine alienissimum, sed fraus odio digna majore. Quid dicet hic, perditus ille homo, sui temporis macula? nonnè surget in judicio Paganus hic philosophus, & condemnabit generationem istam? quæ Deum ipsum, ab animo suo penitus abalienavit? dixit olim Ethnicus quidam potentissimus tyrannus, Si violandum est jus, regnandi causa violandum est, nec dixit absolutè, sed adhi-

Ambros. Catar. opusc. de lib. climinandis.

Cic. lib. 1 de offic.

Sueton. in vita Iul. Cæs.

adhibita conditione, si violandum est jus. At hic nec Deum, nec homines veritus, absolutè jus violandum proponit, & suadet.

Nec silentio prætereunda ingens hominis istius stoliditas, duos proponit Principes, tamquam exempla imitanda, quorum tamen exitus infelix, ambo enim veneno extincti turpiter occubuere. Sed de hoc perditissimo homine, qui famam infamem, ut alter Erostratus sibi comparavit, satis hactenus. siquidem recitasse ejus impia dogmata, apud verè Christianos, est idoneè confutasse. Satius esse duco, Principes Catholicos in Domino exorare, ut malint Christi sapientiam audire, quàm hasce diaboli fallacias, per quas ad tartara præcipitantur. Potentes enim potenter tormenta patientur. Quod si, ô Principes, vultis experimentis doceri, illos Imperatores excogitate, qui & leones, & vulpes fuere, illorum planè vitam reperietis, & periculis, & angustiis refertam, mortem quoque prorsus horribilem. Annales Regum evolvite, & videbitis populum Israeliticum fame vexatum. sed quamobrem? quia Saul fidem à Iosue Gabaonitis datam violasset, nec tantum scelus expiatum, nisi septem virorum è familia Saulis, in crucem actorum supplicio, ac nece. Perlegite quoque antiqua historiarum monimenta, & passim videbitis plurimos Principes, fidei beneficio, opibus locupletatos, longè, latèque suum Imperium propagasse. Verum, quia longior esset sermo, quàm institutum nostrum patitur, si omnium Principum exempla hic enumeranda susciperem, qui ob servatam fidem incolumes à Deo servati fuere, unum (instar omnium) proferam, ex quo Principes facilè intelligent, quam benè bonis Principibus cesserit, integra & incorrupta fides, Cùm magnus

Lib. 2 Reg. cap. 23.

Ioseph. de antiq. Iud. lib. 11, c. 8.

gnus Alexander Macedo bellum gereret cum Dario Persarum Rege, omnem movit lapidem, ut Iaddum summum Iudæorum sacerdotem, à Dario abalienaret, eumque sibi fœdere copularet, misit proinde ad eum nūtios, qui illius animum optimis oblatis conditionibus, pertentarent. Quibus respondit, summus sacerdos, illud sibi neutiquam licere. Fœdus enim, quod cum Dario percussum fuerat, inviolabili sacramento confirmatur. Fateor, Alexandrum, audito sacerdotis responso, tunc vehementer excanduisse. Verùm explorata fidei observantia, usque adeò ejus ira deferbuit, ut ipsum postea sacerdotem pontificiis vestibus indutum, piè ac religiosè veneratus fuerit. Feliciter itaque vobiscum agetur, si dolis, fraudibusque rejectis, divino potius numini innitamini. Quoniam nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam.

Gloria quanta fidem præstare? at frangere pacta,
Principibus magnum dedecus, atque nefas.

CAPUT XV.

Litterarum cognitionem Imperio annexam habeat Princeps, Et nomen ejus apud omnes gloriosum.

PRÆCLARUM Principis ornamentum, cognitio scientiarum, quæ summoperè conducit ad summam rei ritè administrandam. Nec erit difficile comprobare plurimorum exemplis, qui quò eminentiores doctrina, eò fama clariores, populis gratiores, & in rebus gerendis feliciores. Ecquid est enim imperantis

ſcientia, niſi imperii ſanitas, conſilii lumen, juſtitiæ robur, & denique publicæ ſalutis inexpugnabile quoddam propugnaculum? omnia namque bene cedunt Imperio, cui ſapiens dominatur, neque lædi, neque decipi poteſt, quoniam (inſtar omnium) ſolus omnibus ſufficit. Quippe litteris ornatus, quaſi alter Ianus, oculos habet etiam à tergo, ac duplum magis videt, quam ſolent cæteri homines. Quod animadvertens Plato dicebat, tum beatum orbem terrarum fore, cum vel Sapientes regnare, vel Reges ſapere cœpiſſent; hinc Regina Saba, beatos appellabat, qui ſub Rege Salomone vivebant. Cùm enim ab extremis orbis terrarum partibus, multo comitatu ſtipata, veniſſet Hieruſalem, admirans in rebus gerendis Salomonis prudentiam, in eloquiis ſapientiam, in omnibus regium ſplendorem, præ nimio ſtupore exclamavit, O beati ſervi tui, qui aſſiſtunt coram te omni tempore. nec id falsò quidem. Quoniam Princeps baculo prudentiæ innixus, & doctrinarum cognitione inſignitus, veluti novus Theſeus, novit populos ſubjectos ex errorum Labyrintho, quaſi quodam virtutis glomere, & deducere, & in viam reducere. Proinde Philippus hortabatur Alexandrum filium, ut ſtudia bonarum artium complecteretur; ne inquit, multa committas, quæ me feciſſe nunc pœnitet. Cognoverat nimirum egregius Princeps Regem philoſophiæ expertem, Regno minus idoneum eſſe. nec puduit fateri, ſe multa perperam feciſſe per errorem, quod à teneris unguiculis, philoſophiæ præceptis non fuiſſet imbutus. Hoc apprimè intelligebat Iulius Cæſar primus Romanorum Imperator, in militia nulli ſecundus. hic enim pari ardore, & armis, & litteris fuit ſemper addictus:

Robert. lib, I de Conſol.

dictus: cujus excellens Elogium, Ex utroq; Cæsar.

Scipio Aphricanus belli fulmen, dux invictissimus, Pędiam Cyri de manibus nunquam ponebat, quippe qui sciret, Principem sine literis, contemptui semper habitum, unde Bernardus ad Eugenium, Simia in tecto, Rex fatuus sedens in solio. Carolus magnus bonarum artium summo exarsit studio, quod ex hoc facilè intelligimus, quoniam Parisiense Gymnasium, & Papiense instituit, accersitis ex omnibus terræ partibus doctissimis viris, quæ ambo ad hæc usque tempora, & ingenti, & pari gloria florent. Præclaro sanè testimonio hoc idem confirmavit Alexander magnus, nam post Darium prælio fractum, scrinium in regia præda gemmis elaboratum comperiens, asserentibus amicis, hunc esse locum condendis lapillis accommodatum; longè magis pretiosa, respondit, includam. moxque Homeri Iliades in eo clausit. tanti faciebat doctrinarum cognitionem, utpotè, qui potaverat ex Aristotelis fonte, hoc interesse inter doctos, & ignaros, quod inter vivos & mortuos, cùm enim aliquando interrogaretur philosophus, Qua in re differant docti ab indoctis; Qua, inquit, vivi à mortuis. Sentiens hominem absque litteris, verius esse hominis statuam, quàm hominem. De hujus Principis studio scribit Seneca, quod Geometriam potissimum discere studuit, sciturus, quam pusilla erat terra, ex qua minimum quid occuparet, propterea se infelicem appellabat, quod falsò gerebat cognomen magni. Quis enim magnus in pusillo? quasi diceret cum Seneca, Punctum est, ô mortales, in quo navigatis, in quo bellatis, in quo regna disponitis, punctum est, in quo tumultuatur humanum genus, quod inter gentes ferro & igne dividitur.

Bernar. ad Eug. lib. 1.

Baptista, Egnatius.

Plut. in vita Alex.

Plin. li. 7. c. 29.

Sabel. li. 2, c. 7.

Laert. li. 5, c. 1.

Bruson. li. 3, c. 3.

ditur. ô quam ridiculi sunt mortalium termini. In tanto precio apud Ægyptios habebatur litterarum cognitio, ut qui illarum esset ignarus, vir tantùm inter mulieres; mulier verò inter viros haberetur. At quoniam viri est imperare, non mulieris, ideò in Principe requiritur singularis eruditio. Siquidem, qui doctrinæ est expers, quasi cassus lumine, cæcus cæcos ducit, inde plurima emergunt incommoda in populis, & in Rege auctoritas non parum negligitur. Proinde Antigonus Macedoniæ Rex, non ignarus, quantum adjumenti afferat doctrina regimini, fama Zenonis permotus, & litteris, & nuntiis, & promissis enixè curavit, ut ad se veniret, ibique maneret. Gordianus Imperator imperii præsidia, firmiora in litteris ponebat, quàm in armis, illæ enim imperant, hæc imperata faciunt. Quare usque adeò fuit litterarum studiosus, ut pluris fecerit librorum, quàm auri vel argenti thesauros.

Pyrrhus Epirotarum Rex, qui bella cum Romanis semper strenuè gessit, non solum studiis scientiarum se totum dedit, verum libros composuit, mira eruditione insignes. De Theodosio Imperatore, nonne scribit Sozomenus, quod nocturno tempore studiis accuratè vacabat? ejus verba sunt hæc, Ajunt te interdiu rem militarem, & corpus exercere, subjectorum causas exactè disceptare, judicare, simul & agere, modo seorsum, modò publicè, quæ sunt agenda considerare, totis verò noctibus, libris incumbere. Quid de clarissimo Pericle, qui quinquies gloriosè triumphavit, quique ob res præclarè gestas, Olympii nomen est adeptus? nonne Anaxagoræ in philosophia discenda operam dedit, in arteque oratoria adeo claruit, ut omnes illius ætatis oratores superarit? Nec silen-

Sozom. li. 1 hist. eccl.

tio

tio involvendus Annibal Carthaginensis, qui dux exercitus creatus fuit, annum agens trigesimum sextum, qui Saguntum Hispaniæ civitatem, ultra Iberum expugnavit, apud Ticinum, Publium Cornelium Scipionem, apud Trabiam Titum Sempronium, apud Cannas Romanorum exercitum debellavit, idque tanta Romanæ nobilitatis strage, ut ex postrema hac victoria, duos modios annulorum aureorum Carthaginem miserit. is nonne litteris Græcis apprimè eruditus, historiam illo eloquio luculenter scripsit, Phormionisque philosophi discipulus, & auditor assiduus extitit? Lucius Florus lib. 2.

Alphonsus Aragonum Rex, dum quodam tempore à familiaribus rogatus, qui fieri posset, ut tantæ potentiæ Rex, ad inopiam aliquando devenisset? sapienter respondit, Si sapientia venderetur, tacitè innuens, illam eum empturum, plurisque facere, quàm omnes divitias, omnia mundi Regna. quasi præ oculis haberet Salomonis oraculum, Præposui illam Regnis, & sedibus, & divitias nihil esse duxi in comparatione illius. Sap. 7. Cato junior, ne in curia quidem dum Senatus cogitur, temperare sibi voluit, quò minùs Græcos libros lectitaret, qua industria ostendit, aliis tempora deesse, alios temporibus superesse. Quid de Cleante philosopho dicemus, cujus adeò pertinax fuit discendi studium, ut ne diurno tempore à Chrysippi lectionibus abesset, nocturnum, extrahendæ aquæ ad inopiam suam sustentandam impenderet. Quis Marco Aurelio in discendi cupiditate conferendus? Fuit hic philosophiæ usque adeò addictus, ut annum duodecimum ingressus, habitum philosophi sumpserit, quod philosophiæ studium, nec ad imperium evectus, remisit, nam ad domum

Apollonii magiſtri, jam Imperator, diſcendi cauſa ventitabat, audivit & Sextum Cheronenſem Plutarchi nepotem, & alios quamplures; illud Platonis ſemper in ore habuit, Tunc florere civitates, ſi aut philoſophi imperarent, aut Imperatores philoſopharentur.

Regna beata forent , ſi vel contingeret eſſe
Philoſophos Reges, vel Reges philoſophari.

Innumeri ſunt principantes, qui diſcendi deſiderio flagrantes, aſciverunt ſibi ſapientes ad inſtruendum : hinc Alexander Ariſtotelem præ oculis habebat, à quo multa Principe digna ſuſcepit. Inter quæ illud præcipuum, Annales patrum diſcute, inde enim poteris multa bona extrahere , quoniam facta præterita dant certum documentum in futuris. Si quis ex gravi & diuturno morbo , diligenti medicorum eura convaluiſſet , quod nam conſilium opportunius, quam ut id audiat, quo à ſimili morbo , ſibi in poſterum bene caveat ? ſi quis ex longinqua , & periculoſa navigatione, poſt multa naufragii pericula, rebus omnibus ſalvis, optatum portum tenuit, an non eſſet ſermo bene acceptus, qui de iiſdem periculis in proxima navigatione evitandis, de locorum ſitu , de tempore navigationis opportuno, de ventis propitiis inſtruxerit? denique ſi ex quocumque vitæ , & fortunarum diſcrimine, recenter aliquis evaſerit , nonne amicus fidus cenſendus ille , qui qua ratione ſimile diſcrimen poſtea declinet , eum diligenter monet ? ita prorſus efficiunt annales, tanquam veri rerum gerendarum inſtitutiones ; nec differas edoceri, quando jam ingruunt infortunia , & nullus penè locus effugii relictus, tunc enim , aut nihil , aut parum proderunt conſilia, ſed tempeſtivè cavendum periculum. Experimento namque probatum eſt,
quod

quod navis cum per rimulas aquam bibit, in portu, non in freto ſarcienda eſt. Mœnia civitatis diſrupta, in pace, non in bello, reficienda ſunt, arma ante pugnam, non in ipſa pugna, præparanda ſunt. Quare Alexander magnus, inſtructa jam ad prælium acie, cum cerneret militem quemdam eo tempore adaptantem arma, quando pugnandi tempus aderat, ut ignavum & inutilem, ab exercitu ſubmovit. Non pigeat itaque, ò Princeps, libros & peritos conſulere, ut Regnum feliciter inſtituatur. Domitius Nero Senecam habuit, qui eum inſtruxit de clementia. Pericles Anaxagoram, à cujus conſilio ne latum quidem unguem, diſcedebat. Trajanus habuit Plutarchum, qui eum accuratè erudivit in libro plane aureo, qui inſcribitur de inſtructione Trajani, ut videre eſt in ejus epiſtola, quæ paſſim circumfertur, Plutarchus Trajano ſalutem dicit: Modeſtiam tuam noveram, non appetere principatum, quem tamen ſemper mereri, morum elegantia ſtuduiſti. Quo quidem tanto dignior judicaris, quanto à crimine ambitionis videris alienus. tuæ igitur virtuti congratulor, & fortunæ meæ, ſi tamen rectè geſſeris, quod probè meruiſti, alioquin te periculis, & me detrahentium linguis, ſubjectum non dubito, cum delicta diſcipulorum refundi ſoleant in præceptores, ſicut Seneca Neronis ſui improbitate, meritò detrahentium carpitur linguis. adoleſcentium ſuorum temeritas in Quintilianum refunditur. Socrates denique in pupillum ſuum fuiſſe clementior criminatur. Tu verò quis es? rectiſſima geres, ſi à teipſo non receſſeris, ſi primo te compoſueris, ſi omnia diſpoſueris ad virtutem, rectè tibi cedent omnia. Ecce diſciplinam morum, & viam virtutis deſcripſi tibi, huic ſi obtemperas,

Plu-

Plutarchum habes vivendi auctorem, alioquin præsentem epistolam testem invoco, quod in perniciem imperii non pergis auctore Plutarcho. Probè noverant præstantissimi Principes, quod qui nullum prorsus habent cum Pallade commercium, in gravi regiminis negotio cæcutiunt, & quod deplorandum magis, una cum populis turpissimè ruunt. Quoniam judex sapiens judicabit populum, & principatus sensati stabilis erit, at Rex insipiens perdet populum suum. Proinde Policratus dicebat, & quidem scitè; Tria sunt potissima media, ob quæ Romani omnium gentium domitores, & totius orbis dominatores fuere, fides, exercitatio, scientia. Et profectò, ut magna rerum publicartm felicitas est, dum virorum sapientum reguntur consilio, ita summa earum pernities, dum imperiti, ad earum sedent gubernacula. Rectorum quippe ignorantia, universi Regni statum evertit. Quod divinus Vates pulchrè innuit, dicens: Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, movebuntur omnia fundamenta terræ. Vna ex præcipuis Ægypti plagis, fuit densitas tenebrarum, qua fiebat, ut unus alterum discernere nequiret. Quis autem nescit tenebras, ignorantiæ hieroglyphicum esse? nulla itaque major calamitas Regno potest accidere, quàm dum imperiti summam rei administrant. Corpus humanum, quamvis brachiis, pedibus, auribus, oculis, aliisque membris truncatum sit, vivere nihilo minus potest, at capite imminutum, quam primum mori necesse est. ita Respublica cum filios labe infectos habet, misera quidem, & deploranda est, vivit tamen, & spirat, modo capita erudita, ac pastores honestæ vitæ nacta sit, at si præsules ipsi omnibus vitiis habenas

Eccles. c. 10.

Policratus li. 6.

Psal. 81.

Exod. c. 10.

benas

benas laxant, ignorantiæ tenebris involuti, statim omnia collabuntur, & in præceps ruunt. Propterea Cabrias dux Atheniensium dicere solebat, Se malle exercitum cervorum, duce leone, quàm exercitum leonum, duce cervo. Quod egregium apophthegma nostræ rei sic adaptari potest, In majori periculo versatur illa respublica, quæ doctis hominibus abundat, sed ductor eorum est cervus, hoc est, ineptus & ignarus, quam illa, quæ imperitis hominibus referta est, sed regitur à leone, hoc est, à sapientissimo Principe. Proinde bene consulebat Sapiens; Diligite Sapientiæ lumen, vos qui præestis populis. ac si dixisset, sicut dignitate, ita & virtute excellere debetis. Quoniam Princeps sine litteris, ait Petrus Chrysologus, est navis sine regimine, & volucris absque pennis. interrogatus Plato, quidnam interesset inter peritum, & imperitum, respondit; Quod inter medicum & ægrotum. Huc facit perbelle aureum Diogenis responsum. Cùm enim quendam ad sapientiæ studium hortaretur, illeque renueret, dicens; non sum idoneus philosophiæ; quid igitur vivis? inquit Diogenes, si nulla tibi rectè vivendi cura est? Non enim ad hoc vivit homo, ut vivat tantum, sed ut discat recte vivere. monuit philosophus nobilem quemdam virum, ut filium ad scholas mitteret, quò philosophiæ operam daret; ille autem interrogavit, Quam utilitatem assequetur filius meus, ex studiis philosophiæ? cui philosophus respondit, cùm fuerit in theatro, de eo dici non poterit, Lapis super lapidem sedet. Quare Philippus nato sibi filio Alexandro, ingenti lætitia perfundebatur, non tantum, quia in lucem erat editus Regni hæres, sed quod his temporibus esset natus, quibus vivebat

Sap.c. 6.

Aristo-

Veget. li.1 de re milit.

Aristoteles, à quo instituendus erat. ejus epistola est hæc, Philippus Aristoteli salutem. Scito mihi filium genitum esse, qua de re ingentem diis habeo gratiam, non ideò, quia natus est, sed quia Aristotelis, à quo potest erudiri, natus est tempore. Spero fore, ut edoctus abs te, dignus fiat Regno paterno. Vale. siquidem nullus est, quem oporteat vel plura, vel meliora scire, quàm Principem, cujus doctrina potest omnibus prodesse subjectis.

Plato li. 4 de repub.

Aspera quidem, non me latet, ad bonas disciplinas via, earumque cognitio apprimè difficilis, at proindè laudabilis, & præclara. Siquidem, quæ res grandis & gloriosa, ea solet plurimis rerum asperitatibus intercludi. Nil enim præclarum apud nos reperitur, nisi arduum, nil pretiosum, nisi sudore paratum, nil animo salutare, quod corpori non videatur amarum. ita circumfertur adagium, Per ardua virtus. ut eleganter descripsit Poeta,

Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni
Humanæ vitæ speciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum spectantibus offert,
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Hinc Minerva ab antiquis fingebatur armata, quia doctrina nullis, nisi acriter disceptantibus, fit præda. Hac de causa, ni fallor, Palladi templa apud Græcos in altissimis erigebantur arcibus, ut docerent, scientiam in arduo esse sitam, & in magnis tantum animis habitare, ignavis autem ad doctrinam, nullum omnino patere aditum. Quocirca Ægyptiorum sacerdotes, os amygdali constituerunt virtutis hieroglyphicum; est enim plurimis veluti stigmaticis notis, & cicatricibus insignitum, ejusque arbor clavo innixa, fertilior red-

redditur, atque quod maximè admirandum, arboris ejus cortex, cùm amarissimus sit, suavissimos tamen fructus edit. En verum virtutis symbolum, quæ non nisi laborioso certamine paratur. & quid mirum si ignavis omnibus ad virtutem interclusus est aditus? sudandum enim & laborandum est, ut pulchrè Poeta,

Virtutem posuere dii sudore parandam ;
Multa tulit, fecitque puer, sudavit, & alsit.

Non est magnum, mare tranquillum navigare; magnum est, in procelloso strenuè agere. Quæ magna laus equitis armati, qui pugnat contra hostem ligneum? Inertis est tuta secare.

Camelus non bibit, nisi prius pede concutiat aquam, sic ait academicus, adjecta nota, Iuvat empta labore gloria. in discendi studio labor quidem, sed inde magna voluptas, & præ lætitia gestiens dices, quæ prius devia, nunc pervia. Et ubi mentis oculus caligabat, nunc illuminatur & perficitur intellectus, quamvis enim excellens sensibile corrumpat sensum, excellens tamen intelligibile perficit intellectum, hoc autem non præstabis, nisi comite improbo labore. non tamen operis difficultas deterreat, sed strenuè prosequendum. Qui ignem è silice cupit excutere, non semel percutit, sed iterum atque iterum, donec tandem scintillam excutiat, ita licet confestim abdita quæque non medullitus penetres, non tamen desistas, sed audentior eas, quoniam tandem nubibus disjectis, voti compos eris. Siquidem labor improbus omnia vincit. Quorsum Romani bovem diis mactaturi, caput illius coronis cingebant? proculdubio animus erat innuere, soli labori coronam deberi. Nulla enim (ait Romani eloquii pater) potest esse diuturna gloria, quam labor

M.Tull. Tuscul. lib. 3. Clem. Alex. strom. 8.

labor strenuus, & indefessus primum non antecesserit. Memoriæ succurrat illud Clementis, Fama est, virtutis domicilium esse in quibusdam rupibus, ad quas difficilis admodum sit ascensus, ea verò non conspicitur, quibuscumque hominum oculis, neque unquam ad eam quisquam perveniet, tanquam ad fortitudinis propugnaculum, nisi primum in sudore, ac labore suam industriam probarit. Quid gloriæ Alexander, quid Epaminondas, quid Themistocles, sibi comparassent, nisi laboriosis expeditionum angustiis, arduum virtutis iter sibi conficiendum proposuissent? Quas laudes Cæsar esset consecutus, si facilè illi fuisset, Britannis inferre bellum? aut Annibal, quam famam sibi cumulasset, si dum Italiam adiret, pervias alpes citra pulverem & sudorem, & sine magna suorum clade fecisset? Quam benè Propertius,

Propert. 4 elegiarum.

Magnum iter ascendo, sed dat mihi gloria vires,
Non juvat ex facili lecta corona jugo.

Hæc est via regia, ingenuo Principe digna, res præclaras aggredi, ad quas non omnibus pateat accessus, per quarum semitas, ad gloriæ culmen pervenitur; nota poetica ita insonante, Sic itur ad astra. Quod etiam perbelle insinuarunt poetæ, dum Palladem fingunt natam ex patre, sine matre. hoc enim commento ostendunt, doctrinam, non ex voluptate, qua capiuntur molliores, quasi mulieres, sed ex plurimo labore nasci, quo viri vitam agunt, pro comperto habentes, unumquodque opus, quo difficilius, eò etiam præclarius, in Principibus præsertim, qui in sacro dignitatis culmine constituti, aliis viris præcellere debent, non tantum dignitatis robore, sed viribus ingenii, & doctrinarum cognitione, quarum

radices amaræ nimis, & ſpinis undique circumſeptæ, porrò fructus glorioſi & ſuaves. ita canit adagium per omnium ora decantatum, Virtutis gloria fructus.

Imperium firmant victrices Palladis artes,
Ex quibus omne decus, gloria, fama ſimul.
Omne tulit punctum regalia ſceptra gubernans,
Qui Imperio jungit, cum probitate, Togam.

Caput XVI.

Viros doctrina præſtantes, ac probitate inſignes, honoribus, ac beneficiis foveat Princeps; Et nomen ejus in benedictione erit.

O Infelicem noſtræ tempeſtatis conditionem, in qua pauciſſimi ſunt potentes, qui bonarum diſciplinarum ſtudia, benevolentia complectantur. Vbi nunc Mecænas, qui doctos viros obſervet, ac non potius negligat, nè dicam contemnat? non ita, non ita priſcis ſæculis, & quidem aureis. Siquidem tunc temporis Principes eruditiſſimis viris delectabantur, favebant, fovebant, in conſiliis maximarum rerum adhibebant, illos obſervabant, honoribus, ac beneficiis cumulabant. Quin etiam ſapientum virorum conſuetudine, adeo oblectabantur, ut eum diem ſe perdidiſſe putarent, in quo nullum cum eis de rebus ſeriis ſermonem habuerint. Imo viros inſigni doctrina claros, ſic amabant, venerabantur, ſuſpiciebantque, ut ex iis tanquam ex oraculis penderent toti, nihilque probarent, niſi quod probarent ipſi, & quod generoſius

eſt, illis, quorum ſapientia, & conſilio illuſtrabantur, quæ ad vitam neceſſaria erant copioſe ſuppeditabant, eorum inſtar, qui lucernæ, qua opus habent, oleum inſtillant. Quippe, qui probe noverant, virtutem ſuapte natura amabilem, comitem ſecum trahere honorem, ac benevolentiam, veluti corpus umbram. Nec eos latebat, honorem eſſe præmium virtutis, monſtrum autem eſſe in natura, ſi vitiorum fiat præmium. Quod ut apertius omnibus ſit exploratum, aliqua priſcorum exempla proferamus in medium.

Arist.lib. 4. ethic.

Crœſus Lydorum Rex opulentiſſimus, cùm ſtudio ſapientiæ flagraret, cerneretque barbaras illas nationes, quibus imperabat, viris doctis omnino carere, Anacharſis fama excitatus, ad eum Athenas uſque, unum ex familiaribus ſuis miſit, qui illum ad ſe accerſeret, aurumque ei dono offerret, ad quem ille hujuſmodi epiſtolam ſcripſit. Anacharſis Crœſo bene agere. Veni in Græciam, Lydorum Rex, ut bonas diſciplinas perdiſcerem, auro non egeo. ſatis mihi fuerit, ſi doctior, meliorque ad Scythas rediero. Sed quia benevolentiam tuam mirifice amplector, ad te quamprimum ire pergam. Vale.

Antigonus Rex obſervantia penè incredibili proſecutus eſt Bionem Boryſthenitem, quod vel ex hoc facile conjici poteſt, quia cum audiſſet illum graviter ægrotare, & multa etiam inopia laborare, nonne duos ex ſuis familiaribus ad eum viſendum, & curandum miſit? juſſitque, ut omnia ei opportuna ſuppeditarentur?

Metrodorus Sceptius, vir eloquio dulcis, & variis diſciplinis eruditus, Mithridati maximo Regi tanta benevolentia conjunctus fuit, ut ab omnibus paſſim Pater Regis appellaretur, Platonis

quoque

quoque memoriam adeo veneratus est hic Rex eximius, ut illius statuam in academia erexerit, ejusmodi titulo inscriptam, Mithridates Rodobati filius Musis Platonis imaginem dicavit.

Antigonus Rex Macedonum, philosophorum amantissimus, accepto nuntio de morte Zenonis Stoicorum Principis, quem ille ante omnes admirabatur, proclamavit, Quale theatrum perdidi.

Dionysius tyrannus tanti faciebat doctrinam Platonis, quod illi in Siciliam venienti, regiam navim misit obviam, & egredientem in littore, albis quadrigis excepit. Quid? nonne iste, quamvis ad sævitiam natus videretur, Aristippi tamen philosophi disciplina summopere delectatus est? eo præcipue, quod loco, & tempori inservire nosset, jocisque, ac salibus abundaret, quod quidem vel ex hoc colligi licet, tres enim adolescentulas forma insigni, & integra ætate adducit ei Dionysius, ut ex illis unam quam vellet, acciperet. Tunc Aristippus tres simul abduxit, asserens Paridem neutiquam impune tulisse, quod unam deam duabus prætulerit, quo quidem lepore, ac joco voti compos factus est, & integrum munus accepit. Nec minus habet festivitatis, quod de illo etiam circumfertur. Cùm Aristippus à Rege pecuniam aliquando postularet, facete Dionysius ait: Nonne docuisti, sapientem pecunia non egere? at ille, Da, inquit, & postea differemus. cùm verò dedisset, Videsne, ait, me pecunia non egere? & cum tyrannus his rebus delectaretur, eundem summis honoribus, ac muneribus in dies afficiebat.

Pyrrhus Epirotarum Rex, nonne semper magnô in honore habuit Cineam Thessalum? imò tam preclare de eo sentiebat, ut diceret, plures urbes à

Cineæ oratione, quàm à se armis expugnatas esse. tanta pollebat suavitate dicendi.

Sed quid dicam de Alexandro ob res præclarè gestas magno & maximo? viros spectata doctrina insignes, quot beneficiis affecit? quot honoribus decoravit? quanta benevolentia prosecutus? nonnè mirifice dilexit Onesicritum, quem in militia secum habuit, & res in bello ab eo gestas litteris mandari voluit? Diogenem quoque Cynicum nonnè semper magnifecit? Serio enim dicebat, Diogenes esse vellem, nisi Alexander essem, quasi se unum omnibus mortalibus anteponeret, Diogenem verò secundum faceret. Nonnè tanto studio Homeri Iliadem observavit, ut eam rei militaris viaticum appellaret? imò dormiens sub pulvino cum pugione tenebat, Præclarus testis est Xenocrates, quantis honoribus viros doctos soleret afficere. siquidem Xenocratis ingenium admirans, quinquaginta talenta dono misit, eò quod acceperat ab amicis, illum ex angustia rei familiaris laborare, & proinde Musas ipsas cum viro paupere in squalore jacere. dicebat enim egregius Princeps, potentiorum liberalitate Musas esse depascendas, quasi decantans Isocratis dictum, Nullus præclarior thesaurus, quàm beneficium apud doctos, & bonos viros collocatum. & illud Publii mimi oraculum, Beneficium dando capit, qui digno dat, qui autem non dat, videtur potius, quod alienum est retinere, quàm quod suum est, non dare. Nec silentio prætereamus observantiam singularem magni istius Principis erga Aristotelem philosophum. hunc tanto amore prosequebatur, ut diceret, pares gratias Aristoteli magistro, & Philippo patri se debere, ut qui ab hoc vivendi causam, ab illo autem bene vivendi rationem

tionem accepiſſet. qua quidem ſententia facile intelligimus, quanti fecerit Alexander ſapientiæ ſtudium, & divinarum, humanarumque rerum cognitionem, pro qua non minus ambitioſus fuit, quam pro imperio totius orbis terrarum. Siquidem cum intelligeret ipſum philoſophum evulgaſſe occultiora quædam philoſophiæ arcana, illum per epiſtolam his verbis objurgavit, Alexander Ariſtoteli ſalutem. Quod ſpeculativas edidiſti diſciplinas, id mihi nequaquam acceptum eſt, nec mehercule recte egiſti. Eam enim rem, qua cæteris præſtabam, jam omnibus dediſti eſſe communem. malueram equidem ſingulari diſciplina, quàm ingenti potentia cæteros anteire, quaſi recolens Antiſthenis monitum, ea eſſe paranda viatica, quæ ſimul cum naufragio enatarent, ſentiens bonas artes ubique eſſe in pretio, nec poſſe à fortuna eripi. ſic Ariſtippus Cirenæus civibus ſuis mandavit, ut eas ſibi pararent opes, quæ navi fracta, ſimul cum poſſeſſore, poſſent enatare, nunquam enim & nuſquam virtus ſine honoris dignitate eſt, ut nunquam Sol ſine radiis, etiam cum nubibus obducitur.

Aul. Gell. li. 20, c. 4.

Laert. li. 6, c. 1.

Archelaus Macedonum Rex, Euripidis familiaritate, mirum eſt dictu, quàm vehementer fuerit oblectatus, quod ex hoc facile conjicitur, quoniam cum Poëta ab eo rediens, præ malevolorum invidia à canibus fuiſſet laceratus, ejus rei dolorem non ſolum lugubri veſte, ſed etiam crine tonſo, multiſque propter immane ſcelus de medio ſublatis, perſpicue demonſtravit.

Marcus Antonius inter Cæſares ſingulari exarſit litterarum ſtudio, quarum inſtitutoribus tantum deferebat, ut ad Conſulatum uſque eveheret.

Marius dux ille inſignis, litteratos homines

unice diligebat, Poetas præcipuè, quorum ingenio ſperaret, ſuarum rerum geſtarum gloriam celebrari poſſe. talis ingenii fuit Antoninus Caracalla, qui in ſingulos Oppiani Poetæ verſus, quos Imperatori dicarat, & quorum numerus ingens erat, ſingulos aureos juſſit rependi. Quis enim eſt Princeps, qui non cupiat nomen ſuum immortalitati mandare? at hoc ſine litterarum præſidio fieri nequit. Fluxa nempe eſt hominum memoria, picturæ labiles, caducæ ſtatuæ, & inter mortalium inventa, nihil ſtabilius litteris nullo tempore perituris. Scio quidem nunc temporis incultas, & penè mutas eſſe Muſas, ſed quid mirum? ſine Gratiarum choro, Muſæ parum belle concinunt; rara nunc eloquentia, quæ Cleanthis lucernam oleat, in promptu cauſa eſt, qui indigent lucerna, oleum non inſtillant. Quæ ſtrenuè geritis, ô Principes, obſcura oblivione involuta occident, niſi ſcriptorum eloquentia, quaſi quodam Sole, illuſtrentur, illos igitur fovete, & veſtris beneficiis, immortalitatem rependent, dum veſtras laudes, tranſmiſſis ad poſteros egregiis litterarum monimentis, perpetuo perſonabunt. hoc probe intelligebat Alexander ille Macedo, nunquam ſatis laudatus. hic enim Princeps adhuc adoleſcens, Regno potitus, & ad ipſam orbis monarchiam evectus, nihil tamen ſibi actum in tanto rerum faſtigio putabat, niſi eruditos viros apud ſe haberet, quorum conſilio uteretur, quique ejus res geſtas æternitati commendarent. nec ſilentio involvendum reſponſum illud, aureis litteris inſcribendum. Cùm enim quadam die mœrore conficeretur, miles ad eum pervenit, dicens: bonum nuntium tibi affero, inviđiſſime Imperator; at Alexander, Quid mihi boni nuntiabis, niſi

nunties

nunties Homerum revixisse? en quanto studio prosequebatur viros doctrinarum cognitione insignes. sermo nimis protraheretur, si cuncta beneficia recensere vellem, quæ Alexander non conferebat, sed effundebat in viros Palladi addictos, hoc unum dicam, Thebis bello captis, cùm urbis excidio, communis omnium strages immineret, statim edixit, ut à Pindari penatibus, ejusque familia, omnis vis bellica abstineret. Experimento namque animadvertit, quantæ utilitatis sit, habere viros à latere, doctrina præstantes; litteris enim traditum est, quosdam, qui Alexandrum oderant, obtulisse puellam quandam, forma insignem, sed veneno nutritam, hoc consilio, ut ad illam accedens, veneno inficeretur, sed Aristoteles ejus præceptor, per oculorum puellæ obtutum, perpendit, veneno illam esse enutritam, prohibuitque Alexandrum ab ejus contactu. Lyran. super Dan. c. 8.

Scipio Aphricanus perpetuis laudibus verè celebrandus, qui statuam Quinti Ennii Poetæ in sepulchro suo collocari jussit, ut posteri perpetuo intelligerent, quanti fecerit tertiæ terrarum orbis partis victor, Poetam illum, qui primus apud Latinos carmen heroicum scripsit, & gesta populi Romani celebravit.

Sigismundus Imperator, Alberti socer, illo præcipue titulo commendabilis fuit, quod, ut ipse linguarum ac litterarum peritissimus fuit, ita viros eruditione præstantes, semper fovere, ac beneficiis cumulare studuit, quo nomine, cùm à Germanis Principibus, qui Latinas litteras oderant, carperetur, quod homines obscuro genere natos, ob litterarum commendationem ita complecteretur. Quid ni, inquit, eos amem, quos natura cæteros antecellere voluit? dignum sanè Baptista Egnatius.

 oracu-

oraculum, multo ſale aſperſum. ſicut enim homo, ratione, cæteris præſtat animantibus, ita vir eruditione inſignis, imperitis hominibus antecellit. Germani plurimum tribuebant generis nobilitati, at vir prudens intellexit in viris doctis eſſe quoddam ſtemmate præſtantius. illi habent parietes clypeis, & imaginibus depictos, at hi animum habent egregiis diſciplinis inſignitum. Porrò, ut natura, animus præſtantior eſt corpore, ita ornamenta ingenii, pulchriora ſunt externæ nobilitatis inſignibus. Qui enim nihil amplius habent, quàm majorum imagines, iſti ſunt nobiles verius opinione, quàm re. at qui virtutum radiis undique coruſcant, hi germanam, ac nativam habent nobilitatem. cuidam exprobranti patriam, reſpondit Anacharſis, Mihi quidem probro patria eſt, tu verò patriæ. Hinc Antigonus Rex, filio paterna virtute glorianti, & idem ſtipendium poſtulanti, reſpondit, Andragathia, Patragathia. hoc eſt, virilitas, & bonitas paterna. quaſi diceret, non avitis ſtemmatibus, ſed propriis virtutibus innitendum. Solis inſtar, qui proprio, non mutuato lumine coruſcat. Satis compertum eſt apud omnes, qui benè ſentiunt, pluris ſemper fuiſſe habita nomina, quæ proprio Marte parantur, quàm quæ à parentibus accipiuntur, hæc enim jure ſanguinis, ad nos perveniunt, illa propria virtute quæruntur. Vnde cernimus Patriarcham Iacobum, poſtquam fuerat cum Angelo fortiter luctatus, proprio nomine mutato, accepiſſe nomen Iſrael, quoniam Angelo prævaluit. Apoſtolus doctor gentium, Sauli nomine relicto, Paulus appellatus fuit, quòd Sergium Paulum ad fidem convertiſſet. Caput Eccleſiæ, relicto nomine Simonis, quo prius vocabatur, Petri nomen aſſumpſit, à Chriſto impoſi-

tum,

tum, propter firmitatem fidei, qua inter alios Apostolos excelluit.

Nec solùm in sacris, sed in prophanis quoque litteris, hujus rei inveniuntur exempla. Scipio, cur Aphricanus nuncupatur? quia Aphricam subjugavit. Domitianus debellata Germania, meruit Germanicus nominari. Manlius Romanus, quia Gallum quendam virum strenuum, in singulari pugna prostravit, & illi torquem detraxit, tanquam trophæum, inde laudis gratia, dictus fuit Manlius Torquatus. Otho Vicecomes in bello Terræ sanctæ, vicit Sarracenum, qui in galea, & in clypeo, pro stemmate, gerebat viperam, in memoriam tantæ victoriæ sumpsit, & pro se, & pro posteris, viperam pro insigni gentilitio. hinc est quod Christus Salvator aliis nominibus, & titulis relictis, nomen Iesû nunquam dimiserit. alia quippè nomina, ut Eloim, Adonai, Iehova à divina natura habent originem, at præclarissimum nomen Iesu propria virtute quæsivit. propterea quando Paulum equo dejecit in terram, & diceret, Quis es Domine? non respondit, Ego sum Alpha, & Omega, magni consilii Angelus; sed tantum, Ego sum Iesus, quem tu persequeris. Generosi enim animi proprium est, pluris æstimare, quod propria fortitudine, quàm quod jure hæreditario paratur. hoc namque vix nostrum putamus. hinc videmus strenuos milites de signis hosti ereptis, de versis in fugam copiis, de superato vallo, aliisque in bello præclaris facinoribus à se gestis, libentius, & frequentius, quam de majorum stemmatibus, & imaginibus gloriari. Proinde magnus ille dux Agatocles ex figulo ad Regnum assumptus, vasa terrea, inter aurea collocabat. ut pulchrè expressit Poëta,

Gell. c. 13. lib. 9.

Act. c. 9.

Auson. lib. epigram.

Fercula gemmatis cum poneret aurea vasis,
Et misceret opes, pauperiemque simul,
Quærenti causam, respondit, Rex ego qui sum
Sicaniæ, figulo sum genitore satus.

Perinde, ac si diceret, hæc est vera nobilitas, propriis meritis, non alienis inniti, non puduit pristinæ fortunæ, sed gloriosius existimavit, regnum virtute partum, quàm si hæreditate obvenisset, nam Regem nasci, nihil magni est, porro Regno dignum se præstare, maximum est. Quod præclaro Amasis Ægyptiorum Regis exemplo comprobatur. is enim obscuro loco natus, cum ad regalem dignitatem pervenisset, nobiles & primarii obsequium præstare detrectabant, tunc Rex accito ad se aurifice, mandavit, ut è pelvi quadam pedibus suis lavandis antea destinata, insignem Iovi statuam conficeret, quam, dum quadam die ipse, totusque populus, in templo versarentur, jussit in medium afferri, mox eam flexis genibus omnes adorarunt. quibus Amasis, Quid adoratis? adoratis vas, quod hesterna die abluendis pedibus meis deserviebat. Cui omnes uno ore responderunt, Non aspicimus quod fuit, sed quod nunc est. tunc Rex hæc eadem verba in eos retorquens, continuo dixit, Ergo non aspiciendum, quod fui, sed quod sum. humili quidem sum loco natus, tamen Deo ita disponente, ad regalem thronum ascendi. hoc commento docuit, in omni prælatione divinitus ordinata, non materiam, sed formam spectandam esse. Quippe, quod vera nobilitas non alienis, sed propriis ingenii viribus innititur, quibus, qui præstant, cæteros homines facile antecellunt. Ecquid igitur mirum, si olim præstantissimi Principes, viros doctrina conspicuos, veluti quædam numina admirabantur, suspiciebant, beneficiis fovebant,

Herod. lib. 2 hist.

Arist. lib. 8 polit.

bant, & multis honoribus cumulabant? & ne longè exempla petamus, instar omnium, veniat in mentem solus Leo Decimus Pontifex Maximus, Mediceæ familiæ splendor illustrissimus, verùs litterarum Mæcenas, perpetuis encomiis extollendus, is enim in fovendis, & favendis doctis viris, totus fuit, & in ditandis, atque dotandis bibliothecis, assidue insudavit. Quid? nonne de hoc egregio Principe claris historiarum monimentis traditur, non sine maxima admiratione & laude, ita beneficum fuisse erga viros litteris ornatos, quod pro numeris, nummos dabat, & pro metris, mitras? ô præstantissimum virum, æterna memoria dignum. hoc idem gloriose decantatur de Nicolao Quinto Summo Pontifice,

Consilio illustris, virtute illustrior omni,
Excoluit doctos doctior ipse viros.

Non tamen Princeps æquali omnes beneficio afficiat, neque omnes æqualibus debet cumulare honoribus, non enim est una omnium facies, ait Cicero; nec ex omni ligno fit Mercurius, ut ait vetus adagium. Nec quivis ad quodvis munus idoneus est, ut apud omnes sapientes experimento est comprobatum. Sed majores virtute, majori etiam dignitate cumulabit. Solis instar, qui omnia quidem ædificia lumine suo illustrat, sed illa magis, quæ fenestras habent patentiores. ita sanè Princeps, omnes quidem subditos pari studio complectatur, at illos majori afficiat honore, quos animo præstantiores, & ad res gerendas noverit magis idoneos, cæteros tamen non negligendo, optimi pictoris instar, qui non oculos solum, & faciem, quod potiora sint, penicillo exornat, sed totam quoque imaginem colorum varietate honestat. cui rei convenit egregie, insigne illud

acade-

academicum, vaſa nempe, parva, & magna, quælibet tamen pro modulo ſuo repleta, cum inſcriptione, Æquum, ſed non æque. & tandem ſe habeat Princeps, veluti centrum, quod minores lineas mittit ad circulum minorem, & majores ad majorem, nè minus dignos dignioribus anteponens, jure optimo redarguatur à ſapientiſſimo Rege his verbis, Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, ita qui tribuit inſipienti honorem. Pro cujus loci intelligentia, non erit abs re, aliquorum ſententias adducere. Hieronymus linguarum peritiſſimus, pro explicatione, præſupponit antiquam gentilium conſuetudinem. hi namque in biviis viarum, Mercurii ſtatuam collocare ſolebant, in qua, quo iter tenderet, ſcriptum erat, unde viatores cultus, & religionis gratia, & in gratiarum etiam actionem, ſtatuam illam lapidibus circumdabant, non ſecus, ac modo, peregrini juxta cruces, lapides varios coacervare ſolent. hoc ſuppoſito, ſenſus eſt, Sicut illi, qui colebant Mercurium, vero Deo injuriam inferebant, debitum honorem, qui ei ſoli debebatur, falſo Deo deferentes, ita etiam, qui ad dignitatem aliquam, indignum eligit, & erigit, injuria afficit dignum, ei denegans honorem ſibi debitum; eſt enim grave delictum minus idoneis, dignitatis munus committere, ut docet proverbium illud jam vetuſtate contritum, Clitellæ, bovi non ſunt imponendæ. proinde ſcite admodum loquitur Sapiens; Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, ita qui tribuit inſipienti honorem.

Prov. c. 26.

Alia expoſitio affertur, nec prorſus indigna. ſicut ineptum eſſet, gemmam aliquam pretioſam, in acervum lapidum mittere, ita ſtultum eſt margaritam

ritam præclaram dignitatis, indigno tribuere. quod nefas ita abhorrebat Socrates, ut in quendam, quem videbat passim, & sine delectu beneficia largientem, inveheretur his verbis, Malè tibi sit, qui Gratias virgines, scorta fecisti. quod planè fit, cum Princeps ingentes opes, sine judicio, in obvios quosque etiam immerentes prodigit.

Doctores Hebræi aliter interpretantur. asserunt enim in originali linguæ sanctæ, reperiri hanc dictionem; margema, quæ quamvis acervum significet, purpuram etiam denotat. unde perinde fuit, ac si dixisset, quemadmodum, si quis saxum aliquod, purpura indueret, manifestum dementiæ argumentum proderet, sic qui dignitatem homini insipienti impertiretur. hinc Orator Romanus dicebat, Benefacta malè locata, malè facta arbitror. Pessimum malum est, dignitates ad indignos deferri, quia nequitia, quæ privata torpebat, in excelso collocata, plures provocat ad imitationem. Diversa ratione explicarunt Septuaginta interpretes, nam ubi nostra vulgata legit; Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii; ipsi legunt, Sicut qui ligat lapidem in funda, ita qui dat insipienti honorem. & sapienter quidem. sicut enim saxum, ob gravitatem à natura sibi ingenitam, ad inferiora semper propendet, & nihilominus in funda positum, brachii impetu, adeo evolat in sublime, ut & aves quandoque transcendat, ita ignarus suæ indignitatis pondere pressus, instar lapidis, loca inferiora petit, at Princeps in funda suæ protectionis collocans, & potentiæ suæ impetu sublevans, ad altissimum culminis fastigium, præter omnium opinionem provehit. sæpe tamen accidere solet, quod veluti saxum ad æthera usque projectum,

Cic. li. 2 de offic.

cessante

cessante impetu à projiciente ei impresso, gravitatis suæ pondere, ad ima rursus descendit, ita etiam non semel visum est, ut ignarus honore indignus, deficiente benigna Principis aura, à dignitatis fastigio misere decidat, & , quod notatu dignissimum est, sicut qui imprudenter lapidem projicit, ad illatum damnum tenetur, ita qui perperam dignitates distribuit, universa damna propter electi imperitiam, reipublicæ illata, reficere debet. Quoniam cùm Princeps, sit minister justitiæ in Republica ; ideò si officia tribuat indignis, peccat, & restitutioni est obnoxius. Quis enim ignorat dignitates, instar gladii esse? quo vir prudens, ad sui tutelam utetur opportune, hostesque strenue propulsabit, improbus vero, ad neces, ad proditiones, ad infinita penè scelera abutetur. Porro sicut furioso gladium petenti, non dares, ita nec imperitis hominibus dignitates conferendæ, à quibus domus, civitates, imperia everti solent. ut experimento docuit Tiberius Imperator, sub cujus regimine, plurimum meri exhausisse, virtus erat, & ebrietati, non integritati, supremi honores deferebantur. Quid? nonne litteris proditum est, ipsummet Principem, continuum biduum cum Pomponio Flacco, & Lucio Pisone epulando, potandoque consumpsisse? quorum alteri Syriam provinciam, alteri præfecturam urbis confestim detulit. Cur tot flagitia perpetravit Nero, & tam brevi, tamque infelici exitu corruit Regnum? quia non judicium, & rationis trutinam, sed suas libidines in eligendo secutus. Satis abunde ejus turpitudines detegemus, si Sophonium Tigellinum, extincto Burro, prætoriis cohortibus impositum dicemus. Quid sordidius Vespasiano, qui rapacissimos quosque, provin-

D. Tho. 2.2.q.65 a. 2.

provinciis præficiebat, ut mox locupletatos condemnaret, indeque ditior fieret? Quis non uſque ad ſtomachum deteſtetur Henrici octavi Anglorum Regis pueriles ineptias? in ejus enim aula, ſi Sandero credimus, alius ob ſuem egregie aſſatum, hoc namque cibi genere libentiſſime veſcebatur, alius quod in luſu aleæ elegantius ſe gereret, non beneficio ſolum, ſed etiam honore auctus dicitur. Ecquid mirum, ſi ſub præfectis improbis, & ignaris, Regna ſenſim ad perniciem properant? non eſt bonus nauclerus, qui furentibus ventis, gubernaculum committit pueris imperitis. Prudenter itaque procedat Princeps in electionibus faciundis, ne indignos ad honorum culmen elevans, deturpetur, ut olim contigit in exaltatione Ventidii Baſſi, hic enim cum prius curandis mulis victitaret, poſtea Cæſaris auctoritate, Conſul effectus eſt. quam rem adeo moleſte tulit populus Romanus, ut per vias Vrbis vulgo ſcriberetur; Concurrite omnes augures, portentum inuſitatum conflatum eſt recens, nam mulos qui fricabat, Conſul effectus eſt. Siquidem indignos eligens, præterquam quod ab omnibus non ſui compos exiſtimabitur, vix etiam notam tyrannidis effugiet. Solet enim nimia dominandi libido, eos qui ſervitio ſunt promptiores, non qui virtutibus eminentiores, opibus, ac honoribus cumulare, quoniam tyrannus viros, doctrina, & probitate præſtantes, odit, ac perdit, ne arguantur opera ejus. Hinc fama eſt, falſum Mahumethem prohibuiſſe ſectatoribus ſuis, philoſophiæ ſtudium, eo conſilio, ne per eam illuminati, deprehendant errores, & ſuę legis fallacias. Non ita Alexander Severus Imperator, qui nunquam gubernatores, ad provincias mittebat, quin prius multo

Nicolaus Sand. lib. 1 de ſchiſm. Anglic.

ante

ante nomina ederet, ut si quod eorum vitium apparuisset, aliis provincias committeret. Vtinam Principes ex Christo veritatis fonte aliquando potarent, is enim ad montem excelsum, non quoscumque, sed tres tantum selegit vitæ integritate insigniores, ut divino hoc documento edocerentur reipublicæ capita, dignitates, & officia dignioribus esse conferenda. Nam indebitæ electionis damnum, non est unum tantum, sed multiplex, damnum electo, damnum officio, & damnum electori. Quod perspicuè insinuavit Spiritus Sanctus, dum introducit Sponsam, dicentem: Posuerunt me custodem in vineis; porro quia tanti regiminis eram prorsus ignara; ideo vineam non custodivi. itaque cum ad hujusmodi officium omnino inepta essem, cum ad filum acu ducendum, non ad lanceam manu vibrandam nata sim, vinea funditus devastata est. non secus in dignitatibus distribuendis contingere frequenter videmus. siquidem imprudens electio, damnum non exiguum, officio, & ipsi electo afferre consuevit, quin non parum etiam ipsis electoribus. Ad cujus rei comprobationem examinare oportet, cur Deus repentinæ mortis casu Ozam extinxerit. Quamvis enim de hac re variæ sint scribentium opiniones, non omnes tamen veritatis scopum attingunt. Doctissimus Abulensis arbitratur Deum tam atroci supplicio affecisse, quia sacram illam arcam contigerat, cùm tamen ab uxoris concubitu, præcedenti nocte non abstinuerit. at cum id culpa non esset, non videtur pœnam aliquam meruisse, cum pœna sit culpæ correlativa. Lyranus sentit causam punitionis divinæ in Ozam fuisse, quod minori reverentia, quam debuerat, arcam tetigisset. Verum nec ista opinio mihi probatur, nimis enim gravis

Chrys. hom. 7 in Matt.

Cant. c. 1.

2 Reg. c. 6.

gravis esset illa pœna, ad levissimam illam culpam comparata. Quid? nonne arcæ contactus, ne in terram decideret, reverentiam potius, & religionem redolebat? Vera igitur tam repentini casus causa fuit, quod cum Oza teneretur, humeris suis arcam deferre, ipse tum, ut diverteret ab onere dorsum ejus, junctis duobus ad plaustrum juvencis, ferendam Dei arcam commisit, & cum declinantibus à via juvencis, ut potè, jugo minimè assuetis, Oza manum suam extenderet, ne penitus arca in terram corrueret, tunc Deus indignatione plenus, amplius dissimulare noluit, dicens: Cur tu arcam hominum humeris ferendam, brutis animantibus commisisti? pœnas pro tam nefario crimine nunc nunc exolves, & continuò gravi vulnere humeros ejus percussit, quibus arcam gestare illi incumbebat, ut egregiè adnotavit Glossa interlinearis his verbis, Percussus est in humeris, quibus secundùm legem arcam ferre debuit. Hinc facilè colligent Principes, qui reipublicæ officia conferunt, quàm sit periculosum, illa juvencis, hoc est, minus expertis credere. ipsi enim veluti juvenci arcam in terram dejicient, officiis abutentur, & perperàm administrabunt. Quod non obscurè expressit Ovidius, dum finxit Phaetontem obtinuisse, ut uno die Solis currus sibi committeretur, verum cùm esset aurigandi imperitus, deflectentibus Solis equis, in terram miserè decidit, inde totam terram conflagravit. Quis sanæ mentis non videt, fabulam hanc ad vivum exprimere dissipatos nostræ tempestatis mores? Cùm enim litterarum imperiti, & regiminis omninò ignari, ad gubernacula sedent, tunc Rempublicam præcipitant, bona Regni dissipant, ac omnia funditus ad exitium pertrahunt. Quomodo qui regendus

ipſe eſt, aliorum auriga fiet? Quomodò exercitus curam ſuſcipiet, qui ne hoſtis quidem vultum iratum, nedum exertum gladium conſpexit unquam? Summa itaque vigilantia utantur Principes, ut in præfecturis proponantur digniores. ſic antiquitus apud Romanos in more poſitum fuit. Nam, ut refert Trebellius, cùm ad Romani Conſulatus electionem accederetur, prudentiores Senatores, ut Valerianus eligeretur, unanimi conſenſu ſuffragati ſunt, ea ſola ratione permoti, quia Valerianus omnibus melior, prudens, gravis, tyrannorum hoſtis, ſed vitiorum multò magis. Hinc eſt, quod huic optimo regimini inſiſtentes, duo celeberrima templa, virtutis, nimirum, & honoris conſtruxere, ità tamen diſpoſita, ut ad honoris templum, non alia via niſi per templum virtutis pateret ingreſſus, cui appoſitè adjungitur nota, Virtute præ-via. Vidit olim Daniel arborem altitudine inſignem, in cujus altioribus ramis, aves ædificabant, ſub umbra autem animalia terræ. Quid hinc? nonne edocemur, optimum regiminis inſtitutum illud eſſe, in quo doctiſſimi viri, qui tanquam volucres cæli altius evolant, ſcientiaque ac prudentia inſignes ſunt, in eminentiori etiam dignitatum loco collocentur, ignari vero in imo jaceant? & omni jure. Nam ſicut indecorum eſſet, ſi terreſtria animantia in ramis ſublimioribus morarentur, aves verò in terra degerent, ita nonne vitioſum prorſus regimen eſſet, ſi ignari ad æthera ſublimentur, doctrina autem illuſtres, ad terram uſque deprimantur? Hanc calamitatem deplorabat Sapiens, Eſt malum quod vidi ſub Sole, poſitum ſtultum in dignitate ſublimi. Perinde, ac ſi diceret, inordinatam omnino vidi compoſitionem, ſtellas in terris jacentes, animalia in nubibus cæli habi-

Aug. de civ. Dei lib. 4.

Dan. c. 4.

Eccleſ. c. 10.

tantia,

tantia, viros nempe, ſpectata doctrina conſpicuos, dignitate tamen vacuos ſerpere, ignaros autem ad ſumma faſtigia evectos. hæc eſt præcipua Hieremiæ lamentatio, nimirum, quod ſervi dominarentur, & imperarent illis, qui ad imperandum nati erant. hinc ſuſpirans ajebat, Servi dominati ſunt noſtri. Quid noſtris hiſce temporibus diceret? ubi homines imperiti, ac improbi, nati tantùm conſumere fruges, ad ſublimes evehuntur gradus, viri autem doctrina & virtute eminentes, in imis detinentur ſubſelliis, imò in pulvere ſedent, imò ſordeſcunt, imò humi ſerpunt. Verum planè adagium illud, Probitas laudatur, & alget. hinc Crates olim comparabat honores iis ficubus, quæ in altis, præruptiſque locis naſcuntur, è quibus homo fructum non accipit, corvi tantum, & milvi. Quam peſtem adeo Regnis pernicioſam, ut radicitus evellat Princeps, quid efficiet? quod in officina monetam cudentium obſervatur. prius quippe ponderant auri molem, deinde juxta pondus, figuram quoque imprimunt, ita in electionibus agendum prorſus. merita prius trutinanda, inde dignitates diſtribuendæ, non tamen quibuſcumque, ſed dignioribus viris. Verum eſt enim illud apophthegma omnibus ſæculis celebrandum, Nihil æqualitate inæqualius.

Hierem. c. 5.

Quid juvat Imperium? Quid fortia mœnia circum?
Quid tibi divitiæ? Stemmata quid faciunt?
Si claros probitate viros, virtutis alumnos
Non foveas Princeps, muneribuſque colas?

Caput XVII.

Divinos libros præ manibus habeat Princeps, & feliciter administrabitur Regnum ejus.

Sacra oracula consule diligenter optime Princeps, & ex illis tanquam ex purissimis fontibus hauries, quæ ad rectam vivendi, & regendi rationem apprimè conducunt.

In primis sese offeret venerandum Trinitatis arcanum; divinæ nimirum Essentiæ unitas, personarum Trinitas, sacræ quoque in divinis notiones. Siquidem quidquid in Deo est, aut essentia, aut persona, aut notio est.

Essentia quidem una est, & indivisibilis, quæ nec generat, nec generatur, nec distinguit, nec distinguitur. Personæ autem tres sunt, Pater, Filius, & Spiritus sanctus; Pater à nullo est, Filius à Patre est nascendo, Spiritus sanctus à Patre, & Filio procedendo. Notiones verò sunt, innascibilitas pro Patre, generatio passiva pro Filio, spiratio Patri & Filio conveniens, & processio ab utroque pro Spiritu sancto. Dicuntur autem à Theologis notiones, quia notificant personas; adeò quod divinæ personæ eandem quidem habent naturam, sed non eodem modo, quoniam Pater à seipso, Filius à Patre per intellectum, & Spiritus sanctus ab utroque per actum voluntatis. Quod sanè mysterium satis bellè explicatur in nomine Dei Iehova quadrilitero. Iod. He. Vau. He. nam prima ejus littera, Iod, quæ principium significat, quod omnium aliarum principium sit, cum unaquæque ab ea originem habeat, ipsaque à nulla originem sumat,

Galatinus de arcanis lib. 2.

ſumat, rectiſſimè Patrem in divinis inſinuat, qui cum à nullo ſit, aliæque perſonæ ab eo emanent, principium ſine principio dicitur. Secunda littera, He, quæ eſſe, vel vivere ſignificat, Filium in divinis aptiſſimè refert, per quem omnia quæ facta ſunt, eſſe cœperunt, & quidquid factum eſt, in ipſo vita erat. Tertia autem littera eſt, Vau, quæ copulativam dictionem, &, denotat, Spiritum ſanctum exprimit, qui cum ſit amor Patris & Filii, quo ſe viciſſim amant, rectè copula, hoc eſt, nexus utriuſque nuncupatur. Scitu prætereа dignum eſt, litteram He, quam Filii figuram eſſe diximus, in hoc ſacratiſſimo Dei nomine, duplicem ob cauſam geminari; prima eſt, ut duas in Filio fateamur naturas, divinam, & humanam; altera cauſa eſt, ut intelligamus, ſolam unam ex divinis perſonis, nempe Filium, duas habere relationes, nimirum, producti, & producentis, reſpectu Patris, eſt productus, reſpectu verò Spiritus ſancti, eſt producens, & ſpirans cum Patre Spiritum ſanctum. ita quod Pater generat, & ſpirat; Filius non generat, ſed generatur & ſpirat. Spiritus ſanctus nec gignit, nec ſpirat, ſed ab aliis duabus perſonis procedit. In eo tamen quod abſolutum eſt, nullamque relationem continet, omnia communia ſunt, nihilque diſtinctum, omnia enim in divinis ſunt unum, ubi non obviat relationis oppoſitio.

Nec erit ab re, imo præſenti inſtituto valde conſonum, ſi adjecero Chaldaicum morem, in Dei nomine exprimẽdo. tribus Iod Chaldaicè deſcribitur Dei nomen ineffabile, circulo uno concluſis, & uno camez ſignatis. Quod myſterium verè magnum, ſic interpretantur doctores. Tria Iod æqualiter depicta, tres inſinuant Perſonas divinas,

quarum nulla minor est alia, sed totæ tres Personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales. Iod significat principium, tres divinæ Personæ nonnisi unum ptincipium sunt rerum omnium conditarum, includuntur tres illi characteres in figura circulari omnium perfectissima, utpote, quæ nec principium habet, neque finem, ut denotetur perfecta æternitas. Est enim Deus sphæra intelligibilis, cujus centrum ubique, circumferentia nusquam. signantur autem uno tantum camez, quoniam trium personarum est una essentia. En personæ relationibus distinctæ, omnes tamen in majestate æquales.

Ad hanc rem apposite facit miraculum insigne, quod scribit Eusebius Cæsariensis. Nascente Christo, ait, tres in cælo Soles apparuere, qui paulatim in unum redacti fuere, ut ostenderent tres in Deo personas, in unum tamen conjuncti, unitatem divinæ naturæ declararent.

Boeth. Eugub. lib.25.

Nec minus mirandum, quod narrat Boethius Eugubinus; ait enim, in corde Sanctæ Claræ de monte Falco, post mortem inventos fuisse tres lapides, ejusdem magnitudinis, ponderis, atque figuræ, in quibus hoc mirum est; quod ejusdem ponderis unus est, ac tres, & ejusdem tres, ac unus. Ecce Trinitatis simulachrum. O veneranda Trinitas, ô indivisa unitas. O bone Deus, tu es causa omnium causarum, lumen omnium rationum, finis omnium actionum, per te omnes naturæ habent, ut sint, omnes rationes, ut veræ sint, omnes actiones, ut bonæ sint, præter te nulla natura subsistit, nulla ratio instruit, nulla actio proficit, sine te omnis substantia concidit, omnis ratio caligat, omnis actio deficit. mare magnum, adeò immensum, quod sine fidei cymba transvadari

Cornelius Mussus de div. hist. lib. 2, c. 13.

nequit.

nequit. Hinc Gregorius Nyſſenus dicebat: Sicut Abrahamus reliquit pueros ad radicem montis, & ſolus cum Iſaac montem aſcendit, ita in hoc myſterio deſerenda ratio naturalis, & ſoli fidei innitendum, non quod contra naturam hæc ſint, ſed quia ſuperant. Heu quot miſeri in hoc Oceano naufragium fecere, quia ſine remis fidei navigare auſi fuere. Arrius miſer infeliciter periit, quia Patrem Filio majorem dixit. Macedonius naufragium paſſus, quia Spiritum ſanctum nonniſi puram creaturam aſſeruit. Sabellius ab undarum vorticibus abreptus, funeſtum finem nactus eſt, quia trium perſonarum diſtinctionem negavit, alii multi in Scyllam, & Charybdim inciderũt, quia ingens hoc mare temerè ingreſſi ſunt, ſoli rationi humanæ adhærentes; eſt enim myſterium hoc adeò profundum, ut naturalis ratio nulla habeat argumenta, quibus apprehendat, quamobrem ſatius judico, ſumma cum cordis humilitate ipſum adorare, quam curioſius indagare. Ita olim conſulebat Innocentius Pontifex, Credere jubemur, diſcutere prohibemur. ſi ex terrenis minima percipere non valemus, quomodo cæleſtia audebimus ſcrutari? quis licet ſapiens & acutus philoſophus, naturam plenè aſſequitur formicæ, inter omnes animantes minimæ; quis oro dignitate explicabit, quo ſpiritu, vel anhelitu illius vita continetur? quibus conſtet nervis? quod ſit illi cor, qui ſenſus, venæ, arteriæ, medullæ, membranæ? quis parvam illam proboſcidem declarabit? quæ ſit illi propagandæ poſteritatis ratio, quomodo nunc repat humi, nunc alas induat, & per aera ſuperba volitet? quod ſi minima hæc præſtare non valemus, quomodo Deum apprehendere gloriamur, quando formicæ naturam ignoramus? Quis philoſophus inti-

Gen. c. 21.

Innoc. III de myſter. Miſſæ li. 4, c. 8.

intimas omnium rerum naturalium causas exactè attingere potest? ut de ipso car.ere liceat,

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Vnde tremor terris ? qua vi maria alta tumescant ? quæ ratio fontium ? quæ ventorum ? quid grando ? quid fulgura ? quid tonitrua ? quid mare salsum ? quid flumina dulcia ? quis de coloribus Iridis ? quis de magnete ? quis de echineide, quis de aranearum telis, quis de pendulo bombyce ? quod si humani ingenii acies adeò exigua est, ut vilia naturæ penetrare non valeat, nonne extremæ est impudentiæ, ô homo, si ad divinam substantiam pertingere posse confidas ? ô arcanum venerando silentio adorandum ! dic, quæso, ô homo mortalis, si de iis, quæ tibi sunt sub pedibus, ante oculos, ad aures, ad manus, nescis exactè differere, quomodo illa cælestia scrutari audebis ? dic, quæso, substantia terræ, est ne penitus defixa, & quasi radicibus suis hærens, an media pendet? quibus librata ponderibus? quibus cavernis maria sustinet ? dic substantiam aëris, qui est ventorum sedes, arca vaporum, thesaurus nivium, animantium refrigerium, vehiculum visionum & auditionum; dic substantiam Solis, qui est orbis excubitor, moderator temporum, parens viventium, & omnia fovens. dic substantiam Lunæ, cur nunc plena, modò semiplena, modò clara, modò maculis infecta ? dic stellas, non satas, non plantatas, non insertas, non infirma aliqua radice solidatas, sed repentè Dei jussu in cælo creatas. dic substantiam corporis tui, si nosti, quæ substantia nervorum, quæ venarum, qui situs partium, quam vim quæque pars habeat. sed descendamus ad humiliora, dic cicadas, locustas, formicas, apes, dic artes, dic motus gruum, dic industriam bombycum,

dic

dic ſtamina aranearum. O miſer homo mortalis, ſi hæc inferiora quæ vides, quæ tangis, quæ palpas, non vales mente percipere, quomodo ſcrutari cæleſtia tentabis ? an ignoras, quod ſcrutator majeſtatis opprimetur à gloria ?

Modò ex hoc theſauro recondito, quid hauries, ô Princeps, hic mente conſurge, ſurſum cor attolle, agnoſce dignitatem animæ tuæ, quæ facta eſt ad imaginem tantæ deitatis, ſiquidem ſicut Deus unus eſt in ſubſtantia, trinus in Perſonis, ſic anima tua una in ſubſtantia, trina in potentiis, memoria, intelligentia, voluntate, & ſicut perſonæ inter ſe originantur, Filius à Patre, Spiritus ſanctus ab utroque, Pater à nullo, ita potentiæ ſunt ſub actibus ſuis, quia unus actus eſt ab altero per modum originis, quoniam ſicut à Patre Verbum, & ab utroque Spiritus ſanctus, ſic quodammodo à memoria actus intellectus, & velle ab utroque originatur. Secundo loco, ex aureo divinarum litterarum theſauro colliges divinæ prædeſtinationis arcanum, qua Deus volũtate antecedente ordinat omnes ad gloriam. Verùm voluntate conſequente neminem vult ſalvare, niſi ex præſcripto legis viventem. hic tamen aliquis objiciet, Si Deus vult omnes homines ſalvos fieri, ergo omnes ſalvabuntur. quia voluntas Dei, eſt ita efficax, quod nemo poteſt reſiſtere. Voluntati ejus quis reſiſtet ? hanc difficultatem tollunt Sancti Patres aurea ſanè doctrina. Duplex eſt in Deo voluntas; antecedens, & conſequens; voluntas antecedens eſt illa, quæ conſideratur in Deo, antequam merita reſpiciat, voluntas conſequens, qua Deus vult aliquid, reſpiciendo tamen ad opus creaturæ, & ideò illa dicitur antecedens, quaſi antecedat operum noſtrorum cognitionem, hæc autem conſe-

Auguſt. li. 10 de Trinit.

1 Tim. c. 2.

Rom. c. 9.

Chryſ. hom. 1 ad Epheſ.

Damaſc. lib. 1 de fide c. 29.

Aug. de sp. & lit. c. 3. quens, quasi sequatur operum cognitionem. Ad rem igitur accedentes dicimus, quod Deus vult omnes salvare actu voluntatis antecedentis, non actu voluntatis consequentis. hinc non omnes salvantur, imo plurimi damnantur, quia nolunt voluntati divinæ conformari. Proinde conqueritur, Quoties volui, & noluisti? ideò relinquetur domus tua deserta. Deus enim nulli denegat auxilium sufficiens, nec dicatur, Orabat scelestus Dominum à quo non erat misericordiam consecuturus, pœnitentia sufficiens est ad delenda quæcumque crimina, sed dicitur de Antiocho, qui non erat misericordiam consecuturus, quia pœnitentia illa vera non fuit, qualis præsumi potest, quæ usque ad ultimum vitæ terminum protrahitur, quæ magis ex timore, quam ex amore procedit. Pœnitentia namque sera, raro est vera. doluit quidem, sed non consecutus misericordiam, quia non in loco criminis justitiam exercuit; crimen enim commissum fuit in corde, ipse verò pœnitentiam solum in lingua. Pro majori dictorum explicatione advertendum, quod signa distributiva aliquando accipiuntur pro singulis generum, ut illud; Statutum est omnibus hominibus semel mori. aliquando non ita universaliter sumuntur, sed pro generibus singulorum, ut illud Pauli; In Christo omnes vivificabuntur. quod universaliter verum non est, sed tantùm pro genere salvandorum, ita quod est distributio accommoda, & significat quod omnes quotquot salvantur, per Christum salvantur, vel quod ex omni genere gentium, vivificantur aliqui, ita explicatur illud; Videbit omnis caro salutare Dei. siquidem non omnes viderunt Christum, sed ex omni populo, tribu, natione aliqui. ita ut nulla sit natio, de qua non salven-

Matt. c. 23.

tur

tur aliqui. neque aliqua est in toto Orbe provincia, ubi Euangelium non sit prædicatum, & Christi bonus odor non pervenerit. sic namque dicebant senes agnum adorantes; Redemisti nos Domine ex omni tribu, & lingua, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. non dixerunt, Redemisti omnem tribum, neque omnem populum; sed, ex omni tribu, & ex omni populo; ex his enim aliqui in Christum crediderunt, & salvi sunt. ita quoque exponitur locus Pauli paulò superius adductus, Deus vult omnes homines salvos fieri. nimirum, pro generibus singulorum, non pro singulis generum. Deus itaque, ut vela contrahamus, vult omnes salvare, voluntate antecedente, sed non salvabit nisi mandata servantes, & non damnabit nisi vocationi resistentes. Porrò ex hac doctrina tam recondita, quid colliget Princeps pro Regno optimè administrando? primaria intentio Principis hæc esse debet, nempe, ut subditos omnes tanquam filios in sinu foveat, quos autem criminosos, & Regni perturbatores cognoverit, ultimo supplicio perdat. hinc summis laudibus extollendus Alexander Severus, qui fures à republica eliminabat, ministros autem integritate ornatos muneribus, & honoribus cumulabat.

D. Th. 1 p. qu. 19. a. 6.

Lampridius in vita Severi.

Sed ulterius, quæso, progrediamur, & mentis oculo contemplabimur admirabile creationis opus, cæteris actionibus ad extra longè præstantius, quamvis non habeat in utroque suo termino, ens, sive bonum. & jure quidem dicitur præstantius, non quidem propter magnitudinem ejus, quod sit, nam hoc modo majus opus est justificatio impii, quæ terminatur ad bonum æternum divinæ participationis, quam creatio cæli & terræ, quæ ter-

Albertus Mag. 2, dist. 18, a. 4.

terminatur ad bonum naturæ mutabilis, ſed dicitur majus ex parte modi agendi, in quo ex nihilo fit aliquid.

D. Th. 1 2, q. 113. a. 9. Hic aciem mentis intende, ô Princeps, & conſidera ſummam Dei omnipotentis benignitatem, qui produxit creaturas, non ut inde bonum recipiat, ſed ut eis bonitatem influat, nam ultimus finis productionis creaturarum, eſt divina bonitas, quam Deus creando communicat. Ex hoc aureo fonte, quid potabis ô Princeps? hoc nimirum, ut omnes actiones tuas dirigas in populorum commodum, nulla cupiditate ductus, nam, ut veteres Academici affirmant, alienum bonum eſt juſtitia.

Adeò præclarum eſt creationis opus, quod Deus nulli creaturæ communicat, nec communicare poteſt, quoniam ſicut non poteſt communicari creaturæ, quod ſit prima cauſa, ut egregiè docet Reverendiſſimus Florianus Theologus celeberrimus; ità ſibi non poteſt communicari, quod ſit creans. Quid hinc, ô Princeps? in rebus magni ponderis clavum regiminis ipſe teneas, potes quidem, & debes, in adminiſtratione Regni conſultores adhibere, ſed omnimodam poteſtatem nulli committas, ne tibi contingat, quod Tiberio. Et ſicut Deus produxit creaturas mediantibus Angelis, non tamen operantibus, ſed tantum cognoſcentibus; Tu quoque, qui vices Dei geris, Regni habenas moderare, adhibitis conſiliariis pluribus, non tamen agentibus, ſed tantum conſulentibus. Præthereà licet Deus ipſe ſolus poſſet illuminare orbem ſine Sole, & hæc inferiora ſine corporibus cæleſtibus gubernare, eſt enim axioma à philoſophis receptum, Quidquid poteſt Deus mediante cauſa ſecunda, poteſt & immediatè, quod quidem intel-

Flor. Nan. Bon. in cat. arg. ſuper Gen.

D. Th. de pot. Dei, q. 3. a. 4.

D. Th. 1 p. q. 45. a. 5.

intelligendum eſt, in genere cauſæ efficientis, non autem formalis aut materialis, quia non poteſt facere album ſine albedine, nec animal ſine corpore; vult tamen admittere creaturas intermedias, & cauſis ſecundis uti, præterquam in opere creationis, ubi nulla creatura concurrit, ut inſtrumentum ad creandum; imò (ſi credimus Divo Thomæ) neque per potentiam divinam, creatura poteſt eſſe inſtrumentum creationis. ſiquidem in principio, hoc eſt antequam quidquam faceret, creavit cælum & terram, nulla igitur creatura potuit eſſe inſtrumentum, quia lumine naturali compertum eſt, inſtrumentum eſſe prius ſuo effectu. Ita licet Princeps poſſit, & ſciat, ipſe ſolus imperii clavum regere, & rerum gerendarum ſcientia polleat, nil tamen ſine ſapientum conſilio adminiſtret.

At plus ultra, & in lucidiſſimo ſacrarum litterarum ſpeculo videbimus, ſingularem ſupremi opificis providentiam, qua omnibus creaturis providet, etiam minimis; Veſtri capilli capitis omnes numerati ſunt. Vnde Auguſtinus dicebat: Deus totus oculus eſt, quia omnia videt; totus manus eſt, quia omnia operatur; totus pes eſt; quia ubique eſt. Scio quidem circumferri dictum quoddam Hieronymi dicentis: Deum non videre quot pulices quotidie naſcantur; Sed hanc difficultatem tollit Magiſter ſententiarum. aſſerit enim, quod Deus non videt per ſingula momenta quot publices naſcantur, ſed ſimul, & ſemper cognoſcit omnia. Nec moveat dictum Pauli; Nunquid Deo cura eſt de bobus? nam curam omnium gerit pater omnium. Tu pater providentia cuncta gubernas. ſed ſpecialem curam habet de animantibus ratione præditis, quibus præcepta tradidit, porro

Luc. cap. 11.

Auguſt. epiſt. 36.

Mag. ſent. li. 1. diſt. 39.

1 Cor. 8.

hanc

hanc curam de brutis non habet. Possèt tamen aliquis objicere Sapientis dictum; Æqualiter est illi cura de omnibus. at facilè dissolvitur hic nodus, vox, æqualiter, non videtur hoc loco referenda ad ipsam curam, quasi Deus non magis curet rem unam quam aliam, sed ad res ipsas quæ curantur, ut sensus sit, nihil omnino subtrahi à providentia Dei, sed res omnes, nulla prorsus excepta, quamvis infima & vili, divina providentia gubernari. Sed hinc quid colligendum? munus Principis hoc esse, omnium subditorum curam gerere, omnibus prospicere, neminem negligere, quia, ut ait adagium; Etiam capillus habet umbram suam.

Sap. c.6.

Bellarm. de gratia & lib. arb. li.2, c.4.

Nec te pigeat iterum sacrarum Scripturarum fodere parietem, & videbis arcana majora, ibi namque se offeret ineffabilis sapientia Dei, qui licet omnes creaturas infinita charitate diligat, non omnibus tamen omnia passim communicare voluit. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Nec animæ Christi adeò dilectæ, quæ in ipso instanti conceptionis fuit unita Verbo, omnia communicare voluit, siquidem anima Christi apprehendit quidem divinam essentiam, sed non comprehendit, cognoscit quidem omnia, quæ scit Deus scientia visionis, sed non omnia, quæ scit Deus, scientia simplicis intelligentiæ. Quid hinc hauriendum? caveat Princeps bono regimini incumbens, ne omnia omnibus communicet, quamvis intimis, & longo usu probatis, quia semel emissum volat irrevocabile verbum. Quod enim tacitum esse velis, nemini dixeris.

D. Th. 3 p. qu. 10. a. 2.

Innumera ferè sunt arcana, quæ ex aureis divinarum litterarum thesauris colligi possunt, sed brevitati

vitati studentes, consultò omittenda duximus, tu ipse sacras paginas evolvendo, invenies. hoc tantùm oro, utinam & exorem, ut die, noctuque oculo mentis perlustres, quanta sit Beatorum in cælesti Regno felicitas, quæ in actu intellectus, ut sentit D. Thomas, hoc est, in sola Dei visione consistit, vel in actu voluntatis, ut arbitratur Scotus, hoc est, in sola Dei fruitione, vel in intellectu, & voluntate conjunctim, ut scribit Richardus; in visione, nimirum, & fruitione simul. Quæ quidem felicitas tanta est, quod omne desiderium superat, universamque hominis sitim adeò extinguit, ut nihil amplius relinquatur appetendum. tanta est illa felicitas, quod non potest augeri, neque minui. non quidem minui, quia nequit amitti, Gaudium vestrum nemo tollet à vobis, nec potest augeri, quia infinita est, at infinito nulla fit additio, cui potest perbellè adaptari pro insigni, fons Madutii, qui est in campis Salentinis, de quo Plinius scribit; quod neque exhaustis aquis minuitur, neque infusis augetur, apposita nota, Nec haustu, nec auctu. sed ex tam felici Beatorum gloria, quem fructum capies? hunc nimirum, ut sanctè justitiam administrando, sic transeas per Regna temporalia, ut non amittas æterna. ô quam gloriosum est Regnum, in quo beati tanta felicitate fruuntur, quod à summo bono amplius deficere nequeunt. Scio quidem in hoc loco objici posse Iobum dicentem: Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit pravitatem. Porro hic locus rectè intelligentes parum urget, exponitur enim de angelis viatoribus, quales sunt sacerdotes, & sic nulla est difficultas, si autem intelligatur de angelis beatis, sensus catholicus hic est, quod quantum est ex sua natura,

Iob. c. 4.

Greg.li. 5.mor. c.27. natura, possunt delinquere, sic explicat Gregorius. Aliqui vero, nomine pravitatis intelligunt, non peccatum, sed ignorantiam, & in hoc sensu dicit Dionysius Areopagita, quod Angeli superiores illuminant, & purgant inferiores, non tamen lumen infundendo causativè, sicut Sol illuminat aërem; quia sic solus Deus illuminat, sed luminosum offerendo, sicut deferens candelam lucentem illuminat domum, hoc modo Angelus superior illuminat Angelum inferiorem, ei loquendo de aliquo noto sibi, non alteri. Erunt itaque Beati ita confirmati in gratia, utpote videntes divinam essentiam, quod erunt omnino impeccabiles, & proinde semper exultantes, Exultabunt sancti in gloria. sed insurget quispiam, Quomodo Beati vivunt in gaudio perenni, si habent timorem comitem individuum? timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi; nemo autem ignorat objectum timoris esse malum, quod timemus, si timor perpetuus, quomodo animi tranquillitas? In vita beata non est timor, qui sollicitudinem secum afferat, qualis est timor servilis, qui non est in patria, illum enim foras mittit perfecta charitas. manet quidem timor filialis, qui in Beatis non est expectatio futuri mali, sed reverentia quædam voluntaria tantæ deitatis, cum perpetua animi tranquillitate. Si autem dicas, quomodo non tanguntur aliquo saltem animi mœrore, advertentes filios, parentes, amicos esse damnatos; non pro-
Medina in 1,2 q. 9.a.8. pterea turbantur? respondeo ego, quia beati id volunt, quod vident Deum velle, & in adimpletione divinæ voluntatis conquiescunt. Læ-
Psal. 57. tabitur justus cum viderit vindictam. Conformantur namque penitus divinæ voluntati, tum in volito materiali, tum etiam in volito formali, in volito

volito quidem formali, quia quidquid volunt, volunt propter ultimum finem, in volito materiali, quia volunt, quidquid Deus vult. Sed adhuc aliquis fortaſſe dubitabit, ſi Beati ſpiritus omnino conformantur divinæ voluntati, quomodo conciliabitur illa diſſenſio inter Angelos beatos, quam refert oraculum Danielis? Princeps Regni Perſarum reſtitit mihi viginti & uno diebus. Divus Hieronymus explicans hunc locum dicit: Principem Regni Perſarum eſſe Angelum, qui ſe oppoſuit liberationi populi Iſtaelitici, pro quo Daniel orabat, Gabriele preces ejus Deo præſentante. Princeps autem Regni Perſarum, eſt bonus Angelus cuſtodiæ illius Regni deputatus. Contentio autem erat iſta, Archangelus cuſtos Regni Perſarum procuravit, quantum in eo erat, ſalutem illorum, qui erant in dicto Regno, videnſque quod ex converſatione Iudæorum, multi ex Perſis convertebantur, annuebat, quod populus ille, in captivitate perſeveraret. Alter verò, qui præſidebat populo Iudæorum, illius populi liberationem procurabat, preceſque Danielis, præſentabat Deo. omnes tamen Dei voluntatem impleri volebant. modo ex prædictis locis explicatis quem fructum colliges? conſiderare debes ſedulo, Principes inſtar Angelorum eſſe conſtitutos, ad cuſtodiendas animas, & corpora ſubditorum, proinde rationem exactè reddent, & ſtabit anima illorum pro animabus iſtorum, ſic acclamante oraculo divino, Duriſſimum judicium fiet his qui præſunt; idcirco regius Vates non ſine lachrymis dicebat: Ab alienis parce ſervo tuo.

Dan. c. 10.

D. Tho. 1 p. q. 113.

In illo Regno felicitatis æternę Deus Princeps liberalis, pręmiat Beatos ultra condignũ, ſic atteſtante Apoſtolo, Non ſunt condignæ paſſiones hujus tem-

Rom. c. 8.

temporis ad futuram gloriam. hinc dicitur, Dominus, quasi,do munus. Nec contradicit doctrina Theologorum ab omnibus recepta, nempe, quod Sancti merentur vitam æternam de condigno. hanc enim difficultatem solvit egregie Divus Thomas, hac aurea distinctione, Quando dicit Apostolus, non sunt condignæ passiones, ita explicari debet iste locus, non sunt condignæ,quatenus opera nostra procedunt ex libero arbittio,at quatenus prodeunt ex gratia Spiritus sancti,& ex merito Christi Salvatoris, ingentis sunt valoris & momenti, & tunc merentur de condigno. Sed quid hinc degustabis ô Princeps? de republica benè meritos beneficiis fove, non tantum pro merito, sed cumulatiore mensura, ut alter Alexander, qui dicebat: Non quæro, quid oporteat te accipere, sed quid deceat Regem dare.

Improbos, & sacræ legi adversantes, in perpetuas flammas tradit supremus Iudex sine fine duraturas, nullùm spei relinquendo locum. Nec me latet historia illa, quæ circumfertur de Trajano, Divi Gregorii precibus à pœnis inferni erepto, quam ego nullatenus approbo, cum ipse Gregorius in suis operibus nullam hujus rei mentionem faciat,nec est alicujus ponderis citatio Damasceni dicentis in quodam sermone,quod Gregorius oravit pro eo, & audivit vocem dicentem sibi: Vocem tuam audivi,& Trajano veniam do.non probatur inquam, quia Damascenus vir magnæ auctoritatis, non potuit de eo talia scribere. ratio est, quia Damascenus antiquior fuit Gregorio ducentis annis. Nam floruit sub Theodosio Imperatore, & fuit illi à secretis,Gregorius vero sub Mauritio. necesse est ergo ut dicamus, illud opus alterius esse, & non magni Damasceni. denique si vera est

Melchior Canus li. 11 de locis c. 2.

D.Tho. in 4 sent. d. 55. q. 2. a. 2.

illa

illa historia, cujuscunque sit, necessario dicendum, non quod translatus sit ex Inferno ad gloriam, quod est omnino contra legem, sed quod fuit revocatus ad vitam, in qua egit pœnitentiam, paulò post defunctus, & salvus factus. Licet autem pœnæ Inferni sint æternæ & acerbissimæ, aliquatenus etiam misericordiæ recordatur Deus, quia punit damnatos citra condignum. Posset enim peccatorem ad nihilum redigere de rigore justitiæ, tamen illis relinquit esse, quod est bonum. Tu quoque, ô Princeps, quos verè criminosos, & proinde suppliciis dignos cognoveris, nec prece, nec pretio liberabis, ita tamen, quod semper effulgeat aliquis clementiæ radius. Ex parte objecti, ait Divus Thomas, una est omnium Beatorum gloria; omnes enim eundem Deum possident, & possident totum, sed non totaliter, quia vident quidem divinam essentiam infinitam, sed modo finito, omnes apprehendunt Deum, sed non comprehendunt, quia solus Deus comprehendit seipsum. Nec ipsa anima Christi comprehendit divinam essentiam, illud enim dicitur comprehendi, quod perfectè cognoscitur, perfectè autem cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantum cognoscibile est, nullus autem intellectus creatus potest pertingere ad illum perfectum modum cognitionis divinæ essentiæ, quo cognoscibilis est, quia cùm essentia divina sit infinita, infinite cognoscibilis est, porro intellectus creatus non potest illam infinitè cognoscere. Hoc etiam Epictetus philosophus videtur insinuasse, licet lumine fidei destitutus. Cum enim plura discipulis verba fecisset, ut declararet Deum, & illis dicentibus, non plenè intellexisse, respondit; Si omnino ego declarassem Deum, vel ego Deus essem, vel quem ego declaravi, Deus non foret;

Abulens. sup. 4 reg. 4. q. 57.

D. Tho. 1, 2. q. 5. a. 2.

Cic. lib. 1 de nat. deorum.

ret. idem prorſus ſentiebat Simonides, Quantò magis Deum conſidero, tanto mihi videtur obſcurior. Doctè quidem ac ſapienter, nam cùm plenè intellexeris hoc myſterium, beatus eris; imò nec tunc comprehendes, ut enim Deus ſit, infinitus oportet ſit, quem vero caperet intellectus tuus, infinitus non eſſet. Omnes ergo Beati vident Deum, ſed non omnes eodem modo, quia pro menſura meritorum unus videt perfectius altero. hinc dicebat Paradiſi Princeps, In domo Patris mei manſiones multæ ſunt. & Paulus, Stella differt à ſtella in claritate. quæ ſanè alluſio pulcherrima eſt, & valde appoſita ad intelligendum, pro varietate meritotum, diverſam quoque Beatorum eſſe gloriam, ſicut enim aſtra omnia recipiunt quidem à Sole omnem ſplendorem, quodlibet tamen juxta ſuam qualitatem, & prout magis, minuſve ſolidum eſt, & diaphanum, plus, minuſve refulget. Sic ſane quamvis omnes juſti videant Deum, & Deum totum, qui eſt Sol fulgentiſſimus, nequaquam tamen ex æquo, ſed juxta modum ſuæ diſpoſitionis, hoc eſt, meritorum ſuorum diverſitate, gloriam animæ & corporis recipiunt. Hoc etiam præclaro Concilii Florentini teſtimonio roboratur, nam in illo diffinitur hæc concluſio; Animæ beatæ vident Deum trinum & unum ſicuti eſt, ſed pro diverſitate meritorum, alius alio perfectius videt. neque repugnat illud Matthæi; ubi videtur dari idem præmium omnibus operariis, nempe, denarius quidam diurnus, nam denarius ille ſignificat æqualitatem æternitatis, non gloriæ & excellentiæ. datur omnibus idem denarius, ait Ambroſius, quoniam Sancti omnes ſine fine regnabunt, quamvis non omnes eadem eminentia regnabunt, quemadmo-

Ioan. c. 24.

1 Cor. 15.

Matth. c. 20.

admodum commune eſt ſtellis omnibus,perpetuo fulgere in cælo, licet aliæ aliis clarius micent. Ex hoc ſacro fonte quid potabis ô Princeps? hoc ſanè præclarum documentum, pro diu & feliciter ſumma rei adminiſtranda, nempe, ut viros ſumma integritate ornatos, muneribus & honoribus colas,non tamen æqualiter omnes, ſed pro dignitate meritorum. Non enim eſt æquum omnibus ex æquo. Et ecce ô Principes quanta Beatorum felicitas? tanta utique ut Beatus Auguſtinus veneranda admiratione permotus exclamet, omnem ſermonem ſuperat, omnem humanæ mentis ſenſum excedit, illud decus, illa gloria, illa pulchritudo, illa majeſtas. Gregorius magnus in admirationem raptus dicebat. Quæ autem lingua dicere, aut quis intellectus capere ſufficit illa ſupernæ civitatis quanta ſint gaudia. Ad hanc rem appoſitè facit viſio illa Hieronymi, olim Auguſtino facta. Cum Auguſtinus Hieronymo in Palęſtinam ſcribere decreviſſet, & petere illius de æterna beatitudine judicium, contigit Hieronymum interea expiraſſe, Auguſtino apparuiſſe, & verba hujuſmodi locutum fuiſſe, Vide ſi numerare potes ſtellas cæli, & guttas maris. id namque facilius eſt, quàm gloriam Paradiſi dicendo explicare; eſt enim res tanta, quod niſi ipſe vidiſſem, nunquam credidiſſem, & tam longe abeſt ab eo, quod ego vivens cogitabam, ut omnino ſit quidpiam in infinitum majus.

Bellarm. de juſtif. lib. 3. c. 16.

Auguſt. epiſt. ad Cyrillũ.

Angelicus doctor cùm immenſum cæleſtis gloriæ Oceanum, ingenii ſui velis tentaſſet transfretare, ſtatim in ſacrum ſilentii portum ſe recepit, admiratio enim quæ maxima eſt, non parit verbum, ſed ſilentium, atteſtatus eſt, nihil præſtantius cæleſti Beatorum gloria. In prima namq; quæſtionum ſuarum parte, diſquirens, an ſummus ille

Baſil. lib. 7.

opifex, qui cuncta è nihilo produxit, creaturas perfectiores posset efficere? posset quidem, concludit, cum sit omnipotens, tribus tamen exceptis, quæ non patiuntur augmentum. nempè, Christi Salvatoris humanitas, Mariæ Virginis maternitas, & Beatorum gloria. O beati igitur qui habitant in domo tua Domine. ibi enim est omnium deliciarum oceanus, omnium divitiarum thesaurus, omnium bonorum fons indeficiens, ibi juventus nunquam senescit, ibi vita terminum nescit, ibi decor nunquam pallescit, ibi amor nunquam tepescit, ibi gaudium nunquam decrescit. ô gaudium super gaudium, ô gaudium vincens omne gaudium, quando intrabo in te? ut videam Deum meum, qui habitat in te? Ex hoc torrente voluptatis, quid hauries, ô Princeps? omnibus viribus enitendum, omni studio elaborandum, remis, velisque contendendum, ut de terreno hoc, ad cæleste illud Regnum perveniamus. sed quibus semitis? audi sapientissimum Regem, vias regias demonstrantem; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam. en media regia, vitæ nimirum integritas, & justitiæ æquitas. ita se gerebat in administrando regno Ludovicus sanctus Galliarum Rex, qui de terreno, ad cælestis Regni gloriam est evectus. sed quibus ducibus? audi. Quia justitiam strenuè administravit, quia neminem læsit, quia jus suum unicuique tribuit. his itineribus pervenit ad Regnum. illud academicum decantando, Sic itur ad astra.

Auguft. in foli-loq.

Psal. 14.

Sacrarum, ô Princeps, divina volumina legum
Præ manibus teneas, perlege nocte, die.
Fontibus ex istis, quænam sit forma regendi,
Quid caveas, quid agas, lectio sacra docet.

CAPVT

CAPUT XVIII.

Sæpius mente revolvat Princeps, se esse hominem, & proindè ad cælestia formatum, mox enim vilescent omnia, quæ habentur in terris.

OANNES Picus Mirandulanus Princeps, ob singularem doctrinarum cognitionem, nostræ ætatis Phœnix appellatus, in quadam quæstione examinat, quam ob causam, Deus postremum omnium creavit hominem. Creavit enim cælos, & Angelis cumulavit; creavit terram, & bestiis omnis generis implevit; creavit aërem, volucribus dedit; creavit aquam, piscibus concessit; repletis omnibus locis, tunc creavit hominem. At si jam occupata sunt omnia, ubi erit locus Principis? creavit hominem summus ille artifex, respondet egregius doctor, omnibus jam occupatis, ut cognosceret quietem, & finem hominis, non in rebus creatis, sed in Deo solo collocari debere, teste Augustino; Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te. Ad rem facit Anaxagoræ dictum, hic enim licet gentilis, & veri numinis ignarus, cùm æmuli propter opes, actionem intentassent, omnium potius jacturam facere maluit, quàm judicio jus suum prosequi, cumque argueretur, quod omnibus bonis se orbari sineret, digitos in cælum sustulit, clamans, Illa patria mea est, illa hæreditas mea, illam curo, non ea quæ super terram. ac si diceret, immortalia immortalis animus meditetur. O præclaram Ethnici homi-

Aug. 1 li. Confess. c. 1. Diog. Laer. lib. 2.

nis ſententiam. ſed quid? nonne, cum per varias regiones peragraret, compellantibus quibuſdam, quo tenderet? Cælum intuens, dixit, Ad patriam tendo, quaſi oraculum Apoſtolicum pronuntiaret; Non habemus hic civitatem permanentem, ſed futuram inquirimus. Hoc apprime intelligebat Phocion Athenienſis, cui cum Alexander Magnus ex Perſica gaza, magnum auri pondus miſiſſet, recuſans, interrogavit, Cur ad me ſolum tantum auri pondus Rex mitteret? reſponderunt, Quia te omnium Gręcorum optimum eſſe arbitratur. Sinite igitur, inquit, eum eſſe me, quem ille me eſſe arbitratur. ſentiebat quippe vir ſapiens, quod homo ad cæleſtia formatus, divinis debet inhiare, hæc autem fortunæ bona, tanquam ludibria parvifacere. Nec ab re erit, ſi in medium proferemus, quod Divi Bernardi fratres ad monaſterium convolantes, dixerunt ad natu minimum; Ad te ſolum reſpicit terra poſſeſſionis noſtræ. At ille, licet puer ætate, non tamen ſenſu, dixit; Vobis cælum, mihi terra? non ex æquo diviſio facta eſt, & paulo poſt omnibus relictis, ſecutus eſt fratres. quaſi diceret cum philoſopho morali, Ad majora natus ſum, quàm ut rebus terrenis ſerviam. Ipſi quoque Philoſophi, quamvis à fide alieni, nonne hac in re Chriſtianorum ſententiam ſecuti ſunt, cum Platone dicentes, hominem inter cætera animalia, arborem eſſe inverſam? ramos enim inferius habet homo, radices vero, præter omnium arborum naturam, ſuperius extollit. ſed quorſum hoc? ut oſtendat cælo ſe omne bonum petere, ac ſi dicat; Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.

Hebr. c. 13.

Quod quidem etiam Philonis Hebræi hominis doctiſ-

doctiſſimi teſtimonio comprobatur, ait enim; Solam in terris cæleſtem plantam Deus fecit hominem, cæterarum plantarum capita defixit in terra, ſoli homini caput ſublime dedit, ut alimenta cælitus incorruptibilia quærat. pulchrè Poeta,

Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cælumque tueri
Juſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus.

Siquidem homo creatus eſt, non ut ſtatuat oculos in terram, ſed ut extollat, ad contemplandum Deum, cujus gratia conditus eſt. Quorſum cor ſuperius latum, inferius anguſtum? ut claudatur terræ, aperiatur cælo, à quo bona cuncta procedunt. Hinc Propheta Regius dicebat: Quis aſcendet in montem Domini? mox ſibi ipſi reſpondit; Qui non accepit in vanum animam ſuam. Fruſtra autem aliquis dicitur aliquid accipere, quando finem non conſequitur, ad quem ordinatur. In vanum miles accipit arma, quando ad militiam non procedit. Cur anima nobis à Deo conceſſa? non ut terrenis inhiet, cùm ipſa ſit immortalis, ſed ut Deum contempletur, in quo felicitas noſtra conquieſcit. Hoc probe noverat Tertullianus, vir planè egregius, Cur in ſacris litteris, nunquam Deus, nomen Domini aſſumit, niſi poſt creationem hominis? tunc enim ſtatim nomen dominii ſubjungit; Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ. rationem reddit, id factum fuiſſe, ut hominem doceret, nullum dominum, niſi Deum cognoſcere debere, in quem aſſidue oculos defigeret, ad cujus imaginem factus eſt. Porro in quo proprie conſiſtat hæc ſimilitudo & imago, non eſt ita facile explicatu.

Lib. contra Hermog. hæreticum.

Gen. c. I.

Aliqui arbitrantur, hominem dici, ad imaginem

Dei formatum, quia ſicut Deus replet omnia, Cælum & terram ego impleo; ita corpus univerſum replet anima. anima eſt tota in toto, & tota in qualibet parte corporis. Alii ſentiunt, ad imaginem Dei formatum, quia ſicut Deus eſt Dominus univerſorum, Domini eſt terra, & plenitudo ejus, ita homo omnibus dominatur creaturis. Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus. opinantur nonnulli hominem ideò ad imaginem Dei formatum, quia ſicut in Deo omnia continentur eminenter, & cauſaliter, ſic in homine quodammodo etiam omnia continentur, nam participat in eſſentia cum lapidibus, vitam communem habet cum plantis, ſenſum cum brutis, at rationis particeps, ſimilis Deo efficitur; ſicque in omnibus communicans, omnia in ſe continere dicitur. Proinde bene docebat Ariſtoteles, dum inquit, animam noſtram eſſe quodammodo omnia. & Plotinus; Homo eſt quoddam omne. Ambroſius affirmat, ſimilitudinem hanc, in unitate animæ conſiſtere, cum potentiarum Trinitate. nam ſicut in Deo, cum Trinitate perſonarum reperitur unitas eſſentiæ, ſic anima cum una ſit, tres potentias habet diſtinctas. Chryſoſt. tenet, hanc ſimilitudinem, in dominio conſiſtere, nam ſicut Deus eſt ſupremus orbis monarcha, ſic homo ſuper opera manuum ſuarum conſtitutus. cui opinioni videtur favere illud Geneſis, poſtquam enim dictum fuit; Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram; quaſi reddens rationem hujus ſimilitudinis, mox adjecit; Qui præſit beſtiis terræ, piſcibus maris, & volatilibus cæli, inſtar Regis prudentiſſimi, qui in ſuis provinciis ſolet Rectorem conſtituere, qui ejus vices gerat, & perſonam regiam referat, ſic planè Deus hominem conſtituit, ſuper univerſam mundi familiam,

[Margin notes: Pſal. 23. — Lib. 3. de anima. — Ambroſ. lib. de dignit. hum. cond. — Gen. c. 1.]

miliam, qui omnibus creaturis imperaret. Cyrillus tenet, hominem in hoc Dei imaginem exprimere, quia capax eſt beatitudinis Dei, in quo ſolo ſatiatur, & quieſcit.

Hinc apud Rabbinos Hebræos vocatur Deus, nomine Sadai, quod apud nos ſonat, Qui ſufficiens eſt; quaſi innuere vellent, Homo, ſi habes Deum, habes omnia, quia Deus univerſale bonum, & hoc ſufficit. Ad rem pulchrè facit Regii Vatis oraculum, Dominus regit me. ſed ex hoc, quid erit tibi? nihil mihi deerit. quia ſolus Deus ſatiat. Pro cujus rei confirmatione, egregiè facit Felicis verſio, nam ubi nos legimus; animam meam convertit; Felix legit, animam meam quietavit. Hoc itidem Sponſi cæleſtis teſtimonio comprobatur. ubi enim noſtra vulgata legit; Ego flos campi; exemplar Hebræum habet, Ego flos ſaturitatis. Cant.c. 2.
At dicet quiſpiam; Nonnè ipſemet Sponſus alibi dixit: Qui edunt me, adhuc eſurient? ſi Eccleſ. c. 24.
ſatietas, ergo non fames? ſi fames adeſt, ſatietas non erit. Quomodo nodum hunc explicabimus? Advertendum in primis, quod fames duo continet, unum moleſtum, aliud gratum, & jucundum. Moleſtum eſt, quod quandiu durat fames, ſtomachus languet, quia caret ſufficienti alimento. Gratum verò, quod excitat appetitum. Vnde abiit in proverbium millies decantatum; Optimum cibi condimentum, fames. Satietas & ipſa habet aliquid, quod eſt utile, & aliquod noxium; utile eſt, quod indigentiæ naturæ ſatisfacit; noxium verò, quod faſtidium, & nauſeam parit.

Beatorum ergo felicitas, ejus eſt conditionis, ut ex ſatietate & fame, noxiis dimiſſis, in unum copulaverit, quæ optima ſunt. è fame, comedendi appe-

appetitum, & deſiderium mutuat. ſic intelligitur
1 Petr.1. illud, In quem deſiderant Angeli proſpicere. At ex ſatietate, accipit poſſe explere, & plenè deſiderio ſatisfacere. & hinc eſt, quod Dominus loquens de Angelis cuſtodibus dicebat: Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei, qui eſt in cælis. Nec obſtat, ſi aliquis objiciat; Quomodo ſi Angeli vident, videre deſiderant? Quod enim poſſidetur, non deſideratur. Huic difficultati ſatisfacit Theologus, hac planè doctrina aurea, In viſione beatifica, hæc duo apprime conjunguntur, ſatiat quippe Beatos, eiſque plenè ſatisfacit, & hinc fit, ut ab omni moleſtia, & anxietate liberi, continuo quodam appetitu, & deſiderio videndi, ac fruendi Deo in æternum, & ultra, avidiſſime trahantur, unde utroque bono, quod in fame, & ſatietate reperitur, feliciter potiuntur. Satiant igitur bona cæleſtia, & plenè, & ſemper, & ſine moleſtia, non ſic terrena, quæ dum habentur, in faſtidio ſunt, dum non habentur, in deſiderio. Quocirca Sponſa cæleſtis declaratura inconſtantiam, & brevitatem temporalium bonorum, & æternorum firmam perpetuitatem, dixit, Sponſum alloquens: Meliora
D. Bern. ſuper Cant. 1. ſunt ubera tua vino. Per vinum caduca, & brevis hujus ſæculi voluptas; per ubera, conſtans, & æterna cæleſtis vitæ delectatio. ratio autem hujus diſcriminis eſt, quoniam ſi racemum uvarum comprimas, ſemel, & iterum ſuccum elicies, ſed poſtea in racemo nihil ſupereſt liquoris, ſed rugoſa tantum uvarum pellicula, ſecus autem maternis accidit uberibus, quæ quia, inſtar fontis perennis, continuè manant, proinde puer hodie ſugit, & ſatiatur, cras itidem, idque toto anni circulo factitans, uberum maternorum
lacteo

lacteo liquore, & ubertate non destituitur. En latum discrimen, quod inter bona temporalia, & æterna versatur; nam illa sunt momentanea, nec omnino delectant, bona vero cælestia, æterna sunt, omni bono redundantia sunt, & cordis humani desiderium explent usquequaque, quod totus mundus obtinere nequit, ut egregie indicavit magnus ille Alexander, qui audiens à quodam Philosopho plures esse mundos, ingemuit dicens: Heu me miserum, qui nec uno quidem sum potitus. En evidens argumentum, animum Alexandri toto mundo esse capaciorem. Hinc Philippus pater, ejus magnanimitatem admirans, solebat dicere; Quære aliud regnum Alexander, quia Macedonia te non capit. & Poeta,

Plutar. in vita Alex.

Vnus Pellæo juveni non sufficit orbis.

Quod rectè expressit elogium illud; Alexander toti orbi augustus est, totus orbis Alexandro angustus est.

Parvus Alexandro fuit orbis, sed fuit orbi
Magnus Alexander, ipse sibi exiguus.
Questus, quod citius, quam miles, terra deesset,
Quodque suum Oceanus clauderet Imperium.

Siquidem dominandi libido, neque finem, neque modum habet. Cyneas philosophus hanc insaniam Pyrrho Spartarum Regi perspicue demonstravit. Pyrrhus enim cùm cum Romanis bellum gereret, rogatus à Cynea, quid illis subactis faceret? respondit; Italiam totam occupabimus, Quid Italia subacta? Siciliam vicinam capiemus. Quid capta Sicilia? superest Lybia, & Carthago. quibus captis, facile Græciæ dominabor, sed deletis omnibus, quid tandem facturus es? tunc otio, & amicis fruemur, nosque invicem oblectabimus. Tum Cyneas, At quid vetat, ô Rex,

quominus nunc eodem otio perfruaris? nisi quod cæca ambitio te quietum esse non sinit? Sine quiete, quid profuit Alexandro totius Asiæ dominium, qui non secus, ac si esset mendicus lachrymabatur, quod totum mundum suo Imperio non subjugasset. Hinc colligemus solutionem illius celebratissimæ quæstionis, Athenis olim propositæ, nimirum, Quid maximum pariter & minimum? Omnes qui tunc aderant Philosophi, quæsiti difficultatem considerantes, in varias distracti sententias abiere. Quidam enim arbitrabantur, id esse visus potentiam, quæ intra oculi pupillam includit, Solis, Lunæ, ac Stellarum magnitudinem, quarum quælibet, totum mare, terramque transcendit. Ecce maximum pariter & minimum. Alii vero sentiebant, id esse proprium intellectus humani, quoniam omni carens quantitate, universam mundi machinam complectitur, ac cælum puncto temporis perlustrans, pari quoque velocitate, terrarum profunda perscrutatur. hoc est maximum, pariter & minimum. Alii verum scopum attingentes, dixere, cor hominis, esse maximum, & minimum; est enim minima pars corporis humani, si molem attendamus; at si illius capacitatem; adeò magnum, quod totus mundus sinu suo capere non potest, nec ejus sitim omninò extinguere. Vnde de siti unius Alexandri cecinit Poëta,

Æstuat infelix angusto limite mundi.

Magna porrò sitis hominis, cui totus mundus non sufficit. nec mirum, quia aquæ hujus mundi, salsæ sunt, proindè sitim non extinguunt, sed excitant, replent, non satiant. sitim potus sedat; famem, cibus restinguit; corpus vestis operit; nulla mundi voluptas cordi satisfacit, de qua, jure licet

licet dicere, quod medico competit imperito, Pharmacum tuum morbum auget. Heliogabalus Romanus Imperator, joci captandi gratia, universum populum Romanum in Palatio invitavit, omnis plebecula prandii avida confluxit, mensæ sternuntur, aulæis parietes vestiuntur, verum non nisi fucata fercula mensæ inferuntur, ita ut convivæ delusi, tantum abfuit, ut satiarentur, quod etiam majori cum fame à mensa recesserint, quàm accesserint. En convivium mundi, in quo fercula picta, & illusionibus plena. Quid mirum si non extinguunt? Dubitant expositores, quare Lothi uxor de Sodoma egrediens, in statuam salis conversa est? Cur non æris? cur non marmoris? quia res mundi, inquit Cajetanus, naturam salis imitantur, quæ sitim potius excitant, quàm expleant. Quærunt sacri Doctores, cur Salvator noster moritur sitiens? dixit enim, Sitio, cùm proximus esset morti. Cyrillus exponit de siti naturali, quæ in Christo Domino patiente maxima fuit; imo fuit unum ex gravissimis tormentis, quæ pertulit. Sitis autem hujus causa fuit, quod ab hora cœnæ nihil biberat, & summis laboribus, ac doloribus afflictus fuerat, qui sunt causa præcipua sitis. Præterea in sanguineo sudore plurimum sanguinis emisit, & in cruce penè omnem. hinc exhaustus fuit, & humidum radicale consumptum, ideò ardentissima siti vexabatur. Quod ut explicaret, dixit, Sitio.

Augustinus intelligit de siti spirituali, quasi diceret; Sitio salutem animarum vestrarum, sitio sanguinem effundere, sitio conferre beneficia. Egregiam, ac prope auream Titi Imperatoris sententiam, refert Plutarchus, Amici hunc diem perdidimus, quia nullum in eo beneficium contulit. Sueton. de Tito cap. 7.

Si

Si homo vermiculus tanto ſtudio optabat beneficia conferre, vt perditum eum diem diceret, in quo beneficia non contulerit, quid mirum, ſi infinita bonitas Principis ſupremi dicat, & ſæpius dicat, Sitio dare, ſitio beneficia conferre?

Sitis Chri causa.

Cyprianus reddens rationem, quare moriens dixit, Sitio, Sitiebat, inquit, plura pati. maximus charitatis ignis ardebat in corde Chriſti, hic autem fecit, ut veſtimenta abjiceret, & ſitiret. Licet enim multa paſſus eſſet, totum tamen ei parum videbatur præ amoris magnitudine, ideo clamat, Sitio, quia cum illius charitas, ſine termino eſſet, optabat etiam labores immenſos, & abſque limite eſſe.

Rupertus Abbas, aliam rationem noſtræ rei magis conſonam in medium profert, ideo Chriſtus moriens dixit, Sitio, ut oſtendat, nihil eſſe in mundo, quod ſitim noſtram expleat, vita hominis finietur, ſed non ſitis. Nam licet plurimas dignitates ſuperbus bibat, nunquam dicit, Sufficit, ſed ſemper, plus ultra. ſiquidem aquæ hujus

Ioan.c. 4. mundi, non extinguunt ſitim. Qui biberit ex hac aqua ſitiet iterum. talis autem ratio aſſignari ſolet, quia res mundi non permanent, ſed tranſeunt, Quæ felicitas in umbris? at res mundi ſicut umbra prætereunt, bona vero æterna ſemper durant, ideo ſatiant. Satiabor cum apparuerit gloria tua.

1.p. q.2. Siquidem, ut ſcribit Doctor Angelicus, ſola beatitudo cæleſtis eſt bonum perfectum, quod taliter quietat appetitum, aliter non eſſet ultimus finis, ſi adhuc remaneret aliquid appetendum. objectum autem voluntatis eſt univerſale bonum, & hoc bonum univerſale, non eſt in ente creato, niſi in Deo ſolo, in cujus viſione conſiſtit noſtra beatitudo.

Nec

Nec moveat dictum illud Ioannis, Deum nemo vidit unquam. multas enim explicationes admittit, & quidem pias omnes, & verè catholicas. Prima explicatio est, Deum nemo vidit unquam, nimirum, in hac vita mortali, Non videbit me homo, & vivet. Nec objicias, de Moyse, de Paulo, & de Benedicto, quia isti viderunt divinam essentiam in carne mortali (si tamen viderunt) per modum transeuntis, non permanentis. Secunda explicatio, Deum nemo vidit unquam, intelligitur etiam de Beatis in patria, oculo corporeo, sed bene vident oculo intellectuali. Tertia explicatio, Deum nemo vidit unquam, oculo scilicet comprehensionis, apprehendunt quidem divinam essentiam Beati, sed non comprehendunt, quia solus Deus comprehendit seipsum. Illud enim dicitur comprehendi, quod perfecte cognoscitur, perfectè enim cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantum cognoscibile est, at nullus intellectus creatus potest pertingere ad illam perfectam cognitionem divinæ essentiæ, qua cognoscibilis est. Siquidem cum essentia divina sit infinita, infinitè cognoscibilis est, at intellectus creatus non potest illam infinitè cognoscere. Nec etiam anima Christi comprehendit divinam essentiam, licet semper fuerit Verbo unita, cognoscit quidem omnia in Verbo, quæ cognoscit Deus scientia visionis, at non scientia simplicis intelligētiæ. Scientia visionis, est cognoscere omnia quæ fecit Deus, quæ facit, & quæ facturus est. Scientia simplicis intelligentiæ, est cognoscere omnia quæ fuerunt, quæ sunt, & quæ futura sunt, & quæ possent fieri, sed nunquam erunt. hæc cognitio dicitur comprehensio, quæ soli Deo competit, At dubitabit aliquis, & jure, si anima Christi cognoscit

Ioann. c. 1.

D. Th. 3 p. q. 10. a. 1.

Matth. c. 24. omnia in Verbo, quæ ſcit Deus ſcientia viſionis, quomodo intelligendum illud, De die illa nemo ſcit, neque Filius hominis, cum ſit articulus fidei, diem judicii aliquando futurum. Inde venturus eſt judicare vivos & mortuos. Circa hoc variæ ſunt Doctorum expoſitiones.

D. Th. 3 p. q. 10, a. 2. Divus Thomas aſſerit Filium hominis neſcire, non quod verè neſciat, ſed quia non facit ſcire.

Origenes exponit de Chriſto, ſecundum corpus ejus, quod eſt Eccleſia, quæ hoc tempus ignorat. Divus Ambroſius, & Divus Hieronymus dicunt, quod illa dictio, neque Filius hominis, addita fuit ab Arrianis. ſed non probatur hæc expoſitio, quia hæc particula habetur in editione vulgata, quæ ex decreto Concilii Tridentini eſt authentica. certum itaque eſt, quod Chriſtus cognovit diem Iudicii, & ut Deus, & ut homo, quia cognovit omnia, quæ ſcit Deus, ſcientia viſionis, ſed non cognovit, ſcientia ſimplicis intelligentiæ, hoc enim eſſet comprehendere, ad quod nec anima Beati, nec anima Chriſti poteſt pertingere. Si autem aliquis objiceret illud Pauli; Sic currite, ut comprehendatis, pro explicatione advertendum, quod comprehenſio duobus modis à ſacris Theologis conſideratur, vel pro cognitione divinæ eſſentiæ, totaliter & omnibus modis, quibus eſt cognoſcibilis, hoc modo dicimus, ſolum Deum comprehendere ſeipſum, quia Beati vident Deum totum, ſed non totaliter, vident divinam eſſentiam infinitam, ſed non infinitè. alio modo accipitur comprehenſio, pro conſecutione ultimi finis, nimirum, quia habent Deum præſentem cum perpetuitate, & ſecuritate, hoc modo Sancti dicuntur comprehenſores, quia vident, poſſident, & tenent Deum, nec unquam dimittent, ſic intelligitur illud Pauli; Sic

(Conc. Trid. ſeſſ. 4.) (D. Th. 1. p. q. 12, a. 7.)

curri-

currite, ut comprehendatis. Quapropter licet Divus Paulus viderit divinam essentiam, non tamen fuit comprehensor, quia fuit per modum transeuntis. Beati vero jure dicuntur comprehensores, quia habent semper Deum præsentem, & præ lætitia canunt, Gaudium nostrum nemo tollet à nobis. Si igitur, ô homo, divinæ consors factus es naturæ, si ad Regni gloriam cum Angelis vocatus, si ad Imaginem divinæ Majestatis conditus, cur non aliquando agnoscis dignitatem tuam? cur tanto studio curas res viles, res perituras? Cur ad cælum natus, circa terram cor tuum apponis? O quàm melius tecum ageretur, ô homo, si tanto studio animæ salutem quæreres, quanto corporis. Quid enim non præstas, ut corporis saluti prospicias? quas opes non profundis? quibus laboribus non insudas? si ob hoc in longinquas partes, peregrinandum sit, peregrinaris. si corpus diuturna inedia extenuandum sit, extenuas. si à solitis deliciis abstinendum sit, abstines. si ferro, igne, incisionibus opus fuerit, ferrum pateris, & ignes, ut corporis dispendio, majus redimas ejusdem corporis dispendium. Nonne magnæ insaniæ evidens argumentum, corporis morituri gratia, tam multa præstare, & propter immortalem animam ad cælestem gloriam destinatam, aut nihil, aut parum pati? Hanc dementiam eleganter expressit Ovidius,

2 Cor. c. 9.

Vt corpus redimas, ferrum patieris & ignes,
Arida nec sitiens ora lavabis aqua.
Vt valeas animo, quidquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore majus habet.

De Leone animalium Rege legitur, quod sinit se ligari, & exiguo filo etiam à puero circumduci, ut eleganter expressit Alciatus; dum currui à leo- Alciat. embl.

 nibus

nibus tracto, puerum aurigam præficit, qui eos, quò libitum erat, dirigebat. at si fortè transeundo respicit fontem aquæ vivæ, & ibi imaginem regiam repræsentari, statim indignatus vincula frangit, puerum dejicit, & rugiens properat ad sylvam. Tu Rex omnium creaturarum, Dei imaginem gerens, cur non fremis? cur non rubore suffunderis? cur non dissolvis vincula colli tui? cur non clamas cum Philosopho morali, Ad majora natus sum, quam ut terræ serviam.

Sueton. in Aug. Iulia Cæsaris Augusti filia, cum argueretur à patre de superbo amictu, & ipsam enixè rogaret, ut mundum muliebrem nimis pretiosum exueret, audacter respondit; Pater meus oblitus est, se esse Cæsarem, at ego memini me esse Imperatoris filiam, & proindè primam omnium, quæ sunt in mundo Reginarum, quare æquum est, ut quæ sim, exterius quoque demonstrem. Tu homo, qui summi Imperatoris es filius, ad Regni gloriam destinatus, super omnes creaturas, Angelis exceptis, collocatus, propriæ dignitatis immemor, rebus vilibus deservies? ad æternam gloriam te voco, ad quam natus es, at quid potest commensurari animæ æternæ, nisi æternum? si ergo ad gloriam non morituram creatus es, quid gloriam quæris perituram? Recordare cujus capitis sis membrum, attende ad petram, de qua excisus es, in mentem revoca, cujus Principis sis Imago, sic e-

Iob. c. 5. nim visitans speciem tuam non peccabis. cujus loci duplex est interpretatio, prima est lectionis Hebraicæ, quæ sic habet, Visitans habitaculum tuum non peccabis. ubi per habitaculum, corpus intelligimus, quo anima includitur, cujus si cogitemus miserias, humiliter de nobis sentiemus, non secus ac superbus Pavo, qui postquam pulchras ex-

pandens alas intumuit, cum ad pedum deformitatem deflectit oculos, mox illas contrahit, ac mœrore langueſcit. Secunda expoſitio noſtro inſtituto valde accommoda eſt doctiſſimi Lyrani, qui per ſpeciem intelligit pulchritudinem, adeò quod ſenſus erit; Viſita ſpeciem tuam, hoc eſt, conſidera animæ tuæ dignitatem, in qua Dei relucet imago, tunc non ita humiliter de te judicabis, ut ad res viles indignè illam dejicias. Recole, ô homo, cujus imaginem geras, Dei nimirum, ſic enim affirmant divina oracula; Faciamus hominem ad imaginem noſtram. Sed dubitabit quiſpiam, cur in productione hominis mutatus eſt loquendi modus? primò enim dictum fuit, Fiat, poſtea dicitur, Faciamus. quid eſt hoc? Reſpondet Auguſtinus ſuper Geneſim, non in hoc præeminet homo aliis rebus, quod Deus fecit ipſum hominem, quaſi alia ipſe non fecerit, cum ſcriptum ſit; Opera manuum tuarum ſunt cæli. ſed in hoc, quod ad imaginem Dei factus eſt homo, utitur tamen Scriptura in productione hominis ſpeciali modo loquendi, ad oſtendendum, quod alia propter hominem facta ſunt, ea autem quæ principaliter intendimus, majori cum ſtudio efficimus. Nec intelligendum eſt, Deum Angelis dixiſſe, Faciamus hominem, ſed hoc dicitur ad ſignificandam pluralitatem divinarum perſonarum, quarum imago expreſſius invenitur in homine. dixit ergo, Faciamus, quaſi in formatione hominis Deus advocaret divinarum Perſonarum conſilium. tantæ molis erat humanam condere gentem. Hanc hominis præſtantiam non ignorabat Cicero dicens: Qui ſeipſum novit, ſentit ſe habere aliquid divinum. Huic rei de qua agimus, appoſitè facit exemplum, quod narrat Plinius de Rege Demetrio; is enim o-

D.Th. 1 p. q. 91. art. 4.

Alex. 2 p.qu.55. memb. 2.

Lib.2 de legibus.

pulentam urbem Rhodum, obsidione dum premeret, monitus à militibus, urbem capi non posse, nisi templum, in quo Protogenis inclyti pictoris erat imago, incendio immisso, corrueret, protinus obsidionem amovit, majus arbitrans incommodum, tam præclaram excellentis viri statuam comburi, quàm optato victoriæ triumpho privari. si ergo Demetrius inane unius hominis simulachrum tanti faciendum judicavit, quanti, quæso, sempiternæ divinitatis Imaginem, quam animo habemus inclusam, æstimare debemus? O maximum dementiæ genus, pro umbris, & figmentis solida & vera bona negligere! Pulchrè hujusmodi homines insipientes cani comparantur, quem moralis Philosophus in suis apologis fingit flumen transeuntem, qui portans in ore magnum carnis frustum, mox videns subter aquam, umbram ipsius, putansque illud quod apparebat in aqua grandius esse, dimisit verum, ut apprehenderet fictum, unde contigit, ut utroque fuerit destitutus.

Refert Plutarchus in vita Periclis, Cæsarem, cum exterarum gentium legatos Romæ obambulantes cerneret, & catellos brachiis foventes, interrogasse, num mulieres apud illos liberos parerent? quasi ineptiam illorum argueret, quod amorem pueris debitum, bestiis adaptarent. O quantis lachrymarum imbribus, calamitatem hanc deplorabat Vates Regius; Homo, (suspirans ajebat) cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis. siquidem quemadmodum bestiæ nihil amant, nihil quærunt, nihil volunt, nisi bona hæc sensibilia, quia aliorum bonorum capaces non sunt, sic homines, culpa sua, in conditionem be-

ſtiarum tranſierunt, nihil enim cogitant, nihil expetunt, nihil ſapiunt, niſi terrena, quaſi ſine ſpe alterius vitæ viventes, veluti pecudes omnia bona, & mala ex utilitate, & ex detrimento corporis metientes, & quæ, rogo, major calamitas, quam ut homo baptizatus, qui ſupra Angelos ſeſe attollere poteſt, in gradum beſtiarum ſeſe dejiciat? Quod expendens Gregorius dixit; Pejus eſt comparari, quam naſci, quoniam naturaliter non habere rationem, tolerabile eſt, hominem vero ratione decoratum, irrationabili naturæ comparari, crimen eſt voluntatis. O quam pulchrè Tertullianus, Video hederas, quantum velis premas, ſtatim ad ſuperna conari, video illas, nullo præeunte ſuſpendi, quod malint parietibus invehi textili ſylva, quàm humi teri voluntaria injuria. Tu animal ad ſublimia natum, humi reptare pulchrum putabis? cælum, cælum potius inſpice, ad cujus ſpectaculum te excitavit Deus, & pro ſtemmate Helitropium gerens, audacter clama, Non inferiora ſequar.

Os ſublime datum? Mentem quoque dirige ſurſum,
Si ad cælum natus, cælica Regna pete.
Quid tibi cum brutis, ſupremi Regis Imago?
Terram terra colat, ſpiritus aſtra petat.

CAPUT XIX.

Facilis & benignus ad Principem pateat accessus, & omnes gentes magnificabunt eum.

DIVINUM oraculum ab historico Euangelico relatum vobis propono, Principes, imitandum. Stans autem Iesus jussit cæcum adduci ad se. Hinc enim facilè intelligetis, præcipuum munus Principis esse, aures benignas auxilium implorantibus præbere, eorum lites non protrahere, jus suum unicuique reddere, populi salutem totis viribus procurare, etiam æraria exhauriendo, etiam proprias divitias, etiam sanguinem effundendo, si res expostulasset. Licet enim servi sint subditi, homines tamen sunt, licet servi sint, humiles tamen amici sunt. Nec obstat axioma Aristotelis, Domini ad servum non est amicitia, quia sic intelligitur, non est amicitia secundum quod servus, sed secundum quod homo; nam secundum quod servus, dissimilis est ei, ut autem homo, similis. At si similis, benignus esse debet, juxta illud adagium, Homo homini Deus. Quod quia Principibus, ad Imperium ritè administrandum plurimum conducit, proinde non erit absonum, si ejus rei quædam singularia, nec omnibus passim obvia, proferemus exempla.

Luc. c. 18.

Sen. ep. 47.

Arist. li. 8 ethic.

Cùm Adriano Imperatori mulier occurrisset in via, ab eoque, ut se audiret, contenderet, primo quidem sibi esse otium negavit, ubi tamen mulier ita exclamare cœpit; Noli ergo regnare, mox conversus libenter eam audivit.

Xiphilinus ex Dione in Adriano Imper.

Nec Demetrii exemplum silentio obvolvendum

dum, de quo ita Plutarchus. Obtundente aliquando Demetrium anu in transitu, & crebrius flagitante audientiam, ait Rex, tunc temporis sibi non vacare, quæ cum exclamaret; Noli ergo Rex esse, graviter hoc dicto stimulatus, & rem tacitus considerans, statim domum rediit, omniaque postmittens, exorsus ab illa anu, per multos dies vacavit. **Plut. to. 3 vitar. in Demetrio.**

Idem prorsus de Philippo Alexandri patre scribit historicus, Anus quædam inops, ait, sæpenumero petiverat, ut causam suam disceptaret, at respondente Philippo, non vacare sibi, confestim subjecit mulier; Noli ergo regnare. Quod ille dictum admirans, non illam modo, sed & alios statim audivit. **Plut. to. 2, opusc. de Phil.**

Quid dicam de Artaxerxe Cyri minoris fratre? hic non tantum compellantibus liberalissimè vacabat, sed & uxori suæ jubebat, ut pilenti aulæa dimoveret, quò posset ab iis, qui vellent, compellari in via. **Plut. to. 1, opusc. de Artax.**

De Cneo Pompejo, Romanæ eloquentiæ parens ita scribit; Adeò facilis aditus ad eum, ita liberæ querimoniæ de aliorum injuriis esse dicuntur, ut is, qui dignitate Principibus excellit, facilitate par infimis esse videatur. **Cicer. orat. pro l. Manilia.**

Sed quid? Nonne de Octavio Augusto scribit Suetonius, quod promiscuis salutationibus admittebat & plebem? quin tanta comitate adeuntium desideria excipiebat, ut quemdam joco corripuerit, quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem. hoc est, non sine metu. molestum autem erat ei, timeri. **Sueton. in Oct. Aug. c. 3.**

Quis pro dignitate celebrabit Vespasianum Imperatorem, summis laudibus ad sidera usque extollendum? Hunc enim etiam è morbo decum-

bentem, legatos admisisse, & audisse accepimus, ut ostenderet, Principes, omni prorsus hora paratos esse debere, subditorum necessitatibus audiendis. dicebatque familiaribus, Imperatorem stantem mori oportet. benè in hanc rem Divus Bonaventura, Subditi facilem accessum ad præsulem habeant, patienter eos audiat, benignè eis satisfaciat, studeat magis amari, quàm timeri, quia libentius obeditur illi, qui diligitur, quam qui timetur.

Hoc probè noverat Rudolphus Imperator, Austriaci sanguinis decus, & ornamentum. hic cum intelligeret, purpuratos, & aulæ regiæ primarios, ab ejus congressu, tenuiores arcere, dignam suo genere vocem edidit. Sinite homines ad me venire, neque ideo Imperator sum, ut arcula includar, dignissima vox Imperatore Austriaco.

Nec minori laude dignus, Princeps ille piissimus, qui ut omnibus pateret, querelas auditurus, duobus hebdomadæ certis diebus in loco publico considebat, duos secum insignes habens viros, quibus illud sæpè dictitabat, sanè memorabile, Si nobis, qui homines sumus, licet ad Deum accedere absque ullo intercessore, quomodo non etjam id licebit conservis nostris ad nos? ô vox Christiano Principe digna.

Quid dicam de Trajano Imperatore, præclaro pietatis exemplo? hic cùm profecturus ad bellum, jam equum conscendisset, vidua quædam occurrit suspirans, plorans, altaque voce clamans, Filius meus (ô Rex) te regnante interfectus est. mox apprehenso pede illius, dixit: Obsecro domine, ut quia eum mihi reddere non vales, sanguinem ejus saltem vindicare digneris. Ego, ait ille, satisfaciam tibi, cum rediero, quod si non redieris, ait illa,

Vinc. Beluac. spec. histor. lib. 10. c. 46.

illa, quis mihi præſtabit ? Succeſſor meus , ait Imperator , ſatisfaciet tibi. at illa , Quomodo hoc ſciam ? quod etſi facturus eſt ; quid tibi proderit, ſi alius benefecerit ? Succeſſor tuus injuriam patientibus, vel paſſuris, pro ſe tenebitur , te non liberabit juſtitia aliena. nonne melius tibi eſt , ut tu juſtitiam mihi facias , & pro hoc mercedem tuam recipias, quàm alteri hanc tranſmittas? Tunc Trajanus ratione pariter, pietateque commotus, equo deſcendit, & cauſam viduæ diligenter examinans, condigna ſatisfactione viduam conſolatus eſt. O Principem perpetuis encomiis celebrandum. de quo Plinius ità ſcribit, Nulla in audiendo difficultas, nulla in reſpondendo mora, audiuntur ſtatim, admittuntur ſtatim.

Quid ? de hoc etiam Principe , refert Eutropius, quod culpantibus amicis , quia nimis circa omnes communis eſſet, & facilis, benignè reſpondit , Talem ſe velle eſſe Imperatorem privatis, qualem Imperatorem privatus optaſſet. Hinc merito acclamatum eſt, Bonitas Trajani. Eutrop. rerum Rom. lib. 8.

His artibus Abſalon Princeps furabatur corda hominum, ait enim ſacer textus, Omnem virum, qui habebat negotium , ut veniret ad Regis judicium, vocabat Abſalon ad ſe, & familiariter alloquebatur dicens : Videntur mihi ſermones tui boni & juſti, ſed non eſt qui te audiat , conſtitutus à Rege, dicebatque, Quis me conſtituat judicem ſuper terram, ut ad me veniant omnes , qui habent negotium, & juſtè judicem ? ſed & cum accederet ad eum homo, ut ſalutaret illum , extendebat manum ſuam, & apprehendens , oſculabatur eum, faciebatque hoc omni Iſrael venienti ad judicium, ut audiretur à Rege , & ſollicitabat corda virorum.Benevolentia enim populorum (dicebat Lib. 2. Reg. c. 15.

Rex

Rex Antigonus) est optimum Regni fundamentum, & unicum rerum gerendarum præsidium.

Discant itaque Principes à supremo omnium Regum Monarcha, de quo Apostoli acclamabant, Turbæ te comprimunt. Quo ex loco apertè colligitur, Dei filium non habuisse janitores, qui accedentes ad eum impedirent, contrà plurimos Principes, qui inaccessibiles se reddunt; perinde, ac si essent res, quæ non solum usu, sed & visu consumerentur. Servandus tamen omninò est modus à lege præscriptus, quæ sic præcipit, Observandum est jus reddenti, ut in adeundo quidem facilem se præbeat, ita tamen quod non patiatur contemni.

Luc. c. 5.

l. obser. dig. de offic. præsid.

Aures sponte tuas miseris poscentibus offer,
Omnibus esto pius, omnibus affer opem.
Sic populis charus, sic Regni firma potestas,
Sic tibi summa quies, fama perennis erit.
Templa patent cunctis, omnes ut Numen adorent,
Regia si pateat, numinis instar eris.

CAPUT XX.

Importunos delatores non facilè audiat Princeps, nec admittat, & erit in pace Regnum ejus.

DELATORIBUS non facilem aditum præbeat Princeps. sic præscribit divinus Plato, & quidem pulchrè. Intelligebat, nimirum vir sapiens, nimia delationum facilitate, ingentem campum calumniis aperiri, calumniis autem innocentiam exterminari, ac demum omnia confundi, ac perturbari. rogatus

Plato li. de Repub.

gatus Apollonius à Rege Babyloniæ, qua ratione quietus in suo principatu perduraret? Si, inquit, paucis fidem adhibueris, nulla enim major Regibus pernicies impendet, quam cum delatoribus facilem ad se aditum præbeat. Non tamen accusationes omnino rejiciendæ, nec omnibus abroganda fides. utrumque enim, ut ait Seneca, in vitio est, & omnibus credere, & nulli. sed magna est adhibenda cautio, ne aures Principis seducantur. Hic est enim nervus Imperii, non temerè credere, quoniam pro rectè administrando Regno omnibus fidem præstare, fatuitatis est; nulli, pertinaciæ; benè autem consulenti ambas aures aperire, summa prudentia est. Cæterùm, quia frons, oculi, vultus persæpè mentiuntur, & oratio sæpissimè, nec facile est, insidias artificiosè compositas primo congressu dijudicare; proinde summo studio invigilandum. siquidem, quot homines experimur, verba melle dulciora proferentes, qui tamen incautos miserè decipiunt? Annales Taciti evolvamus, & Sejanum scelestissimum hominum reperiemus, pro optimo, fidelissimoque habitum à Tiberio, de quo sic historicus; Et quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Vetus erat adagium, Homo homini Deus. non multo post; Homo homini lupus. at nostra hac tēpestate; Homo homini hamus. est lupus, non inficior, bellua ferox, & sęva nimis, verùm si te eminus aspiciat, aliquando in fugam convertitur, si cominus, spiculo transverberatur. At quis est tam lynceus, qui hamum esca opertum dignoscat, ab illoque semper caveat? Quis, inquam, tam prudens, qui hominis insidias dulci sermone obvolutas, subterfugere sciat? Vtinam tam facile esset præstare, quam est simulare bonitatem. Proinde mo-

Corn. Tac. lib. 4 annal.

Lactan. lib. de vero cultu c. 6.

monendi sunt Principes, ut cautè delatores audiant, aures omnibus præbeant, non etiam fidem, illud adagium præ oculis habentes,

Pelle sub agnina, latitat mens sæpe lupina.

Nam multi spe, aut odio, vana deferunt, & aures Principum phalerata oratione ita præoccupare solent, innocentes criminando, ut difficillimum sit, ex præcordiis illorum evellere, quod falsus criminator infixit. Quam aptè Regius Vates delatores impios comparat serpentibus, Acuerunt linguas suas sicut serpentes. in tribus consistit similitudo, in cibo, in morsu, in lingua. quis cibus serpentis? terra. Terram comedes. qui cibus detrahentis? proximi peccatum. sic peccatorem appellat David, nimirum, terram & pulverem, Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis quem projicit ventus à facie terræ. serpentes, quos mordent, veneno inficiunt, præsertim aspides, sic affirmante Vate Regio; Venenum aspidum insanabile. detrahentis morsus insanabilis, quia sagittæ instar penetrat, Dentes eorum arma & sagittæ. facili negotio ingreditur sagitta, sed in extrahendo illam, hoc opus, hic labor. pulchrè Bernardus, Levis est sermo, quia leviter volat, sed non leviter vulnerat; leviter ingreditur, sed non leviter removetur.

Prov. c. 8.

Proinde Sapiens dicebat; Verba bilinguis, quasi simplicia, & ipsa perveniunt usque ad interiora ventris. hinc Propheta comparabat detractores carbonibus, quia, aut comburunt, aut inficiunt; Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis. Hieronymus ex Hebræo legit, cum carbonibus juniperorum. isti adeò inficiunt, & denigrant, ut vix possit deleri nigredo,

Quem semel horrendis maculis infamia nigrat,
Ad benè tergendum multa laborat aqua.

Quinque

Quinque conditiones linguæ ſerpentis affert Plinius; ſubtilis, atri coloris, perlonga, vibrans, triſulca. Lingua detrahentium, omni gladio acutior, lingua eorum gladius acutus, & adeò ſubtilis, quod intimas cogitationes hominum, inſtar Dei, audet penetrare. O improbe, an neſcis regulam apud legiſtas, qui judicat in alieno territorio, incurrit crimen læſæ majeſtatis, quia eſt vitium uſurpatæ juriſdictionis? hoc eſt munus proprium Dei; ſolus enim Deus ſcrutatur corda. atri coloris. quia detractor, utpote, quia malus & niger, omnes alios judicat eſſe malos, juxta Philoſophi oraculum, Omne quod recipitur, per modum recipientis recipitur. & Sapiens dicebat; Cor ſapientis in dextera ejus, cor fatui in ſiniſtra. ſcribunt medici, quod cor ſituatum eſt in medio pectoris, & inclinat in ſiniſtram, & hoc in omnibus; quomodo igitur dicit Salomon, cor ſapientis in dextera, & cor fatui in ſiniſtra? quia fatuus omnia quæ videt perperam judicat, & ad ſiniſtram partem flectitur. perlonga eſt lingua ſerpentis, lingua impii delatoris longa, quia omnes attingit, nemini parcit; ideò vitium detractionis dicitur peccatum ſine lege. dixit Angelus ad Iſaiam quondam aulicum, Peccatum tuum mundabitur. Hebræus legit, peccatum tuum ſine lege. ſed quomodo? quia nulli parcit, nec amicis, nec inimicis, nec bonis, nec malis, nec præſentibus, nec abſentibus, nec vivis, nec mortuis. vibrans. hoc eſt, ad feriendum parata. triſulca. quia lingua delatoris iniqui, tres interficit ictu uno. ſed quid? non ſolum impius delator eſt ſimilis ſerpenti naturali, ſed etiam diabolico. Quis enim fuit primus detractionis inventor? utique diabolus. Scit Deus, dicebat, quia in quacumque hora comederitis aperientur oculi

Rom. c.8.

Eccl.c. 10.

Iſa.c.6.

Gen.c.1.

vestri. hinc in oraculis divinis hoc vitium dicitur diabolicum. Paulus namque enumerans conditiones sanctarum mulierum, dixit; Non detrahentes. lectio Græca habet; Non diabolicas. sic David; Verbum iniquum constituerunt adversum me. Hieronymus exponit, verbum diaboli. Quid igitur, ô Princeps? non libenter audias, sed sepi aures tuas spinis, sic particeps peccati non eris. ita volebat innuere David; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? qui loquitur veritatem, & qui opprobrium non accepit adversus proximum suum. D. Hieronymus ex Hebræo vertit; Et opprobrium non sustinuit adversus proximos suos. Dubitat Bernardus, quis magis delinquit? qui loquitur, an qui audit? nodum solvit dicens: Qui murmurat habet diabolum in lingua, qui autem libenter audit, habet diabolum in aure, quia si vultum subtristem, imò iratum exponeret, statim vox detractoris faucibus hærebit. Ventus aquilo, dicebat Sapiens, dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem. audi consilium Salomonis Regis sapientissimi; Remove à te os pravum, & detrahentia labia sint procul à te. propterea prudenter admonebat divus Augustinus,

1 Tim. c. 3. Psal. 40. Psal. 14. Prov. c. 25. Prov. c. 4.

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam,
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.

Nec valet, cognita causa, facti aliquando pœnitere, tum quia res nunquam in integrum redit, tum etiam quia in viro sapiente nihil turpius, quàm dicere, Non putaram. Cum itaque delator sese offert, vires tuas collige (ô Princeps) insidiosum aliquid suspicare, alteram aurem absenti claude. ita consueverat Alexander Magnus, qui in audiendis causis, quamdiu diceret accusator, aurem alteram manu occludebat, quæ reo illi-

bata ſervaretur, alteram tantum porrigebat accuſatori. Huc pulchre facit, quod ſcribit Amianus, de quodam Cephido accuſatore acerrimo, qui apud Iulianum Imperatorem accuſabat Numerium furti. Cum autem objecta diluerentur, tunc accuſator ira percitus, exclamavit, Et quis nocens poterit eſſe unquam, ſi negare ſufficiet? Tunc Iulianus, Et quis innocens eſſe poterit, ſi accuſare ſufficiet? Exemplum ſupremi Principis ante oculos tibi conſtitue, ille enim non contentus clamore, qui uſque ad aſtra pervenerat, deſcendit, ut videret. ſic divina narrat hiſtoria, Deſcendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint. ignorabatnè Deus, omnia perluſtrans, iſtorum ſcelera, ut videre opus foret? non ita quidem, ſed eo factum fuit, ut Principibus daretur exemplum, nè in judicando præcipites ruant, ſed audita, relataque exactè diſcutiant. ſiquidem in primo ſtatim congreſſu patulas aures calumniantibus aperire, non ſolum eſt indignum viro, ſed etiam à juſtitia valde alienum. Quoniam nimia credulitas Principis, ſæpè eſt calamitas innocentis.

Amian. Marcell. lib. 18.

Gen. c. 18.

Omnibus haud credas, ſed tantum vera loquenti,
Sæpius innocuo lingua doloſa nocet.
Regia (crede mihi) res eſt, non credere cunctis;
Rara fides hominum, ſemper in ore dolus.

CAPUT XXI.

Adulatores tanquam Regni corruptores, abhorreat Princeps. Et erit nomen ejus gloriosum.

RINCIPUM Regiis, quàm perniciosi sint adulatores, satis facile colligi potest ex Tigrane Ponti Rege, qui in primordio sui principatus, erga omnes mitis, ac placidus fuit, sed brevi temporis intervallo, vanis, & variis adulationibus illectus, non acerbus modo, & durus, verum crudelis, & penitus intolerabilis evasit, adeò quod, illius mores, Græci omnes execrarentur, nec eum ullo pacto ferre possent. Quin eò superbiæ, & amentiæ devenit, ut graviter contra L. Lucullum indignatus sit, quod eum Regem tantum, non autem Regem Regum per epistolam salutasset. Cur autem miser iste Princeps, ad tantam ruit dementiam? quia aures nimium faciles præbuit adulatoribus, à quibus ficta pro veris plerumque audiuntur. Quid Domitianum Imperatorem ad tantam stultitiam perduxit, ut fastu plenus, divinum sibi honorem fieri imperaverit? Quid Maximinum impulit, ut Romanis Senatoribus suos pedes osculandos præberet? Quid Demetrium fascinavit, ut divinum honorem affectans, legatos Atheniensium, biennium apud se detinuerit? Cur Rex Chaldæorum, ad tantam ruit insaniam, ut in aurea statua effigiem suam populo præberet adorandam? omnes, omnes ex fœdo adulationis fonte potarunt. In initio Imperii sui clementissimus fuit Domitius Nero, de ipso enim refert Seneca, quod cum appre-

Sen.li.2, de clem. c.1.

apprehendiſſet calamum, ut quoſdam damnaret delinquentes, jam morti addictos, cum lachrymis exclamavit, Vtinam litteras neſcirem. vox Principe digna. At quomodo ad tanta facinora devenit, horrendum ſævitiæ portentum? vide annales Taciti, & intelliges, quanta incommoda afferat Principibus fœdiſſima adulatio. dicat, dicat Xerxes in quot mala inciderit nimia adulatione corruptus. Hic vana elatione tumens, bellum Græciæ indixit, tunc hominem jam furentem variis adulationibus familiares impellunt, alius enim dicebat, Græcos ad primam adventus famam terga verſuros. alius, tanta mole militum non ſolum vinci Græcia, ſed obrui poſſet. alius, vix rerum naturam ſufficere. ſed quid? tandem ſuperatus Xerxes, intellexit quàm ſit perniicioſa Principibus peſtifera adulatio. Hanc ſæviſſimam peſtem abominabatur Iulius Cæſar, quod multis declaratur argumentis, & in primis, cùm ex Alba Romam rediret, dum complures obvii eum ſublatis vocibus regem ſalutarent, indignatus ille exclamavit, Non ſe Regem, ſed Cæſarem vocari; quin cum honores humanis majores, ex Senatus conſulto ei deferrentur, id iniquo animo tulit, dixitque, Referte reliquis Senatoribus, minuendos potius eſſe honores, qui mortalibus exhibentur, quàm augendos. Cùm etiam aliquando lupercalia ſpectaret, Conſul Antonius lauream coronam Cæſari imponere voluit, at ille mox eam rejecit, ſed cum rurſus afferret, juſſit in Capitolium eam deferri, ut oſtenderet Iovem Regem, non Cæſarem coronandum eſſe.

Sen. lib. 6 de benef.

Quid de Tiberio Imperatore? nonnè adulationes abhorruit? Cùm enim à quodam, dominus

Sueton. in vita Tib. cap. 27.

Diodor. lib. 57 histor. Rom.

Tac. li. 1 annal.

appellaretur, tanquam injuria affectus ęgre ferens; Nolo, inquit, honorem, qui humanitatis fastigium transcendat, at Dominum vocari, soli Deo convenit. & statim, publico decreto vetuit, ne quis eum dominum appellaret. neque (ut scribit Diodorus) ullum templum sibi proprium extrui passus est. Et tandem nomen patris patriæ à Senatu sibi oblatum, totis viribus, ut tradit Tacitus, recusavit.

Hoc etiam titulo laudandus Carolus Quintus Imperator invictissimus, hic enim dum esset in tentoriis, audiens nuntium barbarum, Regem suum vocitantem, Dominum dominorum, justo furore excandescens, dixit: Turpiter mentiris impie, quoniam hoc nomen solius Dei proprium est. sic attestante Romana Ecclesia, Quoniam tu solus Sanctus, tu solus Dominus. siquidem omnes monarchæ, Dei comparatione, non Domini, sed vicedomini appellandi sunt. Hinc enodatur quæsitum illud non contemnendum, quare in officio divino lectiones dicturi, petunt benedictionem, dicentes: Iube domne benedicere, per syncopam; non, jube domine? quia solus Deus est absolute Dominus, cui merito decantandum Davidicum illud elogium, Domini est terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & qui habitant in eo. proinde illi soli debetur pleno jure nomen Domini non syncopatum, reliqui vero Principes, non domini, sed diminuti domini, appellari debent. ut sapienter decrevit Imperator Tiberius, pro vitanda & vetanda adulationis nota.

Jube Domne benedicere Cur n' Domine?

Dignus obelisco Pascenius, qui adulatores, indecoros, & inglorios, tanquam propriæ vitæ insidiatores, ex aula eliminavit. Cum enim quidam Imperatori, recens constituto, panegyricum recitare

tare vellet, adulatoria verba ægre ferens dixit: Scribe laudes Marii, Annibalis, vel alterius ducis optimè functi, & narra, quid ille fecerit, ut nos imitemur, nam laudare viventes, irrisio est, Principes præcipuè, à quibus speratur.

Nec silentio involvendus Alexander semper magnus, cum enim Onosicrates, laudes Alexandri Regis conscripsisset, sed adulationis, & falsitatis plenas, Alexandroque præsentaret, tunc, ait Alexander; O quàm cuperem Onosicrates, cum defunctus essem, ad modicum tempus reviviscere, ut cognoscerem quo animo, posteri scripta hæc lecturi essent; minimè mireris, si nunc illa laudant, nimirum, quia hac quasi quadam inescatione, unusquisque benevolentiam expiscaturum se sperat. Strabo lib. 5.

Isocrates vir sapientia & eloquentia insignis, nullam pestem esse dicebat magis pernitiosam Principibus, adulatore. Corrumpit enim ingenuos mores, cum semper mentiatur, & vitia pro virtutibus extollat. Proinde Carneades dicere solebat Principum filios nihil recte discere, præterquam equitare, quod his omnes adulentur, solus equus non curans, Regem gerat, an privatum, tergo excutit quemlibet, qui equitandi fuerit imperitus. Hinc est quod haud facile Principes ab erratis recedunt, quod nemo audeat illos corripere, nedum leniter admonere. Quin vix audent ipsi Confessarii nudam aperire veritatem. Quod quidem turpe, & inglorium, imo gravi supplicio dignum. Et huc apposite facit exemplum memorabile cujusdam potentis, quod utinam mortalium cordibus infigatur. Hic igitur morti proximus, accersito notario, qui voluntatis suæ dispositionem scriberet, inter cætera dixit; Corpus meum terræ detur, ex qua sumptum fuit,

anima verò dæmonibus tradatur, quia eorum eſt. Stupentibus omnibus præ horrore, & ſcribere recuſantibus, rabie plenus repetiit. anima mea dæmonibus detur, inſuper anima uxoris meæ, & animæ filiorum meorum, & anima Confeſſarii mei. mea quidem, quia aliena rapui, & retinui. anima uxoris, quia ad id me invitavit; filiorum, quia ut eos locupletarem, aliena ſurripui; anima Confeſſoris, quia debite non me abſolvit, nec unquam corripuit. Et hæc loquens animam exhalavit. Ecce multorum potentium damnatio, quia ipſorum aures; nec veritas, nec correctio pertingit. hinc Carneades dicebat: Vis ſcire, cujus rei inopia laborant magna faſtigia? & quid omnia poſſidentibus, deſit? ille, qui verum dicat. imò pro quodam miraculo habetur, quod Principes reſipiſcant, ita innuere videtur divinum illud oraculum. Ecce Magi ab oriente veniunt. hoc enim adverbium admirandi, vix unquam in ſacris litteris uſurpatur, quin novi ſemper aliquid portendat. Cùm ergo dicitur, Ecce Magi. prodigia, paradoxa, res novas, & planè admirandas inſinuat. Eſt enim quaſi ptodigium, principantes ad cæleſtia converti, cùm non habeant, qui eos ad viam ſalutis alliciant. habent quidem adſtantem applaudentium turbam, qui illos nimium belle ſibi placentes, pertrahunt in præceps. Aſperum quidem primo intuitu bonus Conſiliarius tibi aliquando propinat, ſed cum divinæ legi conſentaneum ſit, non debes reſpuere, ſed eorum exempla tibi proponere debes, qui cum ſpecioſiora ſuadentibus acceſſiſent, dulci adulationis veneno epoto periere, pereuntque in dies funditus. Davidis optimi Principis conſilium ſequere, ô Princeps, qui malebat à viro juſto corripi, quàm ab impro-

Sen. de benef. li. 6. c. 30.

Matth. c. 2.

Tac. li. 1.

improbis unguento ſimulatæ adulationis deliniri. Verè laudandus Philippus Macedonum Rex, qui cum quorundam captivorum ſpectator eſſet, veſte ſupra genua collecta ſedebat, unus captivorum rogavit, ut eum liberare vellet, qui amici ejus fuerat filius, petiit Philippus, ut nomen exprimeret, cui cum captivus ipſi ſoli, ſe id dicturum reſpondiſſet, vicinior factus hoc unum dixit, Veſtem, ô Rex, quam ſupra genua collegiſti, demitte, neque enim ita ſedendo, decorem Regium ſervas; quo verbo audito, Philippus ſtatim veſtem demiſit, & ut amicæ admonitioni gratus eſſet, captivum ſtatim, ut amicum liberavit. en bonus Princeps veritatem non abhorruit, ſed libenter audivit. Nec erit abs re, illos Sirenibus comparare, ſiquidem hæc monſtra marina faciem habent muliebrem, & ſuaviter concinunt, ſed nautas auſcultantes in ſomnum inducunt, ſopitoſque in mare demergunt. Quod intelligens Vlyſſes, ſuas, ac ſociorum aures, cera obturavit, nè incauti illos Sirenum cantus exaudirent, & ipſe navis malo adſtrictus, incolumis periculum evaſit. ita planè, qui aures adulatoribus aperiunt, in vitiis ſuis conſopiuntur, & ſopiti in mare iniquitatis demerguntur. Princeps igitur, & gloriæ, & ſalutis memor, mortiferos blandientium applauſus, Vlyſſis inſtar, ſurda debet aure pertranſire, frequenter inclamando, Procul procul abite profani.

Ingens hoc periculum intelligebant Athenienſes ſuarum legum obſervantiſſimi, proindè adulatores tanquam acerbiſſimos reipublicæ hoſtes, capitali afficiebant ſupplicio. Legimus enim Timagoram fœdum Darii adulatorem, ab illis publica morte mulctatum, nè unius civis molliſſimis blanditiis, tota civitas inficeretur.

Quapropter præclarè docuit Diogenes ille Cynicus, periculosius esse incidere in adulatores, quàm in corvos, isti enim cadaveribus insidiantur, illi autem, homini etiam superstiti, oculos misere effodiunt. Siquidem veritatem, humanæ vitæ oculum, à cordibus Principum tollere nituntur, quibus, instar meretricum, præter judicium, & mentem, omnia precantur. nec desideriis fraudantur, quia Princeps falsa applaudentium laude delinitus, usque eo insanit, ut præ se omnes despiciat, arbitreturque, se solum egregie loqui in hominum cœtu, cum vix tria verba connectere sciat, seque solum pugnare, & vincere, cum in pace sit Leo, in prælio Cervus. En miseranda pernicies, ex pessimis adulatoribus emergens, qui homines extra se rapiunt, populisque ludibrio exhibent. De quibus apposite Euangelicus propheta. Væh qui dicitis bonum malum, & malum bonum, lucem tenebras, & tenebras lucem, qui ex eodem ore calidum, & frigidum efflant; ut ait adagium, natum ex apologo quodam satis noto, sed quia ad rem præsentem facit, non erit absonum recensere.

Pythag. apud Stobæum.

Isa.c.5.

Satyrus quidam cùm vehementer algeret, hiberno tempore supra modum sæviente, à rustico quodam inductus est in hospitium, admiratus autem, cur homo inflaret in manus ori admotas, rogavit, cur ita faceret? respondit ille, ut frigidas manus halitus tepore calefaciam, deinde ubi extructo foco, apposita mensa, in pultem fervidam rursum inflaret, magis etiam admiratus, denuò postulavit, Quid hoc sibi vellet? ut pultem, inquit, nimium ferventem, halitu refrigerem. Tum Satyrus surgens à mensa, quid ego audio, inquit? tu nè eodem ex ore, pariter calidum, &

frigidum

frigidum efflas? Valebis. neque enim mihi ratio eſt, cum ejuſmodi homine, commune habere hoſpitium. Quis compos mentis non videt, hunc apologum adulatoribus ſatis aptè accommodari? iſti enim bilingues & mendaces, virum ſtrenuum omni laude dignum, ad ima uſque deprimunt, & hominem omnino ignavum, extollunt ad ſidera. Ecquid turpius unquam dici poteſt, quàm hominem vitiorum mancipium, virtutum exemplar nominari? hominem ignavum, natum conſumere fruges, parentis patriæ nomine cohoneſtari? Deum immortalem, quis ſeipſum adeo ignorat, ut cum artis bellicæ ſit omnino ignarus, æquo animo illos audire queat, qui ſtrenuum, ac fortiſſimum Ducem prædicent, admirentur, ac aliis cunctis præferant? Quonam pacto perpeti poteſt quiſpiam, ſe Achillem vocitari, cum vilis Therſites, & telluris inutile pondus, ab omnibus paſſim exiſtimetur, & re vera exiſtat? Non poſſunt viri graves, ficta, ac ſimulata de ſe dici animadvertentes, non iniquo animo ferre. Proinde Iſocrates Regem ſuum monebat, ut omnes illos evitaret, qui laudant quæcumque fecerit, illis autem obtemperaret, qui non fortunam, ſed perſonam metientes, ejus errata placidè, ac ſine contumelia ante oculos ponunt, quippe, quod illi, dignitati Principis conſulant, iſti autem mendacii præmium expectantes, interim gloriam Principis labefactant. Hinc Regni præcipitia, quia Principes hac noſtra tempeſtate, libentius aures accommodant blandis adulantium lenociniis, quàm ſanis Philoſophorum conſiliis, quod Demoſthenes orator inſignis, apologo de aſelli umbra ſatis eleganter oſtendit. Plurima, ac propè innumera poſſem afferre exempla, ex quibus facile eſſet conjici,

quàm ſit pernicioſa aulis Principum adulatorum peſtis, qui veluti ſcorpiones, brachiis ad amplexandum extenſis, amorem præſeferunt, ſed cauda pungunt, & venena effundentes, inficiunt. Vnum tantum, inſigne tamen, in medium proferam, quod vix ſine magna animi indignatione, nec legi, nec audiri poterit. De quodam Briano Ganeone turpiſſimo, ſcribit Sanderus, quod eò impudentiæ corruit, ut Henrico Octavo Angliæ Regi percunctanti, quàm grave crimen eſſet, habere rem cum matre primùm, deinde cum filia? reſpondere auſus fuerit, tam grave, quàm gallinam cum pullo ſuo comedere. ô vocem non homine, ſed diabolo dignam. Fuit tamen cum riſu ab homine perdito lætanter excepta. En proprium adulatorum munus, ingenio Principum, ac moribus conformari. Quocirca non abs re Echo comparantur, prolatas voces repetenti, quoniam ſi Principes aliquid aſſerunt, annuunt & ipſi, ſi negant illi, renuunt & ipſi, ajunt, ajo, negant, nego. Sunt etiam umbræ ſimiles, nam illa te ſedente, ſedet, erigitur, te erigente, hoc tamen fit ſolum, præſente Sole, quod ſi ipſe deficiat, evaneſcit & ipſa. ita prorſus adulatores rident, obſequuntur, applaudunt, dum torcularia vino redundant, & dum horrea frumento abundant, cùm verò intelligunt, te ad inopiam redactum, tunc negligunt, deſerunt, & turpiter explodunt. Si Regia abundat, ad laudes, & præconia, ſi laborat inopia, ad improperia, & contemptum, quibus valdè appoſite poſſet accommodari tetraſtichon illud, quod primò continet laudes, & ſalutem precatur, ſed ſi legitur ordine retrogrado plurima mala exoptat. En carmina miro artificio elaborata.

Nicol. Sand. de ſchiſm. Anglico.

NB * Voce adulatoris est Voce n' hominis sed Diaboli.

Laus

Laus tua, non tua fraus, virtus, non copia rerum
Scandere te fecit hoc decus eximium.

En laudes. invertamus ordinem. & ecce improperia,

Eximium decus hoc fecit te ſcandere rerum
Copia, non virtus, fraus tua, non tua laus.
Conditio tua ſit ſtabilis nec tempore parvo
Vivere te faciat hic Deus omnipotens.

En laudes, en elogia, en bene valere, ſed legamus ordine præpoſtero,

Omnipotens Deus hic faciat te vivere parvo
Tempore, nec ſtabilis ſit tua conditio.

En mala imprecatio.eleganter dicebat os aureum; Sicut finis oratoris eſt,dictione perſuaſiſſe, & medici, medicina curaſſe, ſic adulatoris finis eſt, ſuaviloquio decepiſſe.

O quàm pulchrè,qui adulatores locuſtis ſimiles dixere, hujuſmodi enim animalia per vineas diſcurrunt, agros perambulant. ſed quando ? verno tantum tempore, quando eſt odor agri pleni, at tempore brumali, quando folia decidunt,frondes areſcunt, & fructibus agri ſpoliantur, mox & ipſa recedunt, hoc eſt proprium adulatoris ingenium, divitum aures lenociniis mulcere quando torcularia redundãt,at ſi opes deficiunt,ſtatim terga vertere,imò dentibus,& morſibus turpiter impetere. ſicut accidit Actæoni, ut Poetæ fingunt, hic enim à canibus,quos alebat,fuit devoratus, ſic Princeps conſumptis opibus ab adulatoribus derelinquitur; imò ſæpè duris morſibus dilaniatur. Eſt enim quotidiano experimento probatum, quod qui adulatoribus aures accommodant, brevi ad extremam adiguntur pauperiem. Quippe tam frequenter hauriunt, quod omnino exhauriunt.

Nec erit abſonum Chamęleonti comparare,hoc namque Plin.lib. 8, c.33.

namque animal, ut scribit Plinius, omnibus vestitur coloribus, albo excepto: ita prorsus adulatores, vitia Principum laudantes, omnibus induuntur mendaciorum coloribus, nunquam tamen veritatis candore. Egregie doctor ille Gallus, adulatorum mores expressit, inquiens; Adulator, amicus in obsequio, sed hostis in animo, comptus in verbo, sed turpis in facto, lætus ad prospera, fragilis ad adversa, facilis ad humana, difficilis ad honesta, & semper mendax. O quàm feliciter omnia caderent Principi, si adulatoribus ab aula eliminatis, viros admitterent integritate ornatos, siquidem ob talium societatem domus regia plurima evitat infortunia. hoc autem liquido constat ex oraculo Genesis capite octavo; Num delebo, ait Dominus, propter decem justos, si ibi inventi fuerint, Pentapolim? at vix boni à malis separantur, statim Deus sævit in impios, nam statim quod Loth à Sodomis eductus, flamma gentem pessimam devoravit. vix Israelitæ ab Ægyptiis separantur, illico Ægyptii in mari rubro submersi sunt. statim quod Noë ab impiis sejunctus, & in arca inclusus, diluvium perdidit omnes. hoc probe novit Themistocles Atheniensium dux, volens enim domum venditioni tradere, jussit præconi ut diceret, Est vicina homini bono. tantæ molis est bonorum societas. Divus Ambrosius dubitat, quid est quod navigantibus Apostolis, motus magnus factus est in mari? credit Ambrosius hanc tempestatem excitatam, quia ibi erat Iudas proditor. ex quo colligere possumus ingentes calamitates illi domui impendere, in qua impius commoratur. nam si ob unius Ionæ inobedientiam, mare ita concitatum est, ut navim in extremum naufragii discrimen conjecerit, quid expectandum, quando

do plures omnibus flagitiis contaminati, ad iracundiam provocant cælum? Perinde Rex David in familia instituenda cautionem magnam adhibebat, Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant me- Psal. 56.
cum, ambulans in via immaculata hic mihi ministrabit, non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam, qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. dicunt naturales, super Laurum radium cæli non cadere: vis fulgura, & calamitates à domo tua repellere? in ea justum insere, & omnia feliciter ex votis.

Vtinam Principes, Sigismundum Imperatorem sibi proponerent imitandum, hic enim hoc genus hominum, Regiis infensum, tanquam Reipublicæ pestem, cane pejus & angue insectabatur. Hinc memorandum illud & dictum, & factum summis laudibus celebratur. Cum eum quidam adulator, fucatis verbis demulcere tentaret, iratus, colapho percussit, cui dicenti: Cur me cædis? protinus respondit; Et tu, cur me mordes? ô vocem Imperatore dignam. Hisce enim verbis insinuavit Princeps, adulationem esse quemdam rabidum morsum, quoniam sub exteriori verborum suavitate, canini latent dentes, ut ait Propheta: Dentes eo- Psalm.
rum arma & sagittæ, lingua eorum gladius acutus. 140.
Proinde malebat à viro justo corripi, quam à simulatoribus demulceri, Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quid autem per oleum peccatoris intelligebat? adulationem, nimirum, quæ blanda est, & corda stultorum hominum demulcet.

Notatu tamen dignum est, quod ubi in vulgata lectione legimus; Oleum peccatoris, in Hebræo legitur; Oleum veneni, vel, ut Hieronymus vertit;

oleum

oleum amaritudinis. Verum, quomodo adulatio, quæ quasi blandum oleum corda audientium penetrat, oleum amaritudinis appellatur? optimo quidem jure. Nam comprehendit utrumque adulatio, dulcis est, & amara. dulcis, quia delectat; amara, quia cor decipit, & judicium rationis pervertit.

Turpis adulator semper longè exulet aula,
Ni velis Imperii perdere sceptra tui.
Vincit adulator; blando sermone Sirenes,
Aures si claudis, instar Vlyssis eris.

Caput XXII.

Amicos spectatæ fidei, in adversa fortuna probatos, non negligat Princeps, sed amore, & beneficiis foveat. Et tutam Regni custodiam inveniet.

Cite admodum, ac perbelle fidelis amici figuram descripsere antiqui sapientes. Pingebant insignis formæ adolescentem, capite nudatum, hirsuta veste indutum, in cujus fimbria scriptum erat, Vita, & mors. In fronte hiems, & æstas. habebat latus usque ad cor apertum, ubi hæc aurea verba legebantur, Prope, & longe. Hæc autem omnia, insignia quædam documenta præmonstrabant. Quid ætas viridis, & rosea, quando flavescunt crines, caro nitescit eburnea, oculorum gemmis, facies roseâ decoratur, viget ratio, visus acutior, auditus promptior, incessus rectior, vultus jucundior? quid, inquam, hæc florida ætas adumbrat? quod vera

Petr. Rebuffus lib. de privilegiis.

Vgo de sancto Victore. Canon. Reg.

vera amicitia virescit semper, tempore senescit nullo. Quid villosa vestis? quod fidelis amicus, debet esse paratus ad toleranda quælibet ardua pro amico. detectum caput, indicat amicum nunquam esse negandum. quod egregiè insigni eventu testatus est Mithridates Rex Ponti, hic enim pro uno Leonico amico, à Rhodiis in pugna navali capto, omnes hostes captivos, qui plurimi erant numero, permutavit. tanti faciebat amicitiæ vinculum. latus apertum quid? innuit amicum esse diligendum, non ore tantum, sed corde, & opere, ut verè possit decantari elogium illud academicum, Idem ambo. Olim apud antiquos in academiis Atheniensium pingi solebat Cupido, inter Mercurium, & Herculem, quorum alter pulchri eloquii Deus, alter verò virium, & roboris. Quorsum hoc? hoc monimento testabantur, veri amoris munus, non in verbis, sed in factis agere radices. Hinc dilectus hortabatur, Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, 1 Ioan.
& veritate. Quoniam, ut ait Gregorius, proba- 2, c. 3.
tio dilectionis, exhibitio est operis. Sicut ignis in nube inclusus quiescere non potest, sed huc, illucque agitur, donec cum tonitruo foras erumpat, ita si amoris ignis in corde amici includatur, in opera externa progreditur, amor enim si operari renuit, amor non est, sed instar ignis picti in tabella, qui non calefacit, & instar leonis marmorei, qui neque rugit, neque sævit. Egregius testis Anaxagoras. hic enim cum jaceret in rerum angustiis, illum Pericles Dux potentissimus, toto cordis affectu monebat, nè se perderet, sed amicis servaret, cui statim ille respondit, Qui lucerna indiget, oleum instillat. carpens illos, qui nihil prorsus effundunt præter bona verba. Hinc cele-

celebratur Theophrasti philosophi apophthegma. hic enim cùm videret duos incedentes simul, quorum alter divitiis amplissimis abundabat, alter vero pauperiem extremam patiebatur, interrogavit discipulos, quinam essent? respondentibus autem, duos esse amicitiæ vinculis conjunctissimos, statim dixit Philosophus, Quomodo ergo alter illorum dives, alter vero pauper? amicus non est, qui fortunæ particeps non est. quia amicorum omnia sunt communia.

Paul. Man. apopht. lib. 6.

Quapropter optimo jure laudatur Alexander magnus, dum enim una die regalibus indutus vestibus, cum intimo amico suo sederet, qui & ipse erat eodem ornatu, quo Rex, corpore etiam major, ecce Syngambris Darii mater, Persarum Regina, accessit ad Regem, ut ipsum adoraret, sed ex errore Hephestionem Regi assidentem, pro Alexandro salutavit. cum autem ex nutibus adstantium, intellexisset errorem suum, perturbata, denuò salutavit Alexandrum. Tunc Alexander, Nihil est, ô mater, quod turberis, nam & hic Alexander est, quia amicus est alter ego. hinc originem duxit symbolum illud Pythagoricum, Amicitia, æqualitas. Amicus alter ipse. & Aristoteles dicebat; amicus est anima una in duobus corporibus. hinc fit, ut amicus subveniens amico egenti, non dare videatur, sed reddere, quod debet, si non succurrit, quando res, tempusque postulat, videtur retinere, quod alienum est, stante oraculo Pythagorico; Amicorum omnia communia. Amicitia enim est amor mutuus, quare, nisi uterque amet, neuter est amicus, nisi æquivoce, nomine tenus.

Aristot. apud Diog. lib. 5.

In fronte vero hæc duo verba inscripta erant, Hiems, & æstas. quia verus amicus tam in prospe-

ris,

ris, quàm in adversis, leges amicitiæ, vinculo inviolabili conservat. Quid ? imò magis in adversis, nam vera fides in rebus adversis maximè spectatur. In prosperis siquidem servare fidem, genus quoddam aucupii est. Hinc Crates Thebanus dicere solebat; Veri amici, in rebus prosperis nunquam adsunt, nisi accersiti: in rebus autem adversis ultro adsunt, etiam invocati. nihil enim turpius in amicitia, quam rogari, non enim dari, sed rapi videtur, quod precibus extorquetur. hinc philosophus moralis ajebat; Nil carius emitur, quàm quod precibus comparatur: cui doctrinæ videntur allusisse sorores Lazari; Domine, ecce quem amas, infirmatur, siquidem amico sufficit nuntiare. At nostra hac tempestate, multos quidem inveniemus, qui gestant amicitiæ insignia, paucissimos verò, qui veræ amicitiæ fines attingant, adeò quod in contrariis flatibus, & fluctibus, fideliter persistant. Ioann.c. 11.

Tempore felici multi numerantur amici,
Si fortuna perit, nullus amicus erit,

Ad hanc rem facit perbellè Salomonis Regis auctoritas, Est amicus secundum tempus, non permanebit in tempore tribulationis. at omni tempore diligit, qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur. Pulchrè Ovidius, Eccl.c.6. Prov. c.17.

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

At plures, dicebat Pompeius, adorant Solem orientem, quàm occidentem. quorum symbolum apud Pythagoram est hirundo, quæ tempore veris in domo nidificat, tempore hyemis recedit, hinc ut status sui tenuitatem ostenderet, dicebat; Hirundinem domi non habeo.

Circa cor, erant hæc duo verba litteris aureis

 exarata,

exarata, Propè, & longè. hinc deducitur, quod veri amici etiam abſentes, tanquam præſentes, ſe mutuò diligunt. diſtantia enim loci non tollit amicitiam. corpora quidem, ſed non corda, animoſque ſeparat. In fimbria mors, & vita. Quid hinc? qui verè diligit, uſque ad mortem amat. teſtem invoco philoſophorum principem; Nemo eſt amãs, inquit, qui ſempiternè non amat. Accedit Euripides in Troadibus, Non eſt amicus, quiſquis amare deſiit. confirmat Livius hiſtoricus inſignis, dicebat enim; amicitias immortales, mortales verò inimicitias eſſe debere. huc appoſitè facit inſigne illud academicum, de myrto & oliva mutuis amplexibus innodatis, quod eſt amicitiæ ſymbolum; addita nota, Noſtra vel in tumulo. ita de amico ingenuo ſcripſit olim Propertius.

Ariſt.lib. 7 rhetor. c. 20.

Liv.li. 40 hiſt. Rom.

Propertius li. 2.

Terra prius falſo partu deludet arantes,
Et citius magnos Sol agitabit equos,
Quàm poſſim noſtros alio transferre calores,
Hujus ero vivus, mortuus hujus ero.

Sed quid? nonnè ipſe Salomon Rex ſapientiſſimus, idem fermè ſcriptum reliquit? Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Quod præclaro teſtimonio probant, ut innumera omittam exempla, duo illi legis amicitiæ fidiſſimi cuſtodes, Damon, & Phitias, mutuo amore ita ſe proſequentes, ut alter pro altero paratus eſſet mori. Contigit autem, quod alter illorum capite damnatus, cuſtoditur in carcere, juſſu Dionyſii tyranni Siciliæ Regis, proditionis ſuſpicione commoti, qui jam diem necis deſtinaverat. Tunc ille miſer, qui morti addictus erat, paucos ſibi dies poſtulat, pro rebus ſuis componendis, mox alter hoc audito, ſponte ſeipſum obtulit pro obſide in carceribus cuſtodiendum, quò amicus libertate donetur, annuit

Cantic. cap. 8.

Cic. li. 3 offic.

annuit Rex, hac tamen conditione, ut ſi ille ad diem condictum, non rediret ad carcerem, pœnas ipſe lueret. libenti animo conditionem accepit. Cùm autem adeſſet hora morti deſtinata, & jam obſes eſſet proximus ſupplicio, unuſquiſque damnabat ſponſorem, temeritatis nota. at is intrepidus nihil de amici fide dubitans, conſtanter prædicabat ſocium proculdubio venturum. ô factum æterna memoria dignum. Eodem propè momento, quo tyrannus ſupplicium indixerat, ecce qui aberat, advenit, ſe præſentem exhibuit, ne quidquam detrimenti pateretur amicus. Quod factum conſiderans tyrannus, admirans eorum fidem ingenti admiratione commotus, reum impunè dimiſit, obnixè rogans, ut ſe quoque in amicitiam tertium adſcriberent. & quidem ſapienter. quia nihil debet eſſe Principi optatum magis, quam multorum amicorum præſidio ſtipari. Hac fortaſſis ratione permotus Alexander magnus, Achillem felicem pronunciavit, quod vivens fidum amicum, poſt fata verò magnum ſui nominis, & famæ, nactus eſſet præconem. Nec eſt obſcurum amicitiæ teſtimonium, inter Pyladem, & Oreſtem. Nam ignorante Rege, uter eorum eſſet Oreſtes, Pylades ſe Oreſtem eſſe dicebat, ut pro illo necaretur. Oreſtes autem, ita ut erat, Oreſtem ſe eſſe affirmabat. quod pulchrè deſcripſit Ovidius,

Ire jubet Pylades charum periturus Oreſtem,
Hic negat, inque vicem pugnat uterque mori.
Extitit hoc unum, quod non convenerat illis,
Cætera pars concors, & ſine bile fuit.

Ovid. li. 3 de Ponto, eleg. 2.

Hæc ſunt, ô Princeps, vera Regni præſidia. amici nimirum, ſpectatæ fidei, quos nec ferro cogere, nec auro parare queas, qui non fortunam, ſed per-

perſonam diligunt. non ut ille, qui Auguſto ex victoria adverſus Antonium revertenti, occurrit inter alios congratulantes, corvum habens in manu, qui edoctus voces referebat humanas, hoc modo; Salve victor Cæſar Auguſte, juſſus deinde ut alium corvum produceret, allatus, protinus inſonuit, Salve victor Antoni. iſte non ad perſonam, ſed ad fortunam reſpiciebat, quod turpe, & nefas eſt. Hinc ſapiens quidam interrogatus, quos inter familiares, haberet chariores; illos, reſpondit; qui magis mihi, quàm meipſum metuunt, nam illi amicum, hi vero ſeipſos magis amant. Siquidem plerique ſub amicitiæ nomine latitantes, ut Seianus cum Tiberio, non cum Principibus, ſed cum fortuna Principum loquuntur. ita dicebat Galba Piſonem filium alloquens, Ego ac tu ſimpliciſſimè inter nos hodie loquimur, cæteri libentius cum fortuna noſtra, quam nobiſcum. Quippe aula Principum hominibus plena eſt, veris amicis vacua. Cum igitur Princeps invenerit amicum fidelem, multis experimentis probatum, ſciat ſe inveniſſe theſaurum, ſine quo Imperium non poteſt diu conſiſtere, nedum augeri, & propagari.

Tac.li.4. annal.

Corn. Tac.lib. 1. hiſt.

Quod optimè noverat Rex Darius, qui aperiens malum granatum, numeroſam granorum copiam oſtentans, rogatus à primariis Regni, cujuſnam rei tantam vellet habere abundantiam? Zopyrorum, reſpondit. Erat autem Zopyrus vir probitate inſignis, & in rebus gerendis verſatiſſimus, quem in multis periculis fideliſſimum frequenti experimento probavit. ô magna Principis prudentia. non victorias, non triumphos, non Regna, non theſauros ambiebat, ſed amicorum copiam, exclamando. Vtinam tot haberem Zopyros. Proinde Romanus Orator dicere ſolebat, amici-

micitiam adeò esse mundo necessariam, ut Solis lumine potius, quam ea carendum putaret. aurea ejus verba sunt hæc, Solem è mundo tollunt, qui amicitias ab hominibus tollunt. Quid enim totus orbis esset, clara hac face orbatus? Quid vero essent homines, hac præclara virtute destituti? Verissimum Oratoris oraculum, sed potissimum in Principibus. Firmamentum enim Regni tollunt, qui amicos à Principe tollunt. Siquidem amicus fidelis, protectio fortis, qui invenit amicum, invenit thesaurum. & denique vera Regni præsidia sunt, amici probatæ fidei, qui nec loco, nec tempore, nec metu, nec morte divelli possunt. Eccles. c.6.

Muneribus cumulare novis non cesset amicos
Princeps, & fidos semper amore colat.
Muneribus cumulata fides, fit major, amori
Subditus ingenti pendet amore vices.

Caput XXIII.

In prosperis rebus non tollatur Princeps, & numquam commovebitur Regnum ejus.

SECUNDIS ventis, sereno cælo, prospero, ac felici cursu navigans Princeps, cunctis ex voto succedentibus, non proinde debet extolli, cæteros parvifaciendo, mente aliquando revolvens, variam fortunæ mutationem, quæ solum est constans in sua inconstantia, ut pulchrè cecinit Poeta,

Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa, tenaxque loco;
Sed modo læta venit, vultus modo sumit acerbos,
Et tandem constans in levitate sua est.

Quocircà interrogatus Apelles, cur fortunam ſedentem penicillo expreſſiſſet? Quoniam, inquit, ſtare neſcit, lepidè admodum bifaria verbi ſignificatione pro ſale uſus, ſtare namque dicitur, non ſolum qui plantis validè nititur, ſed & qui immobili firmitate conſiſtit. Quapropter rectius fortaſſe cum Boethio inſigni philoſopho dixiſſet: Fortunam ſedentem pingo, quia in ſua volubilitate ſedet, & requieſcit. Hinc veteres pictores, ut inſtabilitatem fortunæ notarent, eam in pila ſedentem pingebant, non deam aliquam, quæ nuſquam eſt, ſignificantes, ſed mutationem conditionis humanæ, & varios rerum eventus. Nam idem Pompeius qui tot Regna, ac nationes vicerat, principatumque in Senatu Romano tamdiu tenuerat, & à rebus geſtis cognomen Magni meruerat, ad ſpadonum, proditorumque libidinem, in Ægypto trucidatus eſt, & ejus caput, quod paulo antè terror gentium extiterat, hoſti dono datum. Seneca egregius ille moralis fortunam appellabat vitream, quia quo magis ſplendet, eò facilius frangitur, Solis inſtar, qui hyeme plus ſolitò calidior, futuram nobis pluviam prænunciat, ſic nimia felicitas, ruinam. Quod apprimè noverat Philippus Macedonum Rex, cui cum tres eodem tempore læti nuntii afferrentur, Alexandri, nempe, filii nativitas, equorum deinde ſuorum in ſtadio Olympio victoria, poſtremò urbis cujuſdam expugnatio, ſtatim humi proſtratus, oculiſque in cælum ſublatis, exclamavit, Fortuna moderare lætitiam, ac triſti aliquo nuntio tantam felicitatem tempera, ne poſtea ſimul omnia in caput meum ingruant infortunia. Ita prorſus Theramenes, unus ex triginta tyrannis, hic enim cum domus, in qua multi accumbebant, ſolus ruinam evaſiſſet, ac propterea

fortunatus

fortunatus à multis prædicaretur, magna voce dixiſſe fertur: O fortuna, cui me occaſioni reſervas? ſentiebat enim ſe ab ea non eſſe ſervatum, ſed ad duriorem caſum reſervatum, & quidem divinavit. nam paulo poſt miſerè trucidatus fuit. Sapienter Seneca dicebat, Nunquam ego fortunæ credidi, etiam ſi videretur pacem agere, omnia illa quæ in me indulgentiſſimè conferebat, pecuniam, honores, gloriam, eo loco poſui, unde poſſet ea ſine metu, & motu meo repetere. Sen.lib. de conſol.

Hinc Salomon Principem conſulebat his verbis, Ne intuearis vinum quando flaveſcit, & cùm ſplenduerit in vitro color ejus, ſubitò enim mordebit ut coluber, & ut Regulus venena diffundet, & eris tanquam dormiens. Satis appoſitè comparat vino felicitatem humanæ gloriæ ſapientiſſimus Rex, quia ſicut vinum ſine aqua, inebriat, & nocet, ita quoque proſperitas ſine moderamine. Prov. c. 23.

Iulius Solinus ſcriptor illuſtris refert quoddam notatu dignum, noſtro inſtituto valde appoſitum, nimirum, quod canes Ægyptii, magnam licet ſitim patiantur, propter terræ illius ariditatem, non tamen audent ex Nilo bibere, niſi raptim, propter magnam Crocodilorum copiam ibi exiſtentium. decurrit, inſtar fluvii, humana proſperitas, non tamen fidendum, quoniam latet ſub melle venenum.

Ad rem optimè facit Philoſophi moralis conſilium, Noli huic tranquillitati confidere, momento enim, mare evertitur, & eodem die, ubi luſerant navigia, ſorbentur. Vbi tranquilla tibi omnia videntur, ibi non deſunt nocitura, ſed quieſcunt. ſemper futurum aliquid, quod te offendat, exiſtima. Sen.li, 2 de ira c.31.

Sapienter quidem Pierius Valerianus fortunam

Pier. Val. de sac. Ægypt. notis li. 39.

rotulæ insistentem describit, nempe, ut instabilitatis hieroglyphicum insinuaret. Hanc doctrinam sanè auream probè noverat magnus ille Thebanorum Dux Epimanondas, is enim cum insigni quadam parta victoria, domum reversus, Senatum deinde vellet certiorem reddere, multis undequaque affluentibus, ut tam nobilem, & tot victoriis insignem ducem viderent, eique de victoria congratularentur, ipse domo egressus est, vili quadam veste indutus, facie subtristi, & gressu quodam ad tristitiam composito, quam subitam mutationem omnibus demirantibus, & causam ejus sciscitantibus, respondit; Nimium heri mihi placui, fortunæ mutatio metuenda est. quasi illud tragicum recoleret,

Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsis.

Et illud Boethii oraculum decantaret, Plena est exemplorum vetustas, plena etiam præsens ætas, quot Reges felicitatem calamitate mutarint. Acutum, ac verè salsum parasiti cujusdam dictum non erit absonum proferre, utpote nostro instituto consonum. Hic cùm fessus, ac vehementer fatigatus, deambulando in regia Hispana, adhærens tapeti aulico, qui caminum tegebat, putans locum firmum, retrorsum caderet, magnus illicò adstantium risus obortus est, at ille mox surgens, ac subridens, ait, Quid, ô viri, casum meum ridetis? omnibus fermè hoc ipsum contingit, qui palatio incumbunt, & mendaci fortunæ innituntur. Quocircà nullatenus fidendum, ne tibi dicatur, & jure, Confidis baculo arundineo confra-
Isa. c. 6. cto, cui cùm innixus fueris, perforabit manum tuam.

Huc pulchrè facit Diogenis oraculum, nam

cùm

cùm Alexander magnus aliquando illum inviſeret, in dolio ſedentem, & conſiſtens ante faciem ejus, obumbraret, poſt multa colloquia invicem habita, dixit Rex, Cogita, ô Diogenes, quid à me velis petere, nam quidquid optaveris, obtinebis; tunc reſpondit Philoſophus, Vellem quod mihi non auferres, quod dare non potes. quod Imperator intelligens, ad aliam partem ſeceſſit, & nimia admiratione plenus, dixit: valde miror, quod ſolus meam non timeas potentiam. cui mox Diogenes; Potentiam tuam non timeo, ô Rex, quia, aut eſt præterita, aut præſens, aut futura; præteritam non timeo, quia jam non eſt; futuram non pertimeſco, quia incerta eſt; præſentem non formido, quia citò tranſitura eſt. O quam perbellè comparavit ipſemet Alexander univerſum mundi Imperium, pilæ, hæc namque vento turgida, numquam quieſcit, ſed alternatim per manus ludentium tranſit; ita prorſus Imperium mundi, in quo nihil firmum, ſed modò in manibus Chaldæorum, mox ex Chaldæis tranſit ad Perſas, à Perſis, ad Medos, ſed hic an diu permanſit? non ita quidem. ſed à Medis ad Græcos, à Græcis ad Romanos. Ecce pila, quæ alternatim tranſit, nunquam in eodem ſtatu permanens. Quod pulchrè expreſſit Poëta hoc diſticho,

Ludus fortunæ variatur imagine Lunæ,
Creſcit, decreſcit, in eodem ſiſtere neſcit.

Hujus rei teſtis eſt Seianus, qui ſub Tiberio Augusto potens, & ad inſtar ejus ſtatuis decoratus, tandem una epiſtola ſubverſus eſt, & caput illud toto orbe ſecundum, laqueo præbuit, & cadaver ſuum, opprobriis, lacerationi, unco, quo die Senatus illum deduxerat, populus in fruſta diviſit, in quem quidquid congeri poterat, dii, hominesque

Sen. de tranquillit. lib. I.

que contulerant, ex eo nihil ſuperfuit, quod carnifex traheret. Nec abs re fugacem mundi gloriam, Roſæ comparavit Academicus, utpote, quæ illa die, qua oritur, moritur. Proinde duas Roſas, pro inſigni gerebat, ſiccam unam, viridem alteram, addita inſcriptione, Vna dies aperit, conficit una dies. Et licet in primo congreſſu videatur tibi ſplendeſcere, non temere credas, quia cum fortuna beneficiis ſplendet, non ſemper ſplendet, ut te clarum faciat, ſed ut fallaci ſplendore oculos tibi præſtringat, quò demum obcæcatus, in præceps ruas.

Proinde ſanctus Iob vitam hominis comparabat militiæ, & quidem ſapienter. Militia eſt vita hominis ſuper terram. Nam ſicut belli tempore, miles nunquam certi ſibi aliquid ſpondere poteſt, nec ſemper in eodem verſatur ſtatu, modo victoriam refert, modò ſtragem ſuorum videt, modo fugat, modo fugit, hodie cædit, cras cadit, adeo ut arma ſemper geſtare neceſſe ſit, ità prorſus in hac vita, nihil ſtabile, nihil firmum, ſed omnia mutationi fortunæ obnoxia. Proinde dicitur fortuna, quaſi fortè una, quia vix, aut nunquam permanet eadem. Hoc benè noveras, ô ſuperbiſſime Nero, tu enim multis annis epulabaris inter Principes, & magnates, ſed exiguo temporis ſpatio, ab inimicis in fugam compulſus, ad tantam deveniſti inopiam, ut aquam fœtidam deguſtare fueris coactus, tunc recordatus felicitatis antiquæ, ex imo pectore ignita ſuſpiria trahens, exclamabas, Hæc ſunt decocta Neronis? Hanc rerum humanarum varietatem, & vanitatem contemplans Baruch propheta, exclamabat; Vbi ſunt Principes gentium, qui argentum theſaurizant, & aurum, in quo confidunt homines? exterminati ſunt, & alii

Iob c.7.

Baruch. c.3.

loco

loco eorum ſurrexerunt. ô rerum mundanarum varietas. quid dicis ô Princeps? hiſce verbis non moveris? moveat te ſaltem experientia. Hiſtorias veteres, & annales evolve, jam inde à rerum primordio monarchias omnes Perſarum, ac Medorum, Græcorum, & Romanorum percurre. tunc dicito, quo nam deciderint? Quis magna hæc Imperia mutavit? Quis potentias illas tranſtulit? Quis amplas illas dominationes dejecit? reſpice mutationem. magna illa & potens monarchia Aſſyriorum in Perſidem tranſiit, inde in Græciam, è Græcia ad Romanos commigravit, hodie verò penes Germanos reſidet. O quam benè noverat varios fortunæ caſus Marcus Marcellus, is enim captis à ſe Syracuſis, in arce conſtitit, ut opulentiſſimæ illius urbis, quæ ferro & igne vaſtabatur, fortunam ex alto cerneret, qui cum lugubrem caſum ejus aſpiceret, lachrymas cohibere non potuit, quem ſi quis, facti ignarus, tunc aſpexiſſet, alterius victoriam eſſe credidiſſet, non ipſius, qui tantum de illius ruina doleret. conſiderabat vir ſapiens, omnes homines, præſertim Principes, ejuſdem fortunæ jaculis, obnoxios eſſe. An fortaſſe, quod ſcribo figmentum putatis? hiſtorias percurrite, & plurimos invenietis, qui in cælum uſque elati, mox fortuna illudente, deſcenderunt in profundum quaſi lapis. ut egregiè Poeta,

Val. Max. li. 5. c. 1.

Tolluntur in altum,
Vt lapſu graviore ruant.

Claud. li. 1. in Ruffinum.

In primis ante oculos veſtros propono Bajazetum, Regem Turcarum potentiſſimum, verum fortunæ ludibrium, hic cum Tamberlano Tartarorum Rege bellum geſſit, ſed miſer ſuperatus fuit, hunc igitur captum, catenis aureis ligavit

Fulgoſ. li. 9. c. 5.

Tar-

Tartarus, atque in caveam ferream detrusum, per totam Asiam, ac Syriam circumduxit, ipsoque, pro scabello utebatur, ut faciliorem in equum pararet ascensum.

Eutrop. lib. 6. Simile quoddam legitur de Valeriano Imperatore, hic orbis Imperium cum Romæ moderaretur, in Mesopotamiam bellum gerens, à Sapore Persarum Rege superatus, mox etiam captus, & in captivitatem adductus, eò calamitatis redactus fuit, ut stapedam teneret Barbaro equum conscendenti.

Belisarius præstantissimus militiæ dux, cum jam de Gothis, Wandalis, Persis, Thracibusq; triumphasset, atrocis invidentiæ sic invasit morbus, ut impudicorum aulicorum procurante, ac impellente livore, jam senio confectum, de re bellica optimè meritum, idem Imperator cui Imperium auxit, turpiter despexit, insuper & oculos ejus eruit. Vnde cæcus & miser factus, ex potentissimo duce, tuguriolum sibi propè viam construi fecit, in quo nummulos ad victum quotidianum quæritans, vitæ reliquum transigeret, dicebatque prætereuntibus, Viator concede obolum Belisario, quem livor, non error cæcavit. (Petr. Crin. de honest. disc. li. 9. c. 6.)

Val. Max. lib. 6. c. ult. Quid dicam de Polycrate Samiorum Principe? hic tanta usus est felicitate, ut nullum unquam mœroris argumentum potuerit experiri, & ità feliciter succedebant omnia ex votis, ut velle, & posse in æquo positum esset. sed audi portentum majus. Cùm ad excitandum sibi dolorem, annulum ingentis pretii conjecisset in mare, eundem postmodum reperit in pisce oblato sibi à piscatore. Sed homini tam felici, plenis semper velis prosperum cursum tenenti, quid accidit? contra Darium bellum ingreditur, mox ab Oronthe Regis

præfecto,

præfecto, ſuperatus fuit, & in excelſo montis vertice, patibulo affixus, avibus relictus eſt dilacerandus.

Pyrrhus Rex potentiſſimus, multis annis expertus eſt fortunam, læto vultu ſibi arridentem. pugnavit namque feliciter contra finitimos, quo ſucceſſu elatus, Tarentinis, Lucanis, Samnitibuſque contra Romanos in auxilium venit, & Valerium Levinum Conſulem, inſueto elephantorum terrore ſuperavit, rurſuſque Romanum exercitum fudit, deinde Rex Siciliæ factus eſt, cum inſula omnis Carthaginenſium bello vexaretur, quibus dejectis, quaſi diuturnum Imperium nactus eſſet, Heleno filio Siciliæ, Alexandro autem Italiæ regnum deſtinavit, reverſuſque in Epirum, Macedoniam occupat, Antigono Rege expulſo, nec contentus tanto ſucceſſu, Aſiæ regna meditatur, Spartanos aliis bellis intentos, primò aggreditur, ſed mulieris virtute repulſus, filium Ptolemæum, & magnam exercitus partem amiſit, inde Argos conceſſit, ubi dum Antigonum in urbe obſeſſum expugnare conatur, ſaxo è muro à muliercula quadam jacto, percuſſus interiit, caputque ejus Antigono oblatum eſt. & hunc exitum habuit Pyrrhus, Regum omnium virtute, & moribus præſtantiſſimus, verum utriuſque fortunæ ludibrium.

An ſilentio prætereundus Siracuſius ille tyrannus Dionyſius? hic tam iniquum fortunæ iratæ vultum expertus eſt, ut amiſſo Regno, ſceptri loco ferulam in manus ſumpſerit, ludumque litterarium in Græcia, jam ſenio confectus, aperire fuerit coactus. Percunctantique quomodo Regis filius, regnum hereditate acceptum, tam citò amiſerit, reſpondit, Pater mihi Regnum ſuum reliquit,

quit, non fortunam. non enim omnia omnibus æquè feliciter cadunt.

Cyrus & ipſe Perſarum Rex inclytus, ob multos triumphos inſignis, nonne à Thomiri Maſſagetarum Regina victus, ſuperatus, & occiſus?

Xerxes ille potentiſſimus, qui ſubvertit montes, & maria conſtravit, bello in Græcia infeliciter geſto, ſuis factus contemptibilis, per Artabanum præfectum ſuum, nonne miſere fuit interemptus?

Darius itidem Rex Perſarum opulentiſſimus, nonne ludibrium fortunæ fuit? ab Alexandro enim ſuperatus, & captus, vehiculo ductus, catenis, & compedibus aureis alligatus, vulneribus confoſſus, miſerè tandem mortuus eſt. ô varias fortunæ vices.

Marius, qui ſepties Conſul fuerat, de Iugurtha triumphaverat, Cimbros ſubegerat, Apuleium, & Glauciam ſeditioſos interemerat, tandem nonne victus à Sylla, in paludibus miſerè delituit? ita ſcribit Ovidius,

Ovid. li. 4. de Ponto.

Ille Iugurthino clarus, Cimbroque triumpho,
Quo victrix toties Conſule Roma fuit,
In cœno Marius jacuit, cannaque paluſtri,
Pertulit & tanto multa pudenda viro.

Pompejus expugnato Domitio, Iarba triumphato, Sertorio in Hiſpania ſublato, piratis ſubactis, Tigrane Rege Armeniæ debellato, demum poſt tot illuſtres victorias, à Cæſare victus in Theſſalia, juſſu Ptolemæi, ad quem extrema rerum deſperatione confugerat, interfectus eſt.

Innumera propemodum exempla adduci poſſent præſenti inſtituto accommodata, ſed duo tantum inſigniora proponere animus eſt. In primis perga-

pergamus Romam, & videamus potentissimum illum monarcham Iulium Cæsarem, quinquaginta victoriis nobilem, tot præliis feliciter peractis insignem, tandem occisus est in Senatu à Cassio, & Bruto, viginti tribus plagis confossus. Quid dicis ô Cæsar? ubi sunt verba illa fastu plena, quæ dixisti, dum esses in navi? tunc, referunt historici, adeò dira tempestas ingruit, ut nauarchus ipse formidine perculsus, totus expallesceret, ad quem conversus Cæsar, ait, Quid times? Cæsarem defers, & fortunam ejus, & times? Quid dicis Cæsar? noli intumescere. Fortuna non serio, sed joco tecum agit. Sueton. in Cæsare.

In Orientem secedamus, illic videbimus belli fulmen, mundi domitorem, novorum quin etiam mundorum investigatorem Alexandrum magnum, cui etsi aliquando blandiri videbatur fortuna, citò tamen in alteram partem vultum divertit: nam Alexander post tot victorias, & penè totum Orbem subactum, in medio victoriarum cursu, cum in viridi tunc ætate floreret, quartum & trigesimum agens annum, per Cassandrum Antipatris filium, diro veneno sublatus est. ô Alexander, Iovis te filium prædixisti, & turpiter occumbis? non ridebat, sed deridebat fortuna.

Sed Iudæam, si placet, perlustremus, ecce tyrannum Adonibezec, fortunæ jocum inveniemus. Hic, ut divina narrat historia, septuaginta Reges captivos detinens, instar canum, micis ex mensa decidentibus alebat. Insignis planè victoria. at fortuna inconstans ludit, & illudit, quia brevi temporis intervallo, regno deturbatus, eamdem fortunæ aleam expertus est. Iud. 10.

Quid de Sedechia Rege, nonne divitiis, & opibus affluebat? nonne in summo rotæ fastigio positus, Lib. 4. Reg. c. 20.

tus, fruebatur Regno? ô ſumma rerum felicitas. at non ſeriò, ſed joco agebat fortuna. mox enim captivus in Babyloniam adductus eſt, filii ejus crudeliter jugulati, theſauri direpti, oculi eruti, uxor violata, regnum denique everſum, & in ſervitutem redactum. Ecce, ô munde, quàm evidentia tuæ inconſtantiæ argumenta.

Vis videre, ô mortalis, mundi inſtabilitatem vivis coloribus delineatam? converte oculos ad triumphantem ſupremi Regis ingreſſum. Vrbem ingreditur illam inſignem, mox undique acclamatur, Benedictus qui venit in nomine Domini. viæ circumquaque tapetibus veſtiuntur, ramis, & floribus pavimenta ornantur, fauſtæ acclamationes perſtrepunt uſque ad ſidera, Vivat, vivat Rex noſter. at vix quinque diebus elapſis, quem antea benedictum acclamaverunt, mutatis vocibus, ad mortem depoſcunt. Quem, ut Regem adoraverunt, mox ut latronem cruci affigunt. Quem cæteris præpoſuerunt, mox poſt Barabbam ponunt, impiè conclamando, Tolle, tolle, crucifige eum. munde fallax, quàm appoſitè tibi convenit adagium illud, Polypo mutabilior. Quod felici carmine expreſſit Ovidius,

Ovid. li.4. de Ponto.

Omnia ſunt homini, tenui pendentia filo,
Et ſubito caſu, quæ valuere ruunt.
Divitis audita eſt, cui non opulentia Crœſi?
Iſte tamen vitam captus ab hoſte tulit.
Ille Siracuſia modo formidatus in urbe,
Vix humili duram reppulit arte famem.
Quid fuerat Magno majus? tamen ipſe rogavit,
Submiſſa fugiens voce, clientis opem.
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus eſt factus omnibus ille magis.

Hoc apprimè perpendebat Octavianus Auguſtus,

ſtus, ejus enim tempore fuit quidam inſignis pictor, qui tabulam manu ſua depictam, miro artificio elaboratam, ei obtulit, in qua deſcripti erant omnes illi Principes, qui celebres in vita, nomen ſuum immortalitati commendaverant, inter hos, in loco eminentiori erat Octavianus, tanquam eorum Princeps, in tabulæ vero inferiori parte, erant omnes tyranni, immanitate notati, quorum primus erat Phalaris Rex Siciliæ. Cùm autem Auguſtus oculos in tabulam conjeciſſet, picturam miris laudibus approbavit, intentionem tamen, ſeu inventionem damnavit. duo enim in ea reprehendit, alterum, quòd Phalaris, tanquam tyrannorum Princeps collocaretur, cùm ſapientes viros amore, & honore proſecutus fuiſſet, alterum, quod ipſum Octavianum adhuc viventem, Principem conſtituerit mortuorum, qui ob res præclarè geſtas eam memoriam reliquiſſent, de qua nulla ætas conticeſceret. Siquidem durante vita, nullus erat homo, licet in excelſo dignitatis gradu conſtitutus, qui non poſſet, & à ſublimi mundi gloria, & ab inſigni virtute præcipitari. Quod quidem Solonis oraculo comprobatur.

Cùm enim Crœſus Lydorum Rex, Soloni divitiarum ſuarum copiam oſtentaret, interrogaretque, an quempiam vidiſſet ipſo beatiorem? reſpondit ſapiens, Ego quidem confiteor, Crœſum Regem opibus, & Imperio florentem, at beatum non audeo appellare, priuſquam hanc vitam feliciter abſolverit. multa namque cadunt inter calicem, ſupremaque labia, ait vetus adagium. Quo reſponſo audito, Solonem tanquam ſtultum hominem, qui præſentem felicitatem parvifaceret, à ſe dimiſit. mox expeditione contra Cyrum Perſarum Regem ſuſcepta, captus, Regnoque exutus, rogo-

Herod. lib. 1.

Laert. li. 12 c. 1.

Val. Max. lib. 7. c. 1.

rogoque, ut cremaretur impoſitus, clamare cæpit, O Solon, Solon. Cyrus admiratus ignotum vocabulum, poſtquam cauſam, remque omnem didicit, Crœſum ab incendio liberavit, & apud ſe toto vitæ tempore honorificè habuit, humanarum rerum inconſtantiam contemplatus.

Zon. tom. 3 annal. Zonaras in ſuis annalibus ſub imperio Baſilii Macedonis, refert Soldanum potentiſſimum à Ludovico quodam Galliarum Rege captum. is cùm circa Italiam, captivus duceretur, toto biennio nunquam ridere viſus eſt, ita ut Rex miratus, promitteret, ſe ei qui barbarum riſiſſe, nuntiaret, præmia daturum; ſemel tandem riſit. mox nuntiatur Regi, tunc accerſito Soldano, riſus cauſam quæſivit, cui ille audacter reſpondit, Vidi, ô Rex, rotas currus, quo tu veheris, quarum cum altera pars terræ incumberet, altera ſurſum tollebatur, mox ea, quæ ſublimis fuerat, denuo depreſſa, iterum quæ humilis, in altum elata eſt, unde res humanas, eodem modo mutari conjiciens, riſi, poſſe fieri cogitans, ut ſicut de ſublimi, ſum humi depreſſus, ita ex humili loco, in altum elatum ſublimem fore. Tunc Rex in curru victoriæ ſedens, de ſuo quoque ſtatu cogitans, Soldanum ſapientem judicavit, & deinceps cum illo honorificè ſe habuit, variam fortunæ varietatem conſiderans. Sicque inconſtantia mundanarum rerum perſpecta, poſtmodum illi, & ſuſpecta, & deſpecta eſſe cœpit.

Plut. in apophr. Optimè noverat varias rerum mutationes Agathocles Siciliæ Rex, figuli filius, proinde ne qua forſitan inanis gloriæ titillatione ob regnum adeptum extra mentis ſtatum abriperetur, & ut prioris vitæ memor foret, vaſa lutea inter aurea, & argentea in menſam ſemper voluit inferri.

Ioſe-

Iosephus Patriarcha, licet dominaretur in tota terra Ægypti, & primus foret in aula Pharaonis Regis, nunquam tamen suæ prioris conditionis oblitus est, quam ut magis ostenderet, fratribus præcepit, ut palàm profiterentur, & coram etiam Pharaone dicerent: Viri pastores sumus. Hinc appositè Spiritus sanctus loquens de Rege, usus est his duobus terminis, homini regi. Simile est regnum cælorum homini Regi. ut doceret Regem debere in memoriam revocare, se esse hominem. proinde in publicis triumphis, præconis voce ad aures Imperatoris acclamabatur antiquitus, Memento te esse hominem. Huc facit egregiè insigne sceptrum, regiæ dignitatis signum, apposita hac brevi notula, Olim arbos. innuens hominem non debere efferri, quia ad summos honores evectus, sed mente recolere, quidnam olim fuerit, pulvis ex pulvere.

Ita prorsus Lechas secundus Poloniæ Rex, hic enim cum ab aratro ad Regnum vocatus esset, vestimenta rustica, quibus in agro uti consueverat, in eminentissimo palatii loco voluit suspendi, ut vestium assiduus intuitus, originis suæ obscuritatem ei semper in memoriam revocaret, quo superbiæ tumore elatus non insolesceret. ecce quam perbellè novit hic Princeps fugacem mundi gloriam, quam Lucas divino penicillo descripsit, dum momentaneam appellavit. Volens enim mundi instabilem vanitatem ante oculos mortalium proponere, dixit: Ostendit ei omnia regna mundi, sed in momento. Ecce, ait Ambrosius, rerum humanarum, non diuturnitas, sed vana fugacitas, quæ vix apparet, quod jam transiit. Ecce, ait Gregorius, momentaneum, quod delectat. Ecce vester mundus, ait Cyprianus, qui arridet, ut sæviat, Luc. c. 4.

blanditur, ut fallat, extollit, ut deprimat, allicit, ut occidat. Caduca, & fragilia nimirum ſunt hæc omnia, quæ nullo in loco, nullo in tempore, nulla in perſona, ſtabilibus innixa radicibus conſiſtunt.

Cum itaque rota fortunæ, adeo ſit volubilis, quod diu nequit conſiſtere, idcircò Princeps prudentiæ clypeo innixus, non debet alios parviſacere, ſed moderando cæcam regnandi libidinem, nihil negligere, neminem non timere, recolens frequenter adagium illud, Etiam capillus unus habet umbram ſuam. Quod pulchrè exprimitur hoc inſigni, nimirum, remoræ gubernaculo navis adhærentis, appoſita nota academica, Sic parvis magna cedunt. remora enim parvus admodum piſciculus vix bipedalis, gubernaculo navis adhærens, veliſicantem navem remoratur. quis crederet? Elephantes licet proſternant acies, & armatos hoſtes proterant, minimo tamen ſuis ſtridore territi, ſolent terga hoſti dare. Quid, quæſo, vilius culice? at parvus culex potuit aliquando leoni non minimum faceſſere negotii, Quid gallus albus, ſi leonis robori comparemus? at leonem rugientem non ſolum comprimit, ſed etiam territat, atque in fugam ſuo conjicit buccinatu, Quid? nonne legimus, eos qui grandes, & potentes viros proſtrarunt, ab homunculis interdum fuiſſe ſuperatos?

Quid magis eſt ſaxo durum? quid mollius unda?
Dura tamen molli, ſaxa cavantur aqua.

O quàm pulchrè faciunt huic inſtituto verba quædam aurea multo ſale aſperſa, quæ olim dixerunt Scytharum legati Alexandro Regi, qui nimia imperandi libidine captus, nullis finibus contentus erat, Si dii habitum corporis tui, animi aviditati, parem eſſe voluiſſent, orbis te non caperet, altera

tera

tera manu orientem, altera occidentem contingeres, & hoc assecutus, scire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. ab Europa petis Asiam, ex Asia transis in Europam. deinde si omne genus hominum superaveris, cum silvis, & nubibus, cum feris, ac bestiis gesturus es bellum. Sed quid? an ignoras arbores magnas diu crescere, una tamen hora extirpari? Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit. Ferrum rubigo consumit, & nihil tam firmum est, cui periculum non sit, etiam ab invalido. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene, lubrica est, nec invita teneri potest, impone felicitati tuæ frænos, facilius illam reges. egregium planè oraculum à barbaro ore prolatum, sed non barbarè. Q. Curt. lib. 7.

Insigni huic documento subscribit Archidamus Agesilai filius, is enim cum à Philippo Macedonum Rege, post cladem ab eo acceptam, litteras aculeatas minarum & terroris plenas accepisset, audacter respondit, Si tu (ô Rex) metieris umbram tuam, illa nihilo major erit, quam erat ante victoriam. Salsè quidem. Quoniam non est sapientis viri in rebus secundis animo intumescere, sed fortunæ volubilitatem, & humanarum rerum inconstantiam, præ oculis semper habere. cum verissimum sit illud oraculum longo usu comprobatum, Plutarc. in Laconicis.

Si fortuna volet fies de Rhetore Consul,
Si volet hæc eadem fies de Consulo Rhetor.
Prospera cuncta tibi? noli confidere Princeps,
Lubrica fortuna est, vitrea, vana, levis.

Caput XXIV.

Rebus in adversis non frangatur animus Principis, & metuent eum omnes gentes.

Egiæ fortitudinis præcipuum munus est, secundis rebus non extolli, adversis non deprimi, nullo metu frangi, nec se alium, in alia fortuna præbere, ut de ipso pleno jure possit decantari,

Etiam si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Quod quidem facilè assequetur Princeps, si clypeo prudentiæ munitus existat. Vir enim prudens, ita firmat virtute sua volubilem fortunæ rotam, quod minimè commovetur, nec ob ejus motum, nec ob ejus metum, sed instar cubi, impelli quidem potest, at non prosterni, quasi inclamet, Quò quò vertas. Cubus quippe, in quamcumque partem incubuerit, immotam stabilitatem habet, semperque sui similis est. Porro quanto magis fortuna conatur illum dejicere, tantò magis animi fortitudine resistit, quasi pila vento distenta, fluctibus huc, & illuc jactatur, non tamen submergitur, imo super undas exultando, per prosopopœiam inclamat, Inanes minæ. oppugnari quidem potest vir fortis, non expugnari. Verè opus gloriosum, in regno fortunæ, vicisse fortunam, at fortunæ telis frangi, non ingenui, & nobilis, sed vilis, & effœminati animi est. Quippe, non est mirum, in tranquillitate non concuti, mirum est ibi extolli aliquem, ubi omnes deprimuntur, ibi stare, ubi omnes jacent. sapienti viro nihil mali potest accidere,

Sen. ad Lucillum epist. 73.

re,

re, ſtat rectus ſub quolibet pondere, & nulla res illum minorem facit. Huic ſententiæ egregiè ſubſcribit Ambroſius. Sapiens vir, ait, non metu frangitur, non poteſtate mutatur, non extollitur proſperis, triſtibus non mergitur. ſiquidem vir fortis nunquam in alia fortuna eſt alius, ſed ſemper idem. Quod Philoſophi teſtimonio facili negotio comprobatur. inquit enim, Magnanimus, neque fortuna bona extollitur, neque mala deprimitur, quia de nullo infortunio triſtatur, in tantum quòd deviet à via rationis. ac ſi dixiſſet, Vir prudens neque proſpero rerum flatu trahitur, neque earum ventis reflantibus, retrahitur, ſed eundem ſemper agit curſum, & licet à diverſa, & adverſa fortuna agitetur, ipſe tamen nec diverſus, nec alius, ſed ſemper idem exiſtens, eundem animum, mentemque eandem, in diverſo & tempore, & ſtatu gerit, quaſi ſtella in orbe fixa, quæ licet orbis in gyrum agat, ipſa tamen non movetur, nota academica inclamante, Immobile in motu. Huc appoſitè facit, quod Plinius refert mirabile dictu de lapide quodam, quem Abeſton vocant Græci. hic cum ſemel ad ignem applicatus, flammam conceperit, nunquam extinguitur, quamvis maxima aquarum vi perfundatur. Pulchrè Poeta,

Ambr. in epiſt. ad Simplicianum.

Ariſt. lib. 4. ethic.

Arcadiæ tellus lapidem producit Abeſton.
Ferreus huic color eſt, naturæ mira poteſtas:
Nam ſemel accenſus, conceptos detinet ignes,
Extinguique nequit, perlucens perpete flammæ.

Dè Lauro ſcribit Geminianus, quod & brumali, & æſtivo tempore nativam retinet viriditatem. Ecce vir fortis in diverſa fortuna ſemper idem, Adamanti ſimilis, qui nec ferro infringi, nec igne abſumi poteſt, animi ſemper invicti ſigna oſten-

Gemin. lib. 3 de vegetab. c. 61.

ostendens. ità Leonidas Persæ cuidam minitanti, quod ipsi Lacedæmonii postero die ex sagittarum multitudine Solem non essent visuri, audacter respondit, In umbra igitur commodius pugnabimus. non minorem animi fortitudinem ostendit Pedaretus, signa cum hoste collaturus, cuidam enim dicenti, magnum esse hostium numerum, tantò, inquit, gloriæ plus referemus, quanto plures interficiemus. Hinc Poetæ fingunt Æolum imperare ventis. sed quorsum? nimirum, ut ostendant Principem in tractando imperii clavo, nullis turbationum tempestatibus succumbere, sed strenue, ac fortiter imperare. qui enim prudentiæ innititur, non solum in adversa tempestate novit navigare, sed etiam enavigare. Quippe, quod vir prudens novit temporibus obtemperare, & honestè cedit, qui tempori cedit, testis Antæus; qui quo magis ad terram usque ab Hercule deprimebatur, eò attollebatur eminentius. en typus viri fortis, prudentiæ innixi, qui novit ex depressione attolli, ex incommodis commoda capere, & ex malis bona elicere. siquidem fortitudo expers prudentiæ, fortitudinis nomen amittit, induit temeritatis. Præclara viri fortis testimonio comprobatur. Quid est enim, quod Theseus è labyrintho Dædalico, in quem semel detruso, nullus unquam dabatur regressus, sed accepto ab Ariadne fili glomere, impunè evasit? novit qui sapiens est, non solum in pericula se immergere, sed etiam è periculis emergere. Iacent ergo omnes in imperii custodia vires, nisi adsit sapientis viri prudentia, quæ sola omnibus occurrit incommodis.

Quocirca Echinum, sapientis symbolum constituerunt antiqui, hac ducti ratione, Quoniam hoc animal, quasi temporum observans momenta, duo latibu-

latibuli extruit orificia, unum Boreæ, alterum Austro expoſitum. Borea igitur ſpirante, ei, quod eſt expoſitum occludit, reſerat alterum, & è contra, Auſtro ingruente, pandit Boreale, altero clauſo.

Quid ex hoc naturæ documento? hoc nimirum, virum ſapientem non frangi debere, ſed tempori ſerviens, forti prudentia tolerare debet quælibet adverſa, Academicum illud decantando, Flectimur, non frangimur undis. Solet enim prævidere fortunæ conatus, multo ante quam occurrant, proinde non animo cadit, ſed ſtrenuè ſuſtinet omnia: quia jacula, prævisa, ait Gregorius, minus feriunt. quia facilè, ait Seneca, adverſam fortunam ſuſtinere poteſt, qui ſemper expectat. quia præmeditatio futurorum malorum, ait Cicero, lenit eorum adventum, quæ venientia longè antè videris. videntur enim omnia repentina graviora. Hoc ſanè aureum regnandi inſtitutum experimento teſte, plurimi docuere ſapientes. Cic. lib. 1 Tuſcul.q.

De Socrate ſapientiſſimo viro, nonne ſcribit Seneca, quod ita conſtans in utraque fortuna fuit, ut nunquam viſus fuerit in vultu mutatus? verba Philoſophi ſunt hæc, Non hilariorem quiſquam, non triſtiorem Socratem vidit, æqualis ſemper fuit, in tanta inæqualitate fortunæ. Sen. epiſt.105.

Pericles Athenienſium dux, intra quatuor dies duobus filiis orbatus, non ingemuit, ſed nec priorem frontis habitum mutavit.

Xenophon, filii morte nuntiata, ſacrificium, cui tunc intererat, non omiſit, coronam tantum, quam capite geſtabat, depoſuit, mox interrogans diligentius, atque audiens, quod ſtrenuè pugnans cecidiſſet, coronam ipſam capiti repoſuit.

Quid de Anaxagora? hic mortem filii nuntianti, re-

ti respondit. Nihil novum, aut inexpectatum audio. ego enim cum sim mortalis, sciebam me genuisse mortalem.

Demetrius Phalereus dux Atheniensium egregius, in diversis, & adversis fortunæ eventibus, nunquam diversus, & alius, sed semper idem fuit, quod ex hoc præcipue conjici potest. ob præclarissima gesta, trecentæ ei statuæ ab Atheniensibus erectæ fuerunt, at post Cassandri obitum, qui eum Atheniensibus præfecerat, æmulorum invidia in Ægyptum fugere fuit compulsus. ibi autem cum accepisset illas omnes statuas disjectas esse, & in matulas per ignominiam conflatas, subridens, ait, Statuas quidem evertere potuerunt invidi, at præclara gesta, quorum gratia, illas erexerunt, nullo unquam tempore abolere poterunt. Hinc Sapiens dicebat: Melior est vir patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Verè fortis animus est, quem infortunia non dejiciunt, talis fortitudo fuit in Philippo Secundo Hispaniarum, atque Indiarum Rege, cujus contra Britannos classem maximam, cùm Oceani rabies ita devorasset, ut vix nuntius ad regias aures elaberetur, eo Rex audito, mox ait, Classem ego contra homines, non contra ventos, & elementa conflaram. Fortis animus, qui mortem quasi per ludum suscipit, talis fuit in Anaxarcho philosopho, qui jussu Anacreontis tyranni positus in concavo saxo, ut tunderetur, per jocum dixit; Tunde, tunde, ô tyranne, vas Anaxarchi tundis, non Anaxarchum. Fortis animus, qui exilio non movetur: talis fuit in Agrippino Romano, cui ad mensam accedenti, cùm repentinus satelles, à Nerone Cæsare missus, sine mora exilium ad urbem Ariciam denuntiasset. Ergo, inquit, Ariciæ cœnabimus.

Prov. c. 16.

Fortis

Fortis animus, qui si injuriis fortè petatur, respondet, Non memini me læsum. sic dicebat Cato. Fortis animus, qui cohibet iram. talis fuit in Philippo Alexandri patre, cum enim urgerent Macedones, Sume pœnas, ô Philippe, de intoleranda Græcorum ingratitudine, qui tantis abs te beneficiis ornati, de te tam turpiter obloquuntur, tunc Rex vir sapiens, sic respondit; Non benè suadetis amici, qui bene accepti mala rependunt, quanto pejora mala provocati reponent? magnanimi Principis oraculum, non enim abjecti, sed strenui est perferre injurias, nam quemadmodum, ait Plutarchus, stomachi arguit imbecillitatem cibos non continere, ita infirmo, atque infimo se prodit animo, qui ne verbum quidem sustinere potest.

Nec silentio prætereundum egregiæ fortitudinis exemplum, quod sancta Melania cunctis mortalibus reliquit imitandum. nam calente adhuc mariti corpusculo, & nec dum humato, ecce nuntius refert duos filios simul occubuisse. Quis illam tunc non putaret more materno, sparsis crinibus, veste conscissa, lacerum pectus invadere gemitibus ad cælum usque elatis? mirum dictu. Lachrymæ gutta non fluxit, immobilis stetit, & virili pectore firma, ad pedes advoluta Christi, quasi ipsum teneret, dixit, Expeditius tibi servitura sum Domine, quia tanto onere me liberasti.

Sed quid dicemus de Imperatore Mauritio præstantissimo viro? hic cùm à Deo postulasset, ut de illo in præsenti vita vindictam sumeret, mox divinitus revelatum est ei, quod peccatorum suorum vindicta servo cuidam suo, qui appellabatur Phocas, commissa est. Qui Phocas cum contra dominum suum conspiraret, regnumque tyrannicè occuparet. Mauritium tandem cum uxore, &

Niceph. lib. 18 hist. ecclef. cap. 40.

& octo filiis interfecit. At devotus Imperator cum intelligeret hoc à Deo fuisse permissum, adeo patienter, & strenuè, uxoris, & filiorum necem pertulit, quod humi prostratus, nihil aliud proferebat, quam illa Davidis verba, Iustus es Domine, & rectum judicium tuum. O regiæ fortitudinis exemplum tanto Principe dignum! Ecce (ô Principes) egregia historiarum monimenta vobis proposui, ut hinc discatis in Regnis administrandis, non adversis frangi, sed (palmæ victricis ad instar) ad sydera elevari, audacter, & strenuè inclamando, Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.

Rebus in adversis regalia corda probantur,
Quæ concussa gravi turbine firma manent.
Magnanimi proprium, sævis non frangier undis,
Et sapientis opus, cedere temporibus.

Capvt XXV.

In sublevandis pauperibus, sit pius Princeps, & multiplicabitur substantia ejus.

Vod de sapientia omnium virtutum parente, dixit olim Salomon Rex sapientissimus, hoc idem liceat
Sap.c.7. Principi cuilibet, de regia in pauperes largitate proferre. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Ecquod nam bonum potest à Principe desiderari, quod ab eleemosyna non profluat abundè? Quid, quæso, habes in votis? thesauros tuos nec fraude, nec vi, in tuto collocare. Frange esurienti panem tuum. Siquidem panem, quem ponis in mensa pauperis, non perdis, sed deponis, non amittis, sed commit-

committis perpetuò ſervandum. Hoc probe noverat Sapiens, idcirco conſulebat potenti; Mitte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas, & poſt multa tempora invenies illum. Hinc Beatus Laurentius tyranno dicebat; Facultates Eccleſiæ, quas requiris, in cæleſtes theſauros manus pauperum deportaverunt. Eccl. c. 11.

Hoc idem ſentiebat Martinus, ſingulari in pauperes benignitate inſignis, cum enim ſub ſignis, gregarius adhuc miles ageret, & mendicus quidam nudus, eleemoſynam ab eo poſtularet, argentum autem, & aurum tunc ei non eſſet ad manum, arreptam ex humeris chlamidem, diſſecuit mediam, ſibique partem ſervans, mendico alteram, magna liberalitate donavit. Quis tale facinus audivit unquam? ô benignitatem incomparabilem. dixit olim Poeta, Fulgoſ. li.4. c.8.

Nulla fides, pietaſque viris, qui caſtra ſequuntur.

At contrarium re ipſa oſtendit Martinus egregius miles. Quippe, qui caſtra adhuc ſequens, clariſſimum ſuæ pietatis argumentum dedit. Onuphrius ſcriptor inſignis, de Alexandro Quinto Pontifice refert, quod ita in omnes, ſed præcipuè in pauperes munificus fuit, ut prorſus nihil ſibi reliquerit, Quare per jocum interdum dicere ſolebat, ſe divitem Epiſcopum fuiſſe, pauperem Cardinalem, mendicum Papam, ob profuſas, & ingentes largitiones. Onuphr. de vitis Pontif.

Carolus Borromæus noſtris temporibus inter Sanctos relatus, nonne vendidit Principatum, ut pauperibus ſubveniret? quem poſteà perpetuo duraturũ invenit in cælis, in manu Dei depoſitum. Noverat quippe vir ſanctus, Principem non eſſe dominum abſolutum, ſed diſpenſatorem bonorum, quæ à Deo accepit, proinde non diſſipanda Fulgoſ. li.4, c.8.

pro

pro libito, ſed prudenter diſpenſanda, nam quod pauperibus erogatur, non diſſipatur, ſed deponitur diu ſervandum, quod carmine ſatis eleganti expreſſit Martialis,

Martial. lib. 5.

Callidus effracta fur nummos auferet arca,
Proſternet patrios impia flamma lares.
Debitor uſuram pariter, ſortemque negabit,
Non reddet ſterilis ſemina jacta ſeges.
Diſpenſatorem fallax ſpoliabit amica.
Mercibus extructas obruet unda rates.
Extra fortunam eſt, quidquid donatur egenis,
Quas dederis, ſolas ſemper habebis opes.

NB Hoc solu habui quod dedi. qd Expendi. Donaui. Seruaui. Habui. Habeo. perdidi.

Hinc Marcus Antonius omnibus divitiis diſtributis, frequenter dictitare ſolebat, Hoc ſolum habui, quod dedi. Huc facit appoſitè quod olim accidit Romæ. Cùm enim ſepulchrum quoddam aperiretur, inventus eſt in eo lapis, in quo verba hæc inſculpta erant, expendi. donavi. ſervavi. habui. habeo. perdidi. Convenerunt eruditiores viri, qui hoc modo interpretati ſunt, Quod expendi, habui. quod donavi, habeo, quod ſervavi, perdidi. quaſi mortuus loqueretur dicens, Solum bonum, quod feci, illud habeo in manu Dei depoſitum. verum eſt enim ſacrum illud Ioannis oraculum, Opera illorum ſequuntur illos. Hoc probè noverat optimus Princeps Amedæus, ut ſcribit Volaterranus, proindè facultates ſuas apud pauperes depoſuit, quas deinde copioſè recepit. hiſtorici verba hæc ſunt, Amedæus Dux Sabaudiæ, cujus erat avus ille Amedæus, qui in Concilio Baſilienſi Pontifex factus eſt, rogatus quondam à quibuſdam Oratoribus, ſi quos haberet canes, oſtenderet, annuit Princeps, ut poſtera die redirent, cùm verò adeſſent, Amedæus in porticu regia, ingentem à latere ædium mendicorum multitudinem eis

Raphael Volat. li. 3. geographiæ de Gallia Narbonenſi.

eis oſtendit, una diſcumbentium. Hi ſunt, inquit, canes mei, quos alo quotidie, quibus cæleſtem gloriam me ſpero venaturum. quaſi alter Abrahamus, qui in ipſo fervore diei, tanquam venandi, aucupandique gratia ſtabat. Hunc itaque ducem imitare (ô Princeps) tunc omnia feliciter cadent, & præ lætitia geſtiens, exclamabis; Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Adhuc ſitis? Ecquid velles? bonorum multiplicationem? audi divinum verbum cælitus emiſſum, Honora **Prov. c. 3.** Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur frumento horrea tua, & vino torcularia redundabunt. & bene dicit de primitiis, quia Deo meliora ſunt offerenda. hinc patet ſolutio illius quæſiti, **Gen. 4.** cur Dominus reſpexit ad Abel, & ad munera ejus, ad Caim autem non reſpexit? quia, ut ſcribit Cyrillus, Abel obtulit quæ inter gregem præſtantiora erant; **Cyrill. li. 2 in Gen.** obtulit enim ex primogenitis ovium; at Cainus deteriora Deo maximo offerre non erubuit, & meliora ſibi ſervavit. Reſpexit autem primo ad Abel deinde ad munera, ad inſinuandum, quod externæ oblationes non ſunt Deo gratæ ſecundum ſeipſas, ſed ratione offerentium placent, aut diſplicent. Verum cum de externis loquor oblationibus, non eſt ſermo de Auguſtiſſimo ſacrificio legis Euangelicæ, quo Chriſtus offertur, hoc enim Deo acceptum eſt, licet à ſacrificante indigno offeratur Domino. Sed quo ſigno cognoſcitur ſacrificium Abelis magis acceptum? per ignem de cælo miſſum, qui conſumpſit ſacrificium Abelis; Caini autem non conſumpſit, ita refert Hieronymus lib. de traditionibus Hebraicis in Geneſim. hoc exemplo diſcant Principes meliora offerre Deo, & centuplum accipient etiam

in hac

in hac vita. verùm eſt enim illud oraculum, Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperi. hæc ſponſio Dei eſt; qui mentiri non poteſt. Fidelis eſt Deus in omnibus verbis ſuis. ſpopondit? datam fidem ſervabit. licet enim quidquid Deo damus, ab ipſo receperimus, damus tamen ut noſtrum, cujus ipſe nos dominos fecit. Siquidem, ut ait Sotus, poſtquam Rex dono dedit oppidum civi, poteſt poſtmodum civis, ſi aliquid debeat Regi, inde ſolvere. Veriſſimum eſt, non inficior, quod quidquid boni habemus, à Deo habemus, ſed immenſa Principis benignitas, dum creavit hominem ad ſuam imaginem, ratione, & libero arbitrio dotavit, qui eſſet dominus ſuarum actionum, ac ſubinde ſuarum rerum. Nec valet argumentum, Servus non poteſt pro aliquo debito ſatisfacere, quia totum quod habet, domini eſt, non valet, quoniam licet homo ſit ſervus Dei, non tamen eo modo, quo ſervus emptitius, nam hujuſmodi ſervus, non eſt ſui juris, nec liberum habet ſuarum rerum dominium, ſed omnia ſunt domini, at homo, Dei clementia, libera facultate decoratur, qua poſſit dona data Deo donare, & ab ipſo longè majora recipere cumulatiore menſura. Quod multorum exemplorum auctoritate, haud erit difficile comprobare. mulier quædam Sareptæ incola, ut Regum narrat hiſtoria, hac virtute inſignita, Heliæ prophetæ ſemel eleemoſynam impertivit. At quid hinc? nonne multiplicibus, variiſque beneficiis remunerata fuit? illa ſiquidem audire meruit, Hæc autem dicit Dominus Deus Iſrael, hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, uſque ad diem, in qua Dominus daturus eſt pluviam ſuper faciem terræ. nam qui facultatem tribuit pauperi, ipſe eſt, ait Chryſoſtomus, qui beneficio fruitur, cen-

Prov. c. 19.

Sotus 4 ſentent. diſt. 19. q. 1. a. 2.

D. Th. 4 ſent. diſt. 15. a. 2.

3 Reg. c. 17.

centupla nempe fœneratione recipiens. Sicut enim qui ſeminat, dum jacit granum, non perditum credit, ſed multiplicandum expectat in meſſe; ita qui eleemoſynam ſeminat, non amittit panem ſuum, ſed multiplicat, etiam in hac vita. Huc facit opportune, quod legitur in ſpeculo exemplorum. Abbas quidam hoſpitalis erat, & circa pauperes pius, quantoque amplius opera charitatis exhibuit, tanto illi, ac domui ejus Dominus benedixit. Poſt ejus mortem ſucceſſor ejus avaritia ductus, hoſpitalitatem excluſit, conſuetaque erga pauperes ſubſidia ſubtraxit. charitate igitur excluſa, proficere non potuit monaſterii ſubſtantia, imo brevi temporis intervallo ad tantam inopiam devenit, ut vix haberent Monachi quod manducarent, die vero quadam vir quidam venerandæ ætatis venit ad oſtiarium, quæſivitque hoſpitium, quem quidem ille clam collegit, ac hoſpitalitatis officium illi impendit, hoc etiam adjiciens, Nulla te capiat admiratio bone vir, quod tam negligenter & parce tibi procuro, quandoquidem magna rerum penuria in cauſa eſt, aliquando talem vidi monaſterii ſtatum, ut ſi adveniſſet Epiſcopus, cum maxima charitate, & rerum omnium copia fuiſſet receptus. tunc reſpondit ille ſenex dicens; Duo fratres expulſi ſunt de hoc monaſterio, niſi illi reducantur, nunquam bonus monaſterii ſtatus erit. horum fratrum unus vocatur, Date, alter vero, Dabitur, ſicque ſtatim ab oculis ejus receſſit. Oſtiarius autem Abbati, fratribuſque audita recitavit. reſumpta eſt itaque hoſpitalitas, & cœpit monaſterium, ut prius refloreſcere, benedicente illis Domino.

Chryſ. hom. 27 in Gen.

Nec eſt valde diſſimile quod ſcribit Georgius Cedrenus, exemplum verè memorandum. Cum

Georg. Ced. in compendio hiſt.

 quidam

quidam Epiſcopus, ait, prædicaret inter Sarracenos, quendam eorum convertit,& baptizavit,poſtea autem cùm ſuaderet ei, quod faceret opera miſericordiæ,dicente Domino in Euangelio;Centuplum accipietis, & vitam æternam poſſidebitis. ille mox venditis omnibus dedit pauperibus,& obdormivit in Domino. Cùm autem filii ejus traherent Epiſcopum ad judicium Sarracenorum, litemque Epiſcopo intentarent, ſuper hoc quod patri centuplum promiſiſſet,neque tamen promiſſis ſtetiſſet,quandoquidem eos exheredes reliquiſſet, Epiſcopum reſpondiſſe fertur, Deum in alia vita illum patrem remuneraſſe. adductus itaque ad defuncti tumulum, mortuum adjuravit in nomine Domini Noſtri Ieſu Chriſti, ut diceret, utrum ſibi benè fuerit de promiſſo perſolutum, reſpondit cunctis audientibus defunctus; Centuplum accepi, & vitam æternam poſſideo. hoc audito omnes in admirationem rapti, laudabant Deum dicentes: Fidelis Deus in verbis ſuis.

Gregor. Turon. in hiſt. Franc. Prov.c. 19.

Hoc apprimè intelligebat Tiberius Secundus Imperator. is enim ita copioſe bona pauperibus erogabat, quod Imperatrix eum ſæpius objurgabat, cui ille,Nè turberis domina,Deus providebit fiſco noſtro, an neſcis quod fœneratur Domino, qui miſeretur pauperi? accidit autem quod altera die deambulans per aulam regiam, vidit lapidem marmoreum,ſigno crucis inſignitum pedibus conculcari; Non eſt bonum, inquit,rem ſacram pedibus conteri, & protinus præcepit illum erui. ſed ſub iſto alius denuò lapis eodem notatus ſigno apparuit, quem itidem ſuſtulit. tertium deinde vidit penitus ſimilem, & hunc juſſit elevari,mox theſaurum inæſtimabilem invenit. Quid dicis, ô Princeps, multiplicantur, non minuuntur opes pauperibus

Paul. diac.lib. 6.cap. 3 hiſtor. Longob.

ribus distributæ. Frumentum in horreis reconditum non augetur, imò sæpe à vermibus corroditur, à muribus vastatur, à tineis dissipatur, situ corrumpitur, at in terram projectum, uberrimum fructum affert, pecunia in arcula reposita, sæpius direptioni committitur, at in pauperes collocata, fructum centies multiplicatum in hac vita producit, & posteà vitam æternam ministrabit. unde jure optimo licebit tibi acclamare, Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.

Sed quid amplius immoror? quid adhuc velles? ab omni angustia eripi? ab omni periculo
erui? ab omni malo liberari? conclude eleemosy- Ecclesi. c.
nam in sinu pauperis, & ipsa exorabit pro te ab 29.
omni malo. Græca lectio habet, & ipsa eximet te ab omni afflictione. quod quidem exemplo sanè insigni comprobatur. Mulier quædam, cujus filiam violaverat Zeno Imperator, orabat sæpe cum lachrymis ante B. Virginem, dicens: Vindica me de
Zenone Imperatore, cùm ergo multis diebus hoc Prat. spi-
faceret, apparuit ei Beata Virgo dicens; Crede rituale
mihi mulier, ultionem tuam sæpe facere volui, sed c. 175.
manus ejus prohibuit me. erat enim pietatis amans. ita sentiebat Serenissimus Princeps & Va-
tes, proindè dicebat: Beatus qui intelligit super Psal. 40.
egenum & pauperem, Divus Hieronymus legit; beatus qui cogitat de paupere. Euthymius ex Græco, beatus qui cogitat super inopem, non ex-
pectans, ut petat. Quemadmodum Sol non ex- Arist. li.
pectat preces, ut exoriatur, sed illico fulget, & 5 Ethic.
salutatur ab omnibus, ita nec Princeps expectet laudes, & preces, ut benefaciat, sed sponte conferat beneficia, & æquè ac Sol amabitur, & sic de ipso decantabitur, Etiam non poscentibus offert. Sed quid eveniet? In die mala liberabit

eumDominus. Symmachus legit in die afflictionis. dic quæſo, ô Princeps, quibus curis opprimitur cor tuum? quid angeris? imperium turbatur? deficiunt populi? ingruunt infortunia? manus munificas extende in pauperes, mox erit tranquillitas magna, & ſedebit Regnum tuum in pulchritudine pacis. Ludovici Francorum Regis ſumma accedit auctoritas. Cùm enim orbis totus diris ſeditionibus eſſet perturbatus, ipſe ſuum Regnum magna ttanquillitate regebat. ſed quo præſidio? noctis tempore mutata veſte ipſemet eleemoſynam pauperibus erogabat, dicebatque ſervo, Ecce præſidium civitatis, hi ſunt milites egregii, qui regnum meum ſummo fœdere, ſummaque pace fulciunt, & nunc ſtipendium eis ſolvo. omni quidem jure beatus iſte Princeps hac pietate ſtipatus poterat dicere: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Quid adhuc quæris? vis in Regno ſimilis eſſe Deo? audi Deum ipſum in-

Luc.c.6. vitantem. ſed qua comite? pietate, Eſtote miſericordes ſicut & Pater veſter miſericors eſt. ac ſi diceret, Vos qui in terris vices meas geritis, imitamini pietatem meam in omnes creaturas ſeſe diffundentem. Percurrite intellectu à ſummo cælo uſque ad abyſſos, & videbitis, quod ad omnes diffuſum eſt oleum miſericordiæ meæ, nec eſt creatum, quod ſe abſcondat à calore meo. tu quoque, ô Princeps, opera pietatis impertire, quandoquidem Princeps apud Hebræos ſonat beneficus, & tunc mihi ſimilis eris, quod ſi ſecus feceris, ad Regni cæleſtis gloriam, ad quam aſpiras, nunquam tibi patebit acceſſus. Cur putas voluiſſe Salomonem valvas Templi Moſaici olivæ conſtrui tabulis? quoniam miſericordiæ eſt ſymbolum. quaſi vellet innuere, ſicut per oſtium patebat

bat introitus ad Sancta Sanctorum, sic per misericordiam ad cælum semita recta. Quare Rex regum ex monte olivarum voluit in cælum ascendere? ut ostenderet per misericordiam, quæ olivarum monte figuratur, ad Paradisi gloriam ingressum parari. quod apprime figuratur per columbam, quæ egressa tempore diluvii rediit ramum gestans olivæ virentibus foliis in ore suo. paradisi non ingreditur gaudium, nisi qui misericordiæ decoratur foliis. hinc Dominus enixè hortabatur potentes ad pietatem, quæ ducit ad vitam, qua qui caret, ad salutis portum haud facile perveniet. En oraculi testimonium, Facilius est camelum intrare per foramen acus, quàm divitem intrare in Regnum cælorum. Porro quia hic locus non est ita facilis, proinde duplicem expositionem adducemus, prima est Theophylacti, qui per camelum, funem nauticum intelligit, sicut enim iste funis integer, per foramen acus ingredi non potest, divisus in singula fila facile ingredietur, sic divitiis potens nisi pauperi subveniat necessitatem habenti, cælum ingredi nequaquam poterit. Altera expositio est Cajetani, qui asserit, Hierosolymis portam quandam esse ita angustam, quod foramen acus appellabatur. Per hanc portam camelus onustus, & collo erecto nullatenus ingredi poterat, nisi demisso prius capite, & sarcina deposita, sic dives nisi prius caput inclinet per humilitatem, & sarcinam deponat per pietatem, nunquam in Civitatem sanctam introibit. Cæterum si divitias in fila pauperibus distribuat, ad cælestem gloriam evolabit, ubi cum ingenti exultatione poterit cum Beatis canere, Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Quid plura? hoc tantum dicam, quod est summa

Matth. c. 19.

rerum, exoptas nè ô Princeps extremum diem claudere feliciter ? audi Hieronymum dicentem,

Nunquam memini me legiſſe mala morte mortuum, qui libenter opera pietatis exercuit, habet enim multos interceſſores, quorum preces impoſſibile eſt non exaudiri. Sed plus ultra, audi rem dictu incredibilem, veram tamen; velles poſt mortem, carnis tuæ incorruptionem ? ſit erga pauperes munifica manus tua, & quod cupis, ſuccedet ex votis. Polydorus Virgilius de Oſualdi Scotorum, & Anglorum Rege, ejuſque eleemoſynis ſcribit, in hunc modum, Oſualdus bonus Princeps, miræ ſanctitatis, ac pietatis, eo ipſo die, quo Chriſtus Ieſus à morte vitam reſumpſit, dum prandebat, diſcumbente cum eo ſancto viro, ac Epiſcopo Aidano, à miniſtris intellexit, frequentes pro foribus domus circumſtare pauperes cibum petentes. Tunc pius Princeps charitate motus, lancem argenteam cum cibariis, quæ ad manus prima aderat, pauperibus minutatim dividendam dedit. Aidanus ob hujuſmodi præclarum liberalitatis facinus ad Regem converſus, & ejus dexteram apprehendens, inquit, Nunquam putreſcat iſta manus. quod vir utique ſanctus divino afflatus ſpiritu cecinit, ut rei probavit eventus. nam illa manus, conſumpto poſthac corpore, integra ſemper manſit, quæ capſula decenti condita in urbe regia multa cum veneratione diu ſervata eſt. En ſanctæ pietatis præmium, non ſolum ſubſtantiæ multiplicatio, ſed etiam carnis incorruptio. Ad hanc igitur concurrite Principes, ad hanc confugite, ſub hac requieſcite. eſt enim porta ſalutis, in qua inveniuntur omnia bona. proindè licebit

licebit dicere, Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.

Nè ſis ipſe miſer, miſeris ſuccurrere diſce.
Dives opum eſt, inopi qui dare novit opem.

Caput XXVI.

Cogitet quotidie Princeps ſe brevi moriturum, mox tumentes ſuperbiæ fluctus confringet.

ORbis totius Conditor, ac omnium dominantium Imperator, dum in admirabili Transfigurationis triumpho (Solis inſtar) glorioſus undique coruſcaret, Moyſe & Helia ſtipatus, præſtantioribus Apoſtolis ſociatus, choris Angelicis comitatus, in tam excelſo dignitatis culmine, conſtitutus, de quibus, quæſo, agebat? an de triumphis? non ita quidem. ſed de mortis memoria ſermonem habuit, loquebantur de exceſſu quem completurus erat in Hieruſalem. Luc. c. 9. Quid hinc? ut edocerentur homines, & præſertim Principes, mortis memoriam, gaudiis humanis eſſe intermiſcendam. Cui inſtituto etiam Ethnici, ſolo naturæ lumine illuſtrati, obſequentiſſimi fuere. Siquidem, Divo Hieronymo teſte, antiquitus apud Romanos, in more poſitum erat, ut Imperatorem Romæ triumphantem, quiſpiam, Senatus nomine, præcederet inclamando, Reſpice ad eos, qui te præceſſerunt, & memento te eſſe moriturum. nempè, ut hoc remedio temperarentur laudes humanæ, nè fortè Princeps, tantæ celſitudinis majeſtate elatus, inani faſtu intumeſceret. Quin etiam

Claudius Paradinus, vir apprime eruditus, recenſet in coronationibus Imperatorum, hujuſmodi genus uſitatum fuiſſe. nempe, ut eo ipſo tempore, quo capiti corona, manibus verò imperiale ſceptrum imponebatur, egregius ſepulchrorum fabricator, tres diverſos lapides, alabaſtrum, iaſpidem, & porphyrum afferret, ut ex illis, habito delectu, ſepulchrum conſtrueretur, alta voce inclamans,

Elige ab his ſaxis, ex quo Auguſtiſſime Cæſar,
Ipſe tibi tumulum, me fabricare velis.

Ptolemæus Philadelphus Ægypti Rex, inter medias epulas triſtem mortis imaginem, ac mortui cranium, ſemper ad latus habuiſſe fertur, atque hanc à miniſtris interdum vocem in menſa repeti juſſiſſe, Inſpice Rex, & cogita, talem te cito futurum. Egregium hoc Ptolemæi factum, veterem Ægyptiorum laudabilem conſuetudinem mihi revocat in mentem. refert Herodotus magni nominis hiſtoricus, apud Ægyptios hunc fuiſſe morem, nimirum, in magnis conviviis mortui hominis caput ante oculos proponere; moxque inter pocula ſubjicere, Mementote, quo tandem redigendi ſumus, eo ſanè conſilio, ut conditionis ſuæ memores, moderatius fruerentur voluptatibus. ob hanc cauſam ſæpè admonebat Salomon dicens, Oculi ſapientis in capite ejus. per caput intelligit Olympiodorus cæleſtia, ille tenet oculos in capite, qui purgato intellectu, contemplatur ſuperna, eò quod caput, eminentia quædam ſit, & totius corporis pars ſuprema, qui vero circa terrena occupatur, habere dicitur oculos in pedibus, qui ſunt infima pars, de quibus Vates dicebat; Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram. quando ergò dixit Salomon; Oculi ſapientis in capite

Herod. lib. 3.

Eccl. c. 2.

capite ejus, vult insinuare, quod sapiens, oculos habet ad cælum. Gregorius per caput intelligit Christum, dicente Paulo, Caput viri Christus. oculi ergo sapientis in capite ejus sunt, dum Redemptoris sui opera, quæ imitari debet, contemplatur. In divinis litteris, caput significat principium, unde, ubi vulgata nostra legit; In principio creavit Deus cælum, & terram; alii transferunt, In capite, confirmatur per illud Psalmi; In capite libri scriptum est de me. Titelmanus hic per caput, intelligit principium libri Psalmorum. dum dicit ergo Salomon; Oculi sapientis in capite ejus, perinde est, ac si diceret; Oculi sapientis in principio ejus. quod est principium ejus? respice ad primum caput Genesis; Formavit Deus hominem de limo terræ. hoc est principium, ad quod respicit sapiens, nempe, ad lutum, ex quo formatus est.

Lib. 2 moral. c. 4. 1 Cor. c. 11.

De Philippo Macedonum Rege, nonnè produnt historiarum monimenta, ipsum in aula regia puerum habuisse, huic tantum muneri destinatum, ut quotidie ad eum ingressus, tale quid proferret? Memorare, ô Rex, te esse hominem. tunc Rex, miseram conditionem considerans, tales è pectore effundebat voces, Heu me miserum, homo sum, & proinde mortalis, & in cinerem redigendus, quasi diceret,

Stobæus serm. 19. Ælian. lib. 5, c. 15.

Post hominem vermis, post vermem fœtor, & horror,
Sic in non hominem, vertitur omnis homo.

Vtinam nostrorum temporum Principes, egregium hunc Heroem, paganum licet, imitarentur, dicerentque inclamantes, En homo sum, & mortalis, quod si mortalis, cur ita vivo; ac si nunquam moriturus? si moriturus, cur in me vitia non commoriuntur? in vermes convertendus

 sum,

ſum, quomodo ergo me ipſum, ad meliorem frugem non converto? rationem exactè redditurus ſum, quomodo ergo lachrymarum imbribus perfuſus, toto corpore non contremiſco?

Quid ſum miſer tunc dicturus,
Quem patronum rogaturus,
Dum vix juſtus ſit ſecurus?

Hæc eſt memoria in Principe laudanda, non illa quidem Mithridatis, qui duarum & viginti nationum, quibus imperabat, linguas adeò callebat, ut ſingularum oratores palam audiret, & redderet ſine interprete reſponſum. non Cyri Perſarum Regis, qui ſingulos ſui exercitus milites, qui penè innumerabiles erant, propriis nominibus appellabat. non Themiſtoclis, qui recordabatur, etiam quæ nollet, quæ vellet, non poterat oblivifci. non Senecæ, qui in prodigium uſque eò proceſſit, ut duo millia nomina recitata, quo ordine erant dicta, referebat. ſed ejus in primis memoriam probo, qui ſui nunquam capitur oblivione, oraculum Delphicum præ oculis habens, Noſce teipſum. quod eſt dictu, Memento te eſſe hominem, & proindè moriturum. deberet enim Princeps, tria hæc habere verba in corde radicitus infixa. Scio me aſcendere, ut deſcendam; virere, ut areſcam; adoleſcere, ut ſeneſcam, & demum vivere, ut moriar. cui concinnè adagium illud, Homo bulla. quo admonemur, humana vita nil eſſe inanius, eſt namque (inſtar bullæ) quæ apparet in aquis momento temporis enaſcens, ſimul & evaneſcens,
Iac. c. 4. ſic homo, Divo Iacobo teſte, eſt vapor ad modicum parens, qui deinceps exterminabitur. Hinc
Iſa. c. 40. Iſaias vocat hominem, herbam; Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quaſi flos agri. Siquidem herba primò vireſcit, mox areſcit, tan-
dem

dem putreſcit, homo vireſcit in flore juventæ, areſcit in ſenio, putreſcit in morte. Adverte, quod dicitur, flos agri, non horti; quare hoc? quia flores horti, nempè, lilia, roſæ, hyacinthi, & id genus, per aliquos dies remanent florentes, at flores qui in agris creſcunt, variis periculis ſunt expoſiti, qui vel à prætereuntibus carpuntur, vel pedibus proteruntur, vel à beſtiis depaſcuntur, ita fermè de homine, proinde dicebat Iobus; Qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra. Porrò ex omnibus floribus, qui in hortis, vel agris virent, nullus eſt qui duas ſuſtineat brumas, aut bis nivoſum gelu patiatur, rident quidem in Vere, folia explicant, venuſtatem oſtentant, odorem ſpirant, & colorum varietate delectant, ſed quàm primùm, ut aëris Hiems ingruit, & bruma rigere incipit, cervices demittunt, colorem amittunt, omnis decor evaneſcit, & ſenſim penitus emoriuntur. idem de hominibus dicendum. quis eſt inter tot hominum millia, qui ad ducentos annos pervenerit? imò quis ad centum? quàm pauci ad ſexaginta? Ad hanc rem facit appoſite ęnigma illud ab Oedipo declaratum. Quodnam eſt illud animal, quod dicitur quadrupes, bipes, & tripes? En homo, qui graditur in infantia quatuor pedibus, quia manibus quoque, pedum vice nititur, & reptat, deinde confirmato gradu, duobus pedibus ſe ſuſtinet, donec decrepita ætas baculum, quaſi tertium pedem addit. ſed quia miſer homo luteos habet pedes, proinde ad primum lapidis ictum, ſtatua corporis citò corruit, in cinerem redigenda. inter mortuum & vivum differentia eſt in ſolo puncto. Hebræi enim, ſi credimus Euſebio, unico nomine ſignificant hominem vivum & mortuum, nimirum, methim, ſed cum ſcribi-

Iob c. 14.

Euſeb. li. 10 de præparat. Euang. c. 2.

ſcribitur, ſolo puncto diſtinguitur, quia ſi ſcribatur cum teſerè, duobus punctis ſic diſpoſitis (..) ſignificat mortuum, ſi autem ſcribatur cum ſeba, punctis aliter diſpoſitis, hoc modo, nimirum (:) ſignificat vivum, itaque idem nomen diverſo modo ſcriptum, ſignificat vivum & mortuum. en vita brevis, quæ in ſolo puncto conſiſtit. ô miſeram Principum conditionem, quandoquidem Reginæ morti ſceptra ligonibus æquanti, tributa ſolvere, & ipſi, vel inviti coguntur.

Pallida mors æquo pulſat pede
Pauperum tabernas, Regumque turres.

Valer. Max. lib. 8. Quis unquam felicior Alexandro, qui ob res præclare geſtas cognomen magni adeptus eſt? mors tamen illum rapuit, vermibuſque corrodendum tradidit, cujus acerbi caſus fama audita, plurimi ad ſepulchrum convenere philoſophi, quorum alter dixit, Heri ô Alexander multos poteras à morte liberare, hodie mortis jacula non potes evitare. alius verò ſic diſcurrebat, Heri, ô Alexander, ingenti Imperio tumebas, proinde te gentes timebant, hodie ſuper faciem tuam impune diſcurrunt vermes. Heri, ô Alexander, exclamabant alii, orbis totus non ſufficiebat tibi, audiens enim ab Anaxagora plures eſſe mundos, non ſine lachrymis dixiſti, Heu me miſerum, qui ne uno quidem adhuc ſum potitus. ſed hodie nobile corpus, exiguo tegitur lapillo. Quod perpendens Philoſophus moralis, in verba hæc aurea prorupit, Alexander orbi terrarum auguſtus eſt, orbis Alexandro anguſtus eſt. pulchre Poeta,

Æſtuat infelix anguſto limite mundi.
Sarcophago contentus erit; mors ſola fatetur,
Quantula ſint hominum corpuſcula.

Hoc ſemper in corde fixum habebat Carolus, qui

qui rerum geſtarum gloria inſignis, magni cognomentum obtinuit. Hic cùm in extremo mortis articulo conſtitutus, à ſuis rogaretur, quænam inſignia ſepulchro affigi vellet? reſpondit, Sola mortis inſignia ſculpantur, hæc eſt enim Regina illa potens, quæ omnes meas victorias in nihilum redegit, & de meipſo victore, triumphum agit. Non petiit Ægypti pyramides, non mauſolea Cariæ, non ſigna bello parta, non victrices Romani Imperii aquilas, non rerum geſtarum memoriam, qua apud poſteros immortalis haberetur, ſed ſolam mortis figuram, appoſita inſcriptione, Sola mors omnia æquat. Nec minori admiratione dignum eſt, quod olim Saladinus Ægyptiorum Regum maximus fecit, hic cum totum Orientem ſubjugaſſet, Occidentem terruiſſet, Aſiam domuiſſet, totum denique Orbem concuſſiſſet, ut morti ſe jam vicinum vidit, mandavit, ut ſtatim ac ſpiritum exhalaſſet, tunica interior per omnes civitatis vicos, in haſta circumduceretur, & à præcone alta voce inclamaretur, Saladinus Orientis flagellum, Aſiæ dominus, omnium populorum terror, ex omnibus ſuis victoriis in bello partis, tandem Reginæ morti cedens, nihil ſecum defert, niſi unicum hoc induſium, quo in ſepulchro operitur. quaſi & ipſe diceret, Sola mors omnia æquat. hinc canit Poëta,

Gregor. Turon. lib. hiſt.

Anton. p. 2, tit. 17, c. 9.

Fulgoſ. li. 7, c. 2.

Floruit in toto, qui Rex Oriente potenter,
Nunc jacet. ex tantis, quid tulit? ecce nihil.

Vidit moriens illam vanitatem, quam vivens reputabat majeſtatem. Hinc Vates regius dicebat; Cum interierit homo non ſumet omnia. ſi non omnia, igitur aliquid, ſed quid ſumet, cum nudus jaceat? opera ſola. Opera illorum ſequuntur illos. De magno Cyro nonne tradunt hiſtorici,

Pſal. 48.

verba

verba hæc aurea ſepulchro affigi juſſiſſe, ut oſtenderet Reginæ mortis Imperium,

O vir quicumque es, & undecumque advenis,
Ego ſum Cyrus, qui Perſis imperium conſtitui,
Puſillum hoc terræ, quo meum tegitur corpus,
Mihi nè invideas.

Plutarc. in vita Xerxis. Factum planè memorabile, quod de Xerxe Rege veteres tradidere. cùm dux iſte potentiſſimus innumerabiles militum copias collegiſſet, & eas in acie conſtitutas, videndi deſiderio flagraret, in verticem montis ſe contulit, è quo cum totum Helleſpontum ſtratum navibus, & terram militibus coopertam cerneret, obortis lachrymis ſuſpirabat, hoc ſpectaculo viſo, mirabantur duces, & tam inuſitati caſus cauſam petentes, dixere; Vnde hic ejulatus, ô Rex? annè jam animum contrahis? num ante tubam pavor occupat artus? hactenus te ſtrenuum ducem oſtendiſti, & modo in lachrymas ruis? quibus cum fletu ait, Non ita viri, non ita, nulla unquam me formido invaſit, aliud quid mente revolvo, quod mihi lachrymas excutiat. hinc video tot militum millia, quæ in acie produxi, & heu, centum ab hinc annis, nullus omnino ſuperſtes erit, omnes in cinerem redigentur, de omnibus Regina mors triumphum aget, quaſi dictum illud, & ipſe decantaret, Sola mors omnia æquat.

Philippus Macedonum Rex, cùm palæſtram, in qua Græci luctabantur, ingreſſus eſſet, & inter luctandum, ad terram prolaberetur, jacentis ſui corporis imaginem, in arena expreſſam videns, & quàm parum loci, occuparet, conſiderans, jocando cœpit dicere, O quam minimam terræ partem, natura ſortiti, orbem appetimus univerſum? Vtinam corda Principum, quibus

totus orbis non ſufficit, regia hæc verba penetrarent, profectò ſuperbiæ veſtem exuerent. Proinde ſapienter conſulebat propheta; Vide vias tuas in convalle. quæ verba Septuaginta interpretes, appoſite tranſtulerunt, Vide vias tuas in ſepulchro. quaſi diceret; cogita, ô homo, quàm exiguum tibi poſt mortem paratum ſit domicilium, ut non niſi ſeptem pedum ſpatium, tibi concedendum ſit. Hoc fortaſſe Ethæi volebant innuere, dum ſibi in Regem Ephron elegerunt, qui apud Hebræos ſonat pulverem, quaſi dicerent, non ſuperbe imperabit, qui pulverem ſe eſſe meminerit. Hoc apprime noverat Severus Imperator, hic enim mortis memoriam præ oculis habens, ſibi adhuc viventi, loculum conſtrui juſſit, quem ſæpè manibus contrectans, his verbis alloquebatur, Tu virum capies, quem totus orbis terrarum non capit. ac ſi diceret; Sola mors omnia æquat.

Hierem. c. 2.

Gen. 23.

Dion. Nic. in vita Sever.

Huic rei facit egregie Epitaphium illud inſigne, quod ſibi ipſi deſcripſerat Poëtarum Princeps, is enim extremum vitæ præſentiens, quatuor carmina compoſuit, miro artificio elaborata. in quibus oſtendit, ſe compilando tres libros, vehementer inſudaſſe, librum nempè, de Bucolicis, in quo tradidit artem paſtoralis curæ, librum de Georgicis, in quo artem agri colendi deſcripſit, & librum Æneidos, in quo ſcientiam militarem inſtituit. ſed hinc quid mihi? ecce nudus egredior puſillo terræ claudendus,

Paſtor, arator, eques, pavi, colui, ſuperavi,
Capras, rura, hoſtes, fronde, ligone, manu.
De capris paſtis, de rure ſato, hoſte ſubacto,
Nec lac, nec ſegetes, ſpolia nulla tuli.

Sed jam ſatis ſuperque prophanis hiſtoriis inhæſimus, rationi conſonum eſt, ut & ſacrę quędam producantur,

ducantur. primus itaque in campum prodeat magnus ille Basilius Cappadociæ Episcopus, hic namque in solemnitatibus præcipuis, quando ex officii sui præscripto, magnificam pompam præseferebat, nè fortasse intumesceret, uni ex domesticis mandabat, ut in mediis honoribus, in aurem mordicus diceret; Mortem cogita pater, & sepulchrum tuum perfici jube. Huic rei apposite facit Epitaphium pro Petro Comestore apud sanctum Victorem Parisiis, cum hac inscriptione,

Ciacon. in vita Lucii tertii.

Petrus eram quem petra tegit, dictusque Comestor,
Nunc comedor nimis, & docui, nec cesso docere
Mortuus; ut discat qui me videt intumulatum,
Quod sumus, iste fuit, erimus quandoque quod hic est.

Hanc sacram philosophiam toto cordis affectu, observavit Pius Quintus æternis elogiis celebrandus ex Dominicana familia ad Pontificatum assumptus. hic enim piam hanc inscriptionem in sepulchro adhuc vivens sibi paravit.

Pius Papa Quintus Boschensis, diem mortis præ oculis habens, monumentum istud erigi mandavit, pro cadavere suo reponendo, quando divinæ clementiæ visum fuerit, ipsum ab hoc sæculo nequam eripere.

Hinc in Summi Pontificis solemni coronatione, ad memoriam mortis in mentem revocandam, pia inolevit consuetudo, ante ipsum quandam concremari stipulam, quæ brevitate suæ flammæ, vitæ etiam fugacitatem designat, inde protinus acclamatur, Sic transit gloria mundi Pater sancte. ac si diceretur,

Vir bone, quid curas res viles? res perituras?
Nil profuturas, damno quandoque futuras?
Nemo diu mansit in culmine, sed citò transit.
Est brevis, atque levis, in mundo gloria quævis.

Quocirca Pater Augustinus, ut memoriam mortis

tis in Principe excitaret, his verbis ſępe alloquebatur, Inſpice ſepulchra, & diſcerne ſi potes, victum à Rege, fortem à debili, pulchrum à deformi, tunc memorare naturæ tuæ, ne extollaris. quaſi diceret,

Cum tumulum cernis, cur non mortalia ſpernis?
Tali namque domo clauditur omnis homo.
Quid valet argentum? quidve annis vivere centum?
Poſt mortem fumus, pulvis, & umbra ſumus,

Rex iſte ſapientiſſimus, pro cujus elogio æternitati commendatur divinum illud oraculum, Inveni virum ſecundum cor meum, quoniam probè noverat mortis meditationem valde conducere ad clavum Imperii ritè tractandum, proinde illam præ oculis ſemper habebat, & plorans frequenter dicebat; Cinerem tanquam panem manducabam. perinde ac ſi diceret, ſicut panis eſt cibus ad vitam corporis ſuſtentandam neceſſarius, ita mortalitatis humanæ recordatio, mirum in modum prodeſt, ad vitam animæ fovendam. Hac ratione adducti, egregiam hanc inſcriptionem litteris aureis inſignitam, ſepulchro Palladii appoſuere benevoli. Pſ. 101.

Hic jacet Silvius Palladius, qui ut moriens viveret, vixit ut moriturus.

Vtinam Chriſtianus Princeps quotidie viveret, ut cras moriturus. neminem quippe læderet, jus ſuum unicuique tribueret, perſonam patris ageret, communi commodo conſuleret, non pro libidine poteſtatis moveretur, ſed freno tantùm rationis duceretur, ad ſummam rei adminiſtrandam, & tandem ſuperbiæ fluctus comprimens, confuſus, & tremens, exclamaret, Quid ſuperbis terra, & cinis? hæc eſt via regia, ad ritè moderandas Imperii habenas. Proinde Pauſanias Lacedæmoniorum Rex, cùm Si- Eccl. c. 10.

monidem philosophũ rogasset, ut sibi dignum aliquod documentum traderet, ad potestatem Imperii rectè administrandam, respondit vir sapiens, Hominem te esse memento. ac si dixisset, nihil ad bonum regimen magis accõmodatum, quam cogitare se citò moriturum. Quam doctrinam planè auream olim comprobavit Plutarchus. Cùm enim Trajanum Imperatorem, ejus discipulum, missa quadam epistola docuisset, quas virtutes sectari, quænam vitia evitare, & quibus rationibus, boni Principis officium implere oporteret, post varia, & quidem præclara monita, facile eum omnia impleturum dixit; si unica mortis, ad hæc omnia, accesserit memoria. Ego scio, inquit, quod hæc omnia feceris, si tui nunquam oblitus fueris. Quis non miretur, tanto Imperatori, ad tam amplum imperium prudenter administrandum, aliud præceptum non esse præscriptum, quam unicam mortis meditationem? Salomon quoque, quo nullus unquam fuit sapientior, quoties eum mentis elatio extra rationis terminos abriperet, ut vanos impetus retunderet, hoc ipso freno usus est. Sum quidem & ego mortalis homo, similis omnibus. quasi diceret; quis sum ego, nisi cibus vermium? terra ista, qua gravatus incedo, mihi protestatur, quod neque Regni potentia, neque sapientiæ fama, neque sanguinis claritas, neque divitiarum gloria, à Reginæ mortis unguibus me eripient, quoniam sum homo mortalis, sicut & cæteri, & quis est homo qui vivit, & non videbit mortem? hinc supremus artifex, hominem de limo terræ formavit, ut terra ipsa, quæ inter omnia elementa infimum locum obtinet, & omnium pedibus conculcatur, suæ vilitatis illum admoneret. Hoc præclaro argumento utebatur etiam regius Vates,

Plut. epist. ad Trajan.

Sap. c. 7.

Psal. 88.

tes, ad deprimendas mortalium elationes, dicens; Non apponat ultra magnificare se homo super terram. quod sic ex Hebræo vertit Divus Hieronymus linguarum peritissimus, Non apponat homo magnificare se de terra. doctè quidem, ac si diceret: Quid se magnificat homo de terra? si ex aliqua cælesti materia compactus esset, non mirum, at cum sit ex terra formatus, & cito in terram sit resolvendus, ad quid magnificare terram, vermibus corrodendam? Huc facit opportunè, quod de Brachmanis legitur. Cùm enim ab Alexandro petiissent donum immortalitatis, ipse verò respondisset; Rem prorsus impossibilem postulatis filii, quia & ipse mortalis sum, tunc protinus adjecerunt, Cur ergo tam insana regnandi libidine flagras, ac si nunquam morti tributum soluturus? Celebrem statuam illam multiformem mente revolvat Princeps, cujus quidem caput aureum, brachia argentea, pectus æneum, tibiæ ferreæ, ac luteos pedes habebat. Imperii majestate, divitiarum copia, potentiæ magnitudine, gemmarum splendore, refulget Princeps (non inficior) at luteos pedes habet, quia & ipse moriturus, & relictis splendoribus, suspirans, & gemens exclamabit, Solum mihi superest sepulchrum. Proinde regius Vates Principes admonebat, Vos autem sicut homines moriemini. perinde ac dixisset, Num vos æternos esse existimatis? num semper victuros, quia nunc sceptra aurea manu gestatis? toto cælo aberratis. Nam statutum est omnibus hominibus semel mori. & mors sceptra ligonibus æquat. Vbi quæso, Cæsar ille, in curru eburneo triumphans, quem quadraginta elephanti trahebant? Vbi Marcus Antonius à leonibus invectus? ubi Aurelianus, carpento, quod à

Psal. 9.

Dan. c. 2.

Psal. 81.

cervis trahebatur, insidens? mors sola triumphat, & unusquisque dicit, Solum mihi superest sepulchrum. Hinc pictores, ut mortis naturam exprimerent, illam proponunt oculis hominum, nudam, lumine cassam, auribus carentem, & falce armatam. nudam quidem, ut doceant mortales, quod hinc nudi exire debent, Nudus egressus sum, & nudus revertar, sed cur lumine captam? tria à Poetis cœca describuntur, amor, justitia, mors. amor, quod omnes sine ullo personarum delectu feriat, vel potius ab effectu, quia amantes verè amantes, cæcos efficiat. ut quidam, experimento cognovit, proinde dicebat,

Iob c. 1.

Nabam per gelidas brumalis gurgitis undas,
Nec mihi solstitium, nec grave frigus erat.
Omnis amor cæcus, non est amor arbiter æquus,
Nam deforme pecus, judicat esse decus.

Iustitia, quia omnes æquali lance judicat. mors verò quod obvia quæque ad terram prosternat. sed quorsum caret auribus? quia clamoribus non flectitur, lachrymis non movetur, & ad preces humanas veluti rigida rupes obsurdescit. hinc à Pericle Atheniensium duce, Atropos inexorabilis appellatur. Porrò quid per falcem, quam feralis hæc Megæra manibus tenet, & vibrat? quoniam mors omnia solo æquat. Vbi nunc aurea tot Regum sceptra? ubi tot purpuratorum galeri? ubi tot Pontificum infulæ, & throni? mors omnia æquat.

Est commune mori, mors nulli parcit honori,
Debilis, & fortis, veniunt ad funera mortis.

Diogenes Cynicus cum sepulchra aliquando curiosius inspiceret, ubi defunctorum ossa cernebantur, Alexandrum Macedonem obvium habuit, & cum ille percunctaretur, quid inter mortuos ageret? in hac ossium congerie, patris tui Philippi calva-

calvariam quæro, ſed à cæteris dignoſcere non valeo. hoc commento docens, in mundi hujus theatro, magnum quidem eſſe hominum diſcrimen, at in atra mortis aula, inter pauperes, & Reges nullã prorſus differentiam. In denſa ſylva, quamdiu ipſa viret, diverſa arborum genera videmus, nodoſas quercus, umbroſas fagos, frondoſas abietes, aliaſque arbores, & numero plurimas, & colore varias, quarum aliquæ, terræ adhærent. nonnullæ vero caput, & comas intra nubila condunt, aliquæ è floribus, aliæ è frondibus, & aliæ è fructibus dignoſcuntur, ſed mox ut ſecuris ad radicem accedit, & illæ in ignem conjectæ, & in cinerem redactæ, quis tunc laurum, à rubo diſcernet? Mundum hunc ſylvam quandam, & homines arbores, ſi appellamus, non erit abſonum, quandoquidem etiam mundi hujus ſylva, quamdiu viret, variis coloribus diſtincta eſt, ſed primùm, ut mors falcem admovit, deinde in cineres redegit, nullum amplius adparet diſcrimen.

Ad hanc rem fortaſſe Daniel alluſit, dum mortem comparat arieti, duobus cornibus armato, Dan.c.8. quorum unum majus, alterum erat minus. nempe, ut diſcamus, nullam ſtirpem adeo nobilem reperiri, nec ullam originem adeo humilem, quam non feriat alterutro horum cornuum. cornu majori tangit Principes, & illuſtres heroes, minori verò pauperes, colonos, ac vilem plebeculam. currebat hic aries ab Oriente, ad Occidentem, ab Aquilone, ad Auſtrum, ut hinc manifeſtum fieret, mortem ſine ullo ætatis intuitu, omnes invadere. Ad Orientem tendit, cùm tenellos infantes, vix dum vivere incipientes, abripit. Ad Occidentem, cum decoctos, & decrepitos ſenes de medio tollit. In Meridiem verò, cùm juvenes in

ætatis flore constitutos, in quibus calor, & humor viget, intercipit. ad Septentrionem autem, cùm frigescentes, & in senium vergentes prosternit. O mors verè parca, quia nemini parcis.

Quàm lepidè Apostolus ad memoriam excitandam invitabat, Statutum est omnibus hominibus semel mori; ac si diceret, respublicæ optimè constitutæ, præter jus civile commune, decreta quædam singularia præscribunt, quæ cæteras civitates non ligant. In universo hoc orbe tria sunt Regna, Regnum cæleste, inferorum, & terrenum, his tribus quædam leges peculiares sunt, & propria statuta. In cælesti quippe Regno lex est, qua à morte omnes ejus incolæ præservantur. Præcipitabit Dominus mortem in sempiternum; & ideò dicitur terra viventium, Portio mea Domine sit in terra viventium. Regnum inferorum hanc legem habet, qua omnes morti perpetuæ subjiciantur, Mors depascet eos. terrenum verò, hoc decretum habet, quod semel omnes moriuntur; Statutum est omnibus hominibus semel mori. statutum irrevocabile ab omnibus observandum, tributum universale ab omnibus solvendum, iter commune, ab omnibus calcandum.

Apud Caietam in sepulchro marmoreo, æneaque urna, hæc inscripta reperiuntur Scipioni Africano,

Devicto Annibale, capta Carthagine, & aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes,
Cui non Europa, non obstitit Africa quondam.
Respice res hominum, quàm brevis urna premit.

Hoc apprimè cognovit Alexander magnus. sic divina referunt monimenta, Postquam Alexander Macedo percussit Darium Regem Persarum, post hæc cognovit, ut moreretur. Post triumphos, post victorias, post debellatum terrarum orbem. Quid super-

1 Machab. c. 1.

ſupereſt, ô Alexander? tandem, tandem tendimus in pulverem, ex quo formati ſumus, & ſolum nobis ſupereſt ſepulchrum. Quid vano labore conſumeris, ô Triſmegiſte, in laudanda hominis natura? cur hominem, magnum miraculum auſus es appellare? magnum miraculum eſt homo. an ignoras hominem eſſe cinerem, & in cinerem redigendum? Cur tu Pythagora, hominem eſſe deum mortalem dixiſti? homo eſt deus in humano corpore latens. ſi ſubtilius naturam ejus indagaſſes, vidiſſes utique fundamentum ejus eſſe pulverem, & proinde corruptioni obnoxium. Et tu Plato philoſophorum Princeps, quomodò auſus es hominem appellare divinum genus? divinum quoddam genus eſt hominibus. Quomodo audes, ô Plotine, hominem è luto formatum, univerſum quoddam vocitare? homo eſt quoddam omne. ſed majori etiam encomio, tu ô Gregori Pontifex, hominem decoraſti, ſiquidem illum univerſam creaturam nominaſti. explicans enim illud Euangelicum; Prædicate Euangelium omni creaturæ, per omnem creaturam ipſum hominem intellexiſti. eſſe namque habet commune cum lapidibus, vivere cum plantis, ſentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. Porrò nullus veſtrum ſcopum attigit. Vnus Dauid pro rei dignitate, de homine locutus eſt, cum ait, Homo tãquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ. ac ſi diceret, noli intumeſcere, ſed memento originem tuam à terra prodeuntem, in terram etiam tendentem, ex pulvere conditus es ô homo, in pulverem etiam reverteris. Non ineptè hic ſubjiciam Agathoclis exemplum, is cum eſſet figuli filius, ita illi arriſit fortuna, ut Rex Siciliæ crearetur, veritus autem, ne regia dignitate inſoleſceret,

Pſal. 1.

Alex. ab Alex. li. 3, c. 21.

ut

ut ſemper paternæ obſcuritatis memor eſſet, figulina vaſa, una cum aureis, & argenteis ad menſam, quotidie voluit afferri. hanc vivendi rationem inſtituas, vellem, ô Princeps. tu enim figuli es filius, ſic divina atteſtante Scriptura; Manus tuæ Domine fecerunt me. licet ad ſceptra te Deus evexerit, licet diadema capiti impoſuerit, non ſuperbia extollaris, ſed priſtinæ tuæ originis memor, inter aurum, & gemmas, vas luteum ante oculos pone, & memento ſceptrum Regale, olim fuiſſe arborem. Cur ergo ſuperbis terra, & cinis?

Huc perbelle faciunt variæ illæ hominis deſcriptiones, quas ſcientiæ in unum congregatæ, ex præſcripto Minervæ tradiderunt. Dialectica primo loco dixit; Homo eſt breve quoddam Enthymema, pro antecedenti, habet ortum; pro conſequenti, interitum. Aſtrologia ita hominem deſcripſit, Homo quaſi luna mutabilis, quia nunquam in eodem ſtatu permanet, ſed ſemper ad corruptionem tendit. non tamen ante peccatum fuiſſet homo corruptioni obnoxius, juſtitiæ originalis clypeo protectus, ſed in ipſo momento, quo peccatum intravit in mundum, ſtatim morti janua patuit. per peccatum mors, ait Paulus, non quod peccatum fuerit cauſa per ſe hujus defectus, ſed quaſi removens prohibens, quoniam per peccatum, ſublata fuit Iuſtitia originalis, per quam non ſolum animæ vires continebantur ſub ratione ſine omni deordinatione, ſed totum corpus animæ ſine defectu. Phyſica ita reſpondit, Homo eſt animal rationale mortale. Mathematica ad rem noſtram propius accedens, brevi compendio concluſit, Homo eſt veluti figura ſphærica. Quæ quidem deſcriptio præ cæteris omnibus, placuit Minervæ, nec injuria, ſiquidem, ſicut figura ſphærica, in

D. Th. 1. 2. qu. 85.

in idem punctum, quo incipit, terminatur, ita homo initium ſumens ex terra, in terram tandem deſinit. Hæc eſt Academia, quæ ad meliorem frugem homines reducit. ita ſẽtiebat Auguſtinus, Nihil ſic revocat à peccato, quam frequens cogitatio mortis. ita Hieronymus, Facilè contemnit omnia, qui ſemper cogitat ſe eſſe moriturum. ita Gregorius, Non poteſt melius domari caro viva, quam cogitando, qualis erit mortua.

Antæus luctans cum Hercule, dum terræ adhærebat, non poterat ſuperari. habe mortis vexillum ante oculos, terram te eſſe cogita, & mundi illecebras conculcabis, hac duce victor eris. Hinc antiqui terram appellabant magnam matrem, proinde infantes recenter natos, in terra tanquam in ſinu materno reclinabant, imò ter bonam etiam vocitabant, ob triplicem bonitatem, nempe, quia naſcentes homines excepit, exceptos toto vitæ curſu ſuſtentat, ac defunctos intra gremium ſuum recipit, ſed à vermibus corrodendos. quod conſiderans Ioannes ille magnus, qui ob ſermonis ſuavitatem, os aureum nominatur, dicebat, Proficiſcere, quæſo, ad ſepulchra, ſiquidem in illis cum dolore cernes naturam tuam dilapſam, corpora corrupta, oſſa in pulverem redacta. conſidera tunc, quis ſit ſapiens, quis inſipiens, quis Imperator, quis miles, quis dominus, quis ſervus. tunc dicas mihi, ubi ſunt flores adoleſcentiæ in ſepulchris? ubi ſerenitas frontis? ubi vultus lætitia? ubi orationis ſuavitas? ubi morum venuſtas? nonne omnia ſunt cinis, vermis, & fœtor? Quid ergo ſuperbis terra, & cinis? ô miſer, ſolum tibi ſupereſt ſepulchrum. O memoria ſalutaris, quæ adverſus peccati inſidias, inſignem victoriam refert. poteſt quidem merito inclamare ſtrenuus miles, Hac

duce victor ero. ô quam appositè ad rem præsentem facit egregium insigne, quod gerebat in stemmate regio, Iulianus Imperator, Aquila nempe à sagitta percussa, quæ confecta fuit ex ejusdem plumis, addita notula, Ex ipsa contra ipsam. mors ex peccato, at memoria mortis occidit peccatum, unde potest dicere, Ex ipso contra ipsum. Proinde Salomon exclamabat; Memorare novissima tua. sed quare? quia tunc occides peccatum, nam in æternum non peccabis. non enim ignorant sacrarum litterarum periti, quod ly, &, sæpe sumitur pro quia, sic intelligitur illud; Benedicta tu in mulieribus, & benedictus. quare benedicta? quia benedictus fructus. ita illud, posuisti in nervo pedes meos, & observasti semitas meas. quare continui pedes meos? quia tu dinumeras gressus meos. iratus es, & peccavimus tibi. quare iratus? quia peccavimus. ita in hoc loco, memorare novissima tua. quamobrem? quia non peccabis. experimento enim comperies, quod omnia tanquam fumus evanescent, & rubore perfusus, exclamabis, Quid superbis terra, & cinis?

Doctrinam hanc sanè auream, bene noverat David Rex Serenissimus, proinde dicebat; Nolite confidere in Principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. At quare, ô David sancte? exibit spiritus ejus, & revertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorũ. Paraphrasis Chaldaica legit; omnes machinationes eorum. Magne Deus, quænam dicendi copia sufficeret enarrare, varias ac immensas machinas, quas in mente sua erigunt potentes? arces quas fabricant? turres quas construunt? profectò si tunc ad mentem potentis pateret accessus, utiq; labyrinthum Creticum erectum videremus,

Ps. 145.

Cur n' cōfidendū in principib'.

diversis

diverſis machinationibus circumſeptum , nempe, tale Regnum poſſidebo , talem civitatem expugnabo , totius Orbis dominatorem aliquando me conſtituam. & ecce repente Regina mors ad radicem arboris admovet falcem, quæ omnes machinationes ad terram proſternit. & in illa die pereunt omnes cogitationes ejus. Nonne ſic contigit Pharaoni potentiſſimo Regi? ita quidem prorſus. dicebat enim, Perſequar inimicos, comprehendam, dividam ſpolia, implebitur anima mea, evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. en inſanæ cogitationes Regis, audiamus exitum, Flavit ſpiritus, operuit eos mare, ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehementibus. Et ecce in illa die, diſſipatæ cogitationes ejus. ſiquidem de cunctis mortalibus mors ſola triumphat, divites, & pauperes, populos, & Principes, juvenes, & ſenes ſagittis aculeatis omnes transfodiens, & hoc fortè volebat innuere regius Vates, cum de regno Reginæ mortis loquens, dicebat; Gladium ſuum vibravit, arcum ſuum tetendit. gladius cominus percutit, eminus tranſverberat arcus, mors jugulat vicinos, ſenes nimirum, ſed & diſtantes, nempe juvenes celeri curſu invadens, ad terram proſternit. Proinde Salomon omnium Regum ſapientiſſimus, frequenter dicebat; Memor eſto, quoniam mors non tardat. ac ſi dixiſſet, noli perpetuam tibi vitam polliceri, ô Princeps, noli tibi annos ſpondere Neſtoreos, ſed cogita, ubicumque degas, mortem tibi nocte, dieque inſtare, aſtare, citatoque greſſu te inſequi, ut te ſemel comprehendat, ubique te expectat, tu ſi ſapiens eris quotidie expectabis eam, ita conſulebat ille Poeta,

Exod. c. 23.

Pſal. 7.

Non eſt, crede mihi, ſapientis dicere vivam,
Sera nimis vita eſt craſtina, vive hodie.

In ipſo mundi primordio inermis quodammodo, & robore deſtituta videbatur, homines autem adeo validi, ut ei etiam inſultarent, cum vitam ad multas annorum centurias extenderent, & ad millenarium numerum quàm proximè accederent, ſed paulatim tantam potentiam induit, ut omnes invadat, obruat, ac facili negotio proſternat. Quis fuit ille lapillus, ſublimi monte delapſus, qui pedibus ſtatuæ advolutus, ipſam diſſipavit. & in cinerem redegit? mox adeò excrevit, quod univerſum mundum replevit? ſtatua illa humanæ naturæ imaginem referebat. caput aureum, juſtitia originaria eſt, lutei pedes, fragilitas mortalium, lapillus, ipſa mors, mons ingens, peccatum, à quo lapillus ille delapſus, qui omnia in cinerem redegit. ſed iſte lapillus ad tantam magnitudinem ſe extulit, mors nimirum, adeo potens facta eſt, ut totus orbis terrarum ſceptris ejus pareat; imperat in Africa, dominatur in America, regnat in Aſia, triumphat in Europa, adeo quod jure poteſt dici, quod uterque Polus, regni ejus limes eſt, & denique omnes nationes, ad illius imperium contremiſcunt. Hic ſane non poſſum non admirari, quod inter illos purpuratos Principes, qui coram Dario Rege tam ſapienter de fortitudine diſceptarunt, nullus omnino mortis meminerit. Qui enim mortem omnium rerum fortiſſimam dixiſſet; proculdubio veritatis ſcopum attigiſſet. ipſa, namque Reginas debellat, Regibus imperat, potentias omnes confringit. hinc meritò mulier illa
2 Reg. c. 14. Thecuitis, coram Davide Rege ait; Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur ſuper terram. quaſi diceret, cogites tecum velim generoſe Princeps,

quod

quod ſicut flumina, cùm varios agros rigarunt, ac variis anfractibus per varias provincias defluxerunt, in mare tandem delabuntur, non ſecus etiam homines, poſtquam dudum in vitæ hujus ſtadio evagati ſunt, in terram decidunt, & in ſepulchrum, velut in Oceanum deſcendunt, è quo nunquam amplius egredientur, niſi ad tubæ ſonitum, cum acclamabunt Angeli; Surgite mortui, venite ad judicium. Sed cur iſta mulier dicit, omnes? quia inexorabile fatum æquat omnia ſolo. Quis modo regnat in Perſia, de proſapia Cyri? Quis in Media, de familia Darii? Quis in Græcia, de ſtemmate Alexandri? Quis Romæ de ſtirpe Cæſaris? Omnes omnes morimur. ſed cur dilabimur, ſicut aquæ? quia mors concitato curſu nos apprehendere nititur. Cujus rei egregium ſanè Emblema nobis proponit Ioannes, dum ſe vidiſſe teſtatur; equum pallidum, & equitem ei inſidentem, cui nomen mors. Vidi equum pallidum, & qui ſedebat ſuper eum, nomen illi mors. Apoc. c. 6.

Quorſum mortem equo inſidentem? ut apertè exprimeret, quam citatis greſſibus ad vitam hominibus eripiendam feratur mors. Quocirca vitam noſtram curſui Solis perſimilem dixere ſapientes, & quidem appoſitè, lucidum namque illud aſtrum videtur non moveri, cum tamen interea tanto impetu feratur, ut ad ſingulos horæ quadrantes, centum viginti milliaria millia conficere, doceant philoſophi. id ipſum de vita hominis dicere licet. videtur quidem loco quieſcere, at curſoris inſtar celerrimi, ſemper ad finem properat. hinc eſt quod naviganti nos comparabat Gregorius, hic namque opinatur, arbores, agros, ſcopulos moveri, ſe vero loco quieſcere, at non ſic res ſe habet, navis iter agit, cætera vero neutiquam mo-

ventur, ſic homo vix natus currit ad corruptionem, licet ipſe non ſentiat. ſiquidem calor naturalis conſumit humidum radicale, in quo conſiſtit vita, quod, vel non reſtauratur per nutrimentum, ſecundum medicos, vel reſtauratur quidem, ſed non ſecundum æquivalentiam, ajunt Philoſophi. &
Ariſt. 2 de generat. ſic neceſſario tandem ſequitur corruptio, quia omne agens in agendo repatitur, lima limando ferrum, conficitur, gladius ſcindendo, hebetatur, ita calor vitalis cibos decoquendo, minuitur, & demum opprimitur. ſicut vinum cui imponitur modicum aquæ, convertit illam in ſeipſum, efficitur tamen minus validum, at ſi ſæpius apponatur, tandem vinum corrumpitur, & efficitur aqua, ſic nimirum, cum virtus humana non omnino reſtauretur per ſumptionem alimenti, proinde, ut mors ſequatur, oportet, quæ licet videatur moram trahere, alatis tamen pedibus volat. hinc dicebat Io-
Iob c.7. bus, Militia eſt vita hominis ſuper terram. notandum quod ubi in vulgata editione dicitur, militia eſt vita hominis; in Græco legitur, Piraterium eſt vita hominis, ſicut namque piratæ nullibi conſiſtunt, nec anchoram jaciunt, ut ſecuri perſiſtant, ſic & vita noſtra quaſi Piraterium, quia nullam fere ſecuram habet conſiſtentiam. quod ex alio loco magis dilucidè colligitur; Dies mei, dicebat idem Iobus, tranſierunt quaſi naves poma portantes. Hebræus legit, tranſierunt cum Ebe; eſt autem Ebe, ſi credimus Pagnino, fluvius rapidiſſimus Arabiæ, qui tanto impetu fluit, ut naves deferat velociſſimè. ſed quæſo, cur portantes poma, non alias merces? ut vitæ brevitatem oſtendant, nam portantes poma, die, noc̄teque navigant, ne marceſcant. Vatablus, & Pagninus ex Hebræo vertunt; Sicut navis voluntaria, dicitur autem voluntaria, quaſi volet ad libi-

libitum voluntatis. & nos pro exigua hac vita tantum laboramus? meritò exclamabat divus Hieronymus, O brevis nostra æternitas! quotidie morimur, quotidie immutamur, & tamen immortales nos esse putamus. stultos Agrigentinos vocavit antiquitas, de quibus dicitur, Agrigentini epulãtur, ut cras morituri, ædificant ut semper victuri. hinc vita hominis comparatur vento; Memẽto Domine, quoniam ventus est vita mea; nam ventus invisibiliter, & sine mora transit, vita nostra nil aliud est, quam cursus ad mortem, & quamvis homines laborent, ut diu vivant, currunt tamen ad terminum quem refugiunt. In ipso quidem mundi initio, mors non nisi pedibus incedebat, ac quodammodo claudicans, dudum morabatur, antequam homini appropinquaret, nongentos enim ac triginta annos vixit Adam. Noë nongentis quinquaginta annis. & ante diluvium, nongentis & sexaginta novem annis cucurrit, antequã Mathusalem comprehenderet. At nunc insidet equo, & ita ad cursum edocta est, tamque egregie callet jaculandi artem, ut nos interdum in ipso etiam vitæ limine transfigat. Quod deplorans Franciscus Petrarcha personam agens filioli sui, vix nati, mox ad interitum rapti, eleganti hoc carmine expressit,

Vix mundi novus hospes eram, vitæque volantis
Attigeram tenero limina dura pede.
Franciscus genitor, genitrix Francisca, secutus,
Hos, de fonte sacro nomen idem tenui.
Infans, formosus, solamen dulce parentum,
Hinc dolor, hoc uno sors mea læta minus.
Cætera sum felix, & vera gaudia vitæ
Nactus, & æternæ tam citò, tam facilè
Sol bis, Luna quater flexum peragraverat orbem,
Obvia mors, fallor, obvia vita fuit.

Me Venetûm terris dedit urbs, rapuitque Papia,
Nec queror, hinc cælo restituendus eram.

Aspasia Periclis Atheniensium ducis uxor, cum in hortulo collegisset botrum valde acerbum, dixit custos, Vvam habes hinc inde ipsa maturitate maturiorem, & acriorem colligis? tunc ipsa protinus respondit, Prægnantium hic mos est. ecce proprium mortis ingenium, uvam sæpe maturam non tangit, sed acerbiorem colligit. Et hoc fortasse volebat innuere Ioannes dilectus, dum mortem equitantem describit; ecce equus pallidus, qui sedebat super eum nomen illi mors. Quare sedet super equum? ob cursus sane velocitatem. Sed advertendum, quod pro pallido, Græce est verbum, quod sonat pallidum, & viride, sedet igitur mors super equum pallidum, & viridem, quia juvenes pariter, & senes ad terram prosternit. siquidem mors quasi mulier prægnans, fructus libenter carpit immaturos. Hinc dicebat Iobus, Lædetur quasi vinea in primo flore. lectio Hebræa habet, Diripietur fructus immaturus. Septuaginta legunt, Vindemiatur quasi botrus ante horam. Ambrosius quoque huic doctrinæ subscribit, Non maturiores, hoc est, homines ætate confectos miratur mors, sed acerbiores suo gustui aptiores. Non confidas ergo, ô homo, quia adolescens, in primo flore inventæ, mors enim nullum respicit, sed acerbiores etiam tollit. Vis igitur de morte victoriam referre? mortem quotidie ante oculos propone. ita consulebat Musonius philosophus, interrogatus enim, quisnam aptior modus ad diem ultimum feliciter claudendum? respondit; Vive, ut cras moriturus.

Dic homo, vas cinerum, quid confert flos facierum?
Copia quid rerum? mors ultima meta dierum.

Flos

Flos es? marcesces. candes? in morte nigresces.
Audis? surdesces. formidas nulla? pavesces.
Hæc lege, lecta tene, lachrymis laxentur habenæ,
Ne pateat pœnæ tibi janua, tempore cœnæ.

CAPUT XXVII.

Divini numinis timor, ac pietas in corde Principis, & semen ejus benedicetur à Domino.

FIRMAMENTUM Regni timor Domini. usque eò Imperia floruere, quousque sacras leges fideliter coluere. Deus enim piorum amator, conatus illorum prosperare solet, eventuque felici, illorum consilia claudere. Proinde Salomon Rex potentissimus, dum coluit Deum, quid mirum, si cuncta pro votis habuit? ut à cultu Dei defecit, mox & Regnum ruere cœpit. sic divina referunt monimenta, Quia præcepta mea non custodisti, quæ mandavi tibi, disrumpens, scindam regnum tuum, & dabo illud servo tuo. Quoniam ad firmitatem Imperii, dux pietas, probitasque, ad imbecillitatem impietas, & improbitas semper fuit. Hinc omnium calamis, & vocibus laudanda Severi Imperatoris morientis verba, Firmum imperium meis relinquo, si boni erunt, si mali imbecillum. Noverat hoc & Theodosius, qui (Nicephoro teste) unicum verbum pro testamento filiis reliquit, sed gravissimum, nempe, Pietatem colerent, nec aliud. quasi in illa sola, universa imperii moles verteretur. Sciebat enim prudentissimus Princeps, quod timentes Deum, Deus ipse defendit; imò ad eorum tutelam, quasi scutum se opponit. nonnè ad

Abraham servum suum fidelem dixit: Ego pro-
Gen. c. 15. tector tuus sum? at textus Hebræus quomodo legit? Ego scutum tuum. Percurramus quæso divina oracula, tunc dicite, ô Principes, quomodo Abrahamus trecentis tantum decem & octo vernaculis, quatuor Reges simul prostravit? non arma hos, non miles, pietas fudit. Moyse manus in oratione protendente, Amalechitas vincit Israel, lassas remittente, vincit Amalech. Israel nullum stravit hostem, pro ferro, Moysis fuerunt preces. audiamus verba magni ducis Iosuë, fi-
Iosue c. 10. duciæ plena, Sol contra Gabaon, nè movearis, & Luna contra vallem Ajalon, steteruntque Sol, & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis, quis non miretur? obaudit cælum homini. stant sidera, lapides pluunt, ut pro milite, lapis de cælo Israeli esset in vindictam. Quorsum tot portenta? toto corde colebat Deum, & Deus voluntatem timentium se facit. Quid de Gedeone? nonnè trecentis tantum militibus stipatus, Reges Zebee, & Salmana cum quindecim armatorum millibus funditus delevit? quod nam prodigium huic simile? de cælo, non de trecentis victoria venit. proinde dicitur, Gladius Domini, & Gedeonis. Quid de Samsone, qui in asini fortuita mandibula, cum reliqua deessent arma, mille Philistæos prostravit? cæli, non mandibulæ victoria fuit. Quid de Machabæis, qui quot prælia gesserunt, tot portenta visa fuere? qui nulla prope manu, tot Regum victores fuerunt? pietatis fuere cultores, ideo protegente manu Dei, semper victores.

Nec pigeat annales Imperatorum, & Regum evolvere, & videbitis victricem manum Dei super timentes eum. Quomodo Constantinus de Maxentio

xentio tot nobiles retulit victorias? Crux illi, aquilæ fuerunt, qua una, hostibus animos ademit, suis dedit. O militem verè pium, proindè in bello cælitus prosperatum, de illo enim memoriæ proditum est, quod cùm juxta Danubium debellare deberet adversus hostes acerrimos, copiose congregatos, pericula sui exercitus cogitans, timensque plurimam sanguinis effusionem, oculos ad cælum levavit, & in somnis vidit, ad orientalem partem, signum crucis in cælo, Angelosque adstare sibi dicentes: Constantine in hoc signo vinces; qui tali visione confortatus, similitudinem ipsius ex auro fecit, addita inscriptione; Iesus Christus vincit; & ante exercitum ferri jussit, moxque irruens in hostes, ipsos in fugam convertit, & multitudinem maximam interfecit. Quomodo de Licinio Gallicanus triumphavit? qui Ioanne & Paulo monitoribus, cùm se voto, Deo obstrinxisset, hostem mox fregit, victoriam retulit, Imperium Constantino firmavit? non fregerunt Licinium arma, fregerunt vota, omnibus armis validiora. Quomodo Eugenium robore exercitus, adeo potentem vicit Theodosius? quia martyrum monumenta imperatoriis stagnantia lachrymis, orationibus pulsata, viro pio pro armis fuerunt. Cùm enim in duro hostium procursu, suos inferiores sensisset, projectis armis, invalido planè munimento, flere purpuram docuit, terram verrere, inde supplici ad Deum dextera, ventos evocavit, qui hostilia in jaculatores suos retorserunt tela. stationem Solis olim Iosuë imperavit, & impetravit, Theodosius novo prodigio ventos in subsidium evocavit, quorum famulatu, eadem qua venerunt via, tela redirent. hinc armatus Eugenius in exarmati Imperatoris manum venit.

Euseb. de vita Constantini lib. 1 c. 11.

Niceph. li. 8 hist. eccles. c. 12.

pro lorica, & armis, cilicia, preces, & lachrymæ Theodosio fuerunt, pro milite, Deus. Vitreum (crede mihi) ô Princeps, est omne armorum munimentum, & Martius ardor eluditur, nisi timoris divini clypeo, hostilia rejiciantur hastilia: testis sit idem Theodosius Imperator, qui Maximi tyrannidem armis debellaturus, legatis per Ægyptum dimissis, sacros arenosæ regionis Anachoritas summis precibus exoravit, ut se pugnante, Moysis exemplo, ad cælum manus, oraque attollerent, tum sanctissimi Eremicolæ Sinuphii super humerali sibi pro lorica imposito, & senili ejusdem baculo, quasi lancea dexteram adarmans, pius ac strenuus Imperator, inter ferream telorum grandinem, universo cum exercitu, ita illæsus evasit, ut incruento milite, hostilia agmina victor cruentarit. Sed quid prophana loquor imperia? sacrum Ecclesiæ Regnum, nonnè aliqua ex parte labefactari videretur, nisi heroicis Religiosorum laboribus, quasi validissimis columnis solidaretur? testis Innocentius eo nomine tertius Pontifex Maximus, cui in quiete Lateranensis Basilicæ moles ruitura videbatur, nisi opportuno Divi Francisci Atlanteos humeros suggerentis auxilio, suffulciretur. Catacalus Michaelis exercitus ductor, quomodo Sarracenos Sicilia expulit, qui nobilissimum Regnum misera premebant servitute? quia sacrato Christi corpore se, suosque firmavit. armis firmatam gentem frangere desperaverat Catacalus, fregit sacratissima Dominici corporis sumptione, qua hosti exitio, sibi, suisque pro ferro, & milite fuit. Ladislaus Poloniæ Rex, quomodo Russos populos potentes profligavit? oratione duce, comite pietate. adesse Rex debuerat, ac exemplo ad audendum præire. prævit pie-

tate. nam templum ingreſſus alliditur terræ, lachrymis pugnat, & expugnat abſens hoſtem, ſicque regiæ lachrymæ exercitum ducebant, Polonos tutabantur, hoſtem proſternebant. plus proinde abſentis preces, & lachrymæ, quam præſentis arma potuerunt. Quomodo Hungaros acerrimos fidei hoſtes Henricus auceps Imperator debellavit? non telis, ſed inclamante ante pugnam univerſo exercitu Kyrie eleiſon; inde conſueta hoſtibus pendi vectigalia, vertit in pauperes, quo teſtatius Orbi eſſet, cujus dextera victoria ſtetiſſet. Egregium nec ullis retro ſæculis auditum facinus Venceſlai Bohemiæ ducis quis non admiratur? arma in hunc Radiſlaus Gunienſium Princeps moverat, & utrinque exercitus ſtabat. at Bohemiæ dux inſontem utrinque populum miſeratus, Radiſlaum ad ſingulare provocat certamen, lætus ille conditionem accipit, prodit Venceſlaus cilicio tectus, cui loricam injecerat, dexteram gladius armaverat, magis etiam crux, cujus ſigno ſe muniverat, Radiſlaus autem cataphractus, animis, viribuſque fidens, prævalidam haſtam cominus toto corpore intorquebat, cùm ſubito cælo vox data, Nè ferias. Stetit attonitus Radiſlaus, inde arma projicit, pedibus denique Venceſlai provolvitur, victorem agnoſcit, audaciæ veniam deprecatur. tunc Venceſlaus cum ingenti utriuſque exercitus gaudio, irruit in ſupplicis, ex hoſte amici, amplexus. Quid in hac pugna egit triumphum? an arma? an miles? an robur? plus hic cilicium, quam arma valuerunt. Scite admodum ſcripſit ſapientiſſimus Rex Salomon, O quàm magnus, qui invenit ſapientiam, & ſcientiam, ſed non eſt ſuper timentem Dominum. quoniam nihil deeſt timentibus eum. Hinc florentiſſima Gallia,

 ſub

ſub Clodovei, Childeberti, Pipini, Ludovici, & aliorum Regum temporibus, qui proinde Chriſtianiſſimi cognomen adepti ſunt, quia Sedis Apoſtolicæ acerrimi defenſores, divini numinis cultores, & veræ pietatis exempla. Clariſſima Germania, ſub Carolo magno, & aliis fidei Catholicæ propugnatoribus. Feliciſſima Auſtria, ſub Leopoldis Chriſtianæ pietatis amatoribus. Fortunatiſſima Anglia, ſub Eduardis Romanæ Eccleſiæ egregiis protectoribus. At inter cæteros orbi dominantes, felices Hiſpaniarum Reges, quibus feliciter omnia cadunt, quia ſemper timorem Dei præ oculis habuere. Prodeat in primis Rex Siſſebutus, ſcientiis eruditus, belli potens, moribus ſanctus, quem Divus Gregorius religioſiſſimum appellat, hic ardenti æſtuans ſiti, à Iudaicæ perfidiæ labe, totam Hiſpaniam emundari, ab ea omnes Iudæos primus relegare cœpit, cujus pietatis æmulator extitit, ſucceſſor ejus Suinthilla, extremam deinde manum appoſuere Reges verè Catholici, Ferdinandus, & Iſabella, qui nihil pendentes magni momenti tributa, Mauros ab Hiſpania conati ſunt pro viribus expellere; maluerunt ærarium minui pii Reges, quàm perfidæ gentis vectigalibus creſcere. Sed hæc pietatis dona in illis ac poſteris, divite dextera abunde compenſavit Deus, quo munere? novi orbis incremento, ignorabant alterum orbem arma, pietas invenit, & dedit. Nec ardens zelus priſcorum Regum, vel tantillum tepuit in noviſſimis eorum ſucceſſoribus. ſiquidem Carolus Quintus perpetuis encomiis celebrandus, Auſtriaci ſeminis nobile germen, cum in Saxonica pugna Chriſti de cruce pendentis effigiem, impio ab hoſte glande trajectam vidiſſet, in hæc verba prorupit Princeps verè pius,

Greg. li. 7. epiſt.

pius, Vlciſci hanc injuriam Chriſte potes. protendenſque dexteram lachrymis madentem, ait, Hac vincere Chriſte potes. & mox ſecuta victoria eſt, hoſtiumque duces in Cæſaris poteſtatem venerunt. Quid? nonnè Solimanum ſtrenuum in bello ducem, ad turpem fugam coëgit? nonnè Tuniſium viriliter expugnavit? nonnè Algerii potentiam generoſe compreſſit? ſed quibus ducibus? pietate & fide. Philippus Secundus in tractando imperii clavo, nulli ſecundus, Regni, & gloriæ paternæ hæres, nonnè draconem orientalem marinis fluctibus glorioſe ſubmerſit? Philippus itidem Tertius Hiſpaniarum Rex inclytus, nonnè omnes Agarenos tanquam Catholicæ fidei hoſtes, ab omnibus ſuis Regnis tam prudenter, quàm religioſe, hac noſtra tempeſtate exturbavit? quid? nonnè ferunt multoties dixiſſe, Mallem regnis omnibus privari, quàm Deum ſemel injuria afficere. ô heroes inclyti æterna memoria digni. Quæ unquam natio, ut ingenuè fatear, tot Regna, & Provincias incognitas invenit, ut Hiſpania? Quæ gens vexillum Crucis, & Chriſti gloriam nuntiavit inſulis, & remotiſſimis regionibus, ut Hiſpania? hæc in Indias fidem deduxit. hæc in fines Orientis, & Occidentis ſanctæ fidei nomen coram Regibus, & gentibus portavit. hæc in remotiſſimos Iaponios, & Sinas penetravit, & gloriam Chriſti inter illos poſuit. Sed quid? nonnè annis proxime elapſis, tres Principes legati venere ad urbem uſque Romanam, ut obedientiam Chriſti Vicario præſtarent? Venerunt autem ex Iapone, inſula maxima, & remotiſſima, quæ ab Hiſpania diſtat ſex mille leucas, quos ſumma gratulatione Gregorius XIII, Pont. Max. ſuſcepit, & Xyſtus Quintus humaniſſime tractavit, & pluribus decoravit muneribus. Porrò tantum,

& tam insigne opus, à quibus perpetratum? Patres Hispani hoc perfecerunt. Patres, nimirum, è Societate Iesu, qui in insula Iaponia Christi fidem prædicantes, Principes, Reges, Provincias, Christianæ fidei fideliter subjugarunt. ô Societas planè singularis, verè admirabilis, quæ tam brevi temporis intervallo, universum mundum peragravit, in dies ubique crescit, & in vinea Domini fructum affert uberrimum. De hac jure quidem potest dici, quod de Ecclesia dixit Augustinus, Aut miraculis crevit, aut sine miraculis, si miraculis, utpote à Deo factis, opus Dei esse comprobatur, sancta ergo est. si sine miraculis, hoc est maximum miraculorum, quod tempore misero, quando charitas friget, & iniquitas abundat, hæc sancta Societas tam feliciter, & tam copiose creverit. hujus Societatis præclaros viros Io. Federicus appellat cælestes nuntios. Explicans enim verba illa Isaiæ; Ite Angeli veloces ad gentem convulsam, & dilaceratam, ad populum terribilem, post quem non est alius; monet instare jam finem mundi, quia omni nationi prædicatum est Euangelium, dicit etiam hos veloces Angelos, quos Deus mittit, esse Patres Societatis Iesu, qui ad extrema Africæ penetraverunt, & usque ad Orbis fines pervenerunt. dicuntur Angeli, hoc est nuntii, eò quod maximarum rerum legatione funguntur. veloces autem sunt, quia & devotione, & spiritu alacres, per vastissimi maris pericula, in alium amplissimum Orbem convolarunt. de quibus etiam explicat illud Isaiæ; Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas? nubes vocat, propter celerem obedientiam, & propter contemplationem, qua in altum elevantur, columbas autem, quia fellis acerbitate caret hæc pacifica

Io. Federic. Lumnius de extremo judicio & Indorum vocatione li. 2, c. 6.

Isa. c. 18.

Societas

Societas Iesu, quo nihil mirabilius. isti tanquam nubes volarunt in omnes fines terræ, quorum stillicidiis inebriatur Germania, salutiferæ doctrinæ pinguedine repletur Anglia, floret Gallia, triumphat Hispania. sed qua institutione, tam præclara facinora perfecerunt? quia in timore Domini altissimum posuere refugium, Regum Hispanorum benigna adjuvante clementia. Proinde non mirum, si Deus omnium moderator, tot beneficiis, & in pace, & in bello eos cumulavit, ac in dies cumulat, eorumque dominia extendit, ab ortu Solis usque ad occasum. Quapropter divinum numen colat, & timeat Princeps, non eo tantum nomine, quia Christianus, sed etiam ratione status conservandi. Populi namque seditiones non audent excitare, existimant enim, Deum sibi propitium fore, ut clare constat Ægyptiorum testimonio; qui cùm viderent, potentia cælitus demissa, se demergi in profundum maris, dixerunt ad invicem, Fugiamus Israëlem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos. hinc Philosophus docebat, Principem debere esse deicolam, quia tunc homines solent timere Regem, quando vident ipsum timere Deum. Est enim formidabilis miles, in cujus dextera pugnat Deus; ideò inimici David exclamabant: Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite, quia non est qui eripiat. hinc perspicuè colligas, nihil esse imbecillius homine, à quo recedit Deus, proinde reprobus Cain timebat dicens: Ecce projicis me hodie à facie tua, omnis qui viderit me, occidet me. quem times? quis te occidet? an pater Adam? an mater tua Eva? nullus alius est in toto orbe terrarum, qui te possit occidere? timebat Cain duram illam Dei desertionem, nam quando alii deficerent, vel

Exod. c. 14.

Arist. lib. 1 polit. c. 11.

Psal. 70.

Gen. c. 4.

ipsi lapides in eum insurgerent: at contra, nihil fortius homine, in quo Deus est, divino præcone acclamante: Omnia possum in eo qui me confortat. si Deus tibi adest, omnia habes. dixit Angelus Gedeoni; Dominus tecum virorum fortissime: mox ipse respondit; Si Deus nobiscum, quomodo tot mala? quasi innueret, ubi Dominus, omnia bona. hinc confidenter exclamabat David: Non timebo mala, quoniam tu mecum es. quare Beatissima Virgo gratia plena? quia Dominus tecum. Huc apposite facit quod Lucanus memoriæ prodidit, nimirum, Cæsarem dixisse nautæ, qui dicebatur Amiclas, timenti, & expallescenti, quia mare intumescebat. Quid times? Cæsarem defers, & fortunam ejus, & times? pone, pone timorem, quoniam fortuna Cæsaris tecum est. hoc idem & potiori jure dicendum est homini justo. Quid times? nihil tibi deerit, quia Dominus tecum. at si quispiam diceret; nonnè Deus in omnibus rebus? hoc est enim placitum theologicum, ab omnibus receptum, quod Deus est ubique per essentiam, præsentiam, & potentiam. per potentiam quidem, quia omnia subduntur Deo. per præsentiam, quia omnia nuda sunt oculis ejus. per essentiam, quatenus adest omnibus rebus, ut causa essendi. Responsio in promptu est, quoniam est quidem in omnibus, sed dicitur præcipuè in justis per gratiam, qua privatur homo ob peccatum mortale, qua privatione, nihil infelicius. Quod experimento probans David, lachrymarum imbres sine intermissione fundebat, & interroganti, cur ploras David? confestim respondebat; Quia dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus? Petrus egressus foras flevit amare. quamobrem? quia negavit Dominum suum. Magdalena plorabat juxta sepulchrum,

Iudic. c. 6. Philip. c. 4. Psal. 22. Sueton. in Cæsaro. Psal. 42. Matth. c. 26.

chrum, dicit Angelus; Mulier quid ploras? Tulerunt Dominum meum, & tu dicis quid ploras? & quænam major flendi occasio, quam sine Deo esse? à quo omnia bona, & sine quo omnia mala. Proinde mentis omnino expers existimandus est, qui præsidio Dei destitutus, prosperum rerum suarum sperat eventum. Hoc apprime intelligebat Theodosius, quem paulò ante commemoravimus, qui, referente Cedreno, morti jam proximus, filiis suis lugentibus dicebat; In primis, ô filii, religionem, & pietatem excolite, per quam & pax servari, & bella confici, & hostes fundi, & trophæa statui, & denique victoriæ obtineri poterunt. Quocirca Gregorius magnus in epistola ad Reginam Galliæ, aureum hoc conscripsit apophthegma, Facite quod Dei est, & Deus faciet, quod vestrum est. Quid enim tam arduum, quod non obtineat Princeps, si timeat Deum, quando ipse Deus animæ timenti non dedignatur obedire, canente Regio vate, Voluntatem timentium se faciet. Pulchre Livius, Omnia prospera eveniunt colentibus Deum, adversa spernentibus. quod sane oraculum Pauli testimonio comprobatur. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Sed quid pluribus immoror? si Principes omnes recensere vellem, qui divini timoris clypeo muniti, in victoriis floruerunt, nec sermo explicaret, nec scribendi esset finis. nonnullos tamen, & quidem insignes nefas esset silentio premere.

Ioan. c. 20.

Psalm. 144.

Rom. 2. c. 8.

Ioannes Comnemus Imperator, cùm adverteret suos milites graviter à Scythis urgeri, ac fortiter premi, ad imaginem Dei genitricis, quam præsentem habebat, cum gemitibus sese convertit, copiosasque lachrymas fudit, statim verò cælesti robore armatus, Scythicam aciem profligavit,

&

& eorum turmas facilè diſſipavit, ob hanc victoriam partam, vota Virgini perſolvit, vicit & Perſas, indeque triumphum egit, in quo magnifice quadriga eſt apparata, & à quatuor equis candidiſſimis ducta, Imperator verò non conſcendit, ſed Dei genitricis imaginem in ea collocavit, habenas quadrigæ viris potentiſſimis moderandas, & cognatis ſuis currum dedit curandum, ipſe crucem manibus geſtans, pedibus inceſſit. de hoc Principe jure poteſt acclamari, Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum.

Clodoveus primus Galliarum Rex Chriſtianiſſimus, felix, & invictus in victoriis fuit. ſed quamobrem? quia in divino numine ſpem omnem reponebat, quod vel ex hoc conjici poteſt; cum enim Arrianos ex Gallia eliminaturus, exercitum comparaſſet, nuntios ad beati Martini baſilicam direxit, dicens; Ite, & forſan aliquod victoriæ auſpicium ab æde ſancta ſuſcipietis. Tunc datis muneribus, quæ loco ſancto exiberent, ait; Si tu Domine adjutor mihi es, & gentem hanc incredulam meis manibus tradere decreviſti; in ingreſſu baſilicæ ſancti Martini dignare propitius revelare, ut cognoſcam, quia propitius dignaberis eſſe famulo tuo. mox accedentibus pueris ad locum juxta imperium Regis, dum ſanctam ingrederentur baſilicam, hanc antiphonam ex improviſo Primicerius incepit, Præcinxiſti me Domine virtute tua ad bellum, ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me, & inimicos meos dediſti mihi dorſum, & odientes me diſperdidiſti. Quod milites audientes, & Domino gratias agentes, votaque beato Confeſſori promittentes, læti nuntiaverunt Regi. hoc ſigno gaviſus, fretuſque Clodoveus, victoria, Deo cœlitus mirabiliter adjuvante, potitus eſt. de

Gregor. Turon. lib. 2, c. 37. hiſt. Francorum.

Pſal. 17.

hoc

hoc Principe verè pio, Vates regius exclamavit spiritu prophetico, Hic accipiet benedictionem à Domino.

De Othone Imperatore, nonnè litteris traditum est, eum in suis eventibus ferè semper prosperatum? ita planè. sed non in curribus, & in equis, sed quia nomen Domini supplex invocabat. Comes quidam, referente Liutprando, tunc prædives, & potens, erat cum eo, hic autem videns, quam plurimos ex regis acie tranfugas fieri, apud se cogitabat, quidquid à Rege in hac tribulatione posito, petiero, sine dubio impetrabo, cùm acre bellum nobis immineat, & nè se deseram, timeat, supplicat ergo, ut Abbatiam quandam ditissimam sibi concedat, ut ex ejus redditibus milites aleret, eisque stipendia suppeditaret. Rex coram circumstantibus viriliter respondit: Obedire oportet Deo, magis quàm hominibus, scriptum est enim, nolite sanctum dare canibus. darem autem sanctum canibus, si monasteriorum prædia, quæ religiosis viris, Deo militantibus, sunt tradita, tulero, & sæculo militantibus dedero, si tibi cordi est, cum cæteris infidelibus avolare, quantò citius, tantò melius. tunc erubescens Comes, & ad Regis pedes corruens, se graviter deliquisse confessus est, hoc autem fecisse sui fratris intuitu, qui ei Regnum auferre moliebatur, at quia Rex sanctus constanter in suo proposito permansit, idcircò Deus ita ejus victoriam prosperavit, ut etiam frater nudis pedibus supplex misericordiam imploraret,

Liutprãdus Ticinensis hist. li. 4. c. 15.

Act. c. 5.

Nec minus mirandum, quod scribit Iacobus de Vitriaco ex Canonicis Regularibus ad Cardinalatum assumptus, refert enim pro muris Antiochiæ paucos Christianos contra innumerabiles barbaros pugnasse, & expugnasse. sed qua arte

instructa

Jacob. à Vitriaco Cardin. in hiſtor. Orient. lib.2.c. 19. Paul. Emilius lib. 4.

inſtructa erat acies? Lancea Salvatoris pro vexillo præcedente, vix noſtris ab urbe egreſſis non in humana virtute, nec in pugnantium multitudine, ſed tantum in Domino confidentibus, ecce ros de ſupernis infuſus, conſolatione mirabili ipſorum animos exhilarans, equos debiles, & jam ferè deficientes, ſubito robore ſuſcepto, miraculoſe confortavit. ex quo factum eſt, quod noſtrorum exercitus, innumeram infidelium multitudinem audacter aggrediens, & brachio forti pugnans, divino protectus adjutorio, glorioſe de hoſtibus triumphavit, aliis gladio trucidatis, aliis terga vertentibus, & equorum velocium præſidio fuga elapſis.

Sed quid? num veritatem iſtam, præclaro teſtimonio ſatis, ſuperque comprobavit pugna illa navalis adverſus Turcas apud Naupactum memoratu digna, & auditu jucundiſſima? Cùm Selimus Turcarum Imperator Cyprio Regno paucis ante diebus expugnato, univerſum Ionium, atque ipſum Adriaticum ſinum ingenti claſſe infeſtaret, omnium ferè Principum Chriſtianorum claſſes, qui ad communis hoſtis bellum reprimendum, in unum conſpirarant, Ioanne Auſtriaco, Marco Antonio Columna, & Sebaſtiano Veniero ducibus, tandem nonis Octobris, Turcis occurrunt. Tunc barbarus, & recenti victoria terreſtri ferox, & quod fideles, numero militum longe ſuperaret, ſe invictum exiſtimans, claſſem ſummo mane educit, & aſpirante vento dat pugnæ ſignum, præſtant idem, & quidem ſtrenue Chriſtiani duces, quippe, qui majorem in Deo, quàm in viribus, ſpem collocatam haberent. Itaque ingenti clamore, & tormentorum fragore, undique concurritur. ſub ipſo verò pugnæ initio, tanta vento-

rum

rum mutatio consecuta est, ut jam fidelibus aspirarent, qui ante reflarant venti. Quare eodem die paucis horis dejiciuntur Turcæ de spe totius orbis Imperii, quam antea temere conceperant, & universa classis, præter quindecim triremes, quæ duce Occhialivo turpiter in principio pugnæ fugam arripuerant, partim capitur, partim obruitur, extendente manus ad cælum, quasi altero Moyse, Pio Quinto, tunc Cymbam Petri feliciter gubernante, & universo populo Christiano acclamante, Dextera Domini fecit virtutem. O beati omnes, qui timent Dominum. timenti enim Deum, quid deest? Vis, ô Princeps, sapientiam, ad Regnum rite administrandum, ut postulabat Salomon; Da mihi Sap.c.5.
Domine sedium tuarum assistricem sapientiam, ut mecum sit, & mecum laboret? time Deum, & obtinebis. Initium sapientiæ timor Domini. Vis diuturnam vitam in Regno protrahere? time Deum, & voti compos eris. teste Regio vate, Vis vitam, & dies videre bonos? diverte à malo, & fac bonum. Quapropter si longa, & jucunda vitæ tempora exoptas, desine peccare, & feliciter vives. ita pulchre consuluit Poëta,

Cur multum peccas, si multum vivere curas?

Hinc interrogatus olim Thales, quod nam rarum vidisset; Senem tyrannum, respondit. Vix enim quemquam illorum canescere, aut ad extremam senectutem pervenire videmus. idem mihi de peccatore fas sit dicere, unum esse de raro contingentibus, hominem improbum ad decrepitam ætatem pertingere, cum peccata plerumq; filum vitę pręcidant, sic attestante oraculo Regio, Viri sanguinum Psal.5.
& dolosi, non dimidiabunt dies suos. Quod quidem provenit, tum ex justitia, nè alios pravo exemplo inficiant, Succide arborem, ut quid terram Luc. c,
occupat? 13.

occupat? tum etiam ex misericordia, nè addendo peccata peccatis, gravius in inferno puniantur. cui veritati multæ accedunt auctoritates, primo loco se offert Iobus Rex orientalis, qui interrogatus, quid illi eveniet, qui delicta delictis annectendo, diu perdurat? Antequam, ait, dies ejus impleantur, peribit, manus ejus arescet, & lædetur quasi vinea in primo flore. secundo loco accedit Rex Salomon, qui, patris ad instar, monet, & obsecrat, dicens; nè impie agas multum, nè moriaris in tempore non tuo. Nec deest gravissimum sacræ historiæ testimonium. Moyses historicus Regius describens tempus, quo duraturus erat mundus, habet hæc verba; Erunt dies illius centum viginti annorum. quæ verba explanans Strabo, inquit, ante diluvium centum & viginti anni concessi fuerunt homini ad agendam pœnitentiam, sed quia in malitia perstiterunt, omnis quippe caro corruperat viam suam, ante præscriptum terminum centesimo anno deleti sunt. sed quid? nonnè idem historicus refert Cham filium Noë à patre appellatum secundo genitum? Porrò cùm surrexit à somno, & advertit se derisum à filio, non amplius appellat eum secundo genitum, sed tantùm dixit: Cùm vidisset Noë, quæ fecit filius suus minor. sed quomodo minor? si duo tantùm fratres fuissent, nulla utique difficultas esset; secundus enim proculdubio esset minor, sed cùm tres fuerint, quomodo poterit esse secundo genitus, & minor? dum absque delicto vitam degit, vocatur secundo genitus; sic enim exigit jus naturæ, at vix in peccatum prolabitur, quod statim consurgit minor, hoc est, paucorum annorum. Nec silentio prætereundum memorabile factum, huic instituto valde accommodatum, quod refert Bernar-

Marginal notes: Iob. c. 15. — Ecclef. c. 9. — Gen. c. 6. — Gen. c. 9.

Bernardinus Senensis, & contigit tempore suo in Regno Cataloniæ. Adolescens quidam, ait, adhuc imberbis duo & viginti aunorum, parentum non parens monitis, tandem ob latrocinia patibulo suspensus est, ibi mox ei succrevit, populo inspectante, barba, ac sensim cum capillo incanuit, ipsaque facies decrepitum senem exhibuit nonagenarium. stupent omnes, intenti ora tenent, alternis vocibus clamant, Quid est hoc? quodnam portentum? Porrò Episcopus loci, oratione præmissâ, declaravit malefactorem illum usque ad senium pervenire debuisse, sed in flore juventæ fuit sublatus, quia in paterna obedientia non se continuit, & nefandis facinoribus deditus erat; quæ stimulum morti præbuere, ut curreret ante præscriptum tempus. sic enim ait Paulus; stimulus mortis peccatum. simile de Anastasio Imperatore narrat divus Antoninus, apparuisse illi horribili specie virum cum libro, in quo scriptum erat, En ob tuam improbitatem quatuordecim annos vitæ tibi delebo. Eia igitur, Princeps, qui vitam diuturnam exoptas, vide, ne impie agas multum, ne moriaris in tempore non tuo. D. Bernardin. Sen. to. 2 in Quadrag.

Vis populum obsequentem, & ad nutum tuis legibus obtemperantem? divinus timor sit comes individuus, quia timentem Deum, omnia timent, at si deficis à Deo, à te quoque omnia deficient. Quorsum creaturæ homini obedire detrectant? quia ipse Creatori obsequi repugnavit. olim justitiæ originalis auxilio, omnia inferiora subjecta erant, & semper fuissent homini. Cæterum Adamo peccante, & appetente propriam excellentiam, & dominium, quod non habebat, perdidit dominium quod habebat, rebellando enim suo superiori, omnia inferiora rebellaverunt sibi. terra ince- Ægid. 2. dist. 22. q. 1. a. 2.

pit deficere, ſpinas & tribulos germinando. caro incepit rebellare, quia ſtatim ſenſit in membris ſuis, aliam legem repugnantem legi mentis ſuæ. animalia omnia inceperunt repugnare, quia facta ſunt ſicut ſilveſtria, & dum vident hominem, non ſolum ei non obediunt, ſed quantum poſſunt ab eo fugiunt, & ſi ad eum aliquando veniunt, hoc faciunt, magis ad nocendum, quam ad proficiendum, & licet habeamus aliqua domeſtica, hoc eſt, ex quadam aſſuetudine, domando ea, ſic enim ſæpe faciendo, adgeneratur in eis quædam conſuetudo, quæ eſt altera natura. Quod ſi aliquis inſurgat dicens, ſi creaturæ irrationales, poteſtatem habent nocendi rationalibus, igitur creatura rationalis non præeſt, ſed ſubeſt; quod enim nocet, poteſtatem habet ſuper alterum, cui nocet; huic objectioni ita ſatisfaciam, verum eſt, quod creaturæ irrationales poteſtatem habent nocendi rationalibus, & in hoc præferuntur eis, hoc autem non eſt, ex prima inſtitutione, quia dictum eſt de homine, ut præſit volatilibus cæli, & beſtiis terræ, ſed eſt, ratione pœnæ peccati, ut quia non ſervavit homo voluntariam, & debitam ſubjectionem reſpectu ſui ſuperioris, nec debita ſubjectio ſervaretur à ſuo inferiori. Si cupis itaque, Princeps, populum tibi fideliter ſubjectum, ſubjice te Deo, & voti compos eris. Filiorum tuorum felicem exitum videre deſideras? in Dei timore tibi vivendum eſt, ne filii perdantur iniquitate patris, ſic enim divina teſtantur oracula, Ego ſum Deus zelotes viſitans peccata patrum uſque in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Si autem aliquis objiceret, filius non portabit iniquitatem patris. talis reſponſio ſatisfaciet, hoc quidem verum, ſi loquamur de bonis ſpiritualibus,

Alex. Alenſis 2. p.q.17. m.2.

Gen.c.1

Exod. c.20.

bus, quoniam ſcelera parentum non officiunt fi- D.Th. 1.
liis; non enim filius damnabitur pro peccato pa- 2.q.87.
tris, ſed pœnas dabit in bonis temporalibus, in pœnam patris, quatenus filius, eſt quædam res ejus. Vis denique, ô Princeps, exitu felici diem claudere extremum? ad Dei timorem, tanquam ad tutiſſimum aſylum confugito, & omnia ſuccedent ex votis, ſic divino acclamante oraculo, Ti- Eccl.c.1.
menti Deum bene erit in extremis. Siquidem Deus ſic morientem, tanquam unicè dilectum oſculatur, mortuus eſt Moyſes in oſculo Domini. Verum eſt enim illud adagium, Bona vita, bona mors. Huc perbellè faciunt nobilis Thecuitis aurea verba, Omnes morimur, & quaſi aqua dilabimur ſuper terram. Cur quæſo, ſicut aqua, non ſicut oleum? Si vas olei effunditur, ſedulo colligis, at ſi aquam ſpargis, nihili facis. proinde Pſal.21.
Vates ille dicebat; Effuſus ſum ſicut aqua. dilabitur ergo homo, ſicut aqua, quia mortuus à cunctis derelinquitur, non enim ejus odor ſuſtineri poteſt.

Non redolet, ſed olet, quod redolere ſolet.

Sed aliam hujus loci explicationem afferunt Doctores, præſenti inſtituto magis conſonam. aqua, juxta placitum philoſophicum, neque dulcis neque amara, ſumit vero qualitatem à meatibus, per quos tranſit, hinc aqua Ticini limpida, quia per terram arenoſam tranſit, aqua Padi turbida, quia per terram luteam tranſitum agit. ita plane, ſi vitam recte inſtitutam mors reperit, optima mors erit; Pretioſa in conſpectu Domini mors ſancto- Pſ.115.
rum ejus. ſi vita malè acta, miſera mors, Mors Pſal. 33.
peccatorum peſſima.

Hoc benè noverat perditiſſimus Nero, Nam moriens exclamavit; Turpiter vixi, turpiter mo-

Iob.c.9. riar. Huc allusit oraculum Iobi; Dies mei transierunt sicut naves poma portantes. bene navis, vita hominis, quoniam celeri cursu fugit, & quasi ven-
Iob c.7. tus volat; Memento Domine quoniam ventus est vita mea. sed quare sicut navis portans poma? cur non aurum? cur non sericum? hæc merces facilè putrescit, proinde mercator sollicitat nautas, ut remis, velisque contendant ad portum, quasi dicat, periculum est in mora. Porro vix navis appellit, vix funibus alligatur, vix jaciuntur anchoræ, & confestim navis exoneratur. Quid autem remanet? solus odor, præterea nihil. Si fructus sani, fragrans odor, si jam putruerunt, fœtidus & insuavis. sic nobis prorsus continget. si bene vixerimus, in Domino moriemur. O magna Regni felicitas, cujus Princeps in corde radicitus imprimit divini numinis timorem, nam vivens quotidianam accipiet benedictionem à Domino, & moriens accipiet coronam vitæ nunquam morituræ. Quomodo Ambrosius ille Spinula, Catholici exercitus apud Belgas generalis Præfectus, & Mediolani moderator integerrimus, cujus magnum robur in armis, & in pace probata fides, quomodo, inquam, tot celebres victorias retulisset, nisi divino numine invocato, comite judicio? O dux invictissime, ætatis nostræ decus eximium, tu per virtutis semitam incedens facilem tibi aditum aperuisti ad perpetuam tui nominis celebritatem. de te jure optimo liceat mihi dicere,

Hic est Ambrosius, quo non præstantior alter,
Spinula bellipotens, cætera fama canit.

Claud. Parad. Ad hunc scopum dirigebat cogitationes suas, tanquam sagittas, insignis illa Navarræ Regina Margarita, proinde pro stemmate gerebat heliotropiũ, addita inscriptione, Non inferiora sequor.

quod perinde fuit, ac ſi dixiſſet, Quemadmodum herba ſolaris, Sole oriente folia pandit, occidente claudit, & quò Sol convertitur, ipſa quoque gyrum agit, ita Chriſtianus Princeps, in Solem juſtitiæ, oculos aſſiduè defigat, ne freno divini timoris deſtitutus, prolabatur in præceps, ſic admonente regio Vate, Contritio & infelicitas in viis eorum, Pſal. 13. viã pacis non cognoverunt. at quorſum tot mala? non eſt timor Dei ante oculos eorum. Hinc ſcitè Auguſt. de Civ. Dei lib. 5. c. 24. admodum ſcripſit Auguſtinus Catholicæ Eccleſiæ decus & ornamentum. Nos non ideò felices dicimus Chriſtianos quondam Imperatores, quia diutius imperarunt, vel imperantes filios placida morte reliquerunt, vel hoſtes reipublicæ domuerunt, vel inimicos cives contra ſe inſurgentes, & cavere, & opprimere valuerunt, hæc enim, & alia id genus ęrumnoſæ vitæ, vel munera, vel ſolatia quædam, etiam cultores dæmonum accipere meruerunt, ſed eos re vera felices dicimus, ſi juſta imperant, ſi ſe homines eſſe meminerint, ſi poteſtatem ſuam, ad Dei cultum dilatandum dirigunt, ſi Deum timent, diligunt, colunt, ſi plus amant Regnum illud, ubi non timent habere conſortes. Optimè noverat quantum proſit, & conveniat Principi, timere Deum. Ludovici Galliæ Regis Blanca Regina parens, idcircò frequentius verbum illud repetebat: Mallem, fili chariſſime, mortem tę Clithoveus ſerm. 1. de S. Ludov. ſubire corporalem, quam quod unico peccato mortali tuum offenderes Creatorem. Quod piæ matris verbum, uſque adeo infixit animo filius optimus, ut præſervante illum divina gratia, per totum vitæ ſuæ curriculum, ne ullum quidem mortiferum criminis contagium contraxiſſe dicatur. ſed quo duce? divini timoris præſidio munitus; Timor enim Domini, ait Sapiens, expellit peccatum.

nec dicatur, objectum timoris est malum, quomodo igitur timetur Deus, cùm ipse sit summum bonum? quoniam huic difficultati egregiè satisfacit Angelicus doctor distinctione planè aurea. duplex objectum potest habere timor, quorum unum est ipsum malum, quod homo naturaliter abhorret, alterum vero est illud, à quo malum provenire potest, primo modo Deus, cum sit summa bonitas, nequit timeri, nam objectum timoris est malum, Deus autem summum bonum, Deus igitur immediatè timeri non potest. quod sic intelligitur, quia motivum nullum est in Deo, quare timeatur, aut odio habeatur, sed omne motivum est, quia infligit nobis pœnam, ex quo nobis displicet, ita explicat Cajetanus. Verum secundo modo potest esse objectum timoris, quatenus ab ipso potest nobis imminere malum pœnæ, & hoc in bonũ nostrum, malum enim pœnæ non avertit nos ab ultimo fine, quin potius ad ipsum nos ducit, eodem ferè modo dicimus Deum timeri, quo dicimus odio haberi, at constat Deum, secundum sui essentiam, ab homine apprehensum, non posse odiri, quia Deus est ipsa bonitas, quæ semper amabilis, si autem Deus apprehendatur ab homine per effectus, qui voluntati humanæ possunt esse contrarii, sicut inflictio pœnarum, quantum ad hos effectus, Deus potest odio haberi. & sic intelligitur illud Regii vatis dictum; Superbia eorum, qui te oderunt adscendit semper. eodem prorsus modo; Deus immediate, ait Divus Thomas, non potest timeri, timetur autem, ut causa mali, quatenus (ut bene advertit Cajetanus) est potens infligere malum.

D.Th. 2.2.q.19.a.1.

2.2.q.34.

Psal.73.

Majestatem itaque Dei omnipotentis timeat Princeps, legi ejus subjiciatur, supremo legislatori obediat, tunc omnia feliciter evenient, cum in manu

manu Dei ſint omnium jura Regnorum, & nullus umquam imperare ſciat, qui non novit obedire. hinc divinus Vates aſſiduis precibus enixè rogabat, Emitte agnum Domine dominatorem terræ. Iſa.c.26. ſed quis umquam audivit agnum orbi terræ dominantem? imperare cum leone, nemo eſt, qui neſciat, at obedire cum agno, nullus omnino. Emitte ergo, ô Domine, inquit Propheta, filium tuum unigenitum, verum, & pium legiſlatorem, qui ſimul & dominari, & obedire ſciat, ut Principes edoceantur, quomodo divinis legibus parere debeant. Ad hanc rem egregiè facit Sereniſſimi regis oraculum, Et nunc reges intelligite; erudimini, Pſal.2. qui judicatis terram. ſervite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via juſta. hic autem advertas, quod ubi nos dicimus apprehendite diſciplinam, Felix legit, Oſculamini filium. Apud viros primarios, hoc eſt in more poſitum, quando Regni ſucceſſor excipitur, in ſignum ſubjectionis manum ejus oſculari. hunc planè morem inſinuans divinus Vates, inquit, oſculamini filium, Ieſum nempe, cælorum, terrarumque Regem timete, obſequium illi & corde, & opere præſtantes.

Vtinam Principes noſtri temporis, ex hoc veritatis fonte aliquando potarent, non enim ita vitam traducerent, quaſi exiſtimantes, omnia ſibi licere, Dionyſii tyranni filium imitantes, qui cum Fulgoſ. li.7.c.3. à patre corriperetur, quod Syracuſani cujuſdam uxori vim intuliſſet, diceretque indignatione furens, Audiſti unquam hujuſmodi facinus à me perpetratum? cui ſtatim filius, Sed nunquam patrem Regem habuiſti. quaſi innuere vellet improbus ille Princeps, quod omnia ſibi licerent, quia filius

Regis, Cùm tamen in maxima potentia, minima licentia esse debeat.

Principis ante oculos adsit divina potestas,
Sic firmum Imperium, sic erit alma quies.

Caput XXVIII.

Sub potenti manu Dei humiliet se Princeps, & exaltabitur Regnum ejus. At si erecto collo incedens, tanquam Deus adorari voluerit, descendet in profundum quasi lapis.

VAM gravi supplicio afficiantur Principes, qui humanæ conditionis obliti, divinos honores sibi temerè adscribunt, impiorum Principum series hæc demonstrabit. Erexit se Angelus adversus Deum, à cælo empyreo est præcipitatus. exaltavit se primus parens, à terrestri Paradiso fuit expulsus. nimia elatione permoti filii hominum, tanquam gigantes adversus Deum, pugnare contenderunt, sed Deus divisis linguis dissipavit eos. Exaltavit se Pharao, ausu temerario dicens; Nescio Dominum. sed quid? Submersus est in mari rubro, quasi lapis. Exaltavit se impius Philistæus, à pastore inermi proprio jugulatur gladio. Exaltavit se parricida Absalon, è quercu pendens, tribus lanceis confoditur. Erexit se Adonias Regnum ambiens, vita pariter, & Regno privatur. Intumuit Roboam hæres Salomonis, scissum est ab eo Regnum patris sui. Exaltavit se Rex Chaldæus, dicens, Quis est Deus? cum belluis tandiu conversatus est, donec resipiscens, verum Deum agnosceret. Exaltavit se ambitiosus

bitiosus Aman, adeò, ut ab universis adorari curaverit, sed in patibulo, quod Mardocheo paraverat, ipse tandem suspensus occubuit. Exaltavit se Antiochus, nimia superbia elatus, intestinis putrefactis, vivus à vermibus corroditur. Exaltavit se Herodes Agrippa Galilææ Rex, seu potius tyrannus, permittens se à populo acclamari Deum, confestim percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus, expiravit. Erexit se monstrum illud horrendum Domitianus, ad tantam insaniam deveniens, ut divinum sibi honorem attribueret, hinc in primordiis litterarum se Deum, & Dominum jussit appellari. Deus, & Dominus noster Domitianus ita mandat. unde in epistolis conscribendis, hæc erat formula: Dominus, & Deus noster sic fieri jubet. inde postea institutum est, ut ne scripto quidem, ac sermone, appellaretur unquam aliter, unde quidam assentator dixit, Edictum domini, deique nostri. sed audiamus abominationem majorem. Nonne dici voluit filius Palladis? quod si quis facere detrectasset, tanquam magni criminis reus detrudebatur in carcerem. sed quid? à suis per insidias interfectus est.

Philostrat. in Tyaneo lib.7.

Sueton. in Domitiano c.13.

Cajus Imperator contendebat ab omnibus coli, ut Deus, sed ob tam nefandum crimen, gladiis cõfossus, cum uxore, & filia occubuit. Sed quid de Cosdroa Rege Persarum? hic volens ab omnibus coli, ut Deus, turrim ex auro, argento, & pretiosis lapillis construi fecit, & ibidem Solis, Lunæ, Stellarum, imagines collocavit, per subtiles etiam & occultos ductus, quasi Deus aquam desuper infundebat, & in subterraneo specu, equi quadrigas trahentes, in circuitu ibant, ut quasi terram moverent, & tonitruum simularent, dum au-

Sueton. de Cajo c.22.

tem tumens in throno aureo , ſic reſideret , tanquam Deus adorari cupiens , tunc Heraclius Imperator exercitum copioſum collegit. Signa cum hoſte contulit , ac tres duces Coſdroe cum tribus exercitibus ſuperavit, quibus cladibus fractus Coſdroas in fuga qua trajicere Tigrim parabat , Medarſem filiũ ſocium Regni deſignat, ſed eam contumeliam cum Syroes major natu filius ferret atrociter, patri ſimul & fratri ex fuga retracto, necem attulit, Regnum ab Heraclio impetravit. ecce quàm miſerè obiit, qui ut Deus adorari ambiebat.

Nec ſilentio involvendus Caligula ille , ad ſævitiam natus, hic omnium deorum ſimulachra decapitari juſſit , & ſingulis ſingula capita , vultum ipſius Caligulæ referentia inſerebat , ut ſolus adoraretur. ſed tale flagitium an impunitum reliquit cælum ? omnibus infenſus, proinde & omnibus inviſus , turpiter occubuit homo perditiſſimus. Contra quorum inſaniam Ioannes Gerſon quondam Cancellarius Pariſienſis pulchrè cecinit hoc carmine,

Vidi ego veſicam modico turgeſcere flatu,
Quæ piſis ſonuit quatuor impoſitis;
At puer unus acu pupugit, diſploſa repente,
Vilis, & abſque ſono, flaccida detumuit.

O verè amentes, nimium ſeipſos amantes , qui cum eſſent viliſſima figmenta, cito vermibus tradenda, adeo inſolenter cornua erexere , ut ſacros honores ambirent, qui divinis tantum numinibus conveniunt. Nonne amens Sophon Carthaginenſis , qui domi ſuæ plurimas aves humanam vocem referentes alebat , inſtruebatque non ſine magna temporis jactura , ut ſuo modo proferrent, Sophon eſt Deus. cumque illas volucres ritè inſtructas cerneret, ad bene pronuntiandum. quod ambiebat,

biebat, è cavea dimittens, deitatis illius præcones fuere, unde quotquot illas audiebāt in admirationem rapti, mutuò colloquentes, dicebant; Sane Sophon est Deus, quandoquidem volucres cæli, diserta voce deitatem illius proclamant. Nonne insana Semiramis Assyriorum Regina? hæc enim scuto suo columbam, & gladium pro stemmate insculpebat; gladio potentiam portendebat, columba vero insinuabat, se tanquam deam ab Assyriis in columbæ figura adorandam. Quid de arrogantia Maximini, qui Romanis Senatoribus suos pedes osculandos præbebat? Quid de Rege Chaldæo, qui in aurea statua effigiem suam populo proponebat adorandam? Pharao regia dignitate elatus, nonne dicebat, Quis est dominus, ut audiam eum, & dimittam Israel? nescio dominum, & Israel non dimittam.

Thales Milesius jam senex, admirandum quoddam naturæ secretum, Madritæ philosopho Sirenensi communicavit, qui cum hoc nomine ingentes ageret gratias, rogaretque, quam mercedem pro tanto documento vellet? Satis, inquit Thales, mihi erit, si id quod à me didicisti, cum proferre volueris, tibi non adscripseris, sed me ejus repertorem prædicaveris. quanto magis & pleniori jure, hoc à nobis exigit Deus, ut omnia quæ habemus, non nobis, sed illi accepta referamus? à quo enim accepimus esse? à Deo, Ipse fecit nos. à quo scientiam? à Deo, Omne donum desursum est. à quo Regna? à Deo, Per me Reges regnant. Deus namque dicitur à dando, quod omnia det, si igitur omnia à Deo, cur divinos honores affectas? cur tibi adscribis, quod pleno jure competit Deo? cur non clamas? Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam,

O magna

O magna hominis insania, qui corruptioni obnoxius, putat tamen se deum esse. Toto quidem cælo aberrabant, qui jumentis dementiores, nullum deum asserebant, de quibus Vates regius; Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. nec abs re, dixit in corde suo: si enim voce proferre ausus fuisset, omnes creaturæ contra eum insurrexissent, per universa mundi climata exclamantes, Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Quot quippe creaturas videmus, tot linguas mente concipe, quæ prædicant ore pleno, unum esse Deum, qui mare, qui terras, qui cælum numine complet. huic rei satis appositè facit Salomonis oraculum, Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia; nempe cælum, cujus amplexu omnia continentur, scientiam habet vocis, hoc est, habet librum apertum ad narrandum mirabilia Dei. Quid splendor Solis & Lunæ? Quid Stellarum aureus fulgor? Quid immutabilis orbium cælestium motus? sunt voces, Dei potentiam prædicantes. Cæli enarrant gloriam Dei. Quid est aër, tot avium species recipiens, tantis diversarum vocum accentibus undequaque resonans? est vox, quæ prædicat Creatoris gloriam. Quid est mare, tam amplum, tot aquarum, atque piscium multitudine refertum? Quid terra tot floribus ornata? Quid tanta diversitas animalium? Quid denique omnes creaturæ in hoc mundi Theatro degentes? vivæ voces, quæ resonant Deum esse unum moderatorem omnium. Longè à veritatis scopo deviant & ipsi, qui plures deos posuere. Inter quos Manichæi omnium stultissimi, & jure dicuntur Manichæi à mania, quod verbum idiomate Græco significat ineptiam. isti statuebant duo principia, bonorum & malorum. pro bonis Deum, pro malis diabo-

Psal. 13.

lum

lum constituebant. Porro, quia hoc deliramentum nituntur probare nonnullis sacræ Scripturæ locis, perperam tamen intellectis, proinde juxta Catholicum sensum explicare non erit inutile. Arguunt primo ex Ioanne, Vos ex patre diabolo estis. diabolus ergo pater malorum, non igitur unus Deus omnium opifex. Pro vera explicatione advertas, quod pater alterius, dicitur aliquis dupliciter, vel quia ab eo habet substantiam, vel quia ab eo habet mores, doctrinam ejus suscipiendo per imitationem. hoc modo diabolus erat pater Pharisæorum. moventur præterea ex alio loco Ioannis, Regnum meum non est de hoc mundo. Christus ergo non est Rex hujus mundi. Porro non concludunt, quia Regnum Christi sunt fideles, qui non sunt de hoc mundo. sunt quidem in mundo, sed quasi exulantes, & ad Regnum cæleste anhelantes. Conantur insuper suam sententiam confirmare ex Paulo, Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium. diabolus igitur est deus hujus sæculi. sed hoc non urget, quia diabolus non dicitur deus assertivè, sed nuncupativè, eo modo, quo venter dicitur deus. & tamen quis ignorat ventrem non esse creatorem? est ergo Deus unus omnium rerum, creator, gubernator, & rector. In unitate quippe omnis natura consentit, Romanos geminos unum non capit Regnum. Rex unus est apibus, dux unus est gregibus, & in armentis rector unus. multo magis totius mundi unus est moderator. hoc idem docuit philosophus, Rerum natura malè administrari non vult, & multorum principatus non est utilis, unus ergo sit Princeps. idem prorsus confirmat in libris de cælo, In causis non datur progressus in infinitum, sed ad supremam quandam causam perveniendum, à nulla alia depen-

Ioan. c. 8.

Ioan. c. 19.

2 Cor. c. 4.

Cyprianus de idol. & unitate.

Arist. 12 metaph. c. ult.

Arist. li. 1 de cælo. dependentem, sed à qua cætera dependeant. idem ferè Marcus Tullius. Prima lectio, ait, quam sensus communis, & naturæ lex docet, est, unum esse Deum, à quo condita sunt omnia. Oportet, inquit Cusanus, unum esse Principem, alioquin magna oriretur confusio, quando in imperando plures concurrerent. Quando enim unquam Regni societas, aut cum fide cœpit, aut sine cruore desiit? Nonne Romanos fratres unum non capit Regnum, quos unum uteri cœpit hospitium? Nonne Antonius Getam morti tradidit? Quis Germanicum interfecit? Nero frater. Quis Titum? Domitianus. Pompeius, & Cæsar nonne affines fuerunt? non tamen amicitiæ fœdus in æmula potestate tenuerunt. hinc Poeta,

Lib. 1 de nat. deorum.

Nic. Cusanus li. 3. de conc. catholica.

Lucan. lib. 2.

Nulla fides Regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit.

In unum igitur conferendum est Imperium, quo humana gubernatio divinæ sit quam simillima. Est itaque unus Deus omnium rerum causa universalis. Vnus quidem, sed cum pluralitate personarum. Fuit quidem Deus, est, & erit semper unus, sed nunquam Deus fuit solus, quia quamvis ab æterno non fuerit essentia alia, quam divina, tamen in illa essentia, est, & fuit ab æterno personarum pluralitas, quæ à Deo solitudinem excludit, adeo quod ista propositio, est falsa; Deus ab æterno fuit solus. ista vera, Solus Deus fuit ab æterno. & hic obiter notandum, quod si in divinis non essent plures personæ, Deus posset dici solus, hoc est, solitarius, licet sit cum Angelis, & animabus sanctis. non enim tollitur solitudo per associationem alicujus, quod est extraneæ naturæ, nam dicitur aliquis esse solus in horto, quamvis sint ibi multæ plantæ, & animalia. pari ratione diceretur Deus solus,

Ric. 1 sent. dist. 21. q. 1.

D. Th. 1. p. q. 30. a. 3.

ſolus, Angelis, & hominibus cum eo exiſtentibus, ſi non eſſent in divinis plures perſonæ. ſtultos igitur optimo jure appellamus, qui non cognoſcunt unum eſſe Deum, qui regit univerſa. Cæterum longe dementiores illos eſſe judico, qui eo inſaniæ devenerunt, ut velut divina quædam numina, & nominari, & adorari ambirent, quaſi Luciferi ſuperbiam imitantes, qui erecta cervice blaterabat, Aſcendam ad Aquilonem, & ero ſimilis Altiſſimo. Sed, quid ais, ô inſane? nonne cognoſcis te creaturam eſſe, non creatorem? nonne mente percipis, te effectum, non cauſam? Quorſum ergo illud, Ero ſimilis Altiſſimo? Pro hujus loci explicatione advertendum, quod duplex aſſignatur à Theologis ſimilitudo, una quæ dicitur omnimodæ æquiparantiæ, ſed hanc nec Lucifer, nec primi parentes appetiere, quia talis ſimilitudo non cadit in apprehenſione ſapientis, qualis eſt diabolus, cujus naturalis cognitio, non eſt diminuta, ita atteſtante Dionyſio, cujus verba ſunt hæc, Divo Thoma referente; Data ſunt dæmonibus, aliqua dona, quæ nequaquam mutata eſſe dicimus, ſed ſunt integra, & ſplendidiſſima, & hoc ideo quia ſimplices ſunt, & propter ſimplicitatem ſuæ ſubſtantiæ, à natura eorum aliquid ſubtrahi non poteſt, unde naturalis cognitio in eis non eſt diminuta, poteſt tamen tenebroſa vocari, & nocturna, quatenus in Deum non refertur. Naturalia igitur etiam in malis Angelis remanſerunt integra. hinc naturaliter cognovit, ſe non eſſe ſimilem Deo, quantum ad æquiparantiam. Siquidem nulla relatio æquiparantiæ, poteſt eſſe inter Deum, & creaturam; nam talis relatio requirit extremorum mutuam, & æqualem dependentiam: Deus autem non dependet ab aliqua creatura.

Hierem. c. 14.

Dionyſ. de div. nom. c 4.

D.Th. 1. p.q.64. a. 1.

Argent. 3 ſent. diſt. 5. a. 4.

tura. Vnde licet ſimilitudo reperta inter duas creaturas, ſit relatio æquiparantiæ, non tamen, ut eſt inter Deum, & creaturam. Alia dicitur ſimilitudo imitationis, & hæc poſſibilis eſt creaturæ ad Deum, in quantum participat aliquid de ſimilitudine ipſius, ſecundum ſuum modum, quodlibet enim bonum, in creatura exiſtens, eſt quædam participata ſimilitudo primi boni. Poteſt tamen dici, quod quantum ad aliquid, Deo æquiparari appetiit, quatenus ſibi inniti voluit, contempto divinæ regulæ ordine. Proinde Auguſtinus dicebat; Diabolus magis voluit ſua potẽtia frui, quàm Dei. Quid enim eſt dicere; Similis ero Altiſſimo? niſi, quemadmodum Deus ſua propria natura beatus eſt, non habens ſuperiorem, ita ego beatus eſſe volo propriis bonis naturæ, nec me ſubjiciam ordini, à ſuperiore præſcripto.

August. de vera relig.

In hoc Lucifer appetiit eſſe ſimilis Deo, quia appetiit ut finem ultimum beatitudinis id, ad quod virtute ſuæ naturæ poterat pervenire, avertens ſuum appetitum à beatitudine ſupernaturali, quæ eſt ex gratia Dei. Sunt igitur diabolo ſimiles nefarii homines, qui variis illuſionibus illecti, divinos ſibi honores præſcribunt. Non ſic Antiochus, qui tandem morti proximus parvitatem ſuam cognoſcens, dixit: Iuſtum eſt, ſubditum eſſe Deo, & mortalem non paria Deo ſentire. Non ſic Rex Iſrael, nam cùm Rex Syriæ Benadab, unum ex optimatibus ſuis Naaman nomine, lepra coopertum, ad Regem Iſrael mitteret, rogans, ut ſalutem ejus procuraret, Rex Iſrael lectis litteris, & audito nuntio, iratus nimis, ſcidit veſtimenta ſua dicens: Nunquid deus ego ſum? ac ſi diceret, licet ego ſim Rex, homo tamen ſum, & quidem miſer.

D.Th. 1. p. q. 63. a. 3.

4 Reg. c. 5.

Cùm

Cùm Siſanni Perſarum Regi, quidam adulantes, pocula tantum mellita propinantes, dicerent, ſe mirari, cur omnia, quæ tantus monarcha concepiſſet animo, non quàm primùm opere compleret, tunc modeſtia ſingulari, quamvis barbarus, ait; Ego Dominus verborum tantum, & non rerum. perinde, ac ſi dixiſſet, multa quidem animo volvo, at ſolius Dei eſt, eadem in opus cogere, & exequi. Non ſic Herodes Agrippa, qui improviſo dolore percuſſus, dum ſui eum deferebant, non valentem per ſe incedere, ſuſpirans, & gemens dicebat; En ego veſter deus, ducor ad mortem. Non ſic Philippus Macedonum Rex, qui humanæ conditionis memor, non ſe deum, ſed hominem mortalem appellabat, frequentibus ſuſpiriis inclamando, Memento Philippe, te eſſe mortalem. Non ſic Alexander filius, qui accepto lethali vulnere, ad Principes Regni, lumina mœſta convertens, dixit: Vos appellatis me Iovis filium, at vulnus hoc proclamat, me eſſe mortalem. Non ſic Tiberius, monarcha ſecundus poſt Auguſtum, hic enim vetuit, ſe dominum appellari, neque unquam permiſit, ullum templum ſibi proprium extrui, quin & nomen patris patriæ à Senatu ſibi oblatum, recuſavit. Non ſic Octavianus Imperator, qui divinos honores ſibi à Romanis tributos, quantum potuit, reſpuit. Romani enim graviſſimis bellis aſſueti, tunc autem temporis, univerſi Imperii quietem admirantes, id Octaviani Imperatoris prudentiæ, in Imperio gerendo, attribuebant, ideoque tanto beneficio grati, illum tanquam Deum colere, ac venerari decreverunt. ille verò non minus pius, quàm prudens, illorum votis repugnabat, quibus tamen urgentibus ſatisfacturus, Sibyllam, ea tempeſtate in oraculis reddendis nobilem, quid ſibi fa-

Sueton. in vita Tiberii c. 27.

Diodor. hiſtor. Rom. c. 57.

Cornel. Tac. lib. 1 annal.

ciendum foret, consulit. illa pollicita responsum, cum intra Imperatoris ædes, tempore quo Christus nascebatur, moraretur, quod Imperator quæsierat attente contemplans, sublatis repente in cælum oculis, vidit prope Solem, aureum circulum, in cujus medio, intuita quoque est pulcherrimam Virginem, intra brachia foventem Infantulum. tunc accersito Imperatore, quod viderat in cælo miraculum, indicavit, & puerum illum omnino futurum Dominum, cui Reges omnes parerent, prophetico spiritu afflata, prædixit, auditaque de cælo protinus vox fuit, Hæc est ara cæli. mox Octavianus audito Sibyllæ responso, mandavit, ut eum nemo amplius vocaret dominum, quandoquidem jam, qui omnium erat verus, & legitimus Dominus, natus aderat.

Anton. 1 p. histor. tit. 4.

Quid de Carolo Quinto Imperatore invicto? hic cum in castris audiret Turcarum Regis legatum, de suo Rege magnalia prædicantem, illumque dominum dominorum vocitantem, justo furore percitus, exclamavit, dicens; Mentiris barbare, quoniam non est dominus, nisi solus Deus; quasi Ecclesiasticum decantans oraculum, Tu solus Sanctus, tu solus Dominus. O piam Principis sententiam aureis litteris inscribendam. Nam re vera solus Deus est Dominus, qui jure creationis dominium gerit, ac principatum omnium rerum, quas condidit. Fuit ab æterno semper Dominus, at potestate tantum, quoniam ante creationem nullæ res erant, quæ illi obtemperarent, ut subditæ, nefas est enim inter divinas personas, dominium nominari, cum nihil sit in Deo, eo ipso inferius, sed quidquid in illo est, infinitum est. At post orbem conditum, Deus est Dominus omnium, & usu, & actu. Domini est terra & plenitudo ejus.

Florian. Nan. Episcop. Scalensis in Cat. arg. super Gen. conclus. 23.

ejus. Nullus quippe titulus eſt major, nam verus Dominus duas conditiones ſortitur, quæ nulli creaturæ conveniunt, ſoli autem Deo competunt, quarum una eſt, ut poſſit pro libito uti re, cujus eſt Dominus, & eam augere, minuere, ad nihilum redigere, altera verò, ut nulla re indigeat. Ante creationem, non dicebatur dominus, quia non erant ſubditi, quibus imperaret, relativa enim dicuntur ad convertentiam, pater, ergo filius, dominus ergo ſervus; ſunt quoque ſimul natura, adeò quod poſito uno ponitur & alterum, non poteſt enim intellectu percipi, quod ponatur dominus, & non ponatur ſervus, aliter non diceretur ad convertentiam, nec illud debet urgere, pater eſt ante filium, ergo non ſimul natura, quoniam in relativis duo ſunt. unum eſt ipſa forma relationis, ſecundum quam ad aliud ſunt; alterum eſt ipſum fundamentum, & ſubſtantia, cui ineſt talis relatio. hoc prænotato, dicimus quod ſecundum formam relationis, nullum relativum antecedit ſuum correlativum, quoniam non eſt prior relatio paternitatis, quam relatio filiationis, nam in patre non poteſt eſſe relatio paternitatis, niſi in filio ſit filiatio. porrò ſecundum fundamentum, nihil prohibet, quod unum ſit prius altero, ille enim homo qui dicitur pater, anteceſſit hominem, qui eſt filius, non tamen prior fuit pater, quam fuerit filius, quoniam ſtatim & ſimul, quod quis eſt pater, ſtatim quoque eſt filius. ante creationem itaque non dicebatur dominus, quia non aderat ſervus, nunc autem omni jure dominus & ſolus dominus. quoniam dominium creatoris, relationem dicit ad creaturam; inde eſt, quod licet ab æterno, omnium rerum poteſtate dominus ſit, actu tamen, ab initio ſolum creationis, rerum dominus eſt.

Porrò magnum diſcrimen eſt, inter dominium Dei & hominum, quod homo non eſt dominus naturæ rerum, ſed uſus tantum, Deus autem, & naturæ & uſus. qua de cauſa dicitur ſolus Dominus, non tantùm, quia antonomatice Dominus eſt, ſed quia dominium creaturarum eſt à Deo, juxta illud: Per me Reges regnant, & quia homo rerum naturas nequit mutare, Deus autem poteſt naturas mutare, alterare, imò etiam ad nihilum redigere, proinde Deus ſolus eſt Dominus. Lepidam ſanè hiſtoriam, ſcribit Polydorus Virgilius de Canuto Rege. hic cùm juxta littus maris aſſediſſet, dixiſſetque, Vnda tibi jubeo, nè pedes meos tangas. nihilominus unda inſurgens, totum eum madefecit. tum ille ſuos Principes alloquens, En, inquit, vocatis me Regem, qui mari, qui terræ, latè imperem, cùm tamen hanc parvulam undam meo imperio cohibere nequeo. Eſt Rex unus Ieſus Chriſtus Dei filius, cujus nutu cuncta reguntur, & Vintoniam profectus, ſtatim coronam, quam geſtabat, capiti imaginis Chriſti crucifixi, ſuis manibus impoſuit, nunquam poſthac, ejuſmodi ornamento capitis uſus inſigni.

Polyd. Virg. Angli. hiſt. lib. 7.

Non ſic denique Rex ille inclytus, qui ſedens in throno regio coronam in capite, & ſceptrum in manu gerens, fuit à quodam philoſopho adoratus, tanquam Deus, at ſubinde ad Regis ſolium conſcendit, eidemque Regi aſſedit, quem cùm Rex objurgaſſet, reſpondit philoſophus, vel tu deus, vel tu homo. ſi deus es, jam te adoravi genuflexus; ſi homo, non facio injuriam, tibi aſſiſtens, nec enim terra erubeſcit, quod alia terra prope ipſam ſit, & pulvis pulveri adhæret. tunc Rex argute dilemma dilemmate ſolvit, argumentum philoſophi contra ipſum retorquens. Vel

ego ſum homo, vel deus; ſi homo, non leviter peccaſti, me adorans; ſi deus, aſſidere non debebas, cum nulla ſit inter Deum, & homines, æqualitas. O quàm turpe igitur, & indecorum, hominem cito vermibus tradendum, velle adorari, vt Deum.

Humiliamini itaque, ô Principes, ſub potenti manu Dei, per quem Reges regnant, nolite loqui ſublimia gloriantes, ſed ſervite ei, cum timore, mente recolentes, vos eſſe homines, non deos, & omnes Reges Deo comparatos, viliſſimos eſſe vermiculos, totamque terram cælo comparatam, nihil eſſe. At nemo magnus in puſillo.

Regi cælicolum, vos flectite colla, potentes,
Tunc dabit omnipotens, regia ſceptra diu.

CAPVT XXIX.

Sacros Dei miniſtros pia veneratione complectatur Princeps, In primis autem Summo Sacerdoti Pont. Max. omnium fidelium capiti, Imperiales faſces humiliter ſubmittat, & Regnum ejus germinabit ſicut lilium.

QVANTA veneratione digni ſemper fuerint Sacerdotes, vicem Dei gerentes, ſupremi Monarchæ nuntii cæleſtes, olim præclariſſimi Principes,& virtute,& ſanctitate inſignes, abunde ſatis docuere. Proinde generationes illorum, divinis omni tempore benedictionibus repletas fuiſſe, hiſtoriarum tradunt monimenta.

Conſtantinum in primis Romanorum Imperatorem,

torem, tanquam præclarissimum speculum propono, ad quod lumina Principum convertantur. is enim quandiu vixit, sanctos sacerdotes, utpote, angelos humanos, deos terrenos, viros cælestes, divino cultui dedicatos, maximis honoribus, & muneribus cumulavit. Quod præclaro Ecclesiasticæ historiæ testimonio comprobatur. In Concilio enim Nicæno, cum esset inter Episcopos magna dissensio, summam rei ad Imperatorem Constantinum detulerunt, ipse autem à singulis suscepit libellos, quos simul omnes in sinu suo continens, ait ad Episcopos, Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem vobis dedit, de nobis quoque judicandi, idcirco nos à vobis rectè judicamur, vos autem non potestis ab hominibus judicari, propter quod, divinum expectate judicium, non enim est conveniens, ut homo judicet deos. Cumque hoc dixisset, omnes querimoniarum libellos jussit exuri. Nec silentio involvam, quàm benignè ipsemet Imperator tractaverit sacerdotes in Nicæna Synodo congregatos. Nam Patribus regiam domum præparavit, sedes, & subsellia in ea poni præcipiens qui sufficerent ordini sacerdotum; rebus itaque honorifice dispositis, invitavit ingredi, & de præsentibus habere Consilium. Introivit autem & ipse Princeps ultimus cum paucis, minori verò sede, quam aliis posita, in medio eorum sedit, primo tamen petens, sibi hoc Episcoporum jussione concedi. tanti apud eum semper valuit auctoritas sacerdotii. Quid hinc? à manu Dei munifica, ingentibus honoribus, & beneficiis semper cumulatus fuit. Siquidem Imperii habenas diu & feliciter tractavit. Condidit Civitatem Romæ æmulatricem, in bellis gerendis semper invictus, semper Augustus triumphavit. In tyrannis opprimendis

Eufeb. li. 8 c. 2.

Hist. tripar. lib. 2. c. 5.

mendis potentiſſimus, & tandem cuncta proſpere agens, plenus dierum, è vita emigravit. cujus memoria ſemper in benedictione.

Valentinianus hujus nominis primus Imperator, Chriſtianum Conſtantini animum ſecutus eſt. Auxentio namque defuncto, qui Mediolanenſem præſulatum tenuerat, evocans Epiſcopos Imperator, hujuſmodi apud eos habuit concionem, Noſtis apertè, eruditi utique divinis eloquiis, qualem oporteat eſſe Pontificem, & quod non deceat eum verbo ſolum, ſed etiam vita, gubernare ſubjectos. Talem itaque in pontificali conſtituite ſede, cui & nos, qui gubernamus Imperium, ſincere capita noſtra ſubmittamus, & ejus monita, dum tanquam homines deliquerimus, veluti curantis medicamenta ſuſcipiamus. Hiſtor. tripar. li. 7, c. 8.

His dictis communi conſenſu paſtor gregis ordinatur Ambroſius, cui tunc præſidialis cura fuerat commiſſa. Quo facto, hunc hymnum optimus Imperator Salvatori Domino obtuliſſe fertur. Gratias ago tibi Domine, omnipotens, & Salvator noſter, quoniam huic viro ego quidem commiſi corpora, tu autem animas. verba planè aurea, tanto viro digna.

Quis non admiretur Theodoſii Imperatoris obedientiam Ambroſio ſacerdoti humiliter præſtitam? Apud Theſſalonicam civitatem, quidam judices lapidati fuere. Tunc Theodoſius indignatus, delicti auctores interfici juſſit, ubi ſeptem millia gladio periere, non præcedente judicio. Hujuſmodi autem cladem plenam gemitibus, audiens beatus Ambroſius, cum Princeps veniſſet Mediolanum, & ſolemni pompa in ſacram vellet intrare baſilicam, occurrit ſanctus Epiſco-

pus foris ad januam, & ingredientem his sermonibus à sacri liminis ingressu prohibuit, Nescis, ô Imperator, perpetratæ à te necis, quanta sit magnitudo? an fortè recognitionem peccati prohibet potestas Imperii? docet tamen, ut vincat ratio potestatem. Coæqualium hominum Princeps es, ô Imperator, & conservus, unus est dominus Rex omnium, & creator. Quibus igitur oculis aspicies communis Domini templum? Quibus calcabis pedibus sanctum Domini pavimentum? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc stillat sanguis innocuus? recede ergo, recede, nè secundo peccato, priorem nequitiam augere contendas. Suscipe vinculum, quo nunc omnipotens Deus te ligavit. Mox obtemperavit Imperator. Noverat enim quæ sunt propria sacerdotum, & quæ Regum, gemens, & plorans, ad regalia remeavit. Post multos dies transactos, permissu Ambrosii, sacra limina ingreditur Theodosius, ibique pronus in pavimento jacens, Davidicam emisit vocem, Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum. O verum Christiani Principis exemplum, aureis litteris inscribendum.

Histor. tripar. lib. 9. — *Fulgos. lib. 1.* — *Theod. li. 5 hist. eccles. c. 17.*

Ad hanc rem optimè facit Maximi Imperatoris reverentia erga Episcopum Martinum observata. Cùm enim ad Imperatorem Maximum, ferocis ingenii virum, & bellorum civilium victoria elatum, plures ex diversis partibus Episcopi convenissent, & fœda circa Principem, omnium adulatio notaretur, seque turpi inconstantia, regiæ clientelæ sacerdotalis dignitas subdidisset, in solo Martino apostolica auctoritas permanebat. Nam etsi, pro aliquibus supplicavit Regi, ita tamen prudenter egit, ut potius imperaret, quàm rogaret, & à convivio Principis, frequenter rogatus, abstinuit,

Sev. Sulpit. in vita S. Mart. li. 6.

dicens,

dicens, ſe menſæ ejus participem eſſe non poſſe, qui Imperatores, unum Regno, alterum vita expuliſſet, tandem victus præfati Maximi precibus, ad convivium venit, mirum in modum gaudente Rege, quod id impetraſſet. Convivæ autem aderant, veluti ad diem feſtum evocati, ſummi atque illuſtres viri, nempè, Comites duo, magna poteſtate præditi, frater Regis, & patruus, medius inter hos, Martini presbyter accubuerat, ipſe autem ſellula juxta Regem poſita conſederat. Ad medium ferè convivium,ut mos eſt, pincerna primum calicem Regi, ut omnium nobiliſſimo obtulit, ille ſancto Epiſcopo potius dari jubet, expectans, atque ambiens, ut ab illius dextera, poculum ſumeret, Epiſcopus non recuſavit, ſed ubi ebibit, calicem, non Imperatori, ſed presbytero ſuo tradidit,nullum nempè exiſtimans digniorem, qui poſſit prior bibere, nec integrum ſibi fore, ſi aut Regem ipſum, aut eos, qui à Rege erant proximi, presbytero prætuliſſet. Quod factum Imperator, omneſque, qui tunc aderant, ita admirati ſunt, ut hoc ipſum eis, in quo contempti fuerant, placeret, celeberrimumque per omne palatium fuit, feciſſe Martinum in regis prandio, quod in infimorum judicum conviviis, nemo Epiſcoporum feciſſet. O regia dignitas ſacerdotis,à ſummis Imperatoribus in tanto pretio habita, utpote, qui ſciant, iſtos, non homines, ſed angelos, & deos, à divinis oraculis appellari. Hinc in divinis litteris nomine regio decoramini; Vos eſtis regale ſacerdotium, quia vos regibus, non Reges vobis præſtant, & ſupra vos nihil erit in terra, ſed ipſi vos eritis præſides orbis, duces hominum, cuſtodes legum, & patres omnium. audiant ſacerdotes,titulos inſignes, quibus decorantur. Matthæus

Lucem appellat. Lucas, ſalem terræ. Hieronymus, generales Apoſtolorum vicarios. Gregorius, ſtellas mundi. Baſilius ardentes faces. Theodoretus Dei coadjutores. Exodus Deos. Malachias, Angelos. Hieremias Reges. David Principes. Michæas duces. Et quæ dignitas, quæſo, aut major, aut præſtantior reperiri poteſt, dignitate Ducali, Principali, Regali, Angelica, Divina? Hinc ſervus Dei Franciſcus frequenter dictitabat, Si Angelus, & ſacerdos mihi eodem tempore occurrerent, prius ſacerdoti, deinde Angelo honorem exhiberem. Sanctus quoque Antonius Abbas, quoties ſacerdotem obvium habebat, caput aperiebat, & in genua coram eo provolutus, benedictionem humiliter poſtulabat, eamque tanti faciebat, ut ſingulari ſe honore crederet affectum, ſi quando eandem obtinuiſſet. Nec immerito tot honoribus, & titulis cumulantur ſacerdotes, utpote, qui peccata remittunt, abyſſos claudunt, diabolos fugant, mortuos ad vitam revocant, miracula patrant. Proinde Vates regius divino afflatus ſpiritu canebat, Nimis honorati ſunt amici tui Deus. Iſtos itaque tanquam Dei miniſtros venerare, ô Princeps, & copioſam recipies benedictionem à Domino. Sed in primis ſacerdotem maximum, Pontificem ſummum, ſucceſſorem Petri, Vicarium Chriſti, Romanæ Eccleſiæ caput viſibile, in ſupremo dignitatis culmine, ſupra homines, citra Deum ſolum conſtitutum, cui Principes, Reges, Imperatores, faſces ſuos Imperiales ſubmittunt, majeſtatem Pontificiam adorantes. ita factum fuiſſe legimus ab Attila Hunnorum Rege, qui ob ſuam feritatem Italiæ terror, & flagellum Dei dicebatur. is cum in conſpectu Leonis Papæ, totiuſque Cleri Romani,

qui

qui ei occurrit, venisset, tacita quadam in viro sancto majestate perterritus, arma deposuit, & suas copias, ab indicto urbis excidio continuit, affirmans se clara luce vidisse, dum loquentis Pontificis verba exciperet, duos præstantes viros, Petrum, nimirum, & Paulum, strictis gladiis ejus capiti atrociter minitantes, ni sacerdotis Dei, dictis acquiesceret.

Quod itidem ferè de Mauritio Constantinopolitano Imperatore legitur, qui statim ab impia in Pontificem Maximum, Gregorium magnum, tyrannide abstinuit, superba dominatione, in Sanctissimi Pontificis obsequium commutata, ubi intellexit quendam inaudito, & prodigioso spectaculo, monachali habitu indutum, cujus nomen, adventus, & discessus omnes latuit, minaci ense in foro Constantinopolitano spectante populo, clamantem, dixisse, Imperatorem cito hoc gladio periturum, nisi sanctissimis monitis obtemperaret.

Federicus primus Imperator, Romanæ Ecclesiæ majestatem, & Summi Pontificis auctoritatem, & verbis, & rebus egregiè confessus est. Nam cum in Italiam venisset, Adrianum Quartum Pontificem, ita humiliter veneratus est, ut ad ejus pedes primum venerabundus accederet, deinde descendenti ex equo stapedem teneret. Albertus Kranth. li.6 hist. Saxon. c.16.

Quid de humili erga Pontifices Romanos obsequio, Ludovici Imperatoris Germaniæ Regis? is cum Romam adiisset, & consiliis cum Benedicto Pontifice mature compositis, inde profectus esset, ejus è vita transitum in itinere cognoscens, mox mœstus urbem repetiit. Non multo post Nicolaus Romanus ex diacono eligitur, Cæsare præsente consecratur, rursumque in Patriarchium Lateranense deductus, coronatur, inde paucis inter-

interpositis diebus, cum Ludovicum de profectione cogitare audisset, officii causa ad eum in castra venit. Quod ubi Ludovicus sensit, obviam aliquanto viæ spatio prodiit, & desiliens ex equo, frenum, per integrum sagittæ ictum, tenuit, & convivio, sub militari tabernaculo excepit, quo suavissimis sermonibus celebrato, donis ipsum magnificis coluit, & in urbem reverenter prosecutus, destinato in loco iterum ad frenum accessit, osculoque sancto pedi oblato, in tabernaculum se recepit; atque inde in Lombardiam perrexit. O memorandum exemplum ante fores Principum aureis litteris inscribendum. Sed quid de multis Galliæ Regibus? nonnè illorum præcipuum munus fuit, Catholicam Ecclesiam tueri? Apostolicæ Sedis dignitatem defendere? turbulentorum hominum audaciam perfringere? Proinde optimo jure inter omnes Christianos Reges, miro omnium populorum consensu, atque applausu, Christianissimi dicti sunt. In primis autem Pipinus, & Carolus Pipini filius, qui ob res præclarè gestas, magni cognomen obtinuit, ambo Romanam sedem usque adeo coluere, ut non modo sacerdotium ab omni vi hostili semper tutati sint, sed etiam summis sacerdotibus occurrere, illorum pedes osculari, & pedestres ipsi à frenis equorum, quibus sacerdotes vehebantur, illos in urbes suas introducere in magna gloria, atque in summa sui nominis, & diadematis claritatè posuerint. Hoc autem fiebat, tum supremæ dignitatis veneratione, tum etiam grati animi ergo, in memoriam revocantes, quod quidquid præclari, atque præstantis habent, sive imperatoria munera, sive regios titulos spectaverimus, à sacerdotali munificentia acceperunt. Siquidem, quod Reges Galliæ occidentali

dentali

dentali imperio primi potiti ſint, quodque tam celebri, & inſigni elogio præ omnibus Principibus Chriſtianis, Chriſtianiſſimi dicantur, id certè totum ſacerdotibus acceptum referre debent. Quod & libenter faciunt, ſeſe viriliter opponentes, pro Sanctæ Romanæ Eccleſiæ dignitate tuenda. probe namque norunt, regiam illis poteſtatem, non ſolum ad mundi regimen, ſed maxime ad Eccleſiæ præſidium, eſſe collatam, ut auſus nefarios comprimendo, & quæ benè ſunt ſtatuta, defendant, & veram pacem his, quæ ſunt turbata, reſtituant, & Romano Pontifici totius orbis Paſtori, obedientiam præſtent.

Non negamus, ait Innocentius Tertius, ſcribens Conſtantinopolitano Imperatori, quin præcellat Imperator in temporibus, illis dumtaxat, qui ab eo ſuſcipiunt temporalia, ſed Pontifex in ſpiritualibus antecellit, quæ tanto ſunt temporalibus digniora, quanto anima præfertur corpori. Noſſe debet Imperatoria celſitudo, quod fecit Deus duo magna luminaria in firmamento cæli, luminare majus, ut præeſſet diei, & luminare minus, ut præeſſet nocti. Vtrumque magnum, ſed alterum majus. Ad firmamentum cæli, hoc eſt, univerſalis Eccleſiæ, fecit Deus duo magna luminaria, ideſt, duas inſtituit dignitates, quæ ſunt Pontificalis auctoritas, & Regalis poteſtas, ſed illa quæ præeſt diebus, ideſt, ſpiritualis, major eſt, quæ verò carnalibus, minor, ut quanta eſt inter Solem, & Lunam, tanta inter Pontifices, & Reges, cognoſcatur. Quam planè prærogativam ex eo intelligere potes, quod dictum eſt, non à quolibet, ſed à Deo, non Regi, ſed ſacerdoti, non de Regia ſtirpe, ſed de ſacerdotali proſapia deſcendenti, Ecce conſtitui te ſuper gentes, & ſuper Regna, ut

Innoc. de major. & obed. can. ſolitæ.

Hierem. c. 1.

evellas,

evellas, diſſipes, ædifices, & plantes. Siquidem Summi Pontifices ſuper Cathedram Petri ſedentes, ſupremum imperium in toto orbe, ſuper omnes poteſtates ſemper habuere. Iſti enim tantæ Sedis auctoritate, Principes, Reges, Imperatores conſecrant, coronant, deponunt. ô verè thronus Regius, ô cathedra ſalutis, ô ſedes planè admiranda. de te quidem pleno jure dici poteſt, Non eſt factum tale opus in univerſis Regnis. Tu es enim navis illa ſingularis, ut ait beatus Clemens, in qua Apoſtoli tempeſtate quatiuntur, navis ſemper invicta, diris tyrannorum procellis ſæpius oppugnata, nunquam tamen expugnata, fluctibus hæreticorum undique concuſſa, nunquam tamen excuſſa. quia portæ inferi non prævalebunt adverſus eam. licet enim potentia tyrannorum, & hæreticorum deceptiones, aliquando infeſtent, & multos fideles à fide, & charitate avertant, totam tamen Eccleſiam non deſolabunt. Dicet autem quiſpiam, quomodo portæ inferi non prævalebunt, cum hodie videamus magna ex parte prævaluiſſe? nonnè videmus totam Aſiam, Africamque à Mauris occupatam? Quid? nonnè, & Europam multis in locis hæreſis labe inquinatam? quomodo igitur portæ inferi non prævalebunt? non prævalebunt adverſus Eccleſiam, quia fundata ſupra firmam petram, quia Eccleſiaſtica hierarchia uſque ad conſummationem ſæculi perdurabit, quia Regni ejus non erit finis. proinde licet ventis Aquilonaribus huc, illuc jactetur, nunquam tamen ſubmergitur,

3. Reg. c. 19.

Fluctuat, at nunquam mergitur illa ratis.

Hinc Lunæ comparatur, pulchra ut Luna, quia Eccleſia aliquando plenior, aliquando minus plena, obſcuratur hac parte Luna, illa clareſcit,

obſcu-

obſcuratur Germania, & Anglia, clareſcit Iapon, & China, & ſicut Luna deficit, non Solis defectu, ſed quia ipſa non reſpicit ex diametro Solem, ſic obſcuratur aliqua natio Catholica errorum tenebris, non propter Chriſtum, cujus vocatio, & dona ſunt ſine pœnitentia, ſed quia à Sole cæleſti oculos averterunt, propterea eos, Deus dereliquit. Gaudeamus igitur, quoniam Eccleſia perpetuo durabit, timeamus verò, quia Luna eſt, nè in nobis deficiat, nunquam tamen deficiet tota ſimul, inconcuſſo manente oraculo; Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua. Si autem aliquis objiciat, quomodo non defecit fides, ſi Petrus Chriſtum negavit? tunc talis reſponſio eſt adhibenda, De fide Petri poſſumus loqui duobus modis, vel in quantum ipſe Petrus erat perſona particularis, vel quatenus univerſalis Eccleſiæ perſonam gerebat, primo modo defecit fides Petri ad tempus, non tamen finaliter, quia per pœnitentiam ad Chriſtum rediit. Egreſſus foras flevit amare. Scio tamen aliquos doctores aſſeruiſſe, in Petro non defeciſſe fidem, ſed ejus tantum exteriorem confeſſionem. Porrò ſecundo modo non defecit fides Petri, nam tridui tempore, ſalvata fuit fides in beata Virgine, quamvis tunc temporis in Apoſtolis defecerit fides, ſemper tamen remanſit in Virgine. de qua dici potuit, Mens immota manet. in cujus ſignum tempore paſſionis omnes cerei extinguuntur, præter unum, qui viget accenſus. Inconcuſſa igitur manet iſta veritas, Eccleſiæ navem adverſis ventis agitari, ſed nunquam obrui, à diris hoſtibus impugnabitur, ſed nunquam peribit, in mediis tyrannorum flammis verſabitur, ſed flamma non nocebit ei ad interitum.

Rom. 2.

Luc. c. 22.

Auguſt. li. contra mendacium, c. 7.

Leo Papa ſerm. 9 de paſſ. Domin.

hæc

hæe illa viſio planè mirabilis, quam vidit Moyſes. vidit enim rubum, qui licet arderet, non tamen comburebatur, proinde admirans ait; Vadam, & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus? Quid obſecro per rubum? quid per ignem? Philo Hebræus per rubum ardentem, intelligit populum Hebræum injuria oppreſſum, per ignem, Ægyptios oppreſſores, ſed rubus non comburebatur, quia illa tribulatio in bonum illorum convertenda erat, & ipſi incolumes evaſuri.

Gregorius per rubum, legem Moſaicam intelligit. ſicut enim ignis illuminabat rubum, ſed rubi ſpinas non comburebat, ita lex Moſaica demonſtrabat peccata, ſed peccati ſpinas non auferebat.

Bernardus per rubum ardentem, qui non conſumebatur, intelligit miraculum, quod futurum erat in Beata Virgine, de qua canit Eccleſia; Rubum quem viderat Moyſes incombuſtum, conſervatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem. rubus quidem ardebat, quia peperit Filium, ſed non comburebatur, quia Virgo permanſit.

At Hieronymus per flammam inhærentem rubo, ſed rubum non comburentem, figurat Eccleſiam, quæ flammis tot perſecutionum non conſumitur. cui appoſite accommodatur urbis Pariſienſis inſigne, Salamandra nimirum in medio flammarum, appoſita hac nota; Circumdor, ſed non uror. Huc egregie ſpectat, quod refert Plinius, ait enim, reperiri arborem quandam nomine larix, quæ igne non comburitur, quin potius, ſi in ignem projiciatur, ac ſi eſſet lapis, ejus flammis reſiſtit, quod experimento probavit Cæſar, circa civitatem Gezgobiam, ibi namque erat turris ex hoc ligno confecta, cui ignem apponi juſſit, & cum flammis

Plin. lib. 16. naturalis hiſtor.

Celius Rodigin. lib. 6 lect. antiq.

flammis undequaque circumdaretur, nullum detrimentum passa est. En typus Ecclesiæ, quæ flammis hæreticorum undequaque opprimitur, sed nunquam deprimitur; imò sicut vinea, ait Ambrosius, dum ligatur, erigitur, & recisa non minuitur, sed augetur, ita Ecclesia sancta dum humiliatur, attollitur, & dum reciditur, coronatur. ità respondet Ecclesia Frederico Imperatore, qui carmine quodam adversus Ecclesiam temerè blaterabat, Ambr. l. 9, cap. 10, in Lucam.

Roma diu titubans variis erroribus acta
Corruet, & mundi desinet esse caput.

At Ecclesia egregiè respondit,

Niteris incassum navem submergere Petri,
Fluctuat, at nunquam mergitur illa ratis.

Replicavit Imperator,

Fata volunt, stellæque docent, aviumque volatus,
Quod Fredericus ego, malleus Vrbis ero.

Audaciam retundit Ecclesia dicens,

Fata volunt, Scriptura docet, peccata loquuntur,
Quod tibi vita brevis, pœna perennis erit.

Hinc etiam malo punico comparatur, nam in cortice amarum, asperum, & durum, interiùs autem suavi constat dulcedine, habet etiam magnam granorum multitudinem, miro artificio dispositam, quæ quidem grana, oculis intuentium se objiciunt, quasi lapides pretiosi, quapropter inter alios fructus, à natura corona donatur. En symbolum Ecclesiæ, quæ licet interius maxima dulcedine gaudeat, propter spem Regni cælestis, exterius tamen, innumeras patitur amaritudines, & sicut malum punicum multis granis decoratur, ita Ecclesia meritorum copia abundat, coronatur malum punicum, semper regnat Ecclesia, imò quò magis oppugnatur, tantò magis dilatatur, & ma-

jores vires acquirit eundo. quaſi vitis, quæ quò magis reciditur, eò magis abundat, cæſa uberior, oppugnari quidem poteſt, ſed non expugnari.

Qui tibi bella movet, Genitrix ſanctiſſima, non te
Lædit, at ipſe ſuum trajicit enſe caput.
Calce ferit ſtimulum, nam ſe miſer ipſe cruentat,
Quique putat ſtimulos ſe dare, damna capit.
Fortior es cælo, cælumque & terra peribunt,
At tu ſponſa Dei, tempus in omne manes.

O navis divina, validis præſidiis undique ſtipata. Quos enim Remiges habet? Apoſtolos. quæ arma? Sacramenta. quos milites? Fideles. quæ vela? virtutes. quem ventum, qui per varios gurgites ad portum dirigat? Ecce Spiritus ſanctus, qui ſemper aſſiſtit, de quo Vates in perſona Eccleſiæ; Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. quam arborem? Salvatoris crucem, arbor ſe extollit, uſque ad ſydera. Crucis vexillum, & imperium, uſque ad Empyreum.

O navis prodigioſa, in qua novum celebratur certaminis genus, hic enim milites truncato capite cadunt, ſed cadendo vincunt, ſed patiendo regnant, ſed moriendo triumphant. at quibus armis? non haſtis ferreis, non acutis gladiis, non globis bellicis, ſed patientiæ clypeo protecti. Cæduntur gladiis, more bidentium, non murmur reſonat, non querimonia, ſed corde tacito, mens bene conſcia, conſervat patientiam. Proinde non ab re, illam turri Davidicæ compararunt expoſitores, ex qua mille clypei pendent, omnis armatura fortium. nulla quippe armatura fortior adverſus perſecutionum aculeos, quam viri fortis patientia, nam cum injuria non fiat, niſi nolenti, qui non ægrè fert injuriam, vim omnem retundit injuriæ. Verum quomodo arcet hoſtes ſine gladiis, ſine jaculis?

culis? ſine globis? en novus pugnandi modus, quem prędixit nobilis illa mulier, Nova bella elegit Dominus. triumphos enim agit Eccleſia, non pugnando, ſed patiendo, non gladios vibrando, ſed proprium ſanguinem effundendo. idcirco Tertullianus tormenta Martyrum appellabat veſtes palmatas. hic eſt habitus victoriæ noſtræ, hæc palmata veſtis, tali curru triumphamus. hinc ſtrenui milites in Eccleſiis, cum palmis pinguntur, palmas habent in manibus, quia vinculis ferreis, quibus obſtringebantur, oſcula dulcia imprimebant, benedicentes Dominum. ideò Paulus omiſſis titulis; Ego ſum Apoſtolus, ego vas electionis, ego doctor gentium, ſolo hoc titulo gloriatur, ego vinctus in Domino. palmas in ore, acclamabant enim coram Regibus, Obedire oportet Deo, magis quam hominibus. palmas in oculis, ibant gaudentes ad carceres, ad vincula, quaſi ad epulas, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. palmas in pedibus, hinc Tiburtius calcato igne exultabat, Carbones iſti mihi flores videntur. palmas in corde, Credimus Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. palmas denique in omni loco, in omni tempore, coram omnibus, quia hæc erat vox omnium, Lætamur pro Chriſto graviora pati. Moyſes dicebat, Vadam, & videbo viſionem hanc magnam, quare rubus ardeat, & non comburatur, hoc idem de Martyribus dicendum, magna hæc viſio, tot ictibus tormentorum, quaſi malleis concutiuntur, & nihil moventur, quaſi dicerent,

Etiam ſi fractus illabatur orbis,
Impavidos ferient ruinæ.

Hinc meritò Eccleſia aſſimilatur palmæ; Statura tua aſſimilata eſt palmæ, quia ſicut palma ponderi

non ſuccumbit, ſed contra nititur, ita Eccleſia poteſt quidem oppugnari, nunquam tamen expugnari. Mirum plane eſt, quod de Templo Iunonis Laciniæ, ſcribit Plinius, in Laciniæ Iunonis ara ſub dio ſita, cineres manent immobiles, perflantibus undique procellis, nota deinde appoſita, Flatus irritus omnis. hoc idem decantant Martyres, veniant procellæ, inſurgant venti, irruant infortunia, ſemper cum Domino erimus. Ecquid nos ſeparabit à charitate Chriſti? an gladius? flatus, flatus irritus omnis. Sanctus Cyprianus martyr, accepta mortis ſententia, an timuit? exultans, & gaudens reſpondit; Amen, amen. Deo gratias. Sanctus Sebaſtianus, dum ad martyrium ducebatur, in pectore gerebat chirographum ita ſcriptum, Quia Chriſtianus ſum. Edmundus Campianus Societatis Ieſu Theologus, accepta in Anglia, pro fidei confeſſione mortis ſententia, ſtatim oculis ad cælum erectis, cecinit, Te Deum laudamus. omnes Sancti ibant gaudentes, quaſi ore pleno acclamarent, Lætamur graviora pati, frangimur, non flectimur, ſecatur corpus in fruſta, at mens immota manens, ſollicitatur fruſtra. urit flamma foris, ſed vis ardentior intus. iſti erant viri, hoc eſt, victores, nam ubi vulgata habet, confortare, & eſto robuſtus, exemplar Hebræum legit; Confortare, & eſto vir. hinc Gregorius dicebat; virum dici à virtute, ſed noſtra ætate, homines permulti, viri perpauci. Proinde Diogenes Cynicus in meridie, per forum civitatis facem ardentem manu gerens, quærebat hominem, & dicentibus: Ecce quamplurimi adſunt, reſpondit; Iſti non ſunt homines, quia non ratione, ſed libidine ducuntur. Porro in primitiva Eccleſia erant viri fortes, qui nullo metu frangebantur. Hinc

Eccle-

Eccleſia dicitur ſignum magnum, quia magnum miraculum à Deo effectum. Nonne magnum miraculum, contra tam diras tyrannorum perſecutiones, Eccleſiæ non ſolum fundatio, ſed (ut ita dicam) prodigioſa progreſſio ? præcipuè ſi ſpectentur illi, per quos fundata eſt, pauci numero, humiles genere, abſque ullo mundanæ potentiæ præſidio. O felix navis tantorum Principum pretioſo ſanguine purpurata, ſed præcipuè Petri, & Pauli, qui ſunt Catholicæ fidei propugnatores acerrimi, & urbis Romæ vigilantiſſimi cuſtodes, de quibus egregiè cecinit Venantius Poeta Chriſtianus, Venantius Fortunat. li. 3 carminum.

Cælorum portæ, lati duo lumina mundi
Ore tonat Paulus, fulgurat arce Petrus.
Inter Apoſtolicas radianti luce coronas
Doctior hic monitu, celſior ille gradu.
Corda per hunc hominum reſerātur, & aſtra per illum,
Quas docet ipſe ſtylo, ſuſcipit ille polo.
Pandit iter cælis hic dogmate, clavibus alter,
Eſt via cui Paulus, janua fida Petrus.
A facie hoſtili duo propugnacula præſunt,
Quos fidei turres, Vrbs caput orbis habet.

O navis divinis elogiis celebranda, quæ multis quidem titulis, quaſi rutilantibus gemmis decoratur, ſed in primis quinque privilegiis gaudet inſigniri, dicitur enim Vna, Sancta, Catholica, Apoſtolica, Viſibilis. dicitur una, ratione communionis fidelium, quam confitemur in ſymbolo, Credo Sanctorum communionem. eſt enim Eccleſia, collectio multorum, ad unius Dei cultum. hinc explodendus Henrici Octavi error, Anglorum Regis, qui eo inſaniæ devenit, ut diceret, tot eſſe Eccleſias Chriſti, quot ſunt Regna. ô virum perditiſſimum, immundæ libidinis cauſa, in miſeriam

adeo turpem redactum. Eia igitur Christiani Principes, hujus Regis periculo sapite, Christi Vicario Romano Pontifici, in his quæ ad Christianam Religionem pertinent, humiliter obedite, & demum ante oculos vestros proponite Regem regum, Iudicem universalem, qui venturus est judicate eos, qui sub prætextu temporalis, & politici regiminis, Ecclesiasticam Summi Pontificis auctoritatem à Deo datam coarctare, non sine fidelium scandalo, & magno fidei detrimento præsumunt. hæc lubens dixerim Anglici regni calamitatem miseratus. Nam quod olim totius Christianæ religionis exemplar extitit, jam nostris temporibus omnium hæresum officinam non sine lachrymis videmus. Vnde non amplius Anglia, seu Angelica terra, sed diabolica, ab omnibus ore pleno decantatur. Verum redeamus, unde digressi sumus, nempe, ad Sanctæ Ecclesiæ unitatem, quæ satis superque probatur symboli Nicæni testimonio. Credo unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Et jure quidem dicitur una, siquidem Ecclesia est corpus Christi, sed unius capitis, unum tantum est corpus, ut benè colligit Paulus, divisus est Christus? quasi diceret, ubi unum caput Christus, una tantum est Ecclesia, quæ est ejus corpus. Nec propterea Ecclesia biceps, quod in ea sint duo capita, visibile, & invisibile, quoniam etsi sint duæ personæ Christus, & Papa, Papa tamen est Ecclesiæ caput, ex Christo instituente, & habet vices capitis, ex supremo capite, ac demum Papæ potestas, est derivata à Christo, qui propria virtute gubernat Ecclesiam, nec hinc sequitur, Ecclesiam esse bicipitem, quia hæc capita subordinata sunt, est enim Christus caput in cælis, habens Vicarium in terris.

D.Th.in 3 p.q. 8, a. 6.

Titulo

Titulo etiam ſanctitatis decoratur Eccleſia, divino atteſtante oraculo, Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. nec obſtat axioma illud ab omnibus receptum, Bonum conſurgit ex integra cauſa, malum ex particulari defectu. Cùm igitur in Eccleſia ſint multi peccatores, & proinde non ex omni parte, habeat ſanctitatem, non debet dici ſancta, præſertim cum denominatio fiat à majori parte, plures autem ſunt peccatores, quam juſti, quomodo ergo tota pulchra? Pro explicatione hujus difficultatis, notare debes, quod ſigna diſtributiva in ſacris litteris, non uno tantum modo accipiuntur, ſed aliquando pro omnibus, ſine aliqua exceptione, hoc eſt, pro ſingulis generum, ut illud, in Adam omnes moriuntur. aliquando ſumuntur pro aliquo tantum genere, hoc eſt, pro generibus ſingulorum, ut illud, In Chriſto omnes vivificabuntur. quod tantum intelligitur, pro genere ſalvandorum, ita quod illud ſignum ſignificat, quod vel omnes quotquot ſalvantur, per Chriſtum ſalvantur, vel quod ex omni genere gentium vivificantur aliqui. quando ergo dicimus, Tota pulchra es, intelligimus, ut diſtribuat pro generibus ſingulorum, hoc eſt, in quolibet ſtatu, & gradu Eccleſiaſticæ Hierarchiæ ſunt amici Dei, ſine macula peccati mortalis. Nec denominatio fit à majori, ſed à nobiliori parte, à Sanctis nimirum, qui vivunt ſine macula mortali, licet à peccatis venialibus non ſint omnino liberi, quoniam venialia peccata non deſtruunt gratiam, & charitatem, in quibus ſanctitas formaliter conſiſtit.

D. Th. 2. 2. q. 1. a. 10.

Dicimus etiam Eccleſiam Catholicam, hoc eſt univerſalem, ratione loci, temporis, doctrinæ, & materiæ. ratione quidem loci, quia ubique

regnat Ecclesia. Dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum, à polo arctico, usque ad antarcticum, fama fidei Christianæ evolavit. ab Oriente quippe ad Indias usque enavigavit, ab Occidente usque in Americam, à Septentrione usque ad Iapones, à Meridie usque ad Brasiliam. sed quid pluribus immoror? per omnia mundi climata, ad ipsos usque Antipodes protendit. siquidem in omni loco prædicatur Euangelium, vel prædicabitur.

Nec illud multum urget, nunquam in universo mundo prædicatum est Euangelium, sed satis est, quod omnes obliget, & saltem successivè, omnes illud suscipiant, ejusque fama totum peragraverit orbem. Hinc malo punico comparatur, coronam gestans in capite, quia Ecclesia regnat ab ortu Solis usque ad occasum. Vnde plenissimo jure Romanus Pontifex caput Ecclesiæ dicitur, & est Monarcha spiritualis in toto orbe, non quod præsit omnibus hominibus, qui sunt in toto orbe, sed quod pręsit omnibus Christianis, toto orbo diffusis.

Auguft. de Civ. Dei lib. 15. Ratione temporis Ecclesia dicitur universalis, quia ab initio mundi perseverabit usque in finem. de qua Angelus Gabriel, Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni ejus non erit finis. omnes Monarchiæ finem jam dudum acceperunt, at supremum Christi Imperium, in Ecclesia, nunquam cessabit. Ex parte doctrinæ fidei, Catholica est, Turrec. li. 1 suæ sum. c. 13. quia universaliter est vera, nullumque errorem admixtum continet, aut continere potest. denique ratione materiæ, quia omnes indifferenter vocat, omnesque, nullo excepto, suis præceptis obligat, & demum quia ante mundi finem nulla erit natio, quæ ad fidem non sit convertenda, non quia actualiter ad omnes se extendat, vel tempore præ-

terito ad omnes ſimul ſe extenderit, vel in futuro ad cunctos pro eodem tempore ſe extendere debeat. Quoniam Eccleſia non ſic dicitur Catholica, quia omnem hominem in ſingulari ad fidem actu recipiat, videmus namque multos in ſua infidelitate mori, ſed quia omnes nationes, & provincias recipit, ex eis aliquos convertendo.

Quarto loco dicitur Apoſtolica, quia ſuccedit Eccleſiæ, quam moderati ſunt Apoſtoli, noſtra enim Eccleſia ſuccedit illi, quam Petrus gubernavit, & hac ratione ſucceſſor Petri vocatur Apoſtolicus, ut conſtat in publicis Eccleſiæ obſecrationibus, Vt domnum Apoſtolicum, & omnes Eccleſiaſticos ordines in ſancta religione conſervare digneris, hoc eſt, Summum Pontificem, qui ideò Apoſtolicus dicitur, quoniam doctrinæ Apoſtolicæ cuſtos eſt, & doctor infallibilis. Et jure quidem Apoſtolicus, quia continua ſucceſſione à Petro uſque ad noſtra tempora hæc ſucceſſio duravit. à divo autem Petro uſque ad Pontificem noſtrum VRBANVM VIII, ſucceſſerunt ſibi continua ſucceſſione Summi Pontifices, ducẽti quadraginta tres. Et tanti valuit apud Auguſtinum hæc ſucceſſio, ut dixerit, Multa ſunt quæ me juſtè in gremio Eccleſiæ detinent, inter quæ numerat, tanquam quid potiſſimum, continuam Pontificum ſucceſſionem, & tamen tempore Auguſtini non præceſſerunt niſi triginta novem Pontifices à Divo Petro uſque ad Anaſtaſium, qui Sedem Apoſtolicam tunc temporis tenebat. Turecr. li. 1, c. 19. Iren. lib. 3 con. her. c. 3.

Poſtremo Eccleſia dicitur viſibilis, quod ex multis Sacræ Scripturæ oraculis, poſſet probari, ſed (inſtar omnium) locus Matthæi ſatis abundè convincit, ubi docetur, fratrum delicta ad Eccleſiam fore referenda, at ſi Eccleſia non eſſet viſibi- Matt. 18.

 lis,

lis, quomodo ei denunciaretur incorrigibilis? Nec obſtat argumentum Lutheri, omnes fideles credunt Sanctam Eccleſiam, ſed fides eſt de non viſis, ergo ſi credimus Eccleſiam, non videmus, & per conſequens non eſt viſibilis; alias diceremus, video Sanctam Eccleſiam, & non credo. non urget, inquam, hæc objectio, ſeu deliramentum, ſiquidem hæc duo ſimul verè conſiſtunt, reſpectu diverſarum rationum, nempe, quod omnes fideles credimus Sanctam Eccleſiam, & quod videmus Sanctam Eccleſiam, aliud enim eſt quod videmus, & aliud quod credimus, in quo ſenſu dixit
Ioan. 20. Dominus Thomæ; Quia vidiſti me Thoma credidiſti. aliud vidit, & aliud credidit, ut doctè advertit Gregorius, vidit hominem verum, ſed eundem credidit eſſe Deum. ita & nos dicimus de corpore Chriſti myſtico, quod eſt Eccleſia. Nam aliquid videmus, nimirum, collectionem hominum qui adunantur in confeſſione fidei, ſub uno Chriſti Vicario in terris, & aliquid inviſibile, eſt in Eccleſia, quod credimus, nempe, fides, charitas, poteſtas ſpiritualis. hæc ſunt, quæ credimus in Eccleſia, cum dicimus, Credo ſanctam Eccleſiam.

O igitur Cathedra benedictionis, ter, quaterque beata, in qua poſt Petrum Apoſtolorum Principem, uſque ad noſtra tempora, quibus URBANUS Octavus Romanæ Eccleſiæ clavum feliciter moderatur, ducenti quadraginta tres Pontifices ſederunt, & præſederunt. Cathedra, inquam, triginta trium Pontificum, qui eam initio naſcentis Eccleſiæ tenuerunt, pretioſo purpurata ſanguine.

O Cathedra veritatis, extra quam nihil ſanctum, nihil validum; nam velut Phœnix unica avis, non per omnes aëris regiones volitat, ſed in ſolis

ſolis Arabiæ petris reperitur, ita quoque veritas, quæ inſtar Phœnicis unica eſt, nuſquam niſi in petra Eccleſiæ apparet, utpote, quæ nunquam in doctrina fidei errare poteſt, divino acclamante oraculo; Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam. ſi enim Eccleſia circa fidem errare poſſet, utique non eſſet fundata ſupra firmum & certum fundamentum. ſed quid? nonne dixit Dominus Eccleſiæ? Deſponſabo te mihi in fide? at hujuſmodi matrimonium eſt indiſſolubile. Eccleſia ergo non poteſt errare circa fidem. Matt. 16. Oſeæ 2. Cano de locis theol. li. 4. c. 4.

O Cathedra ſanctitatis, tu es illa, quæ ſub Sylveſtro Pontifice in Concilio Nicæno Arrianam hæreſim Ieſum Chriſtum ſolum eſſe hominem, non vero ſimul Deum, aſſerentem, condemnaſti.

Tu es illa, quæ ſub Damaſo in Concilio Conſtantinopolitano, Macedonium, & Eunomium in Spiritum Sanctum blaſphemos, profligaſti.

O Cathedra Apoſtolica, nonne tu es illa, quæ ſub Cæleſtino in Concilio Epheſino Neſtorii impietatem, duas in Chriſto perſonas ponentem, confutaſti.

O Cathedra ſalutis, nonne es illa, quæ ſub Leone Primo in Concilio Chalcedonenſi, Eutychetem unicam in Chriſto naturam promulgantem confregiſti?

O navis verè regia, tu pro fide Chriſti glorioſè decertans ſemper triumphos agis, tu manu invicta hoſtes tuos debellans, vexillum Crucis extollis ad ſydera, tu inſtar armati exercitus inſtructa, in tres acies diviſa, ſuperborum colla proſternis per totum orbem inclamans, Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat. In prima acie pugnatur & quidem ſtrenuè ſub duce Summo Pontifice,

qui

qui Episcopos veluti tribunos militares pro salute omnium sibi creditarum, ad pugnam summa charitate incendit. in secunda turma, ecce Nobiles & Primarii una cum plebe admixti, qui in hac navi, militantes, manus movent viriliter ad prælia. omnes enim in Baptismo nomina dederunt, omnes in Confirmatione arma acceperunt, & omnes pro laborioso certamine gloriosa stipendia expectant. In tertia vero acie sese offerunt Religiosi diversis officiis destinati, horum aliqui, in vallis vigilias agunt, & in propugnaculis veluti in specula excubant, ut sedulo explorent, ne quid respublica Christiana detrimenti patiatur, idque perficiunt in Monasteriis, & Collegiis. Ex his alii extra castra se subripiunt, hostes invadunt, ingentia damna inferentes, & hi sunt præcones Ecclesiastici, quorum sonus in toto orbe ferè intonuit, alii in montibus excubant, in desertis tentoria figunt, insidias hostiles detegunt, & aperto marte aggrediuntur; hi sunt sancti Patres eremum incolentes. en navis egregiè instructa, ut castrorum acies ordinata.

O Sedes vere divina, in qua sedet, & præsidet Episcopus universalis, totius orbis Pastor, Vicarius Christi in terris, Petri Apostoli verus successor. & merito quidem hisce elogiis decoratur. quoniam Vicarius is propriè dicitur, qui absentis vices gerit, successor vero, qui in defuncti locum substituitur. Cùm igitur Christus Dominus absens sit, secundum præsentiam visibilem, Petrus autem mortuus sit, idcirco VRBANVS Octavus, Christi Vicarius, & Petri successor nuncupatur. Nec propterea Ecclesia dicenda biceps, quoniam hæc duo capita ita se habent, ut alterum, alteri subordinetur, siquidem Christus est caput in cælis habens Vicarium in terris, ad quem omnia judicia

refe-

referuntur, & à quo omnes principatus pendent. Tres enim ſunt regiminis formæ, Monarchia, quæ unius eſt principatus. Ariſtocratia, quæ paucorum, ſed optimatum, Democratia, quæ penes populum gubernationis ſummam ponit, quam vocant popularem, ubi ad magiſtratus, populus ſine diſcrimine admittitur. illa tamen Reipublicæ forma cenſetur optima, quæ unius eſt dominatio. Porro quia præſtantiſſimum regimen eſt monarchia, & certum eſt, Eccleſiam Dei à ſapientiſſimo Principe Chriſto inſtitutam, optimè gubernari, quis inficiari poteſt, ejus regimen debere eſſe monarchicum? regitur enim ab uno viſibili ſummo Iudice, cui cæteri omnes Principes ſubjiciuntur. hinc in perſona Petri, & ſucceſſorum decantatur hoc diſtichon: Ariſt. lib. 3 polit. c. 5.

Eccleſiam pro nave rego, mihi climata mundi,
Sunt mare, Scripturæ retia, piſcis homo.

Scio quidem Imperatorem, mundi Principem nominari, ſuper omnes nationes, provincias, & regna conſtitutum, in cujus ſignum triplici corona decoratur, argentea, in Aquiſgranis, quam accipit ab Archiepiſcopo Colonienſi, & ſignificat puritatem, Ferrea quam accipit ab Archiepiſcopo Mediolanenſi Modoetiæ, & ſignificat fortitudinem, Aurea, quam dat Romanus Pontifex in Eccleſia ſancti Petri ad altare ſancti Mauritii, & ſignificat excellentiam ſuper omnes Reges, Principes, & nationes; eſt nihilominus ſub poteſtate Papæ conſtitutus, quia Imperatorem tam electum & confirmatum, deponere poteſt, & de facto depoſuit, ut egregiè fecit Innocentius Quartus, qui depoſuit Fredericum Romanum Imperatorem, & Regem Siciliæ, nam petiit ab eo, ut daret pacem Eccleſiæ, & mundo univerſo, at ipſe pertinax, veluti alter Pharao, audire renuit, quare cum fuiſſet

per-

perjurus, ſacrilegus, & de hæreſi ſuſpectus, Papa
Euſeb.li. 6 hiſt. eccleſ. c.25. depoſuit eum. Nonne Fabianus Pontifex inter ipſas etiam Eccleſiæ anguſtias, Philippum eccleſiaſticis ſuppliciis punivit? Nunquam tamen niſi cauſa fidei, Regna per Pontificem mutata ſunt, hac enim de cauſa Stephanus Papa tranſtulit Imperium à Græcis, in Germanos, & Innocentius Quartus, Regi Portugalliæ, Regni adminiſtrationem interdixit. (ut patet c. Venerabilem.)

Vt dicitur 96. d.c.Conſtantinus. Nec objiciatur, quod Conſtantinus Imperator impoſuit coronam Sylveſtro Papæ, quia hoc fecit, non ſicut dominium, & auctoritatem præbens, ſed ſicut miniſter obſequens, cujus ſignum fuit, quod tenens equum, famulatus, & obſequii officium exhibuit.

Licet autem ad tanti culminis ſublimitatem ſit evectus Romanus Pontifex, ut habeat juriſdictionem immediatam in omnes Chriſtianos, ut ſit ſuper Reges, & omnes Principes, ut ſit Chriſti Vicarius in terris, ut ſit Petri in prælatione ſucceſſor, ut ſit Eccleſiæ univerſalis Epiſcopus, & totius orbis Paſtor, ad imitationem tamen capitis, qui non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, Servus ſervorum Dei, non dedignatur nominari. Hinc diſtichon graphicè elaboratum, (D.Th. in tract. cont.impugn.relig.c.3.)

Se. vierant tibi, Roma, prius domini dominorum,
Servorum ſervi, nunc tibi ſunt domini.

Cedren. in vita Leon. O præclara Sedes in qua ſedens Gregorius Secundus, Leonem Imperatorem, Iconoclaſtarum hæreſi faventem, atque eam in Italiam inducere molientem, non ſolum excommunicavit, ſed etiam prohibuit ab Italia ſolvi vectigalia, & proinde mulctavit eum parte Imperii.

Fulgoſ. li.6, c.3. In hac Sede ſedens Innocentius Primus, Arcadium Imperatorem, atque ejus conjugem Eudoxiam,

doxiam, à communi fidelium grege ſeparavit, quia Chryſoſtomo Patriarchatus ſui honore depulſo, Theophilum Alexandrinum Patriarcham ſuffecerant.

In hac Sede ſedens Innocentius Tertius, Othonem Quartum Imperatorem, anathemate innodavit, & Imperatoris titulo privavit. Blond. Decade 2. lib. 6.

In hac Sede ſedens Innocentius Quartus in Concilio generali Lugdunenſi, conſentientibus univerſis Patribus, depoſuit Fredericum Secundum, & dedit etiam Regi Luſitaniæ coadjutorem quendam, qui Regnum adminiſtraret, quandoquidem Regis negligentia, & reſpublica, & religio in Luſitania detrimentum patiebatur.

In hac ſede ſedens Gregorius Septimus, Henricum Quartum Imperatorem depoſuit, & alium eligi juſſit, quod & factum eſt.

In hac Sede ſedens Clemens Sextus, Ludovicum Quartum Imperatorem à Ioanne Vigeſimoſecundo, & Benedicto Duodecimo excommunicatum depoſuit. Pighius li. Hierarch. Eccleſiaſt. 5. c. 14.

In hac poteſtate ſedens Leo Tertius, cum cerneret Chriſtianæ Reipublicæ curam, à Græcis Imperatoribus negligi, tranſtulit Romani Imperii jura, à Conſtantino Irenes filio, ad Carolum magnum Francorum Regem, eique Auguſti titulum, & Imperatoris inſignia contulit.

In hac Sede ſummæ poteſtatis ſedens Zacharias, depoſuit Kildericum à Regno, quod ejus ſocordia, Catholica Religio in Galliis non modicum detrimentum pateretur, & tranſtulit Regnum in Pipinum Caroli magni patrem, quam tranſlationem juſtam fuiſſe, nemo ſanæ mentis negabit, præſertim, cum eventus docuerit, mutationem illam feliciſſimam fuiſſe, nunquam enim Regnum Francorum Paul. Diac. lib. 6, c. 5, de geſtis Longobard.

corum potentius, aut Religio in Gallia florentior fuit, quam tempore Pipini, & Caroli.

In hac tandem ſupremæ auctoritatis Sede, ſedens Gregorius Quintus, Sanctionem edidit, ut penes ſolos Germaniæ Principes, jus eſſet eligendi Regem, qui poſt diadema à Romano Pontifice acceptum Imperator, & Auguſtus appellaretur. Electores verò Imperii ſeptem conſtituit, nempe, tres Cancellarios, Maguntinum, Trevirenſem, Colonienſem Archiepiſcopos: Marchionem Brandeburgenſem Camerarium, Comitem Palatinum Rheni dapiferum, Ducem Saxoniæ, qui enſem portat, Regem Bohemiæ, qui pincernam agit. quod eleganti carmine deſcripſit Poeta,

Blond. Flavius lib. 3 decadis 1.

Bellarmin. de tranſlat. Imp. Rom. li. 3. c. 1.

Maguntinus, Trevirenſis, Colonienſis,
Quilibet Imperii ſit Cancellarius horum.
Eſt Palatinus Dapifer, Dux, Portitor enſis.
Marchio, Præpoſitus Cameræ, Pincerna, Bohemus.
Hi ſtatuunt dominum cunctis per ſæcula ſummum.

Hanc itaque Vnam, Sanctam, Catholicam, Apoſtolicam, Romanam Sedem venerare, ô Princeps, Imperiales faſces, & ſceptra, humiliter ſubmitte, pro hac tuenda teipſum, reſque tuas expone, Conſtantinum, Theodoſium, Carolum, Principes ingenuos, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ acerrimos defenſores, tibi magiſtros conſtitue. & Regnum tuum accipiet benedictionem à Domino in æternum.

Principis æterni, ſacros venerare miniſtros,
Tunc tibi perpetuum, cælitus auxilium.

Qui

Capvt XXX.

Qui sacram religionem coluere, diu & feliciter, ferè omnes regnavere. At qui in eam insurrexere, turpiter quoque occubuere.

Ro Constanti habeant Principes, eos, qui ab Ecclesia Catholica defecerunt; in maximas calamitates, ferè omnes incidisse. Quod longo rerum usu compertum, & plurimorum exemplis comprobatum.

Si enim Iulianus, magni Constantini nepos, sed avitæ pietatis immemor, calamum, & gladium, adversus Romanam Ecclesiam, perfidus sumpsit, nonnè etiam dignas dedit tanti flagitii pœnas? Siquidem in bello cadens, divinitus sagitta transfixus, & manu cruore repleta, Christum blasphemans, in aëremque sanguinem projiciens, dixit, inclamando; Vicisti tandem Galilæe, vicisti. Et vacuatus paulatim sanguine, circa noctis medium, infelicem animam exhalavit. Gregor. Nazian. orat. 2 in Iulianum.

Si Valens Valentiniani frater, Arrianæ factionis studiosus, Deo dicatos viros, & veræ religionis cultores, crudeliter afflixit, quomodo extremum clausit diem? amisso exercitu, saucius, ac trepidus fugiens, ab hostibus in vili tugurio circumseptus, vivus à flammis absumptus est. Amian. Marc. li. 21 hist. Ruffin. lib. 12 histor. c. 13.

Si Anastasius Primus impio, & turbulentissimo, Eutychetis errori favit, Christianum nomen detestans, quid hinc? in suorum procerum conspectu, de cælo tactus ictu fulminis, concidit. Zonaras lib. 4 analium.

Si Rex Theodoricus, in sanctissimos Romanos Pontifices, & in omnes Catholicos diram tyran-

nidem exercuit, ob tantæ impietatis flagitium, quid ei accidit? apoplexi correptus, in sua impietate animam egit, &, ut scribit Divus Gregorius, in ignem Lyparitanum submersus est.

Greg. in 4 li. dialog. c. 30.

Si Iustinianus Primus, Eutychiani delirii sectator, aliquando à catholica pietate defecit: quid hinc? nonnè inops consilii, & mentis, amentissimus ex hac vita decessit?

Si Rex Desiderius, nec Deum timens, nec homines metuens, in Adrianum Christi Vicarium insurgens, quàm plurimas urbes Ecclesiasticæ ditionis, invadere, & occupare ausus est, ex hac impietate, quem eventum sortitus? non multo post Caroli magni copiis, Regno pulsus, funestissimam suæ temeritatis memoriam Longobardis omnibus reliquit.

Blond. lib. 3 decade I.

Si Mauritius Imperator Divum Gregorium, & Romanam Ecclesiam perturbavit, adeo crudeliter, ut aliquando ad eum Gregorius ita scripserit: Etsi peccata Gregorii tanta sunt, ut pati talia debeat, Petri Apostoli peccata nulla sunt, ut vestris temporibus pati ista mereatur. Quid inde? in suorum odium prolapsus, conspiratione militum in eum facta, à Phoca cum uxore, & liberis, obtruncatur.

Greg. li. 4 epist.

Io. Zonaras in sua hist.

Si Heraclius pristinæ suæ pietatis oblitus, qua sibi tot victorias paraverat, sancta Romanorum Pontificum monita contemnens, Monothelitarum impietatem secutus est, quem finem sortitus? infelix hydropisi decessit, miserrimo illo morbi genere, cruciatus.

Paul. diac. lib. 21.

Si Constans Imperator universa almæ urbis Romæ ornamenta diripuit, Christique Vicario Martino Primo, sceleratas manus ausu temerario injecit, an divinam ultionem effugit? non ita. in Siculis balneis turpiter à suis occiditur.

Si

Si Constantius Arrianis favens, S. Dionysium Marlianum Mediolani Archiepiscopum in Catholica fide constantem permanentem in Cappadociam insulam relegavit, an divinam evasit ultionem? obscuro loco, & maximo cum animi mœrore, vitam finivit. Ruffinus lib. 10 c. 20.

Si Valentinianus Iunior, Divum Ambrosium Episcopum Mediolanensem, multis modis vexavit, imperavit enim, ut basilicam hæreticis traderet, ut in Palatio suo coram ipso, de fide disputaret, exilium, ni obsequeretur, comminatus, quid ei accidit, divina sic permittente justitia? infami suspendio necatus est. Ambros. lib. 5 epist. 32.

Si Michael Imperator Theophili filius, in Nicolaum Primum Romanum Pontificem, superbe nimis se gessit, & Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum summa injuria deposuit, quo fine diem extremum clausit? cùm ebrius cubitum iret, stans juxta lectum à suis domesticis trucidatur. Zonaras tom. 3 annal.

Si Federicus Ænobarbus, Sedem Apostolicam multis annis infestavit, erigens cervicem contra Summos Pontifices, nonnè divina ultio eum corripuit? cum in fluvio, animi causa, sese ablueret, repente submersus interiit. Sabell. li. 5, ennead. 9.

Si Philippus, repugnante Sede Apostolica, ad Imperium evehitur, nonnè ultricem Dei manum sensit? in oppido Bamberga, dum à prandio quiesceret, à Comite Palatino occiditur.

Si Federicus Secundus Imperator, non tantum Sedis Apostolicæ, sed & universi Cleri, per totum Imperium hostis acerrimus, ab Innocentio Quarto excommunicatus, non resipuit, imo crudelior in dies effectus, quid ei contigit? à spurio suo Manfredo in Apulia interficitur.

Si Manfredus Apuliæ, & Siciliæ Regna occu-

Sabell. lib.7 ennead.9. pans, Ecclesiæque persecutor acerbus fuit, proinde ab Alexandro Quarto excommunicatus, quo fine terminavit? à Carolo Regis Gallorum fratre, quem Vrbanus Quartus, Siciliæ & Apuliæ Regem declaravit, debellatur, & in acie occiditur.

Si Ludovicus Quartus Imperator, à Sede Apostolica bis excommunicatus, primum à Ioanne Vigesimosecundo, postêa à Clemente Sexto, & in dies in Ecclesiam acerbior, an manum Dei omnipotentis evasit? cùm in venatione esset, subita paralysi omnium membrorum correptus, ex equo decidens moritur.

Si Iustinianus Secundus, Heraclianæ stirpis ultimus, impiam synodum reluctante Romano Pontifice, indicere, & celebrare præsumpsit, quid hinc? abscissis naribus Chersonam relegatur, & licet opera Bulgarorum restitutus, iterum imperio deturbatus est, & cum Tiberio filio unico, contrucidatus.

Si Constantinus Quintus, piorum omnium hostis, duos Constantinopolitanos Antistites, omni supplicio excruciatos, capite mulctavit, non multo post divina ultio subsecuta est. Nam exiguo temporis intervallo, insanabili elephantia consumptus est.

Fulgos. li. 1, c.2. Si Leo Quartus Imperator, avaritia impellente, per joci speciem, veluti alter Siculus tyrannus, templa diripiens, ex sanctæ Sophiæ capite, coronam auream, pretiosis gemmis onustam, sustulit, & eam sacrilego suo capiti imposuit, nonnè Deus eam impietatem ultus est? ita quidem. nam pro gemmis, venenati carbunculi, Leonis caput obsederunt, & coactus diadema deponere, impium spiritum exhalavit. Blond. lib. 1, decade 2.

Si Constantinus Sextus, legitima uxore spreta, concu-

concubinam ſuperinducens, ſacroſancta matrimonii fœdera violavit, ab Irene matre Regno expulſus, excæcatur.

Si Leo Armenius hujus nominis Quintus, divorum veneranda ſimulachra, & ſacras reliquias exſecrans, conculcavit, merito ab adverſariis in æde ſacra, multis vulneribus confoditur.

Si Henricus Quartus ſacerdoti inſultans, adverſus Summos Pontifices arma ſumpſit, permittente Deo, ab Henrico Quinto ejus filio, Regno privatus, & carcere, & miſeriis preſſus, vita exceſſit. Nauclerus volum. 3.

Si Vitiza Gothorum Rex, contra ſanctorum Conciliorum ſanctiones, in ditione ſua ſacerdotibus, non conjuges modo ducere, ſed multas quoque habere permiſit, nonnè divinam ultionem ſenſit? prælio victus, captuſque, lumina, Regnumque ſimul amiſit, & in tetro carcere deceſſit. Fulgoſ. li. 1, c. 2.

Si Honoricus Vandalorum Rex, cùm Arriana hæreſi laboraret, complures Catholicos Epiſcopos ab Africa exilio mulctavit, & multos etiam morte affecit, an tantum ſcelus ſemper impune fuit? non. poſt multum temporis, in dirum morbum incidit, & ſcaturientibus è corpore ejus undique pediculis, hoc ſupplicii genere, ſceleris ſui pœnas luit, & experimento didicit, quam horrendum ſit incidere in manus Dei offenſi. Omnes, omnes, qui à tramite pietatis deviantes, Sanctiſſimæ Matris Eccleſiæ decreta neglexerunt, exitiales exitus habuere, ut eleganter cecinit Poëta, Victor lib. 3.

Ad generum Cereris ſine cæde, & vulnere pauci
Deſcendunt Reges, & ſicca morte tyranni. Iuuon. ſat. 10.

Domitius Nero, crudelitatis exemplum, ſævitiæ portentum, horrendum naturæ monſtrum, quantam Chriſtiano nomini cladem intulerit, vix poteſt Ioan. Bapt. Egnat. lib. 1.

teſt explicari. attendamus exitum. Diis, hominibuſque inviſus, ab omnibus derelictus, in miſeram fugam compulſus, ut effugii locum inveniret, latibula omnia exquirebat, cum autem intelligeret, nullum ſpei locum relictum, & timeret, nè graviora ei in morte contingerent, ſibi ipſi tortor exiſtens, ferrum jugulo adegit, adjuvante trepidam manum eunucho Sporo. de cujus infelici exitu circumfertur, Nero, nè moriatur, moritur. ut evadat conjuratos, ipſemet adverſus ſeipſum conjuravit.

Euſeb. li. 2, c. 17 hiſtor. eccleſ. Domitianus ab omnibus contemptus, amicorum conſpiratione trucidatus eſt.

Diocletianus nè in manus hoſtium deveniret, venenum ſibi propinans, animam exhalavit.

Decius à Gothis ſuperatus, & caſtris exutus, miſerè in undis ſuffocatus eſt.

Euſeb. li. 8 hiſtor. c. ult. Maximinus tam horrendis doloribus correptus eſt, ut medici etiam ethnici dicerent, divinam eſſe plagam.

Maxentius in Chriſtianos, nonnè omne genus crudelitatis exercuit? ſed quis exitus? eò miſeriæ devenit, ut deletis copiis fugiens, in Tyberim inſilierit, ibique gurgitibus abſorptus.

Valerianus à Rege Perſarum in captivitatem ductus, Ephippiarii munus exercuit, ſtapedem tenens, barbaro Rege equum conſcendente.

Euagrius lib. 4, c. 16. Iuſtinianus ſenior donec catholicus fuit, feliciſſimè imperavit, ita ut Italiam, Africam, aliaſque multas provincias Romano Imperio reſtituerit, at ubi hęreticus factus eſt, & edictum proponere voluit, de ſua hæreſi recipienda, mox repentina morte ſublatus eſt. O divinam ultionem merito illatam, non ſolum Principibus Eccleſiam perſequentibus, ſed etiam hæreſiarchis ipſam dilaceran-

lacerantibus. audiamus & istorum tragicum finem.

Arrius dysenteria vexatus, & internis cruciatus torminibus, in latrinis animam exhalavit.

Manichæus fuit excoriatus vivus à Rege Persarum, cujus corpus pelle exutum, dilaniandum bestiis traditum, cutis autem tanquam uter, in signum tantæ iniquitatis, ante portas suspenditur. ad tantum enim dementiæ pervenit, ut se Paracletum vocitaret.

Nestorii impii linguam vermes, blasphemiæ vindices, corrodentes, mori coëgerunt.

Lutherus sacrilegus, vitam clausit multo suavius, nam benè potus, & cibo distentus, absque ullo externo pietatis signo, cubitum secedens, apud inferos pernoctavit.

Zuinglius armatus adversus Catholicos, agmen ducens, in acie interfectus est.

Carolstadius ministrorum Basileensium relatione, à diabolo suffocatus interiit.

Priscillianus hæresiarcha, cum sociis, à Maximo Christiano Imperatore, necatus est.

Ioannes Hus, & Hieronymus de Praga, in Constantiensi Concilio, ab Imperatore Sigismundo exusti fuere.

Simon Magus, cùm volare vellet, orationibus B. Petri dejectus, tibias fregit, & paulò post, cum summa ignominia obiit.

Montanus, & Theodotus, laqueis seipsos necaverunt.

Oecolampadius, cum vesperi sanus cubitum ivisset, manè inventus est ab uxore, mortuus in lecto.

Donatistæ quidam, cum canibus Eucharistiam projicerent, ab iisdem canibus lacerati sunt.

Michael Servetus in media Genuensium urbe igni traditus, tam iniquo, atque impatienti animo,

Ruffin. lib. 10 histor. c. 13. Epiphan. hæres. 66. Cyril. Hierosolymit. catechesi 6. Euagrius lib. 1 hist. c. 7. Cochlæus in vita Lutheri.

Hieron. li. de viris illustrib.

Ægesip. li. 3, c. 2. Euseb. li. 5 hist. c. 16. Cochlæus in actis Lutheri. Optatus li. 2 contra Parmenianum.

animo, ſupplicium pertulit,ut magnis clamoribus, ſive, ut Calvinus ait, qui hiſtoriam mortis ejus conſcripſit, magno boatu gladium flagitaret, ſed cum in judices planè inexorabiles incidiſſet, tandem aliquando eſt longiſſimo illo,acerbiſſimoque dolore conſumptus.

Hieron. Bolſecus in ejus vita.

Calvinus denique ſceleſtiſſimus, infeliciſſimo exitu, vitam terminavit. quoniam à vermibus ſextipedibus, veluti Herodes, veluti Antiochus, & tanquam Maximinus, fuit conſumptus. quin,& invocatis dæmonibus, furibundus, & deſperans, miſerabili cruciatu, animam emiſit. ecce tragicus finis. en infelix exitus. ecce miſeranda calamitas impiorum, non quærentium Dominum,à quo bona cuncta procedunt, & ſine quo nihil validum, nihil ſanctum.

Hinc igitur alieno periculo ſapientes, omnes ediſcant Principes, divinum numen colere, ſacros Eccleſiæ miniſtros venerari, Sanctam Romanam Sedem humiliter adorare, in qua nunc ſingulari Omnipotentis Dei providentia, & communi omnium fidelium applauſu, ſedet Sanctiſſimus D. N. VRBANVS Octavus, Pontifex Maximus, quem divina benignitas incolumem diu, & feliciter conſervet, ut orbis terrarum totus, ſub aureo regimine triumphans, præ lætitia geſtiens, decantare valeat, Iam feliciter omnia.

Qui colit Eccleſiam, felici navigat aura,
At qui contemnit, tendit ad exitium.

EX-

EXPLICANTVR

Propositiones notabiliores quæ in hoc opere continentur.

EVS *vult omnes homines salvos fieri.* 282

Nunquid Deo cura est de bobus? 285

Æqualiter est Deo cura de omnibus. 286

Princeps Regni Persarum restitit mihi viginti & uno diebus. 289

Orabat scelestus Dominum à quo non erat misericordiam consecuturus. 282

In Angelis suis reperit pravitatem. 287

Ecce equus pallidus, qui sedebat super eum nomen illi mors. 400

Dies mei transierunt quasi naves poma portantes. 398

Majus est justificare peccatorem; quam creare cælum, & terram. 284

Quidquid potest Deus mediante causa secunda, potest & immediate. 284

Deus non videt quot pulices quotidie nascantur. 285

Sancti merentur vitam æternam de condigno. 290

Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam. 290

Deus punit damnatos citra condignum. 291
Facti forma gregis pascite qui in vobis est gregem Dei. 112
Virgam vigilantem ego video. 118
Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me. 126
Ego Dominus creans malum. 134
Melior est iniquitas viri, quàm mulier benefaciens. 140
Avaritia idolorum servitus. 161
Quoniam non cognovi litteraturam introibo in potentias Domini. 162
Sic currite, ut comprehendatis. 307
Visitans speciem tuam non peccabis. 308
Militia est vita hominis super terram. 398
Per peccatum mors. 392
Gladium suum vibravit, arcum suum tetendit. 395
Statutum est omnibus hominibus semel mori. 390
Vide vias tuas in convalle. 383
Oculi sapientis in capite ejus. 376
Cinerem tanquam panem manducabam. 385
Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. 371
Facilius est camelum intrare per foramen acus, quàm divitem intrare regnum cælorum. 373
Ecce projicis me hodie à facie tua. 409
Non sum medicus, & in domo mea non est panis. 90

Acue-

Acuerunt linguas sicut serpentes. 318
Cor sapientis in dextera, cor fatui in sinistra. 319
Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis. 318
Inclinato capite emisit spiritum. 100
Sta super me, quia tenent me angustiæ. 101
Factus est principatus super humerum ejus. 95
Voluntati ejus quis resistet? 281
In Christo omnes vivificabuntur. 282
Videbit omnis caro salutare Dei. 282
In domo Patris mei mansiones multæ sunt. 292
Dominus regit me, & nihil mihi deerit. 299
Ego flos campi. 299
Qui edunt me, adhuc esurient. 299
In quem desiderant Angeli prospicere. 300
Statura tua assimilata est palmæ. 451
Confortare & esto robustus. 452
Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. 422
Spiritus Domini replevit orbem terrarum. 428
Vos ex patre diabolo estis. 429
Regnum meum non est de hoc mundo. 429
Vadam & videbo visionem hanc magnam quare non comburatur rubus. 448
Posuerunt me custodem in vineis. 272
Percussit Dominus Ozam. 272
Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, ita qui tribuit insipienti honorem. 268

Factum est prælium magnum in cælo. 229
Iusto non est lex posita. 217
Tibi soli peccavi, & malum coram te feci. 218
Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. 207
In fenestra per quam demisisti nos. 204
Dabo clavim David super humerum ejus. 211
Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. 186
Magnificat anima mea Dominum. 188
Dabis servo tuo cor docile. 174
Perfecto odio oderam illos. 53
Descendam & videbo. 36
Emitte agnum Domine dominatorem terræ. 52
Secundum mensuram delicti, erit etiam plagarum modus. 27
Peccata populi comedetis. 17
Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes. 19
Ascendam ad Aquilonem, & ero similis Altissimo. 431
Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua. 347
Ambula coram me, & esto perfectus. 186

INDEX
RERVM NOTABILIVM,
Quæ in hoc theatro continentur.

A

BELIS sacrificium cur Deus respexit. 367
Accedendum ad Principem sicut ad ignem. 192
Achæus Lydiæ Rex cur præcipitatus in flumen aureum. 209
Adam vixit nongentis & triginta annis. 399
Adulatio appellatur oleum veneni. 333
Adulator comparatur chamæleonti. 331
Adulatorum descriptio. 332
Adulatores comparantur Sirenibus. 327
Adulatores similes locustis. 331
Adulator in prosperis tantum servit. 331
Adulatores regni proditores. 189
Adriani Imperatoris dictum Principe dignum. 26
Aëris pulchra descriptio. 281
Agathocles Rex Siciliæ cur vasis figuleis utebatur. 391
Agrippinæ ambitio, & dementia. 228
Alexander magnus veneno sublatus. 351
Alexander magnus diligebat Aristotelem. 260
Alexandri magni regium responsum. 30
Alexander magnus exemplo suo milites accendebat. 15
Alexandri magni vigilantia singularis. 208
Alexander Quintus Pontifex in pauperes munificus. 365
Alexander magnus unam aurem servabat reo. 320
Alexandri desiderium insatiabile. 302
Alexandri Severi in eligendis ministris diligentia. 159
Alexandri magni continentia laudatur. 136

Alexandri

Alexandri Farneſii Ducis laudes. 178,179
Alexander Magnus cur occidit Clytum. 195
Alexander Magnus litteratos fovebat. 260
Amaranthi natura mirabilis. 20
Amedæus Dux Sabaudiæ in pauperes pius. 366
Amici figura apud antiquos. 334
Amicus verus dignoſcitur in adverſis. 337
Amicorum omnia communia. 336
Amici veri Phitias & Damon. 338
Amici veri Pylades & Oreſtes. 339
Amici falſi fortunam, non perſonam ſequuntur. 340
Amans eſt amens, & cœcus. 300
Amoris etymologiæ variæ. 69
Amoris cauſa eſt bonum. 70
Amoris cauſa eſt cognitio. 70
Amoris cauſa eſt ſimilitudo. 70
Amoris propria cauſa eſt amor. 70
Amor poteſt naſci ſolus, non autem creſcere. 71
Amorem armatum & dormientem, cur pinxerunt antiqui. 44
Angeli ſuperiores illuminant inferiores. 288
Anglia omnium hæreſum officina. 15
Anima hominis ad imaginem deitatis. 281
Antæi luctantis cum Hercule victoria. 360
Antigoni Regis dictum memorabile. 213
Antoninus Caracallus novercam duxit in uxorem. 213
Apelles fortunam ſedentem cur pinxit. 342
Apelles donum Regis Ageſilai cur appellavit furtum. 204
Apes humano uſui mellificant. 19
Apes eligunt regem qui non habet aculeum. 67
Apum rex ſine aculeo, & ſi habet, non ad vindictam. 41
Ars regendi, curis, & periculis obnoxia. 103
Arrogantia Maximini Imperatoris. 427
Aſpaſiæ uxoris Periclis reſponſum. 400
Attila territus Leonem Papam veneratur. 442

Augustini dictum celebre pro Ecclesia. 408
Augusti clementia Cinnam conciliavit. 51
Augusti Cæsaris laudabile dictum. 26
Austriaca familia cur ad tantum potentiæ culmen. 406
Augustini distichon contra murmuratores. 320
Aurum omnia expugnat. 155

B

BAjazetus rex Turcarum captivus. 347
Baculus in aqua cur videtur fractus. 35
Barberina familia, more apis, pro bono communi laborat. 19
Basilii Imperatoris egregium dictum. 12
Beati possident Deum totum, sed non totaliter. 298
Belisarius ludibrium fortunæ. 348
Beneficia sunt compedes aurei. 204
Beneficia non omnibus æqualiter distribuenda. 267
Bernardi dictum de conditionibus Prælati. 13
Bernardi fratris minoris pulchra responsio. 296
Blancæ Reginæ Galliæ verba aurea. 421
Bonitas Dei in creatione. 283

C

CAjus Imperator volebat coli ut Deus. 425
Caligulæ crudelitas. 228
Caligula humanum sanguinem sitiebat. 83
Caligulæ ambitio. 228
Calisthenes cur ab Alexandxo occisus. 193
Cambysis regis temeraria crudelitas. 194
Cambyses cur excoriavit judicem. 153
Canuti regis pulchra historia. 463
Carolo Quinto elogium insigne adscriptum. 128
Carolus magnus in bellis cur victor. 78

Carolus Borromæus vendidit principatum, ut aleret pauperes. 365
Carolus Quintus cur objurgavit legatum barbarum. 324
Carolus Quintus Solimanum superavit. 407
Caroli Quinti pietas mirabilis. 407
Carnalia peccata minoris culpæ, majoris infamiæ. 131
Carnis voluptas ignis devorans. 130
Carnis voluptas vincitur fuga. 138
Catonis senioris dictum. 54
Cæcus ferens claudum quid adumbrat. 169
Certamen inter Zeuxim & Parrhasium. 35
Cæsar cur tam infeliciter occubuit. 182
Cæsaris verba superbiæ plena. 351
Christus cur tantum tres Apostolos duxit ad montem. 272
Christo nascente tres Soles in cælo apparuere. 278
Christi anima apprehendit Deum, sed non comprehendit. 286
Christus cur inter Moysem & Heliam. 55
Christus in cruce pendens cur caput inclinavit. 99
Christus cognoscit omnia quæ cognoscit Deus scientia visionis. 306
Christus quare moriens dixit, sitio. 303
Cyprianus accepta mortis sententia, respondit, amen. 452
Cyri caput in utre sanguine pleno. 239
Cyri continentia admirabilis. 138
Cyri memoria incredibilis. 378
Clementia Principis severitate miscenda. 53
Clementia Principis firmat Regnum. 44
Clodoveus baptizatur à B. Remigio. 15
Constantinus Imperator cur prosperatus. 78
Constantinus jubebat ante exercitum crucem ferri. 407
Constantinus sacerdotes venerabatur. 438
Consilii templum apud antiquos subterraneum. 124
Consiliarii quales esse debeant. 196
Cosdroas ambiebat adorari ut Deus. 425

Corona, & angustia apud Hebræos sunt idem. 101
Correctio quomodo fieri debet. 59
Contentio inter Solem, & Aquilonem. 50
Cor hominis cur superius latum inferius angustum. 297
Creationis opus præstantissimum. 283
Creationis opus nulli creaturæ communicabile. 284
Culpa temporalis quomodo punitur pœna æterna. 28
Cupressus symbolum justitiæ. 29

D

David quare quotidie plorabat. 20
David cur plorabat in omni loco. 21
David quare non satiabatur lachrymas effundere. 21
David cur magis pestem elegit, quàm famem, & bellum. 105
Damocles cognovit pericula Principum. 88
Delphinus anchoræ alligatus quid significet. 34
Delatoribus non facilè credendum. 316
Delatores comparantur serpentibus. 318
Democratia vocatur popularis. 325
Deus cur habet stellas in manu, & gladium in ore. 49
Deus cur gestat gladium in femore. 58
Deus quomodo malum creat. 134
Deus voluntate antecedente omnes ordinat ad gloriam. 61
Deus est scutum timentium se. 401
Deus est sphæra intelligibilis. 278
Deus nulli denegat auxilium sufficiens. 282
Deo meliora sunt offerenda. 367
Diadema regium spinosum. 103
Dies naturalis quis dicatur. 207
Dignitates sunt spinis circumseptæ. 100
Dives cur difficile salvatur. 373
Dionysius tyrannus sibi adurebat capillum. 77
Diogenis dictum Alexandro magno. 127

Dionysius Marlianus Mediolani Archiepiscopus à Constantio Imperatore ob fidei constantiam relegatus. 467
Domini nomen cur non ante creationem? 297
Dominandi libido nulli parcit. 224
Domitianus in epistolis se nominabat Deum. 425
Dominus quasi do minus. 50

E

Ecclesia comparatur Lunæ. 446
Ecclesia dicitur una. 454
Ecclesia dicitur sancta. 455
Ecclesia comparatur Phœnici. 459
Ecclesia cathedra sanctitatis. 459
Ecclesia comparatur navi. 459
Ecclesia Romana est universalis. 456
Ecclesia dicitur Apostolica. 357
Ecclesia dicitur visibilis. 357
Ecclesia comparatur rubo qui non comburebatur. 448
Ecclesia cur comparatur malo punico. 449
Ecclesia cur assimilatur palmæ. 451
Ecclesiæ fundatio & progressio magnum miraculum. 453
Ecclesia quinque privilegiis decoratur. 453
Ecclesia validis præsidiis armata. 450
Echinus cur symbolum sapientis. 360
Edmundus Campianus Societatis Iesu Theologus accepta pro fide mortis sententia canebat, Te Deum laudamus. 452
Eleemosyna liberat ab omni malo. 371
Eleemosyna multiplicat facultates. 370
Elephantes suis stridore territi fugiunt. 356
Eligens indignos affert magnum damnum. 272
Epitaphium Pii Quinti Pontificis. 384

Epitaphium Scipioni Africano adſcriptum. 390
Epitaphium Silvii Palladii. 385
Epitaphium Cyri Regis. 382
Exempla Principum timentium Dominum. 404
Exemplum notabile pro eleemoſyna. 366

F

FAbius Maximus in regendo prudentiſſimus. 85
Fabritii Romani fides admirabilis. 237
Fidem ſervare etiam hoſti debet Princeps. 233
Finis productionis creaturarum quis fuit. 26
Formicæ deſcriptio ſubtilis. 279
Fortuna quare appellatur vitrea. 342
Fortuna cur pingitur rotæ inſidens. 344
Fortunæ inconſtantis deſcriptio. 354
Fortunæ vera etymologia. 346
Franciſcus majorem reverentiam Sacerdoti, quam Angelo exhibuiſſet. 442
Franciſcus Lateranenſem Baſilicam humeris ſuſtinebat. 404

G

GAlliæ Reges Eccleſiæ defenſores. 406
Gallus albus ſuo buccinatu leones fugat. 356
Germania floruit in fide ſub Carolo magno. 406
Gloria cæleſtis ſatiat deſiderium hominis. 300
Gloriæ cæleſtis magnitudo. 293
Gloria Paradiſi ſuperat omne deſiderium. 287
Gregorius XIII legatos Iaponios honorifice excepit. 407
Gregorius Magnus Cathedram ſpinoſam appellabat. 98

H

HEliotropium, Solis cursum imitatur, 9
Henricus Octavus Angliæ Rex cur à fide defecit. 271
Henricus Quartus Rex Galliæ pro insigni gerebat malum granatum. 56
Henrici Octavi error detestandus. 453
Herodias qua morte occubuerit. 75
Hercules occidit hydram non gladio, sed igne. 61
Hieronymi opinio de gloria Paradisi. 293
Hispania fidem deduxit in Indias. 407
Hippomenes superavit Atalantam, qua industria. 152
Hispani Reges à suis regnis expellunt Mauros, & Iudæos. 406
Homo est arbor inversa, cur? 296
Homo quomodo dicitur ad imaginem Dei. 297
Homo comparatur naviganti. 397
Hominis vita similis cursori. 397
Hominis vita cur dicitur piraterium. 398
Hominis vita cur comparatur militiæ. 346
H minem cur Deus formavit de limo terræ. 386
Homo in morte quid secum sumit. 381
Hominis vita cur comparatur herbæ agri. 378
Hominis in productione cur dicitur faciamus. 309
Homo inter omnia animalia crudelior. 104

I

IEsuitæ appellantur nuntii cœlestes, nubes, & columbæ. 408
Iesuitæ appellantur Angeli veloces. 408
Imperatores sint benigni in audiendo subditos. 322
Imperatores qui adulatores abhorrebant. 323
Imperatoris verum hieroglyphicum. 116

Imperium mundi cur pilæ comparetur. 345
Imperium maximum imperare ſibi. 126
Imperare res periculoſa. 105
Imperium tamdiu floret, quamdiu in timore Dei. 401
Imperia crudelia non diuturna. 50
Imperatoris barbari in fratres crudelitas. 223
Imperator triplici corona decoratur. 461
In aula mortis nullum diſcrimen. 389
Ioannes Picus appellatur phœnix. 295
Iſaias petit agnum, cur non leonem, & taurum. 52
Iuliani Imperatoris ſtemma. 394
Iuliani Imperatoris vigilantia. 108
Iuſtitia bonum alienum. 26
Iuſtitia comparatur Soli. 24
Iuſtitia quomodo Sole ſplendidior. 24
Iuſtitia mirabilis pictura. 34
Iuſtitia in Principe accidens inſeparabile. 40
Iuſtitia ſeruanda non geometrica, ſed arithmetica. 27
Iuſtitia cur dicitur cingulum lumborum. 154
Iuſtitia noſtri temporis comparatur ſtatuæ multiformi. 154
Iuſtitia ſine clementia crudelitas eſt. 62
Iuſto non eſt lex poſita. 217

L

Labor improbus omnia vincit. 254
Laconicus ſermo laudatur. 185
Lachrymæ cur appellantur panes. 19
Lacedæmonii ad bellum ituri cur amori ſacrificabant. 68
Laurus ſemper viridis. 359
Leges aranearum telis comparantur. 43
Leo Decimus litteratorum Mœcenas. 267
Leo Decimus pro metris mitras dabat. 267
Leo ſymbolum vigilantiæ. 107

Leo rex animalium à puero ligatur, & ducitur. 307
Lechas Poloniæ Rex ab aratro ad regnum. 355
Libri sunt optimi consiliarii. 176
Lingua serpentis quinque habet conditiones. 318
Liviæ Augusti uxoris consilium sapiens. 51
Lothi uxor cur in statuam salis conversa. 303
Lucifer quomodo appetiit esse similis Deo. 432
Ludovici Regis Germaniæ obsequium factum Pontifici. 443
Ludovicus Rex Galliæ suis manibus eleemosynam erogabat. 372
Ludovicus Rex Galliæ vocabat pauperes, milites sui regni. 372
Ludovicus Rex potius mori cupiebat, quam peccare. 157
Luna inter planetas cur magis influit. 110
Luxuria regnorum pernicies. 125

M

Martinus præposuit sacerdotem Maximo Imperatori. 441
Martini in pauperes benignitas. 365
Mauritius Imperator à Phoca occiditur. 363
Mahumeius cur prohibuit philosophiæ studium. 271
Mathusalem vixit nongentis & septuaginta novem annis. 399
Memoria mortis utilissima. 378
Melaniæ in adversis constantia. 363
Mercurii statua cur in biviis collocatur. 268
Meritum de rigore justitiæ, de condigno, de congruo. 234
Metus est malus custos regni. 63
Minerva ab antiquis pingebatur armata. 254
Mithridatis memoria insignis. 378

Misericordia Dei attributum principale. 59
Mors in mundi initio claudicabat, nunc equitat. 399
Mors more prægnantium carpit acerba. 400
Mors sedet super equum velociter currentem. 400
Mors cur sedet super equum pallidum & viridem. 400
Mortis memoria sit ante oculos, & victor eris. 395
Mors inexorabilis omnia æquat. 397
Mors cur equo insidet. 397
Mors cur pingitur cæca, surda, nuda, armata. 388
Mors cur comparatur arieti. 389
Mors ubique dominatur. 395
Mors omnium rerum fortissima. 396
Mors cur gerit gladium, & arcum. 395
Mos laudabilis in coronationibus Imperatorum. 375
Monarchia est principatus unius. 461
Mulieris impudicæ descriptio. 133
Mulier præcipitat etiam sapientes. 133
Mundi fallacia. 329
Musonii consilium salubre. 400

N

Nero in primordio Imperii mitissimus fuit. 65
Nero Imperator matrem Agrippinam necavit. 82
Nero fratrem Britanicum veneno necavit. 82
Nero Senecam morti condemnavit. 82
Neronis finis miserabilis. 82
Nicolaus Quintus Pontifex, doctos fovebat. 267
Nobilitas vera propriis meritis innititur: 266
Noe vixit nongentis & quinquaginta annis. 399
Nomen Dei quomodo exprimitur Chaldaicè. 277

O

OBeliscus cui antiquitus erigebatur. 26
Octavius Farnesius appellabatur dux Gratiarum. 40
Oliva misericordiæ symbolum. 373
Orationis virtus mirabilis. 402
Osualdus Rex Scotorum in pauperes pius. 374
Osualdi dextera in pauperes munifica remansit incorrupta. 374
Oza cur à Deo percussus. 272

P

PAnis est cibus omnibus communis. 20
Pastor comparatur animæ, grex corpori. 114
Pastoris officium est tondere pecus non deglubere. 203
Parasiti acutum dictum. 344
Pauli Æmilii Romani dictum. 94
Paulus videns divinam essentiam non fuit comprehensor. 307
Pauperum causæ negliguntur. 158
Pecuniæ cur dicuntur opes. 153
Pecuniæ cur dicuntur facultates. 153
Pelopidas Imperator vigilabat pro salute populi. 26
Pericles cur imperio se abdicavit. 90
Periclis aurea verba. 115
Petrus & Paulus Romæ custodes. 453
Philippus quare nato Alexandro exultabat. 254
Philippus Macedo timebat fortunam prosperam. 342
Philippus Secundus draconem orientalem submersit. 407
Philippi Tertii Hispaniæ Regis pia mens. 407
Philippus Quartus Hispaniarum Rex Ecclesiæ militantis clypeus. 17
Philippi Macedonum Regis prudentia. 85

Pius in pauperes bene moritur. 374
Pipinus & Carolus Romanæ Ecclesiæ defensores. 445
Pylades & Orestes veri amici. 339
Pythagoræ sapiens responsum. 132
Pyrrhi Regis finis miserabilis. 349
Plato vocabat hominem, genus divinum. 391
Plato deridebat Dionysium custodibus septum. 90
Platonis consilium laudabile. 10
Plotinus vocabat hominem, quoddam omne. 391
Polycratis felicitas portentosa. 348
Populus timet Principem quando videt ipsum timere Deum. 409
Prælati non residentes quibus comparantur. 110
Prælatus cur appellatur forma gregis. 112
Prælati absentia quantum noceat populis. 110
Prælaturas cur multi recusarunt. 98
Primum mobile omnes sphæras secum trahit. 9
Principi nihil licet nisi honestum. 213
Principes qui fuerunt justitiæ amatores. 214
Principes qui fuerunt litterarum amatores. 253
Princeps debet esse litteris ornatus. 253
Princeps sine litteris, quid sit. 253
Principes qui litteratos beneficiis fovebant. 260
Principum vitia non possunt abscondi. 23
Principes superbi, à Deo humiliati. 425
Principes qui Ecclesiam persecuti sunt mala morte occubuere. 465 *& seqq.*
Principes cum amicis usque ad aras. 31
Princeps timens Deum victoriis decoratur. 409
Princeps debet aliquando latere Solis & imbris instar. 151
Principes cur olim pingebantur sine oculis. 155
Principis malum exemplum populum inficit. 16
Principes cur comparantur stellis. 12
Principum errata magis notantur. 10

Princeps per clementiam fit similis Deo. 46
Princeps bonus mansuetudine agni regit. 52
Principis munus prodesse, non obesse. 52
Principes sunt specula orbi theatro exposita. 23
Princeps cur comparatur centro. 29
Princeps sit alienus ab omni affectu. 29
Principum actiones imitantur populi. 13
Princeps in ferenda sententia maturè procedat. 34
Princeps non debet statim credere, sed prius videre. 34
Principes qui sine consilio regunt, malum exitum habent. 178
Principes debent vitare onerosa tributa. 208
Princeps an teneatur parere legibus. 210
Princeps non subditur legibus quantum ad vim coactivam. 218
Principes multi ludibrio fortunæ expositi. 350
Princeps debet esse facilis omnibus. 312
Princeps dicitur cor populi. 208
Princeps debet imperare subditis sicut pater liberis. 65
Princeps ad puniendum tardus, ad præmiandum velox. 67
Princeps malus semper timet. 76
Princeps deberet semper vigilare. 107
Principis nimius rigor excitat seditiones. 85
Princeps debet esse instar solis. 267
Princeps in magistratibus debet præponere digniores. 274
Princeps comparatur pictori. 267
Princeps cur comparatur centro. 268
Princeps dando officia indignis, restitutioni est obnoxius. 270

R

RAnutii Farnesii dictum notabile. 40
Ranutius Farnesius custos justitiæ. 40
Ranutii Farnesii Gymnasium Pythagoricum. 122
Ranutii Farnesii ducis laudes. 149
Reges Galliæ Ecclesiæ defensores. 406
Regis nomen cur scriptum in femore. 206
Rex quomodo distinguitur à tyranno. 65
Rex erga populos, sicut pastor erga greges. 114
Rex multis laboribus & periculis est obnoxius. 97
Regnum sine justitia, latrocinium. 43
Regni custodia amor populorum. 49
Regia Principis qualis esse debeat. 23
Regni onus à Carolo Quinto bene cognitum. 99
Regnandi libido sævit etiam in fratres. 222
Rex bonus pastori comparatur. 199
Reges Galliæ cur appellati Christianissimi. 406
Relativa sunt simul natura. 435
Relativa dicuntur ad convertentiam. 435
Responsio aurea Ecclesiæ, Federico Imperatori. 449
Respublica Christiana jubilat sub Vrbano Octavo. 19
Reus punitur loco delicti. 20
Rodulphus Austriacus facilè omnes audiebat. 150
Rodulphus Imperator Austriacus laudatur. 314

S

SAcerdotum laudes & tituli. 438
Sacerdotes quibus titulis decorantur. 441
Salamandra typus Ecclesiæ. 448
Salamandra in medio flammarum non uritur. 448
Sapiens non frangitur adversis. 361

Saul

Saul Regi cur appositus armus ad manducandum. 95
Saul regnavit annis quadraginta, cur scriptura dicit, duobus tantum annis. 40
Sceptrum regium cur dicitur virga vigilans. 118
Scipio major continentissimus, 136
Senatores apud Thebanos pingebantur sine manibus. 155
Senecæ memoria portentosa. 378
Seneca cur Neronis jussu moritur. 193
Sejani malitia mirabilis. 144
Seleuci Locrensium regis exemplum. 214
Xenophontis consilium optimum. 11
Sejani finis miserabilis. 345
Semiramis columbam & gladium cur gerebat in stemmate. 427
Silentii virtus laudatur. 124
Silentium est principis ornamentum, 119
Silentium à Philosophis laudatum & observatum. 120
Simon dormis? cur non dicit Petre? 117
Sissebutus Rex Hispaniarum Iudæos expulit. 406
Sixtus Quintus Iaponios muneribus decoravit. 407
Sigismundus Imperator adulatorem colapho percussit. 333
Socrates constans in utraque fortuna. 361
Societas Iesu opus Dei mirabile. 408
Soli comparatur Iustitia. 24
Sol obedivit Iosue imperanti. 402
Sophonis Carthaginensis dementia. 426
Speculum symbolum Iustitiæ. 27
Stellæ cur videntur parvæ, cum sint majores terra. 35
Struthio non incubando, sed intuendo animat ova. 209

T

Tamberlanus in obsidione quid observabat. 57
Terræ pulchra descriptio. 280
Testudo caret corde inter alia animantia. 133

Theodosius orando, & flendo victorias reportavit. 404
Theodosius Imperator quodnam testamentum reliquit filiis. 401
Themistoclis memoria singularis. 378
Themistoclis aureum dictum. 32
Theodosius Imperator quomodo obedivit Ambrosio. 439
Thaletis Milesii dictum. 427
Tiberius Imperator invenit thesaurum. 370
Tiberii inaudita crudelitas. 83
Tiberius interdixit mortuos deflere. 83
Tiberius indignos eligebat ad magistratus. 271
Tiberius ministros non removebat. 145
Timentes Deum prosperantur. 401
Timoris objectum quodnam sit. 288
Thomæ Cantuariensis Episcopi responsum egregium. 157
Trajani Imperatoris egregium dictum. 32
Trajani anima an à pœnis inferni erepta. 290
Trinitatis mysterium describitur. 278
Tyrannus raro senex. 86
Tyrannorum conditio. 25

V

Venus cur pede premit testudinem. 133
Venus componitur ex ve, & nus. 132
Veritas cur molesta principibus. 191
Veritatis duplex effectus. 191
Veritas filia temporis & memoriæ. 22
Vespasianus pro insigni gerebat delphinum Ancoræ alligatum. 200
Vigilantia prodest populis. 109
Virtutes morales sunt connexæ. 42
Vir fortis semper idem. 359
Visus sæpe decipitur. 35
Vita solitaria quietis amica. 92

Vita hominis cur comparatur vento. 399
Vita hominis cur dicitur navis voluntaria. 398
Vita hominis cur comparatur navi poma portanti. 398
Vlysses cur malo navis adhærebat. 129
Voluntas antecedens, & consequens quænam sit. 281
Vrbanus Octavus Vicarius Christi Petri successor. 460
Vrsa parit catulos informes, quos lambendo format. 48

FINIS.

Qa an di t fu str
os quir vus visti de nive ame
H san mi Ch in Vul l.

+

Ignea sū soboles, chalyber ferrumq recuso
Ignis me genuit, igne perire volo
Lumina si possit, quum mihi lumina nulla,
Prompta dabo centum, pluraq millaq tibi
Adde mihi pellem, mox auctor vera docebo
Publi et formae tunc tibi censor ero.

Posthuma sū proles, nec n̄ post fata parentis
Nata, ac sic credit mors mihi mr̄ erat
Mortua visa demū felix, dū vita manebat
Haud potuit vultq cernere gign meos
Hæc miseræ tūc manebant solatia morti.
Ut dicā, qd sim mortua dulce canis

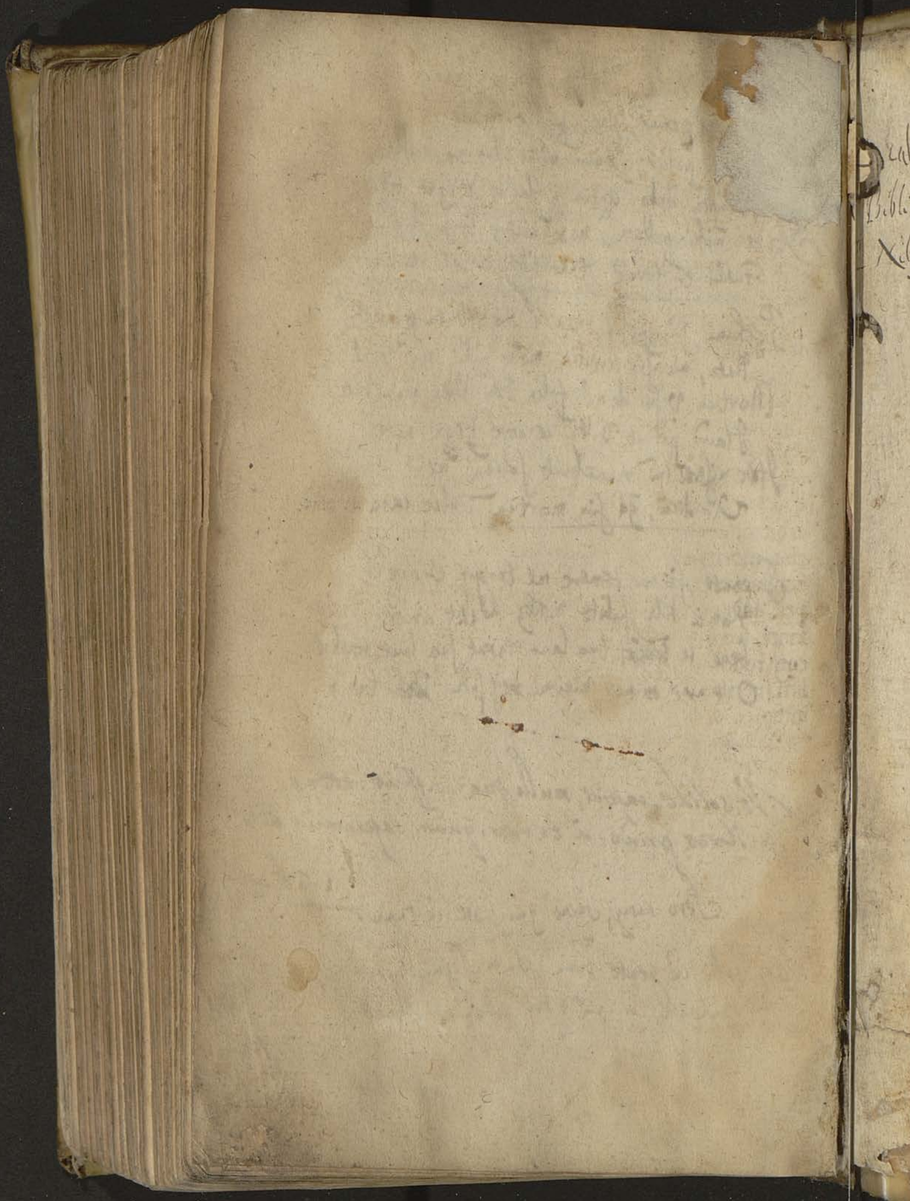
Signate signa temere me tangis et angis
Roma tibi subitō motibz ibit amor
Si bene te ~~[illegible]~~ tua laus taxat sua laute tenebis
Ut aves animo minimae ~~[illegible]~~ sim ~~[illegible]~~ tuo.

Ut solidè sapiat, nulli sua sufficit aetas;
Mors prius à tergo, quàm sapiamus, adest.

1662

Sero namq sapit qui sapit in tumulo

Rex Paphi cū gente bona dat signa serena
Populeam virgā mr̄ Regina tenebat.

Scaliat bonitiv filia mvir iter
Bibliothecae Concionatorum Mansi.
2 Xil; [illegible]

